

**T.C.  
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**



**TERÖRİZMLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT KULLANIMI:  
TÜRKİYE’NİN PKK TERÖR ÖRGÜTÜYLE MÜCADELE ÖRNEĞİ**

**Servet KABAR**

**YÜKSEK LİSANS**

**GAZİANTEP - 2023**



## LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

HKÜ İİSBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Türkçe Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Servet KABAR** tarafından hazırlanan “**Terörizmle Mücadelede İstihbarat Kullanımı: Türkiye’nin PKK Terör Örgütüyle Mücadele Örneği**” başlıklı tez, **18/12/2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
<b>Tez Danışmanı</b>	Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
<b>Jüri Başkanı</b>	Doç. Dr. Murat ASLAN	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
<b>Jüri Üyesi</b>	Doç. Dr. Mesut ŞÖHRET	Gaziantep Üniversitesi	

**Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.**

Doç. Dr. Ufuk AKBAŞ  
Enstitü Müdürü

## **TEZ BİLDİRİMİ**

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

## **DECLARATION PAGE**

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Servet KABAR  
Tarih: 18.12.2023



**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**TERÖRİZMLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT KULLANIMI:  
TÜRKİYE’NİN PKK TERÖR ÖRGÜTÜYLE MÜCADELE ÖRNEĞİ**

**Servet KABAR**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışman**  
**Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR**

**ÖZ**

Etnik sorunlar, başlangıçta iç politikanın bir parçası olarak ortaya çıksalar da kısa sürede uluslararası politikanın bir parçası haline gelerek devletlerin ulusal ve bölgesel varlığını tehlikeye atmaktadırlar. Etnik temelli terör örgütleriyle mücadele etmek zorunda kalan devletler, bu çatışmaların sona ermesi için çeşitli parametreleri kullanmaktadır. Başlangıçta askeri yöntemlere başvurulmuş belirli bir düzeyde başarı elde edilebilse de klasik terörle mücadele süreçlerinin etnik terörden kaynaklanan çatışmaların çözümünde yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, etkin bir mücadele için sorunun temel nedenleriyle bütüncül bir şekilde mücadele etmek gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda, bilgiye olan ihtiyaç ve bu bilgiye erişme kapasitesi için oluşturulan istihbarat kurumlarının hayati öneme sahip olduğu açık bir gerçektir.

Bu nedenle çalışmanın temel amacı, Türkiye’de terörizmle mücadelede istihbaratın rolünü ve istihbarat sağlayan kurumların tarihsel süreç içindeki yapısal, yasal ve teknolojik gelişimini açıklamaktır. PKK terör örgütü vaka olarak ele alınmış ve örgütün kuruluşundan bugüne kadar olan süreçte Türk istihbarat kurumlarının yapısal, yasal ve teknolojik değişiklikleri incelenmiştir. Araştırma, geleneksel güvenlik sistemlerinin, askeri veya istihbarat teşkilatlarının asimetrik tehditlerle etkili bir şekilde mücadele edemediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, terörizmle mücadele eden ülkelerin başında gelen Türkiye’nin, istihbarat kapasitesini artırmak ve güvenlik sistemlerini sürekli geliştirmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, araştırma Türkiye’nin terörizmle mücadelesinde istihbarat ihtiyaçlarının değiştiğini, askeri ve istihbarat kurumları arasındaki görev ve yetki dağılımının yeniden şekillendiğini, yeni sorumlulukları yerine getirecek organizasyon yapılarının oluşturulduğunu ve teknolojik gelişmelerin istihbarat kurumlarına entegre edilmeye çalışıldığını göstermektedir. Ayrıca, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yapay zekâ destekli modelleme ve simülasyon çalışmalarının, terörizmle mücadelede kullanılabileceği gibi istihbarat kurumlarının gelişimi ve eksikliklerinin belirlenmesinde de kullanılabileceği vurgulanmaktadır. Böylece çalışma, terörizmle mücadele stratejileri ve istihbarat kurumlarının gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Terörizm, İstihbarat, Terörizmle Mücadele, PKK

**HASAN KALYONCU UNIVERSITY  
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE  
DEPARTMENT of POLITICAL SCIENCE AND INTERNATIONAL  
RELATIONS**

**UTILIZATION OF INTELLIGENCE IN COUNTERTERRORISM:  
A CASE STUDY OF TURKEY'S STRUGGLE AGAINST THE PKK  
TERRORIST ORGANIZATION**

**Servet KABAR**

**MASTER THESIS**

**Advisor  
Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR**

**ABSTRACT**

The ethnic problems, although initially emerging as a part of domestic politics, quickly become a part of international politics, endangering the national and regional existence of states. States that are forced to combat ethnic-based terrorist organizations utilize various parameters to bring an end to these conflicts. While military methods have been initially employed and achieved a certain level of success in counterterrorism, it is understood that conventional counterterrorism approaches are insufficient in resolving conflicts arising from ethnic terrorism. Therefore, it is recognized that an effective struggle necessitates a comprehensive approach addressing the underlying causes of this issue. In this context, it is undeniable that intelligence agencies, which are established to acquire and possess information, play a vital role. Hence, the main aim of this study is to explain the role of intelligence in combating terrorism in Turkey and to demonstrate the historical development of the structural, legal, and technological aspects of the intelligence-providing institutions. The PKK terrorist organization is taken as a case study, and the structural, legal, and technological changes in Turkish intelligence agencies from the establishment of the organization until the present day are examined. The research reveals that traditional security systems, military or intelligence organizations, are ineffective in effectively combating asymmetric threats. Therefore, it emphasizes that Turkey, as one of the countries combating terrorism, needs to increase its intelligence capacity and continuously develop its security systems. Furthermore, the study shows that the intelligence needs in Turkey's fight against terrorism have changed, the distribution of duties and authorities between military and intelligence agencies has been reshaped, new organizational structures capable of fulfilling new responsibilities have been established, and efforts have been made to integrate technological advancements into intelligence institutions. Additionally, it highlights the potential use of artificial intelligence-supported modeling and simulation studies that have emerged with technological advancements, both in counterterrorism efforts and in demonstrating the development and shortcomings of intelligence agencies. Thus, the study aims to contribute to the understanding of counterterrorism strategies and the development of intelligence institutions.

**Keywords:** Terrorism, Intelligence, Counterterrorism, PKK

## ÖNSÖZ

Bu tez, doğasında gizlilik bulunan istihbarat ve bir türlü çözüm bulunamayan terörizm konusu üzerine uzun ve zorlu bir çalışmanın ürünüdür. Sürecin her aşamasında unutulmaz destek veren birçok kişinin yardımlarıyla ortaya konulmuştur.

Başlangıç olarak, danışmanım ve yol göstericim olan Doç. Dr. Cenker Korhan Demir'e teşekkür etmek istiyorum. Önerileri, fikirleri, analizleri, eleştirileri ve düzeltmeleri, tezin hazırlanmasına tarif edilemez katkılar sağlamıştır. Özellikle çalışmamın yönünü belirlemede cesaret veren ve zorluk yaşadığım dönemlerde kararlılık gösteren destekleri benim için unutulmaz olmuştur. Onu tanıdığım ilk günden beri, diğer öğrencileri için olduğu gibi, benim için de sadece bir akademisyen ya da bir hoca olmaktan çok daha fazlasıdır.

Son olarak, bu yoğun süreçte desteklerini esirgemeyen ve kendilerini ihmal etmemi anlayışla karşılayan başta eşim Aliye Nur ve kızım Neva olmak üzere aileme ve dostlarıma teşekkür etmek istiyorum. Tezle ilgili kaynaklara, kitaplara ve belgelere ulaşmamda en az benim kadar çaba sarf eden kişileri de şükranlarımı sunuyorum.

Servet KABAR  
Gaziantep-2023

# İÇİNDEKİLER

ÖZ .....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ .....	iii
İÇİNDEKİLER .....	iv
1. GİRİŞ.....	6
1.2 ÇALIŞMANIN KONUSU VE KAPSAMI .....	9
1.3 ÇALIŞMANIN AMACI .....	9
1.4 ÇALIŞMANIN SORULARI.....	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE .....	12
2.1 TERÖRİZM.....	12
2.1.1 Terörizm üzerine algı ve kavramsal tartışmalar.....	12
2.1.1.1 Türkiye’de terörizm kavramı .....	15
2.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Terörizm .....	16
2.1.2.1 Anarşist dalga.....	17
2.1.2.2 Sömürgecilik karşıtı dalga (Anti – Kolonyal Dalga) .....	18
2.1.2.3 Yeni sol ya da Marksist dalga .....	19
2.1.2.4 Dini ya da köktendinci dalga .....	20
2.1.3 Terörizmin amaçları.....	21
2.1.4 Terörizmin sınıflandırılması .....	22
2.2 PKK/PARTİYA KARKEREN KÜRDİSTAN (KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ) TERÖR ÖRGÜTÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ .....	24
2.2.1 Terör Örgütü PKK’nın Tarihsel Arka Planı .....	24
2.2.1.1 PKK terör örgütü .....	26
2.2.1.1.1. Terör örgütü PKK’nın kuruluşu, amacı ve stratejileri.....	29
2.2.1.1.2. Terör örgütü PKK’nın finans kaynakları .....	45
2.3 TERÖRİZMLE MÜCADELE.....	47
2.3.1 Terörizmle mücadele araçları .....	54
2.3.1.1 Siyasal ve sosyo-ekonomik araçlar .....	54
2.3.1.2 Ceza adalet sistemi.....	57
2.3.1.3 Diploması.....	58
2.3.1.4 Silahlı mücadele.....	60
2.3.1.5 İstihbarat kullanımı .....	63
2.4 İSTİHBARAT .....	67
2.4.1 İstihbaratın tanımı.....	67
2.4.2 İstihbaratın Özellikleri .....	69
2.4.2.1 Gizlilik .....	69
2.4.2.2 Doğruluk .....	69
2.4.2.3 Sürat .....	70
2.4.2.4 Kesinlik .....	70
2.4.2.5 Esneklik .....	71
2.4.2.6 Süreklilik .....	71
2.4.2.7 Anlaşılabilirlik .....	72
2.4.2.8 Objektiflik.....	72
2.4.3 İstihbaratın tarihsel gelişimi .....	72
2.4.4 İstihbarat türleri.....	75
2.4.4.1 Uygulama yöntemlerine göre istihbarat türleri .....	76
2.4.4.1.1 Taktik istihbarat .....	76

2.4.4.1.2 Operasyonel istihbarat .....	77
2.4.4.1.3 Stratejik istihbarat.....	78
2.4.4.2 Faaliyet alanlarına ve konularına göre istihbarat türleri.....	79
2.4.4.2.1 Siyasi istihbarat .....	79
2.4.4.2.2 Askeri istihbarat.....	79
2.4.4.2.3 Ekonomik istihbarat .....	80
2.4.4.2.4 Sosyal istihbarat .....	80
2.4.4.2.5 Coğrafi istihbarat .....	81
2.4.4.2.6 Biyografik istihbarat.....	81
2.4.4.2.7 Ulaşım ve iletişim istihbaratı.....	82
2.4.4.2.8 Bilimsel ve teknik istihbarat.....	82
2.4.4.2.9 Siber istihbarat.....	82
2.4.5. İstihbarat çarkı.....	83
2.4.5.1 Planlama ve yönetme .....	83
2.4.5.2 Toplama .....	84
2.4.5.2.1 Açık kaynak istihbaratı .....	84
2.4.5.2.2 İnsan kaynaklı istihbarat.....	86
2.4.5.2.3 Görüntü istihbaratı.....	89
2.4.5.2.4 Sinyal istihbaratı.....	90
2.4.5.3 İşleme.....	91
2.4.5.4 Analiz.....	92
2.4.5.5 Dağıtım .....	93
<b>3. MATERYAL VE YÖNTEM.....</b>	<b>95</b>
3.1 ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI .....	95
3.2 ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	96
<b>4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....</b>	<b>97</b>
<b>4.1 TERÖRİZMLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT KULLANIMI BAĞLAMINDA TÜRK İSTİHBARAT KURUMLARININ GELİŞİMİ (1923 – 2023).....</b>	<b>97</b>
<b>4.2 MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI BAŞKANLIĞI.....</b>	<b>100</b>
4.2.1 MİT'e Giden Yol.....	101
4.2.1.1 Yıldız İstihbarat Teşkilatı .....	101
4.2.1.2 Teşkilat-1 Mahsusa .....	102
4.2.1.3 Milli Amele Hizmeti/Milli Emniyet Hizmetleri MAH/MEH'den Milli İstihbarat Teşkilatına (MİT) dönüşüm .....	104
4.2.2 MİT'in gelişiminde yasal ve yapısal değişiklikler.....	107
4.2.3 MİT'in operasyonel gelişimi .....	134
<b>4.3 EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İSTİHBARAT BAŞKANLIĞI.....</b>	<b>158</b>
<b>4.4 JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI İSTİHBARAT BAŞKANLIĞI.....</b>	<b>161</b>
<b>4.5 DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ARAŞTIRMA VE GÜVENLİK İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ .....</b>	<b>165</b>
<b>4.6 ULAŞTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANLIĞI BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM BAŞKANLIĞI (BTK) .....</b>	<b>167</b>
<b>4.7 MALİYE BAKANLIĞI MALİ SUÇLARI ARAŞTIRMA KURULU (MASAK).....</b>	<b>169</b>
<b>5. SONUÇ .....</b>	<b>172</b>
5.1 SONUÇ .....	172
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>181</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>192</b>

## 1. GİRİŞ

Terörizm, tarih boyunca devletlerin politik gündemlerinde önemli bir yer tutmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak zaman içinde terörizmin kullandığı yöntemler de değişmiş ve bu değişiklikler şiddetin artmasına yol açmıştır. Diğer taraftan terörizmle mücadele etmek durumunda kalan ülkeler, çözüm yolları bulmaya çalışsalar da "terörizm" teriminin tanımı konusunda genel bir uzlaşıya dahi varılamamış ve kesin bir çözüm henüz bulunamamıştır.

Hukuk dışı politik şiddet türlerinden biri olan terörizm olgusu, modern anlamda 19. yüzyıla dayansa da 20. yüzyılda ivme kazanmıştır. Terörizm, bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte 21. yüzyılda daha önce öngörülemez bir boyuta ulaşmıştır. Bu durum, masum insanların ölümü, yaralanması, malvarlığının zarar görmesi gibi sonuçlara ve gelecekte benzer saldırıların tekrarlanma korkusuna yol açarak topluma ciddi zararlar veren daha tehlikeli bir olgu haline gelmiştir.

Bu olgu ile mücadelede ilk dönemler askeri yöntemler kullanılmış ve belli bir seviyede başarı sağlanmış olsa da tam anlamıyla çatışmaları çözmede soruna köklü çözüm bulma konusunda yetersiz kalmıştır. Örneğin, Türkiye'nin terörizmle mücadele sürecinde PKK terör örgütüyle mücadelesi ve bu mücadelede alınan çeşitli önlemler, bu konuda bir vaka çalışması sunmaktadır. PKK, Türkiye'nin terörizmle mücadelede karşılaştığı zorluklardan biri olarak halen faaliyetlerine devam etmekte ve çeşitli taktiklerle Türkiye'ye saldırmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin terörizmle mücadelede karşılaştığı eksiklikleri ve yapılması gerekenlerin belirlenmesi açısından önemli bir örnektir.

Bu açıdan terör örgütlerinin sürekli olarak kendini geliştiren ve öğrenen bir yapıya sahip olması, devletlerin terörizmle mücadele stratejilerini de zaman içinde değiştirmeyi zorunlu kılmıştır. Artık terörizmle mücadelede tek bir yaklaşımın yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, konvansiyonel güvenlik birimlerinin terörizmle mücadele için soğuk savaş döneminden kalma konseptleri yeniden yapılandırması ve salt askeri çözümler yerine çok yönlü bir yaklaşım benimsemesi önemli bir adımdır.

Terörizmle mücadelede söz konusu bütüncül yaklaşımı yansıtmak adına literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında literatürde belirtilen terörizmle mücadele araçları belirli başlıklar altında kategorize edilerek incelenmiştir. Söz konusu bu kategoriler, siyasal ve sosyo-ekonomik önlemler, ceza adalet sistemi, diplomasi, silahlı mücadele ve bu araçların başarılı olması için destekleyici ve aynı

zamanda sorunun çözümü için etkin bir şekilde “araç” olarak kullanılacak "istihbarat kullanımı" olarak belirlenmiştir.

Bu durum çalışmaya terörizmle mücadelede kullanılan çeşitli stratejiler ve yöntemleri daha sistematik ve detaylı bir şekilde analiz yapma fırsatı sunmuştur. Her bir aracın rolü, önemi ve etkisi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede, siyasi ve sosyo-ekonomik önlemler, terörizmin temel nedenlerini ele alarak köklü çözümler sunmayı hedeflerken, ceza adalet sistemi terörle mücadelede yasaların uygulanmasını ve suçluların cezalandırılmasını sağlamaktadır. Diplomasi, uluslararası iş birliği ve diyalog yoluyla terörizmle mücadeleyi desteklerken, silahlı mücadele ise terör örgütlerine karşı askeri operasyonları içermektedir. Tüm bu araçların etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve başarılı olabilmesi için istihbarat kullanımı da büyük önem taşımaktadır.

İstihbarat kurumlarında özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim, güvenlik ortamının önceden tahmin edilebilirlik olasılığını azaltmış ve toplanan bilginin anında analiz edilerek operasyona dönüştürülmesini gerekli kılmıştır. Bu nedenle terörizmle mücadelede istihbaratın önemi sadece bilginin toplanması ve analiz edilmesi değil, operasyonel faaliyetlerde kullanılabilmesi ve bu yeteneğin savunma teknolojileriyle birleştirilerek hızlı cevaplar verilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak bu şekilde proaktif hareket edilerek terör örgütlerinin eylemlerinin önüne geçilebilecektir.

Bu kapsamda terörizmle mücadele stratejileri oluşturulurken, terörizmin dinamiklerini ve yeni tehditleri anlamak için sürekli olarak güncel bilgilere dayalı analizlere ihtiyaç vardır. Bu açıdan, terörizmle mücadelede etkili bir strateji geliştirmek için güçlü bir istihbarat temeli de gerekmektedir. Ancak bu şekilde istihbarat çalışmaları netice verebilir ve terör örgütlerinin yapılarını, liderlerini, finansman kaynaklarını ve planladıkları saldırıları belirlemeye yönelik bilgilerin toplanması, değerlendirilmesi ve paylaşılmasını içerir. Ayrıca bu bilgi temelli yaklaşım, terörizmle mücadeledeki diğer önlemlerle birlikte bütünsel bir stratejinin parçası olmalıdır.

Bu bağlamda terörizmle mücadele eden devletlerin deneyimlerine bakıldığında, istihbarat ihtiyacı ve anlayışının değiştiği, görev dağılımlarının ve sektörel geçirgenliğin arttığı, istihbarat kurumlarının dönüştüğü ve yeniden yapılandığı gibi yeni durumlar göze çarpmaktadır. Bu kapsamda çalışma, Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinde Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) özelinde istihbaratın gelişen rolünü incelemektedir. Esasen terörizmle mücadelede Türkiye'de farklı istihbarat kurumları görev alabilmektedir. Öte yandan, MİT'in bu alandaki rolünün ve sorumluluğunun artmış olması çalışmanın odağına bu kurumun alınmasına neden olmuştur. Çalışma, MİT'in kuruluşundan

günümüze kadar olan sürecini incelemiş olsa da özellikle 2000’li yıllardan sonraki gelişimini yasal, yapısal ve operasyonel boyutlarda detaylı şekilde ele almaya gayret etmiştir. Yasal boyut, istihbaratın hukuki zemini ve sınırlamalarının nasıl şekillendiğini anlatırken teşkilatlanmayı, görev ve yetkileri de belirtir. Yapısal gelişim ise, örgütün daha etkin ve esnek olmasını sağlama, teknolojik gelişmelere ayak uydurma veya yeni tehditlere karşı daha hazırlıklı olma amacını taşırken, örgütün iç yapısındaki değişiklikler, sorumluluk alanları ve işbirliği mekanizmalarını kapsamaktadır. Operasyonel gelişim ise, istihbarat toplama yöntemlerini, teknoloji kullanımını, analiz süreçlerini, operasyonların planlaması ve icrasını içerir.

Bu bağlamda çalışma, Türkiye’nin geçmiş deneyimlerden yararlanarak günümüzde hala devam eden PKK terör örgütüne karşı mücadelesini değerlendirmekte ve ana problem sorusuna ilişkin sonuçları sunmaktadır. Bu çalışma konusunun seçilme nedeni, Türkiye’nin son on yılda terörizmle mücadelesindeki istihbaratın rolünün artması ve sürekli kendini geliştiren ve proaktif görev üstlenen MİT’te yaşanan değişimlerdir.

Bu açıdan çalışma, MİT’in terörizmle mücadeledeki rolünü ve etkinliğini anlamak için de önemli bir araştırma konusudur. Literatürde, terörizmle mücadelede istihbarat kullanımı ve MİT’in rolü hakkında çalışma bulunmamaktadır. Terörizmle mücadelede istihbarat kullanımı konusunda yapılan çalışmalar var olsa da bu çalışmalar genellikle genel bir perspektif sunmakta Türkiye’nin terörizmle mücadelesini ve MİT’in özel rolünü ve etkinliğini ele almamaktadır. Bu açıdan çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin terörizmle mücadele kapsamında PKK terör örgütüyle mücadelesini ele alarak bu mücadelede istihbarat kullanımının önemini vurgulamaktır. Bu açıdan MİT’in bu alandaki rolü ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz, MİT’in terör örgütlerini tespit etme, örgüt liderleri ve yöneticilerini belirleme, bilgi toplama ve analiz etme, işbirliği ve koordinasyon mekanizmalarını belirleyerek terörizmle mücadele amaçlı gerçekleştirdiği operasyonları ele alacaktır. Bu çalışmanın önemi, Türkiye’nin terörizmle mücadelede istihbarat kullanımı etkinliğini ve MİT’in bu alandaki rolünü daha iyi anlamamıza yardımcı olmasıdır. Böylece çalışma, terörizmle mücadele stratejilerinin geliştirilmesi ve terör örgütlerinin etkisiz hale getirilmesi için önemli bir katkı sağlayabilir.

Çalışmanın giriş bölümünde tez hakkında bilgi verilmiş ve tezin konusu, kapsamı ve sorunsalları açıklanmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçeve başlığı altında birinci bölümde terörizm tanımı üzerinde durularak terörizm hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde vaka olarak ele alınan PKK terör örgütünün tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise terörizmle mücadele üzerinde durularak terörizmle mücadele araçlarına ve bunların genel manada işleyişi açıklanmıştır. Dördüncü bölümde istihbarat konusu ele alınarak istihbarat disiplini, çeşitleri, özellikleri alt dallarıyla birlikte detaylı şekilde ele alınarak incelenmiştir. Materyal ve yöntem başlığı altında çalışmanın sınırlılıkları ve yöntemi açıklanmıştır. Araştırmanın bulguları başlığı altında, MİT Başkanlığı detaylı şekilde ele alınarak tezin ana soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ana sorumuzun cevaplanmasına katkı sağlayabileceği düşüncesiyle Türkiye’de istihbarat sağlayan diğer kurumlara da kısaca değinilmiştir. Böylece PKK terör örgütüne karşı verilen mücadelede Türk istihbarat kurumlarında yaşanan gelişim ve ilerlemeler de tarihsel süreç içerisinde genel perspektifte ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

## **1.2 Çalışmanın Konusu ve Kapsamı**

Devletlerin terörizmle mücadelede kalıcı başarı sağlayabilmesi için bilgiye sahip olması, sahip olduğu bilgiyi anlaması ve doğru bir şekilde analiz ederek uygulaması gerekmektedir. Bu sürecin temelinde, doğru bilgiye zamanında ulaşmanın önemi vurgulanırken terörizmle mücadelede "istihbarat"ın merkezi bir rol oynadığı belirtilir.

Bu çalışma, Türkiye'nin genel olarak terörizm, özel olarak ise PKK terör örgütüyle mücadelesinde istihbaratın oynadığı rolün ortaya konulmasını konu edinmektedir. Çalışmada, Türkiye'nin terörizmle mücadelesine odaklanarak, kuruluşundan günümüze kadar MİT Başkanlığı'nın rolü ele alınmıştır. Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı (EGMİB), Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı (JGKİB), Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik İşleri Müdürlüğü (DBAGİM), Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı (BTK) ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun (MASAK) istihbarat anlayışındaki değişimler incelenerek, terörizmle mücadeleye katkılarına yer verilmiştir.

## **1.3 Çalışmanın Amacı**

Terör örgütleri, dünya üzerindeki hızlı değişimlere ve gelişen koşullara uyum sağlama yetenekleri sayesinde, konvansiyonel güçlere kıyasla daha hızlı bir şekilde kendilerini yenileme yeteneğine sahiptir. Bu durum, terör örgütlerini, devletlerin güvenlik ve istikrarına yönelik ciddi bir tehdit haline getirmektedir. Bu açıdan devletler terör

örgütlerinin bu hızlı değişimini takip etmek ve terörizmle mücadelede başarılı olmak için gerekli bilgiyi istihbarat kurumları aracılığıyla elde etmektedir. Böylece sorunun çözümünde etkin bir rol oynayan istihbarat kurumlarının, bu hızlı değişen tehditlere karşı aynı derecede hızlı, esnek ve etkin bir şekilde hareket etmeleri hayati bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin terörizmle mücadele örneğinde, istihbaratın tarihsel süreç içindeki gelişimini anlamak ve günümüzdeki rolünü değerlendirmek önem arz etmektedir. Türkiye, uzun bir süredir terör örgütleriyle mücadele etmektedir ve bu süreçte istihbaratın rolü büyük bir öneme sahiptir. İstihbaratın geçmişteki kullanımını, terörizmle mücadelede elde edilen başarıları ve karşılaşılan zorlukları anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Günümüzde, terör örgütlerinin giderek daha karmaşık taktikler kullanmaları, daha gelişmiş silah ve iletişim sistemleri benimsemeleri ve yeni tehdit unsurlarının ortaya çıkması, istihbarat kurumlarının daha da geliştirilmiş ve özelleştirilmiş yeteneklere sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, çalışmamız, Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde istihbaratın nasıl kullanıldığı ve mevcut durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu analiz, terörizmle mücadele stratejilerini güçlendirmek ve istihbaratın rolünü daha etkin hale getirmek için kritik bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

#### **1.4 Çalışmanın Soruları**

Bu tezde, istihbaratın terörizmle mücadeledeki rolüne dair bir bağlam oluşturmak için temel araştırma sorumuz genelde "Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü Nedir?", özelde ise "terörizmle mücadelede istihbarat kullanımı: Türkiye'nin PKK terör örgütüne karşı mücadelesinde nasıl uygulandığıdır?" şeklinde olacaktır. Bu kapsamda çalışmanın alt problem soruları şunlardan oluşmaktadır:

1) Terörizmle mücadele nedir, nasıl mücadele edilmesi gerekir ve bu mücadele hangi araçlarla yapılmalıdır?

2) Terörizmle mücadelede araçsallaştırılan istihbarat kullanımının diğer mücadele araçlarına katkısı ne olmuştur?

3) Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde, özellikle PKK terör örgütü bağlamında ele aldığımızda, MİT'in bu mücadeledeki rolü nedir?

4) MİT'te yaşanan gelişim Türkiye'nin PKK terör örgütüyle mücadelesinde nasıl bir sonuç doğurmuştur?

5) Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde ele alınan MİT haricindeki diğer istihbarat kurumlarının istihbarat anlayışındaki değişimler nelerdir?

Bu sorular açıklayıcı nitelikte olup, ana hedefi istihbarat önlemlerinin önemini açıklamak olacaktır.



## 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### 2.1 Terörizm

Terörizmle mücadelede istihbarat kullanımının temel dayanağı, terörizmi doğru bir şekilde tanımlayabilmek ve bu tanıma uygun stratejiler geliştirmektir. Terörizmin tanımı, bu mücadelede kullanılan istihbari yöntemlerin belirlenmesi, terör eylemlerini önceden tespit etme ve etkili bir şekilde karşı koyma kapasitesini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, terörizmin doğru bir şekilde anlaşılması, istihbaratın terörle mücadeledeki etkinliğini artırmak için temel bir unsur teşkil etmektedir.

Bu açıdan terörizmin tanımı için yapılan çalışmalarda tam bir uzlaşma sağlanamaması, terörizm tanımının tartışmalı ve değişken olmasının temel sorun olduğunu göstermektedir. Terörizm, farklı kimliklere göre farklı kavramsallaştırmalara açık olan bir olgudur, çünkü terörizmin mağduru, tarafı veya destekçisi olmak gibi farklı perspektifler bulunmaktadır. Terörizmi destekleyenler, olumsuz anlamlar içeren "terörizm" kelimesini kullanmak yerine, bu faaliyetlere gerilla savaşı, özgürlük savaşçısı, gerilla, militan, kutsal savaşçı, devrimci gibi isimler vermektedir. Bu farklılaşmanın temel nedenlerinden biri, eylemin sonucuna odaklanarak, önceden tanımlanmış bir kavramla ilişkilendirilmesidir. Başarılı veya başarısız olma potansiyeli olan eylemler daha olumlu kavramlarla ilişkilendirilirken, başarısız veya kesinlikle başarısız olacak olanlar terörizm etiketiyle anılırlar (Demir, 2017: 74).

Terörizm ve terör kavramlarını birbirinden ayırmak, önemli bir çaba ve zorluk gerektirse de aynı eylemleri ve kişileri aynı isimlerle tanımlamanın, bu kavramlara atfedilen önemi yansıtmama riski bulunmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde kavramsal tartışmalara odaklanarak, bu kavramların ayrımı üzerinde kısaca durulacaktır. Bu bölümün ilk kısmında, terör ve terörizm kavramları üzerinde farklılıkları ve benzerlikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Devamında, terörizm tarihsel süreç içerisinde ele alınarak dönemlere ayrılmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise, terörizmin amaçları ve sınıflandırılması üzerinde durularak analiz edilecektir.

#### 2.1.1 Terörizm üzerine algı ve kavramsal tartışmalar

Terör, ilk olarak 1789 yılında *Dictionnaire de l'Académie Française*'in bir ekinde "terör sistemi; rejimi" olarak tanımlanmıştır. *Encyclopaedia Britannica*, terörü "siyasi amaçla 'bombalama, öldürme ve kaçırma gibi' şiddet kullanımı" olarak tanımlarken,

*International Encyclopedia of Social Sciences* ise terörizmi "önceden belirlenmiş hedefleri elde etmek için şiddet kullanan bir grup veya parti tarafından kullanılan yöntem" olarak tanımlar (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 4).

Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü'nde terörizm, "kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak amacıyla kullanılan korku ve yıldırganlık yayan şiddet eylemleri" olarak tanımlanmıştır. Black's Hukuk Sözlüğü ise terörü "alarm, korku, dehşet, düşman veya tehdit eden bir olay veya tezahürden ötürü zarar geleceğı hususunda endişe" olarak tanımlar (Altuğ, 1995: 12).

Terör kelimesi, etimolojik olarak Latince "terrere" kelimesinden türetilmiştir ve "korkudan sarsıntı geçirme veya korkudan dehşete düşmeye sebep olma" anlamlarını taşır. (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 11). Türk Dil Kurumu'na göre, terör kelimesinin Türkçedeki karşılığı "yıldırıcılık" olarak geçmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Ancak, Türkçedeki eski karşılıkları Arapçadaki "dehşet" sözcüğünden türetilen "tedhiş" veya "tedhişçilik" olarak bilinir (Örgün, 2001: 13).

Terör ve terörizm kavramlarına geçmeden önce, bu iki terimi birbirinden ayıran nüanslara kısaca göz atmak önemlidir. Genellikle literatürde, kontrolsüz kalabalıkların neden olduğu aşırı şiddet ve katliamları "terör" olarak adlandırırken, terörün kasıtlı ve sistematik olarak kullanımı ise "terörizm" olarak tanımlanır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 5).

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, bu ayrımı şu şekilde açıklamaktadır: Terör, genellikle istenmeyen bir şekilde ortaya çıkabilir. Birçok savaş, terör ve kitlesel şiddetin veya devrim amacıyla ayaklanmanın kontrol edilemez olduğu bilinmektedir. Öte yandan, terörizm, siyasi amaçlarla kasıtlı olarak terörü kullanmaktır. Terörizm, terörü sistemli ve hesaplı bir şekilde kullanmayı içerir ve çoğu zaman bir felsefe, teori veya ideolojiye dayanır (Altuğ, 1995: 18).

Prof. Dr. Doğu Ergil, terörü "yukarıdan terör" ve "aşağıdan terör" olarak ayırarak açıklamaktadır. Totaliter devletler tarafından kontrol edilen ve iradi bir siyasi strateji olarak kullanılan şiddet eylemleri daha çok "terör rejimi" olarak kabul edilirken, egemen güç odakları dışında başka bir güç tarafından yönlendirilen ve mevcut otorite sistemini ve özellikle devleti zayıflatmayı amaçlayan şiddet eylemleri daha çok "terörizm" olarak değerlendirilebilir (Ergil, 2015: 39). Bu nedenle, devlet terörü ve yukarıdan terörü dışarıda bırakarak, günlük kullanımdaki anlamlarıyla terör ile terörizm arasındaki en önemli fark, terörün belirli bir kasıt gerektirmeksizin ortaya çıkabilen, anlık ve genellikle kısa süreli bir şiddet olayını ifade etmesi, terörizmin ise terörün sistematik, kasıtlı, çoğu

kez örgütlü ve uzun vadeli kullanımını içeren bir kuralsız savaş ve propaganda tekniği, bir strateji olmasıdır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 4).

Fakat bu çalışmada terörden bahsederken terörün siyasal amaçlarla kullanımı kastedilmektedir. Bu araştırmada terörün tartışılması özellikle siyasal hedeflere ulaşmak için bir araç olarak kullanılmasına atıfta bulunur. Crenshaw (1981: 382) 'a göre terörizm, genellikle siyasal motivasyonlar tarafından yönlendirilir, bireyler veya gruplar siyasal ajandalarını ilerletmek için şiddetli eylemlere başvururlar. Benzer şekilde, Pape (2003: 344), intihar terörünün belirli siyasal hedeflere ulaşmayı amaçlayan gruplar tarafından yapılan stratejik bir tercih olduğunu savunur. Bu nedenle, sadece kurbanların veya failerin deneyimlediği tehdit veya korku duygularını ele almak yeterli değildir; aksine, bu duyguların içinde bulunanların siyasal inançları ve motivasyonlarıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Hoffman (1999: 64), terörizmin, bireylerin veya grupların siyasal karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla bilinçli ve hesaplanmış bir taktik olduğunu daha da vurgular. Bu, terörün belirli siyasal sonuçları elde etmek amacıyla kullanılan bir tür siyasal şiddet olduğu fikriyle uyumludur (Richardson, 2006: 6).

Prof. Dr. Ümit Özdağ, terörü stratejik bir bakış açısıyla tanımlar: "Terör irrasyonel bir dizi eylem değil, zayıf bir politik örgütün daha güçlü bir politik örgüte taleplerini kabul ettirmek için geliştirdiği şiddet olaylarının bir mantık silsilesi içinde kullanılmasıdır. Terör, politik-militan hareketlerin iktidara ulaşmak için kullandığı bir yöntemler bütünüdür. Özetle, terör, zayıf olan politik hareketin demokratik çözüm yollarını reddederek şiddeti kullanmasıyla toplumsal korku ve yılgınlık yaratma, rakip politik ve askeri başarısızlık hedefleyen bir stratejidir." (Özdağ ve Öztürk, 2000: 18).

Araştırmacı Miray Vurmay, terörizmi "terörden farklı olarak siyasal amaçlara yönelik, örgütlü, sistematik ve sürekli olarak şiddeti kullanmayı strateji olarak benimseyen bir yöntem" olarak tanımlar. Vurmay, terörizmin bir ideoloji veya öğretisi olmadığını, bir taktik, strateji ve savaş biçimi olduğunu vurgular (Vurmay, 2005: 13).

Genelkurmay Başkanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nce (TMMM) 23-24 Mart 2006 tarihlerinde düzenlenen "Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği" Sempozyumu'nda yaptığı açılış konuşmasında Genelkurmay Başkan Orgeneral ÖZKÖK terörizmin, propaganda hedefine yer veren bir tanım yapmıştır: "Terörizm, hesaplı ve siyasal amaçlı bir şiddet biçimidir... "Terörist" eylemin yapıldığı yerden bölgeye, bölgeden dünyaya yayılan çirkin bir mesajdır" (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 8)

Lenin ise terör ve terörizm konusunda çok farklı bir tanım yaparak aslında otoriter bir güç ile mücadele halinde terörün faydalı bir durum olduğunu belirterek gerçek savaş halinde başvurulması gereken bir araç olduğunu savunmuştur (Dilmaç, 1997: 33). Bekir Çınar'ın (1997: 198) Devlet Güvenliği, istihbarat ve Terör adlı kitabında referans verdiği Schmidt ve Jongman, terörizmin tanımını üzerine 109 farklı tanımını inceleyerek terörizmin tanımında en çok kullanılan kavramları yüzdelik dilimlerle göstermişlerdir. Bu çalışmada ilk sırayı “şiddet ve güç” kavramları alırken ikinci sırada “siyasi” üçüncü sırada ise “korku” yer almıştır. Schmidt ve Jongman'ın yaptığı çalışma ve yapılan tüm tanımlar bize terörizmin “şiddet eylemleri”, “siyasi amaç”, ve “korku” üzerine temellendirildiğini göstermektedir.

Son olarak, Naom Chomsky, Paul Wilkinson'ın "Terrorism and the Liberal State" adlı kitabında geçen bir tanımını aktarır: Wilkinson'a göre terörizm, "belirli bir siyasi amacı desteklemek için düzenli olarak öldürme ve yok etme eylemleri gerçekleştirme veya bu tür eylemleri tehdit etme" olarak tanımlanabilir (Chomsky ve diğerleri, 1999: 107).

Tüm bu tanımlar, terör ve terörizmin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Anlatılanlar ışığında terörizm; belli bir düzen içerisinde örgütlenmiş, iradi, uzun süreli ve planlı bir yapı olduğu söylenebilir. Çalışmamızın amacı “siyasi amaç” için daha çok kullanılan ve belli bir iradi davranış sergilenen örgütlü yapıları ele alacağı için özel kullanımlar hariç “terörizm” kavramıyla sürdürülecektir.

### **2.1.1.1 Türkiye’de terörizm kavramı**

Türkiye’de terörizmle daha etkin bir mücadele sağlanması için 1991 yılında kabul edilen 3713 sayılı “Terörle Mücadele Kanunu” terör kavramını geniş biçimde ele almıştır. Ancak 11 Eylül saldırılarından sonra tüm dünya da terörizme bakış açısı değişmiştir. Yeni bakış açısına göre Türkiye de 2003 yılında terör tanımını güncelleyerek;

*“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler”*

son şeklini vermiştir. Fakat “milli güvenliğe yönelen eylemler” terör faaliyeti olarak değerlendirilirken “uluslararası etki ve sonuç” doğuran terör eylemlerini yasa suç kapsamına almadığı görülmektedir.

Sonuç olarak ‘terör’ ve ‘terörizm’ kavramları her ne kadar aralarında fark olduğunu ve aynı anlamı taşımadığını belirtmiş olsak da yapısal olarak birbirinin eksikliğini gideren bir bütün haline gelen kavramlar olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak “terör” kavramında karşımıza çıkan “şiddet eylemi”, “terörizmde” karşımıza, “sistematik”, “örgütsel” ve “kurumsal” olarak farklı bir hale gelebilmektedir. Bununla birlikte terörizmde “propaganda” ve “psikolojik algı” çalışmalarıyla birlikte; “dini”, “siyasal”, “etnik” ve “ideolojik” etki çok daha etkili olabilmektedir.

### **2.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Terörizm**

Terörizmin ilk olayının tam zamanlaması konusunda evrensel olarak kabul edilen bir fikir birliği bulunmamaktadır, tıpkı terörizm tanımı etrafında devam eden kavramsal tartışmalar gibi. Terörizm terimi kendisi Fransız Devrimi sırasında ortaya çıksa da bu dönemden önce terörizm olarak kabul edilebilecek şiddet olayları mevcuttur. Örneğin, M.Ö. 430-349 yılları arasında, Xenophon'un Pers ordusunda hizmet ettiği sırada, rakip ülkeleri zayıflatmak amacıyla devlet yetkililerini suikastlarla hedef alması, halk arasında isyanları kışkırtması ve devleti zayıflatma çabaları gibi faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Bu eylemler, Perslerin rakip devleti daha kolay bir şekilde ele geçirmeyi amaçlamaktaydı. Persler tarafından gerçekleştirilen faaliyetler incelendiğinde, bu faaliyetlerin çağdaş terörizm tanımıyla uyumlu olduğu ve terör eylemleri olarak kabul edilebileceği ortaya çıkmaktadır (Onay, 2013, s.21). Literatürde genel kanı ise ilk terör eyleminin M.S. 66-73 yılları arasında dini bir örgüt olan “Zealot”lar tarafından dini amaçlı yapılan eylemlere dayandırılmaktadır (Laqueur, 2002: 7-8 ve Hoffman, 2006: 83'den, akt. Demir, 2017: 76).

Türkiye Barolar Birliği'nin (2006: 27) "Türkiye ve Terör" adlı eserinde, terörizmin şiddet ve gerilla tekniklerine vurgu yaparak bu durumun Sun-Tzu'ya kadar uzandığını savunduğu görülmektedir. Sun-Tzu'nun Savaş Sanatı adlı eserinde, güçlü ve düzenli bir orduyla daha zayıf ve sayıca az bir gücün karşılaşmasını ele aldığı ve zayıf tarafın başarı elde etmek için yapması gerekenleri anlattığı bilinmektedir. Bu anlatılanlar, günümüzdeki asimetrik savaşı tarif ettiği gibi gerilla ve terör örgütlerinin de temel hareket tarzını

yansıttığı söylenebilir. Bu ışık altında, terörizm kavramındaki belirsizlik, ilk terör olayının ne zaman başladığı konusunda da kendini göstermiştir. Bu durum, terörizmin tarihsel süreç içindeki gelişimine de yansımış ve terörizmin kesin bir dönemsel bölünme veya olaylar silsilesi gösteremediği görülmüştür. Ancak, akademik anlamda bu durumu açıklığa kavuşturacak çalışmalar da yapılmıştır. Bu bağlamda, David Rapoport'un dört dalga teorisi, terörizmin tarihsel sürecini açıklamak için sıklıkla kullanılan önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Demir (2017, s. 78) tarafından belirtildiği gibi, bu çalışma sistematik olması ve dönemler arasında bütüncül bir görüntü sunması nedeniyle terörizmin tarihsel sürecini açıklamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Rapoport, bu çalışmasında terörizmi belirli zaman aralıklarında yaşanan ve yaygınlaşan terör eylemleri olarak ele almakta ve her bir zaman aralığını bir "dalga" olarak tanımlayarak dört farklı dalgayı incelemektedir. Bu dört dalga; "Anarşist Dalga" (1878-1919), "Sömürgecilik Karşıtı Dalga" (1920-1960), "Yeni Sol ya da Marksist Dalga" (1960-1990) ve "Dini Dalga ya da Köktendinci Dalga" (1979-2003) olarak ele alınmıştır (Rapoport, 2003: 37).

Dört dalga teorisi, terörizm ve terör örgütlerini belirli bir ideoloji veya sosyal dinamik etrafında incelemesi, çalışma bağlamında, PKK terör örgütünün ortaya çıkışı ve doğuş sebeplerini anlamak açısından öneme sahiptir. Teori, terör örgütlerinin tarih boyunca değişen sosyal, politik ve ideolojik faktörlere bağlı olarak evrim geçirdiği ve bu evrimin belirli dönemlere ayrılacağı bir çerçeve sunmasıyla PKK'nın ortaya çıkışını değerlendirirken genel bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, PKK'nın ortaya çıkışının incelenmesi, dört dalga teorisi çerçevesinde terörizmin evrimini anlamak ve örgütün motivasyonlarını çözümlenmek açısından zengin bir analitik bakış sunabilir.

### **2.1.2.1 Anarşist dalga**

Anarşist dalganın ortaya çıkışında, doktrinlerin, teknolojinin, iletişim ve ulaştırma sistemlerinin gelişimi ve değişimi önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, anarşist düşüncenin öncülerinden olan Kropotkin'in fikirleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca, Nechaev ve Bakunin gibi düşünürler, anarşist stratejinin şiddetin kullanılmasını meşrulaştıracak bir şekilde uygulanmasına katkı sağlamışlardır.

Bu fikirler, Rusya'da "Narodnaya Volya" veya "Halkın İradesi" adıyla bilinen örgüt tarafından somut eylemlerle hayata geçirilmiştir. Bu örgüt, geleneksel devrimci yöntemlerin sonuç vermediğine inanarak, sembolik hedeflere yönelik şiddet eylemleri gerçekleştirmiştir. Narodnaya Volya üyeleri kendilerini terörist olarak tanımlamamış olsa

da, örgüt üyesi Vera Zazulich'in bir polis şefini vurarak silahını bırakmasını ve katil olmadığını, sadece terörist olduğunu belirtmesi, bu konuda önemli bir örnektir (Rapoport, 2003: 38-39).

Zazulich'in halk mahkemesinde serbest bırakılması, anarşist dalganın etkisini göstermesi açısından ilgi çekicidir. Zazulich'in en ünlü eylemi, 24 Ocak 1878 tarihinde gerçekleşti. O dönemde St. Petersburg Emniyet Müdürü olan Fyodor Trepov, politik baskı ve zulmün simgesi haline gelmişti. Zazulich, Trepov'un toplumsal adaletsizlikleri ve baskıcı yönetimi sembolize ettiğine inanıyordu. Bu nedenle, adaleti sağlamak ve bir mesaj göndermek amacıyla Trepov'a suikast düzenlemeye karar verdi. 24 Ocak 1878'de Zazulich, Trepov'un ofisine gitti ve ona ateş açtı. Trepov, saldırıda ciddi şekilde yaralandı, ancak hayatta kaldı. Zazulich'in bu eylemi, kamuoyunun dikkatini çekti ve anarşist hareketin sembol figürlerinden biri haline geldi (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 34).

Zazulich'in suikast girişimi, halk arasında büyük bir tartışma yarattı. Bazıları onu kahraman olarak gördü ve adaleti sağlamak için cesur bir eylem olarak değerlendirdi. Ancak, diğerleri terör eylemlerini reddederek bu tür şiddet eylemlerini eleştirdi (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 34).

Bu olay, anarşistlerin devlet otoritesine karşı mücadele etmek ve toplumsal adaletsizliklere tepki göstermek için şiddet eylemlerini kullanma stratejisini sergiledi. Aynı zamanda, halkın adalet anlayışı ve toplumsal desteğin terör eylemlerinin sonuçlarını etkileyebileceği bir döneme işaret etti. Bu olay, terörizmin politik ve sosyal koşullarla nasıl bağlantılı olduğunu anlatırken, halkın adalet anlayışının terör eylemlerine nasıl etki edebileceğini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 35).

İlk dalgada milliyetçilik saikiyle hareket eden ayrılıkçı terörist gruplar da yer almıştır. Bu bağlamda kendi tarihimizden örnek vermek gerekirse, üç önemli örgüt öne çıkmaktadır: Ermeniler'in bağımsızlık amaçlı Marksist düşünceye sahip "Hınçak Komitesi Partisi" ve bu partiden türeyen aşırı sağcı "Taşnak Partisi" ilk iki örnek olarak verilebilir. Üçüncü örgüt ise Osmanlı İmparatorluğu'nda Makedonya topraklarında bağımsızlık faaliyeti yürüten IMRO (*Internal Macedonian Revolutionary Organization*)'dur (Demir, 2017: 79-80). Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ilk dalganın sona erdiği görülmüştür."

### **2.1.2.2 Sömürgecilik karşıtı dalga (Anti – Kolonyal Dalga)**

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte anarşizm dalgası da son bulmuştur. Dönemin Amerikan başkanı Wilson tarafından çıkarılan "Wilson Prensipleri"

ile desteklenen sürecin sonunda imzalanan Versay Antlaşması, hiçbir kesimi memnun etmemiştir. Antlaşma, Avrupa'yı "ulus devletlere" dönüştürürken, Avrupalıların sömürgelerinin ise "kendi geleceklerini tayin" konusunda fikir birlikteliği sağlanamadığı için zamana bırakılarak sömürgelerin yerine Manda yönetimlerinin alması kararlaştırılmıştır. Manda yönetiminin sömürge kontrolünün devamı olduğunun anlaşılması üzerine ise ikinci dalga tetiklenmiştir (Rapoport, 2003: 52-53).

İkinci dalga, sömürgeci devletlere karşı özgürlük mücadelesi veren örgütler tarafından yürütülen bir direniş olarak nitelendirilmiştir. Terörizmin felsefesi ve gelişimi açısından düşünüldüğünde, bu örgütler kendi haklarını savunma düşüncesiyle kendi topraklarında sömürgeci devletlere karşı durmayı bir "terör hareketi" değil, özgürlük veya kurtuluş direnişi olarak nitelendirmişlerdir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 36).

Anarşist dalga döneminde olduğu gibi, bu dönemde "terörist" kavramı olumlu bir anlam taşımamış am aksine aşağılayıcı bir anlam yüklenmiştir. Verdikleri mücadelenin meşru ve haklı olduğunu göstermek isteyen örgütler, artık olumsuz bir çağrışım taşıyan "terörist" kavramı yerine Menachem Begin'in örgüt elemanları için kullandığı "özgürlük savaşçıları" ifadesini sıkça kullanmışlardır (Hoffman, 2006: 60–61'den, akt. Demir, 2017: 80).

### **2.1.2.3 Yeni sol ya da Marksist dalga**

Bu dönemde, İkinci Dünya Savaşı ve özellikle ABD'nin Vietnam'ı işgali sonrası sol ideoloji motifli terörist eylemler, büyüklükleri ve ortaya çıkardıkları sorunlar nedeniyle uluslararası alanda dikkat çekmeyi başarmıştır. Sol akım, kutuplaşmış dünya düzeninde yeni bir umut ışığı olarak görülmüş ve bu görüşü benimseyen terör örgütlerinin kurulmasına yol açmıştır. 1960'lı yıllarda "sol devrimci" olarak adlandırılan terörizm faaliyetleri, özellikle İrlanda ve Bask bölgelerinde "etnik" akımlarla birleşerek daha güçlü yapılar haline gelmiştir. 1968'de ise Fransa'daki öğrenci hareketleri, bu güçlenmiş yapıyı daha da pekiştirmiştir (Rapoport, 2003: 39).

Bu dönemde farklı coğrafyalarda birçok terör örgütü ortaya çıkmıştır. Önemli olanlardan bazıları Japonya'da "Japon Kızıl Ordusu", Almanya'da "RAF" ve İtalya'da "Kızıl Tugaylar" olarak örnek verilebilir. Ancak bu dönemin karakteristik özelliğini en iyi yansıtan terör örgütü Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) olmuştur. FKÖ'nün uluslararası alanda yaptığı terörizm faaliyetleri ve Lübnan'daki eğitim kamplarının diğer terör örgütleri tarafından kullanılması, FKÖ'yü diğer örgütlerin üzerine çıkaran bir idol haline getirmiştir (Rapoport, 2003: 40).

Bu dönemi sona erdiren olay, İsrail-Arap savaşı sonucunda Lübnan'a giren İsrail'in FKÖ'nün eğitim kamplarını dağıtarak faaliyetlerine son vermesidir. Böylece yeni bir terörizm dalgasının başlangıcı olmuştur. Terörizm ve istihbarat çalışmaları açısından bu dönemi değerlendirdiğimizde, istihbarat faaliyetlerinin etkinliğinin bir önceki döneme göre daha da arttığı görülmektedir. Ancak devletlerin güvenlik algısı, komünizmle mücadele ve nükleer silahlanma gibi dönemin en tehlikeli ideolojilerine odaklanmıştır (Rapoport, 2003: 41).

PKK'nın doğuşu, bu dönemin sosyal ve politik dinamikleriyle bağlantılıdır. Ancak PKK terör örgütü, kendi topraklarında sömürgeci devletlere karşı durma amacı güderek, bu direnişi bir 'terör hareketi' değil, özgürlük veya kurtuluş direnişi olarak nitelendirmiştir. Bu durum, örgütün oluşumunun bir önceki dalga olan anti-kolonyal dalgadan da beslendiğini göstermektedir. Bu açıdan PKK, etnisite temelinde bir bağımsızlık ve özerklik talep eden örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Örgütün kurucusu Abdullah Öcalan, sosyalist ve marksist ideolojilere dayanan bir çerçevede Kürt halkının haklarını savunmayı amaçlayan bir mücadele başlattığını savunmuştur. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısında PKK'nın faaliyet göstermeye başlaması, o dönemin politik çalkantıları ve sosyalist ideallerin yükselişi ile bağlantılıdır.

PKK'nın doğuşu, dönemin genel marksist dalga içindeki motivasyonları da yansıtmaktadır. Bu, ekonomik eşitsizliklere, sosyal adaletsizliklere ve anti-emperyalist mücadeleye vurgu yaparak Kürt halkının kendi kaderini tayin etme arzusunu ifade etmektedir. Dolayısıyla, PKK'nın ortaya çıkışı hem Kürt milliyetçiliğinin hem de genel marksist ideallerin etkisi altında gerçekleşmiştir.

#### **2.1.2.4 Dini ya da köktendinci dalga**

Rapoport'un modern terörizmi açıkladığı son dalga olan dini dalga, İslam'ı bu dönemin merkezine oturtmuştur (Rapoport, 2013: 927). Aslında tarihsel süreç içerisinde daha önce de dini motifli terör örgütlerinin varlığından bahsedilmiş olsa da bu dönemde diğer dönemlerden farklı olarak daha uzun soluklu, sistematik ve planlı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir (Demir, 2017: 81).

Bu dönemde yaşanan dini temelli örgütleri diğerlerinden ayıran bir başka özellik ise hedef kitlesinin geniş olmasıdır. Önceki dönemlerde terör örgütlerinin daha yerel hedeflere saldırdığı belirtilmişti. Rapoport'a göre, bu dönemin başlangıcı 1979 İran İslam Devrimi ve Rusların Afganistan'ı işgali olarak gösterilmektedir. Ancak burada önemli

olan işgal değil, işgale karşı koyan din temelli radikal örgütlerin Rusları geri çekilmeye zorlamasıdır. İlk olay, radikal İslamcı örgütler için bir umut ışığı olurken, ikinci olay ise bu örgütleri daha da cesaretlendirmiştir.

Sonuç olarak, tarihsel süreci bir bütün olarak ele aldığımızda terörizm hakkında genel kabul gören bazı tespitler yapabiliriz. İlk olarak, terörizmin her geçen gün geliştiği ve yerelden uluslararası bir boyut kazandığıdır. Günümüzde yerel terör örgütü kavramı önemini yitirirken, uluslararası terör örgütü kavramı daha fazla önem kazanmaktadır. Küreselleşmenin etkisi, gelişen teknoloji, ulaşım olanakları ve iletişim, terör örgütlerinin coğrafi sınırları aşmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca, terör örgütlerinin uluslararası siyasi destek arayışları ve farklı ülkelerde terör örgütlerinin terimiyle ilgili farklı yaklaşımlar, terör örgütlerinin sadece belirli bir bölgeyle sınırlı kalmamasını sağlamaktadır.

### **2.1.3 Terörizmin amaçları**

Thomas Hobbes, Leviathan'da, “insanları barışa yönlendiren duygulardan biri olarak ölüm korkusunu” gösterir (Hobbes, 2021, s.101). Bu ifadeden yola çıkarak terör örgütleri, toplumda korku yaratma yoluyla istedikleri barış ortamını oluşturma çabasında olduklarını savunurlar. Bu nedenle terörizmin temel amacının, toplumsal grupları etkilemek, kendi siyasi ideolojilerini tanıtmak ve nedenlerinin meşruiyetini başkalarına inandırmak için sistematik ve sürekli bir korku ve sindirme politikası uygulamak olduğu söylenebilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 177).

“Terörizmde temel amaç, hedef kitleleri sarsmak, güvensizlik duygularını körüklemek, sisteme olan bağlılık ve inançlarını sorgulamalarına zemin hazırlamak, kitleleri normal yaşam alışkanlıklarını terke zorlamak, toplumsal bir paronaya ve zihinsel kargaşa yaratarak doğruların algılanmasını engellemek, panik duygularını tırmandırmak ve pasif konuma iterek teslimiyete zorlamaktır” (Dilmaç, 1997: 41).

Tarihsel süreç içinde terörizmin yerel veya bölgesel boyuttan uluslararası boyuta evrildiği gerçeğini göz önünde bulundurarak, terörizmin bazı uluslararası güçler tarafından bir araç olarak kullanıldığını da gözlemliyoruz. Bu durumda terörizmin temel amacının, istenmeyen siyasi kararları önlemek veya istenen sonuçlara ulaşmak için siyasi iktidarı zayıflatmak veya devirmek olduğu savunulabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 180).

#### 2.1.4 Terörizmin sınıflandırılması

Terörizmin sınıflandırılması konusunda çeşitli ayrımlar yapılmış olsa da literatürde en çok kabul gören ve yaygın olarak kullanılan sınıflandırmalar da mevcuttur. Bu sınıflandırmalar, terörizmi farklı kriterlere göre sınıflandırmıştır. Ancak, bu farklılıklar terörizmin tanımının algıya dayandığını göstermektedir. Bu algı, terör örgütlerinin ortaya çıkmasındaki temel davranışlardan kaynaklanmaktadır. Algı temelli tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapılmasına rağmen, terörizm aslında eylemlerle somutlaşmadığı sürece soyut bir kavram olarak kalacağı gerçeğidir. Bu nedenle, terörizmi anlamak ve mücadele etmek için, sadece tanımlarla yetinmek yerine eylemler ve davranışlarla da ilgilenmek gereklidir.

Bu kapsamda ilk olarak Edward Hayms, "doğrudan doğruya terör" ve "dolaylı terör" ayrımı dikkat çekmektedir. Bu ayrımın kaynağında devlet adamları, yani başkanlar, krallar, kraliçeler gibi devlet yönetiminde söz sahibi kişiler yer almaktadır. "Doğrudan doğruya terör" başlığı altında, eylemler doğrudan devlet adamını hedef alırken, "dolaylı terör" ise devlet adamını başarısız, basiretsiz veya halkını koruyamayan biri olarak göstermek amacıyla bina, tesis veya bürokratlara karşı yapılan eylemleri kapsamaktadır (Yayla, 2015: 358).

Bir diğer ayrım ise amaç, hedef ve motivasyon esaslarına dayalı yapılan sınıflandırmadır. İngiliz sosyolog Paul Wilkinson'ın 1970 yılında yaptığı çalışmada dört farklı başlık altında topladığı sınıflandırma da, devlete karşı yapılan eylemleri ele almaktadır. Bu çalışma da "Yarı İhtilalci" ve "ihtilalci" terör olarak adlandırılan terörizm, devlete karşı gerçekleştirilen eylemleri içerirken, "baskıcı" terörizm ise devletin kendisinin uyguladığı terörizmi ifade etmektedir. Dördüncü başlık ise "gölge olay" terörizmi olarak adlandırılmış ve planlanmamış eylemleri içermektedir (Wilkinson'dan akt. Demir, 2017: 91-92).

Diğer bir ayrım ise terör eylemlerinin gerçekleştiği bölge veya alan temel alınarak yapılan sınıflandırmadır. Bu sınıflandırma, ABD'nin terörizmi tanımlamasında yerel (iç) terör ve uluslararası (dış) terör tasnifinden ortaya çıkmıştır. İç (yerel) terörizm, ülkenin kendi vatandaşı tarafından sadece kendi ülkesi sınırları içinde gerçekleştirilen terör eylemlerini kapsarken, uluslararası (dış) terörizm ise terör eyleminin etkisi ve kapsadığı alan itibarıyla ülke sınırlarını aşması durumunu ifade etmektedir (Yayla, 2015: 379).

İdeolojik kaynaklı ortaya çıkan terörizm ise bir diğer ayrımdır. Bu sınıflandırmada, terörizm sahiplenilen ideolojinin kaynağına bağlı olarak dini, Marksist

veya diğer fikir akımlarından kaynaklanabilir ve mevcut devlet yapısını değiştirmeyi hedefler (Alkan, 2002: 21-22).

Son olarak, etnisite temelli ve ayrılıkçı terörizm ayrımı vardır. Bu ayrım en karmaşık yapıya sahiptir. Algı temelli terörizm burada terör örgütlerini terör örgütü olarak algılayabilirken, bazılarını siyasi çıkar algısıyla “özgürlük savaşçısı” olarak nitelendirmektedir (Byman, 1998'den akt. Demir, 2017: 95).

Yukarıdaki ayrımları bir araya getirerek terör örgütlerini temel motivasyon kaynaklarına göre daha sistematik ve genel geçer bir şekilde sınıflandırmak için, Demir'in "Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa'da Etnik Ayrılıkçı Terörizmin Analizi; PIRA, ETA, PKK" isimli çalışmasındaki ayrım kullanılabilir. Bu çalışma terörizmi "aşağıdan yukarıya terörizm" ve "yukarıdan aşağıya terörizm" şeklinde iki temel kategoriye dayandırır. Yukarıdan aşağıya terörizmde devletler, sistem ve hukuk düzeni üzerinden terör eylemlerini öngörebilir veya başka devletlere karşı terör kullanabilirken, aşağıdan yukarıya terörizmde ideolojik terörizm (sol ve sağ), etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizm ve dini motivasyonlu terörizm olmak üzere üç ayrıma yer verilir (Demir, 2017: 96).

Anlatılanlar ışığında, sınıflandırmalardan da anlaşılacağı üzere araştırmacılar terörizmi sınıflandırırken sübjektif davranarak algıları üzerinden temellendirdikleri çalışmalarını, kişilere, devlete, amaç, hedef ve motivasyonlarına, ideolojilerine, eylemlerin gerçekleştiği ve etkilediği alana ve ırksal sebeplere göre ayırmışlardır. Bu bağlamda, PKK terör örgütü, etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizm kategorisine girmektedir. PKK'nın temel motivasyonu, Kürt milliyetçiliği etrafında şekillenmiştir ve örgüt, Kürt halkının bağımsızlık veya özerklik taleplerini savunma amacı gütmektedir. Etnik köken ve toprak üzerindeki hak taleplerine odaklanan PKK, bu bağlamda etnik milliyetçi/ayrılıkçı terörizmin bir örneği olarak değerlendirilmektedir.

## **2.2 PKK/Partiya Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi) Terör Örgütünün Tarihsel Gelişimi**

Çalışmada vaka olarak belirtilen terör örgütü PKK'nın tarihini ve yaşadığı gelişimi ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu nedenle, kökleri 19. yüzyıla uzanan Kürt isyanlarının, Kürtçülüğe eğilimli isyanların ve ayrılıkçı teşebbüslerin PKK ile ilişkilendirilmesi tarihsel ve akademik bağlamı sağlama hususunda önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, Osmanlı Devleti'nde meydana gelen Kürtçülük ile ilişkili isyan girişimlerine kısaca değinilerek, PKK'nın kuruluşundan günümüze kadar olan süreç açıklanmaya çalışılacaktır.

Ardından, Türkiye'deki ilk istihbarat teşkilatlarının tarihsel arka planı ve MİT'in kuruluşuna kadar olan süreci ele alacağız. Türkiye'nin istihbarat alanındaki gelişimi, farklı dönemlerdeki siyasi, askeri ve güvenlik koşullarıyla yakından ilişkilidir. Bu süreçte, Türkiye'nin iç ve dış tehditlere karşı istihbarat faaliyetlerini yürütmek için çeşitli teşkilatlar kurulmuştur. Bu İstihbarat teşkilatlarının tarihi, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda istihbarat faaliyetleri, sarayın güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından yürütülmüştür. Ancak, modern anlamda istihbarat teşkilatlarının kuruluşu ve gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte hız kazanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, istihbarat teşkilatlarının yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi önemli bir hedef haline gelmiştir. Bu dönemde, Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti gibi çeşitli istihbarat birimleri kurulmuş ve istihbarat faaliyetleri daha profesyonel bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Bu bölümde Türkiye'deki istihbarat teşkilatlarının tarihsel seyrini ve MİT'in kuruluşuna kadar olan süreci ele alarak, bu süreçte istihbarat teşkilatlarının yapılanması, görevleri ve faaliyetleri incelenecektir. Bu şekilde, Türkiye'nin istihbarat alanındaki tarihsel gelişimi ve MİT'in kuruluşuna kadar olan süreç hakkında daha kapsamlı bir anlayış sağlanacaktır.

### **2.2.1 Terör Örgütü PKK'nın Tarihsel Arka Planı**

Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri, 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olmuştur. Yavuz Sultan Selim'in İdris-i Bitlisi'nin önderliğinde Kürt beyleriyle sağladığı mutabakat, yaklaşık 300 yıl boyunca kalıcı olmuş ve aşiretler arası çekişmeler dışında Osmanlı idaresine yönelik bir kalkışma ve isyan girişimi yaşanmamıştır (Bruinessen, 2015: 106). Ancak, 19. yüzyıla gelindiğinde iç

politikadaki ve uluslararası konjonktürdeki gelişmeler, bu mutabakatın aşınmasını ve ilk isyan girişimlerini beraberinde getirmiştir (Bruinessen, 1995: 144). Fransız İhtilali'nin getirdiği ulus bilinci ve milliyetçilik akımları, Sırp ve Yunan isyanlarının baş göstermesi ve Osmanlı Devleti'nde kitlesel kopuşların ve ayaklanmaların yaşanması, iç politikada yapısal değişikliklere yol açmıştır. Modernleşme ve merkezileşme hamleleri, bürokrasi müessesesinin oluşmasını sağlamış ve merkezi otoriteyi askeri, siyasi ve ekonomik olarak güçlendirmeye yönelik adımlar atılmıştır (Mcdowall, 2004: 70)

Bu süreçte, Anadolu'nun doğu ve güneydoğu bölgelerinden vergi ve asker alımı belirli bir statüye ve zorunluluğa bağlanmış, bu da Kürt beylerinin otonom hareket alanını kısıtlamıştır (Karaağaç, 2022: 106). 1833 Soran isyanı ile başlayan ayaklanma faaliyetleri, Kürt isyanlarının başlangıç noktasını oluşturmuş ve Kürtçü girişimlere motivasyon sağlamıştır. Soran isyanından önce de Kürt beylerinin çıkarmış olduğu isyanlar vardır ancak bu isyanlar terörizm olgusuna giren isyanlardan olmayıp kişisel ya da intikam üzerine yapılan isyanlardı. Ayrıca bu isyanlara verilen toplumsal destek milli duygulardan değil, aşiret reisine duyulan saygı ya da bağlılıktan dolayındı.

Bu ayaklanmalar, amaçları, hedefleri, eylemlerde kullandıkları yöntemleri, kendilerini haklı gösterdikleri sebepleri, dış ülkelerden aldıkları destekleri ve bağlı buldukları devlet otoritesinden bölücü talepleriyle kitlesel bir hareketten çok terörizm olgusunu yansıtmaktadır. Bu ayaklanmalar, "1833 Soran, 1899 Emin Ali Bedirhan, 1912 Bedirhaniler -Halil ve Ali Remo Ağa, 1920 Koçgiri, 1925 Şeyh Sait, 1926 Ağrı, 1930 Zeylan-Oranar isyanları" olarak bilinmektedir (TBB, 2006: 533). Bu isyanların terörizm olgusuna daha yakın olduğunu Amiral Bristol'un ABD'ye göndermiş olduğu raporda; "Kürdistan'ın meşhur petrol yatakları sebebiyle entrikaların, hatta İngilizlerle Fransızlar arasındaki çıkar çatışmalarının başladığı, İngilizlerin "Kürdistan"ı denetim altında tutmak için Kürtleri, Türklere karşı kullandıklarını, Kürt aşiretlerine silah ve para yardımı yaptıklarını" (Uzun, 2003: 55) sözleriyle daha net anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile de facto iflasını ilan etmiştir. II. Meşrutiyet sonrasında ise çeşitli cemiyetlere ismen yakın yeni örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerden en önemlisi, Mayıs 1918'de İstanbul merkezli olarak kurulan Kürt Teali Cemiyeti'dir. Bu cemiyet, İngiliz mandası altında özerk bir Kürdistan'ın kurulması için İngiliz Yüksek Komiserliği'nden destek talep etmiştir. Mondros Mütarekesi sonrasında, Bağdat'ta görevlendirilen Binbaşı E. W. Charles Noel, Kürt bölgelerinde incelemelerde bulunmuş ve İngiltere himayesinde bağımsız bir Kürdistan'ın oluşturulması yönünde çalışmalar yürütmüştür. Ancak, Mustafa Kemal Paşa

liderliğinde başlayan Türk Kurtuluş Mücadelesi sürecinde Sevr hükümleri hayata geçmemiş ve Kürtçü isyanlar devam etmiştir. Milli Mücadele döneminde Ali Batı, Cemil Çeto, Milli Aşireti ve Koçgiri ayaklanmaları yaşanmıştır. Ali Batı, İngilizlerin teşviki ve silah yardımıyla bölgede bir Kürt devleti kurmak amacıyla ayaklanma tertip etmiştir. Ancak, ayaklanma Ali Batı'nın öldürülmesiyle bastırılmıştır. Bu süreçte, Türkiye'de Kürt sorunu ve isyanlar devam etmiştir (Çay, 2020: 478-495).

Cumhuriyet döneminde yaşanan isyanlardan en önemli isyanlardan biri Şeyh Sait İsyanıdır. Bu isyan Türkiye Cumhuriyeti'nin Musul meselesiyle uğraştığı dönemde başlamış ve kısa sürede Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hani ve Lice gibi bölgelere yayılmıştır. Askeri faaliyetlerin yaklaşık iki ay sürmesiyle isyan 15 Nisan 1925'te bertaraf edilmiş ve 29 Haziran 1925'te Şeyh Sait dahil olmak üzere 53 kişi idam edilmiştir. Şeyh Sait İsyanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Nasturi ayaklanmasından sonra karşılaştığı en önemli tehditlerden biri olarak kabul edilir. Bu isyan, Musul meselesi görüşülürken ortaya çıkmış ve İngiltere ile arasındaki yakın ilişki dikkat çekmiştir. Dolayısıyla, Şeyh Sait İsyanı'nın etnik-dini hedeflerinin yanı sıra yurtdışı desteğe sahip olduğu ve Türkiye'yi zor durumda bırakma amacıyla teşvik edildiği ifade edilebilir (Qasımlo, 2014: 72-82).

Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti, tarihinde çeşitli terörizm türleriyle karşılaşmış ve bu terörizm türlerine karşı mücadele etmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin karşılaştığı terörizmi dönemlere ayırarak kategorize etmiştir. Bu kategorizasyona göre, 1970'li yılların başında ortaya çıkan etnik ayrılıkçı Ermeni terörizmi ASALA ile başlamış, daha sonra 1980'li yılların başında sağ-sol terörizmi ile sonlanmış, 1990'da başlayan radikal İslami terörizmle devam etmiş ve 1984 yılında başlayan Kürt etnik bölücü terörizmi günümüze kadar devam etmektedir (EGM'den, akt. TBB, 2006: 532).

### **2.2.1.1 PKK terör örgütü**

Türkiye'de gelişim gösteren sol ideoloji ile Kürt gençleri arasında karmaşıklaşarak başlayan ilişkiler, 27 Mayıs 1960 darbesiyle yeni bir döneme girmiştir. 1961 anayasasıyla birlikte sosyal ve sendikal haklar genişlemiş, sol eğilimli dernek ve siyasi partiler kurulmuş ve sosyalizmle ilgili görüşler ve tartışmalar yaygınlaşmıştır. Bu gelişmeler, özellikle cezaevindeki Kürt gençlerini etkilemiş ve Türkiye İşçi Partisi (TİP), 13 Şubat 1961'de kurulan parti, Kürt gençler için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Ayrıca, Irak'ta ortaya çıkan Barzani hareketi de Kürtler için önemli bir motivasyon

kaynağı olmuş ve birçok Kürtçü grup ve örgüt kurulmaya başlanmıştır. 1961 Anayasası ile 1971 muhtırası arasındaki süreçte, Türkiye'de en etkili olan sosyalist-Kürtçü eğilimli parti ve örgütler Türkiye İşçi Partisi (TİP), Mustafa Barzani ile ilişkili Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP) ve Doğu Mitingleri-Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) olarak ifade edilebilir. Bu dönemde sol ideoloji ve Kürt hareketi arasındaki ilişkiler önemli bir rol oynamış ve Kürt gençler arasında sol ideolojiye ilgi artmıştır (Akkurt, 2019: 64-73).

Devam eden süreçte Türkiye solunda, Milli Demokratik Devrim ile Sosyalist Devrim arasında bir ayrışma yaşanmıştır. Bu ayrışma Türkiye İşçi Partisi içinde tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç, 1967-1969 yıllarındaki Doğu Mitingleri'nin önünü açmıştır. Mitinglerin ana teması, Doğu bölgelerinin geri kalmışlık sorunu ve Kürt dilinin ve kültürünün baskı altında olmasıdır. Doğu Mitingleri, Kürtlerin politikleşmesini hızlandırmış, ulusal duygularının gelişmesine ve Türk solundan kopuşlara yol açmıştır (Beşikçi, 2015: 129).

1968 yılında Fransa'da kendini gösteren “*gençlik hareketi*”nden Türkiye’de etkilenmiştir. TİP ve DEV-GENÇ'ten ayrılan Kürtler, 1969 yılında Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı kurmuştur. Bu dönemde yasak olan Kürtçe ve Kürt imgesi, Devrimci Doğu Kültür Ocakları adıyla aşılmıştır. 1969 yılında Ankara’da üniversite okuyan Kürt kökenli öğrencilerin kazanılmasını hedefleyen Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) böyle bir ortamda kurulmuş ve Marksist-Leninist ideolojisiyle yetiştirilerek bölücü Kürt hareketi için gerekli alt yapı oluşturmaya çalışmıştır. DDKO’nun bir üyesi ise Abdullah Öcalan’dır (Alan, 2016: 12). Abdullah Öcalan 1978 yılında kurulacak PKK (Kürdistan İşçi Partisi)’nin hem kurucusu hem de genel sekreteri olması yönünden önem arz etmektedir. Abdullah Öcalan bu yıllarda ilk önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine kayıt yaptırmış olsa da bir yıl sonra kaydını Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesine aldirmiştir (Altıntop, 2011: 86).

1971 yılında Abdullah Öcalan Ankara’da, izinsiz slogan atma, gösteri yürüyüşü düzenleme ve bildiri dağıtma suçlarından gözaltına alınarak tutuklanmış ve kendisini bu yolda çok etkileyerek hem temkinli hem de geliştirdiğini söylediği Deniz Gezmiş’in bulunduğu cezaevinde yaklaşık yedi ay kalmıştır. Abdullah Öcalan’ın bu kısa tutukluluk süresi Türkiye siyasal ve terörizm hayatı için önem arz eden PKK terör örgütünün kuruluş planının oluşturulması yönünden önemlidir. Bu durumu Abdullah Öcalan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) verdiği savunmada şu sözlerle açıklamaktadır;

*“Çayan ve arkadaşlarının öldürülmesi, Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmesi biz namuslu sempatizanlara anılarını takip etme görevi vermişti. Artık okumak bir bahaneydi. Halk adına hareket edeceğim kesindi. Ama en başta idam sehpasında bile adı haykırılmış olan benim halkım, Kürt halkı nasıl bir halktı? Bunun bilinmesi gerekiyordu. Ulusal soruna böyle başladım.” (Altıntop, 2011: 86).*

1973-1977 yılları arasında PKK terör örgütünün temelleri atılmaya çalışılmış ve artık örgüt faaliyetlerini Ankara dışında hakkını savundukları halkın çoğunlukta olduğu güneydoğu ve doğu illerinde yürütülmesi gerekliliğinin ortaya konduğu bir çerçeve oluşturulmuştur. Böylece örgütün ideolojik alt yapısı kurgulanmış ve faaliyetlerin kapsamı belirlenmiştir (Alan, 2016: 13). Ankara dışında ilk toplantı ise, Diyarbakır ili Lice ilçesi Fis Köyünde 27 Kasım 1978 tarihinde “Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Duran Kalkan, Şahin Dönmez, Mehmet Hayri Durmuş, Mazlum Doğan, Baki Karaer, Mehmet Turan, Mehmet Cahit Şener, Ferzande Tağaç, Ali Haydar Kaytan, Hüseyin Topgüder, Ali Gündüz, Sakine Cansız, Kesire Yıldırım, Ali Çetiner, Faruk Özdemir, Abbas Göktaş, Abdullah Kumral, Mehmet Karasungur” katılımıyla düzenlenmiş ve örgüt oluşumundan partiye evriliş sağlanmıştır. Bu toplantı PKK terör örgütünün hem kuruluşu hem de ilk kongresi olarak kabul edilmiş, Abdullah Öcalan kurulan partinin genel sekreteri seçilmiş ve partinin kurumsallaşma çalışmalarını yürütmüştür. Bu çalışmalarda partinin ideoloji olarak Marksist-Leninist görüşü benimsemiş olması dikkat çekmektedir (Altıntop, 2011: 94-101).

İlk kongresini gerçekleştirmiş olan PKK terör örgütünün faaliyetlerini takip eden güvenlik güçleri kongreye katılan Şahin Dönmez’i Mayıs 1979’da yakalamıştır. Dönmez sorgusunda örgüt üyelerinin adreslerini ve toplantı yerlerini güvenlik güçlerine söylemesi üzerine örgüt üyeleri yapılan operasyonlar neticesinde yakalanmaya başlamıştır. Durum terör örgütünde paniğe yol açarken başta Abdullah Öcalan olmak üzere birçok örgüt üyesi çareyi Suriye’ye kaçmakta bulmuşlardır (Özcan, 1999: 48-49).

Suriye’ye geçerek kendini emniyete alan Abdullah Öcalan PKK terör örgütünün kuruluş bildirisini eylemle ilan edilmesini merkez komitesine iletmış ve hedef olarak ise Adalet Partili Mehmet Celal Bucak’ın öldürülmesi talimatı vermiştir. Şanlıurfa ili Siverek ilçesinde aşiret lideri olan Mehmet Celal Bucak’ın öldürülmesinin terör örgütü açısından iki önemi vardır; ilk olarak toprak sahibi olmayan köylü kişilerin sempatisini kazanmak ikincisi ise devletin bu bölgede etkin olmadığını göstererek kendilerini koruyacak bir mercii olmadığını göstermektir. 30 Temmuz 1979 tarihinde Mehmet Celal Bucak’a suikast saldırısı düzenlenmiş bu saldırıdan kendisi yaralı olarak kurtulmuştur. Saldırıdan

sonra terör örgütü elemanları tarafından bırakılan bildiride PKK terör örgütünün kuruluşu ilan edilmiştir.

#### **2.2.1.1.1. Terör örgütü PKK'nın kuruluşu, amacı ve stratejileri**

PKK'nın kuruluş yıllarında silahlı mücadele stratejisi genel olarak savunma durumunda olmakla birlikte eylemleri güvenlik güçlerinden ziyade savunması zayıf olan köyler seçilerek gerçekleştirilmiştir. Eylemlerin genel sebebi ise, eylem yapılan köylerde yaşayanların Türkiye Cumhuriyeti'nin destekçisi, ajanı ya da işbirlikçisi olarak gösterilmektedir. Sebebin altında yatan gerçek durum ise, hakkını savunduklarını iddia ettikleri halkın desteğini zorla da olsa kazanılmaya çalışılması olmuştur (Torumtay, 1996: 227).

PKK terör örgütü amaca giden yolun halk desteğini kazanmaktan geçtiğini çok iyi bilmekle beraber bu desteği sağlamanın silahlı mücadele yapılmazsa yeterli olmayacağını ön görmüştür. Hem halk desteğinin sağlanması hem de silahlı mücadeleye geçmek için terör örgütü üç aşamalı "uzun süreli halk savaşı" stratejisini benimsemiştir (Uzun, 2003: 67).

Uzun süreli halk savaşı stratejisi, "Mao'nun "uzun ve yıpratıcı savaş" teoremi, düşmanın zayıflayacağı ve devrimci güçlerin güçleneceği fikrine dayanmaktadır. Bu teorem, aşamalı bir gelişme ögesini içinde barındırmaktadır. Mao, mücadele ilerledikçe bu teoriyi geliştirerek "üç aşama" teorisine ulaşmıştır. Lenin ve Trotsky'nin eserlerinde de gerilla savaşının çeşitli aşamalardan geçmesi gerektiği anlatılmaktadır, ancak Mao bu konuyu daha fazla kuramsallaştırmıştır. Aşamalar, başlangıçta "onaltı karakterli formül" olarak ifade edilmiştir. Bu formüle göre, düşman ilerlerken gerillalar geri çekilir, düşman kamp kurarsa gerillalar taciz eder, düşman yorulduğunda gerillalar taarruz eder ve düşman geri çekildiğinde gerillalar takip eder. Asıl "üç aşama" formülü, Mayıs-Haziran 1938 tarihlerinde gerçekleşen "Çin-Japon Savaşı" konulu "Uzun Savaş Üzerine (On Protracted War)" konferansında ortaya çıkmıştır. Buna göre, birinci aşama "stratejik savunma", ikinci aşama "stratejik denge" ve son aşama ise "stratejik taarruz" olarak tanımlanmıştır." (Mao, 1967: 114'ten akt. Uyar, 1995: 70).

Aşamalardan ilki stratejik savunma olup halkı, siyasi olarak birleştirip organize ederek silahlı mücadele için belirlenen gerilla savaşının yapılmasıdır. Halkı devlet tarafından kendi yanlarına çekmek için propagandalar gerçekleştirmeye çalışan terör örgütü böylece devleti halk gözünde her şeyin sorumlusu olarak gösterilmeye çalışılırken

diğer taraftan devletten koparılan halk, terör örgütü tarafından kazanılmaya çalışılacaktır (Uzun, 2003: 67-68).

İlk aşamada en büyük öncelik, düşman saldırılarına karşı koymak veya onları bertaraf etmek yerine, kendi güçlerimizi koruma altına almak ve üs bölgeleri ile gerilla faaliyetlerinin temellerini atmaktır. Bu dönem, gerilla hareketinin en riskli evresidir. Henüz düzenli bir parti ve silahlı kuvvet örgütlenmesi tamamlanmamıştır. Nitelikli personel, silahlar ve her türlü teçhizata olan ihtiyaç büyüktür. Dış yardım ya sınırlıdır ya da hiç yoktur. Bu nedenle, en büyük kaynak düşmanın silahlı güçleridir. Büyük çaplı veya sonuçları garantileyemeyecek savaşlara girişmek yerine, yüzlerce hatta binlerce küçük çaplı eylem gerçekleştirmeliyiz. Bu eylemler, düşmanın moralini bozmak, ilerlemesini geciktirmek, onun özgüvenini sarstırmak, silahlarını ve teçhizatını ele geçirmek ve en önemlisi halka gerillanın gücünü göstermek amacı taşır. Küçük çaplı zaferler bile moralin yüksek kalmasını sağlar. Hayatta kalmak kadar, kadroların niteliklerini geliştirmek için politik ve askeri eğitime de önem verilmelidir. Bu kritik dönemde yetiştirilen kadrolar, hareketin geleceğini temsil edecektir (Mao, 1967: 147'den akt. Uyar, 1995: 70-71).

Bu aşamada PKK'nın kuruluş süreci olarak değerlendirilen 1979-1984 yılları arasını kapsamaktadır (TBB, 2006: 255). Terör örgütü propagandalarla elde edilemeyen halk desteğini silahlı mücadele ile elde edilmesini kararlaştırmış bunun için de terör örgütüne destek vermeyen şehirden uzakta, ulaşımı güç, güvenlik güçlerinin kontrolünün zayıf olduğu köyler seçilerek terör ve şiddet eylemleri gerçekleştirmiştir (Karaağaç, 2022: 132).

Stratejik Denge olarak adlandırılan ikinci aşamada ise amaç, terör örgütünün savunmadan çıkarak hareket kabiliyetinin artırmaktır. İlk aşamada birleştirilerek organize edilen halk tarafından gerçekleştirilecek toplumsal olaylar çıkarılıp terör örgütüne daha fazla üye kazandırmak hedeflenmiştir. Böylece büyüyen terör örgütü savaş durumuna geçerek yeniden örgütlenecektir (Yılmaz, 2011: 224).

Bu süreçte, asıl amaç gerilla kuvvetlerini gelecek stratejik taarruza hazırlamak ve nitelik ile nicelik açısından güçlerini artırmaktır. Düşmanın büyük kayıplar vermesi, savaşın beklenmedik bir şekilde büyümesi ve yoğun ikmal sorunları, onu zor durumda bırakmıştır. Artık hedef gerillayı tamamen yok etmek değil, kontrol altında tutulan stratejik şehirleri, bölgeleri ve yolları elinde tutmaktır. Düşman stratejik savunmaya çekildikçe, gerilla faaliyetlerini daha da kolaylaştıracaktır. İnisyatifi ele geçiren ve takip edilmekten kurtulan gerillalar, önceden düşünülmemeyen bölgelerde büyük ölçekli eylemlere girişebilirler. Sayıları giderek artan eylemler, düşmanın kalan birliklerinin

yıpratılmasına, moral bozulmasına ve yavaş yavaş belirli merkezlere çekilmelerine neden olur. Halkın desteği büyük ölçüde arttığında, birinci aşamadaki asker alma sorunu artık bir sorun olmaktan çıkar. Ancak bu safha oldukça hassastır. Düşman zayıflamış olsa da hala gerillaya göre güçlüdür. Bu nedenle, halkın ve kadroların sabırsız baskısı sonucunda erken bir stratejik taarruza başlanması, hareketin tamamen yok olmasına yol açabilir. Savaşın uzun bir süreç olduğunu unutmadan, sabırla düzenli birliklerin sayı ve niteliği artırılmalıdır. Ancak bu, gerilla birliklerinin zayıflatılması pahasına olmamalıdır. Aksi takdirde düşmanın rahatlaması ve karşı saldırıya geçmesine olanak tanınır. Mao, bu aşamanın uzun süreceğine ve birçok zorlukla karşılaşılacağına inanmaktadır (Mao, 1967: 212-214'ten akt. Uyar, 1995: 71).

PKK, 1984 yılında Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla başlattığı bu aşamayı yaklaşık 15 yıl boyunca sürdürmüştür, ancak devletin terörle mücadele konseptinde yapılan değişiklikler sonucunda kazandığı ilerlemeleri kaybetmiş ve tam anlamıyla üçüncü aşamaya geçme fırsatını elde edememiştir. Stratejik savunmadan stratejik dengeye geçişin özelliklerini yansıtmak amacıyla, devleti belirli bölgelerden geri çekilmeye zorlamak ve geniş alanlarda kontrol sağlamaya yönelik ön cephe faaliyetleri gerçekleştirilir. Bu faaliyetler, genel grevler, kitlesel protestolar gibi eylemler aracılığıyla korku atmosferi yaratmayı hedefler. Bu şekilde, silahlı aşamayı destekleyen stratejik savunma aşaması, stratejik dengeye geçişi sağlamak için birlikte ilerler (TBB, 2006: 255).

Halk desteğinin sağlanması için belirlenen üç aşamalı stratejinin son aşamasında ise hem şehirlerde hem de kırsalda ayaklanmalar çıkarılarak devleti zafiyete uğratıp ortaya çıkan sorunla baş etmeye çalışan güvenlik güçlerini nicelik olarak azaltarak daha kolay bir mücadele hedeflenmiştir. Böyle bir durumda terör örgütünün gücü halk tarafından daha iyi anlaşılacak ve örgüte katılımlar kitleler şeklinde olabilecektir (Yılmaz, 2011: 225).

PKK terör örgütünün asıl amacı Suriye, Irak, İran ve Türkiye'den alacakları topraklarda bağımsız Kürdistan devletini kurmak olmuştur. Bu durumu PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan yayınlamış olduğu manifesto, parti programı ve parti tüzüğünde yazılı şekilde belirtmiştir. Ancak asıl amaç her ne kadar bir devlet kurmak olsa da PKK terör örgütü kuruluş safhasından günümüze kadar olan süreçte farklı zamanlarda farklı amaçlar gütmüştür. Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanmasını bu anlamda bir dönüm noktası olarak gösterilebilir. Yakalanmasından öncesini 1. Dönem (1978-1998), yakalandıktan sonra ortaya çıkan duruma kendini adapte etmeye çalışan terör örgütünün

1999 yılından günümüze kadar olarak ele alındığı periyodu ise 2. dönem olarak gösterebiliriz (Alkan, 2003: 95).

1. dönem de PKK terör örgütü asıl amacına ulaşmak için dört aşama belirleyerek her aşamayı farklı amaçlarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu aşamalardan ilki kurulmak istenen Kürdistan devletinin belirlenen sınırları içinde yaşayan Kürtlerin tam desteğini sağlayarak Kürt halkının bu konuda gelişmesi amaçlanmıştır. Terör örgütünün kurmak istediği devletin sınırları kuzeyde Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu illeri, güneyde Irak'ın kuzeyi, batı da Suriye'nin kuzeyi, doğuda ise İran'ın kuzeybatısı olarak belirlenmiştir. İkinci aşama, bu dört devletin içinde Kürt halkına özerklik kazandırma amaçlanmıştır. Üçüncü aşama özerklik kazanılan ülkede bağımsız Kürt devleti kurmak olmuştur. Son aşamada ise, belirtilen dört devlette özerklik sonucu kurulan bağımsız Kürt devletleri birleştirilerek asıl amaç olan büyük Kürdistan devletini kurmak amaçlanmıştır (Alan, 2016: 15). Bu dönemde belirtilen amaçlara ulaşmak için oluşturulan genel strateji ise faaliyet yürütülen topraklarda siyasi yönden denge gözetilmeye çalışılırken silahlı güç olarak gerilla taktiğiyle karşı askeri gücün zayıflatılmaya çalışılması hedeflenmiştir (Karaağaç, 2022: 134)

Terör örgütünün kuruluşu olarak belirtilen 1978 yılından 1984 yılına kadar olan süreçte terör örgütü varlığını sürdürmek için stratejik savunmada kalmış 1984 yılından sonra ise savunmadan stratejik dengeye geçiş göstermiştir. Özellikle 1979 yılında Abdullah Öcalan ile birlikte Türkiye'den Suriye'ye geçen terörist grup ve burada terör örgütüne kazandırılan yaklaşık 300 PKK terör örgütü üyesinin Lübnan'da bulunan Bekaa vadisine yerleşmesi ve burada örgütün belirlemiş olduğu ideolojik oluşum sürecini yaşaması PKK terör örgütünün *Uzun Süreli Halk Savaşı'na* hazırlandığını göstermektedir. Bu kapsamda PKK terör örgütünün 1973-1980 yılları arasındaki stratejisi ideolojik hazırlık ve çekirdek kadronun oluşması; 1980-1984 yılları arasında istihbarat faaliyetleri yürütmesi, dış kaynaklardan lojistik destek ve silah temin edilmesi, 1984 - 1999 yılları arasında ise Uzun Süreli Halk Savaşıyla esas amaca ulaşılması olduğu söylenebilir (Karaağaç, 2022: 135)

2. dönemin amacı ise 1999 yılında terörist ele başı Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanmasından günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu dönemin başlarında PKK terör örgütü strateji değiştirerek gerilla hareket tarzından çıkıp kendisine siyasal zemin içerisinde yer bulup gerçekleştirmek istediği faaliyetleri bu zemin içinde yapmaya çalışacağını dillendirmiştir. Bu dönem de terör örgütü söylem değiştirerek bölücü fikrinden vazgeçmese de Türkiye'de iki halkın bir arada huzur içinde yaşayabileceğini

sağlayacakları vaadinde bulunmuştur. Terör örgütü bu söylemle da kalmayıp sözde tüm faaliyetlerini hukuki çerçevede içinde siyasal zeminde olacağını iddia etmiştir (Alkan, 2002: 95). Öcalan yakalandıktan sonra hem siyasal hem silahlı güç hem de halk desteğinin azaldığını gören terör örgütü açık bir şekilde açıklamasa da bu safhada kontrolü ele almak, terör örgütün çöküşüne engel olmak ve Türkiye'yi bu süreçte üstüne çekmemek gibi sebeplerden dolayı 1999 yılında yaptığı 6. kongresinde tek taraflı eylemsizlik kararı almıştır. Bu kararın alınmasını Öcalan'ın idam sürecine etkisi göz önüne alınarak yapıldığı açıklanmıştır. Başka bir deyişle terör örgütü Öcalan'ın yargılaması sırasında yapılacak eylemin Öcalan'ın idam edilmesini kesinleştireceğini öngörmektedir (Gvineria, 2009: 293'den akt. Karaağaç, 2022: 160).

PKK terör örgütünün 2004 yılında yaptığı 10. kongresinde tek taraflı eylemsizlik kararı bozularak yeniden faaliyet yürütüleceğini açıklamıştır. 2004 yılından günümüze kadar ise aynı şekilde devam edilmiştir. Bu durumun nedenlerine bakacak olursak Türkiye'de iktidara gelen AKP'nin reform paketi olarak açıkladığı bir dizi faaliyetin içinde kamusal alanda Kürtçe konuşmak, TRT'nin Kürtçe yayın yapması, Kürtçe kurs ve yayınlara izin verilmesi terör örgütü tarafından Kürt halkının ellerinden kayışı olarak yorumlanmıştır. Bir diğer sebep ise 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin terör örgütüne Irak'ta geniş hareket alanı bırakması ve terör örgütünün bu durumdan faydalanmak istemesi olarak gösterilebilir (Leezenberg, 2016: 674'den akt. Karaağaç, 2022: 162). 2004 yılında Türkiye'nin PKK karşı yürüttüğü operasyonların alanda genişlemesi ve sayıca artması eylemsizlik kararını bitiren başka bir sebep olarak gösterilmiştir (Temizöz, 2012: 431).

Özellikle 2004 yılında kırsal alanda artan operasyonlar neticesinde çok sayıda terör örgütü üyesi etkisizleştirildiği gibi örgütten kopmaları da hızlandırmıştır. Eylem yapmayan örgütün halk gözünde unutulmaya başlandığı düşüncesi, halk tarafından örgüte bağlılık ve desteğin azalmasına neden olmuştur. Bu durumu, örgütün yerel seçimlerde DEHAP'ı destekleyeceğini açıklamasına rağmen, partinin yerel seçimde beklentilerin altında oy alması kanıtlar niteliktedir (Ergül, 2007: 180-181).

PKK, 2004 yılında eylemsizlik dönemini sona erdirerek kendisini Kürtlerin ana temsilcisi olarak yeniden ortaya koymuş ve "yeniden inşa" adını verdiği bir şehir merkezli demokratik ve ekolojik toplum modelini benimsemiştir. Bu dönemde, PKK'nın önceki kongrelerde ve liderleri tarafından öne sürülen demokratik cumhuriyet kavramı, demokratik konfederalizm terimiyle birleştirilmiştir (Bozarlan, 2014: 55). Öcalan'a göre Demokratik konfederalizm, yerel toplulukların özyönetimini vurgulayan bir yapıyı

içermekte olup yerel meclisler ve bölgesel kongreler üzerine kurulmaktadır. Bu yapı, özyönetim ve öz savunmanın toplumun aktif katılımını teşvik ettiği bir sistemi hedeflemektedir. PKK, bu dönemde Türkiye'deki belirli bölgeleri ele geçiremeyeceğini anlamış ve ideolojik bir değişim sürecine girmiştir (Temiz, 2012: 431-432).

Bu değişim süreci, 2005 yılındaki 11. Kongre'de resmen duyurulmuştur ve PKK, çevreci, feminist, kültürel zenginliklere saygı gösteren, meşru savunmayı sürdüren ve demokratik bir yaklaşım benimseyen bir yapı olarak tanıtılmıştır. Bu dönüşüm süreci Kürdistan Demokratik Konfederalizmi sözleşmesiyle desteklenmiştir. Kürdistan Demokratik Konfederalizmi sözleşmesi, ulus-devlet anlayışını reddederken doğrudan demokrasi ve yerel özyönetimi öngörmektedir. Ancak, PKK'nın benimsediği Kürdistan Demokratik Konfederalizmi yapısı beklenen etkiyi yaratamayınca, örgüt 25 Mayıs 2007'de Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) sistemi olarak yeni bir çatı yapılanması ilan etmiştir. KCK, PKK'nın şehir örgütlenmesini temsil etmekte olup, PKK'nın yapısal dönüşümünün önemli bir aşamasını oluşturmuştur. PKK, devletsiz bir yönetim anlayışına doğru bir eğilimde bulunduğunu iddia etse de oluşturulan KCK yapılanmasının bir devlet modeli ve anayasası olduğu oldukça açıktır (Sezer, 2012: 41-65).

PKK, 2007 yılında ilan ettiği ve bir bakıma devlet benzeri bir organizasyon olarak görülen KCK modelini/sözleşmesini Leslie Lipson'ın (1984) Demokratik Uygarlık tezi ile Murray Bookchin'in (2017) Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm teorilerinin birleştirilmesine dayandırdı. Lipson'ın çalışması, farklı ırkların, azınlıkların ve farklı kültürlerden toplulukların demokrasi çatısı altında nasıl bir arada yaşayabileceği üzerine kurulmuştur. Bu çalışma, ABD, İsviçre, Belçika, Kanada gibi çok kültürlü ve etnik çeşitliliğe sahip demokratik ülkeleri "farklılıkların birliği" kavramıyla inceler (Karaağaç, 2022: 164-165).

Murray Bookchin ise, mahalle, kasaba ve belediyelerde doğrudan demokrasiye dayalı halk meclislerini yeniden oluşturmayı savunduğu "libertaryen/radikal belediyeçilik" modelini öne sürmüştür. Bu model, konfederalizme dayalı bir ademi-merkeziyetçi yapıyı önerir. Murray Bookchin, bu yaklaşımı "Komünalizm" veya "Özgürlükçü Belediyeçilik" olarak tanımlamıştır. Bookchin'e göre, konfederalizm, farklı köylerden, kasabalardan ve hatta büyük şehir mahallelerinden halkın yüz yüze katılım sağladığı demokratik meclislerden seçilen bir yönetim konseyleri ağıdır. Yani demokratik konfederalizm, köy ve ilçelerdeki komünlerin oluşturduğu birinci düzeyi, bu komünlerin kent ve bölgesel düzeylerdeki bağlantılarını ikinci düzeyi, kadın ve gençlik örgütlenmesi

ile farklı etnik, dilsel ve kültürel kimlikleri içeren üçüncü düzeyi ve sivil toplum kuruluşlarını içeren dördüncü düzeyi içerir (Karaağaç, 2022: 166-172).

Bu şekilde toplumun tamamı aşağıdan yukarıya doğru örgütlenir ve merkezi ile yerel yer değiştirir. Leslie Lipson'ın ve Murray Bookchin'in tezlerine dayalı olarak oluşturulan "Demokratik Cumhuriyet" ve "Demokratik Özerklik" adımları, PKK'nın ayrılıkçı bir devlet kurma hedefinden uzaklaşıp eşitlikçi, feminist, ekolojist ve demokratik bir özyönetim anlayışına doğru bir kayma içinde olduğunu göstermeye yönelik çabaları temsil eder. PKK, bu "yeni paradigma"yı hayata geçirmek amacıyla 2007 yılında KCK modelini kurdu ve tanıttı. KCK modeli, PKK'nın tekrar örgütlenmesini demokratik konfederalizm ilkesi çerçevesinde gerçekleştirdi. Bu girişim, hem ulusal devlete alternatif bir model hem de Ortadoğu'daki sorunların çözümü için bir öneri olarak sunuldu. Dönemin siyasi uzantısı olan DTP (Demokratik Toplum Partisi), 2007 kongresini "Kürt Sorununa Demokratik Çözüm: Demokratik Özerklik Projesi" başlığı altında düzenledi. Bu kongre, Türkiye'nin her bölgesini kapsayan 26 meclisin oluşturulmasını önerdi ve demokratik özerkliği benimsedi (Karaağaç, 2022: 173).

Genel olarak yurt dışından Türkiye'ye karşı faaliyet yürüten PKK'nın Suriye ve Irak'taki yapılanmasına bakmak gerekmektedir. 1980'lerden 1990'lara kadar, Suriye'de Kürtçülüğü şekillendirmeye çalışan tek örgüt olan PKK, Cezire ve Haseke bölgelerinde tarihsel olarak etkili olan geleneksel Suriyeli Kürt siyasi partileri tarafından bırakılan boşluğu doldurmak adına Şam, Kamışlı, Derik, Ras el Ayn, Afrin, Halep ve Ayn el-Arab (Kobani) gibi şehirlerde siyasi ofisler açtı. Suriye'de uzun süre faaliyet gösteren ve bölgedeki en etkili Kürt siyasi partisi olarak kabul edilen PKK, 2003 yılında PYD'nin kuruluşuna temel teşkil eden ilişkiler ağını da kurmayı başardı. Suriye'de devlet başkanı Hafız Esad'ın 2000 yılında ölümü ve yerine geçen Beşar Esad'ın daha zayıf bir lider portresi çizmesi, PKK'nın, Irak'ın kuzeyindeki yapılanmasını Suriye'nin kuzeyine taşımasına neden olmuştur (Self ve Ferris, 2016: 9-35).

PKK, bu dönemde Abdullah Öcalan'ın talimatı doğrultusunda yeni bir örgütlenme şekli oluşturarak "Demokratik Ortadoğu Federasyonu" adı altında örgütlenmiştir. Bu dönemde, PKK, 2002'deki 8. Kongresinde PYD'nin kuruluş kararını alarak, PKK'nın "Serhildan" olarak adlandırdığı bir halk ayaklanması gerçekleştirme amacını açıklamıştır. 2003 yılında PKK, Kuzey Suriye'de yeni bir ülke kurma hedefiyle bu yeni yapılanmayı başlatmıştır (Köylü, 2018: 70-76).

Tunus'ta başlayan "Arap Baharı" süreci ve ardından Suriye Baas rejiminin operasyonları, PYD'nin askeri kanadı olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) için önemli

bir fırsat sağladı. 2011 yılında YPG resmi olarak kuruldu ve daha fazla görünürlük kazanmaya başladı. Kendisini Kuzey Suriye Federasyonu'nun resmi ordusu olarak tanımladı. Bu tanım, IŞİD gibi ortak bir düşmana karşı savaşa ilkesi ve görünüşte Suriye hükümetini destekleme çerçevesinde şekillendirildi. PYD'nin 2012'de Suriye'nin kuzeyindeki ani yükselişi, disiplini, örgütlenmesi ve çatışma dinamikleri dikkat çekti. Bunun en önemli nedenlerinden biri, PYD ile PKK arasındaki yakın ilişki ve PKK tarafından sağlanan eğitim, insan gücü ve silah kaynağı olmuştur (Kulaksızoğlu, 2018).

PYD, Suriye'de iç savaşın başlamasından önce Kürt siyasal hayatında etkin bir aktör değildi. Ancak savaşın başlamasıyla birlikte otorite boşluğundan faydalanarak önemli bir aktör haline geldi. PYD'nin amacı, Kürt sorununun Batı Kürdistan'da demokratik çözümü, demokratik özerklik, demokratik ekoloji ve cinsiyet özgürlüğünün sağlanması, demokratik sosyalizmin sağlanması, Kürdistan'ın tamamında kurtuluş mücadelesinin desteklenmesi ve Kürdistan Ulusal Birliğinin demokratik konfederalizm çerçevesinde çözüme kavuşturulmasıdır (Ağır ve Özdemir, 2021: 271).

PYD, Suriye'de Esad rejimi ile stratejik bir ilişki kurmuş ve rejim güçlerinin Ayn el Arab (Kobani), Afrin ve Cizire bölgelerinden çekilerek bu bölgeleri PYD'ye bırakmasını sağlamıştır (Acun, 2018: 308). IŞİD'in etkinliğinin artması, PYD'nin lehine sonuçlar doğurmuş ve örgüt kendisini IŞİD ile mücadelede kullanışlı bir aktör olarak sunmuştur. Bu durum, ABD ve diğer Batılı ülkelerin PYD'ye destek vermesine yol açmış ve örgütün meşruiyetini artırmıştır. PYD, Suriye'nin kuzeyinde hakimiyet sağlayarak önemli bir aktör haline gelmiştir. Ancak, Türkiye PYD'yi terör örgütü olarak kabul etmektedir ve örgütün PKK'nın Suriye kolu olduğunu ifade etmektedir. Türkiye, PYD'nin Türkiye'nin kırmızı çizgisi olarak belirlediği Fırat'ın batısına geçmesi üzerine askeri hareketler gerçekleştirmiştir ve PYD'nin kontrolü altındaki toprakların bir kısmını kaybetmesine neden olmuştur. Koalisyon güçleri ve PYD'nin ortak bir düşmana karşı savaştığı algısı, PYD'nin bir siyasi varlık olarak algılanmasında önemli bir rol oynamıştır (Bayraktar, 2019: 16-17).

PYD'nin terör örgütü olduğu ve PKK'nın bir parçası olduğu iddialarını hafifletmek ve Amerika Birleşik Devletleri'nin önerisi üzerine örgütün adını Suriye Demokratik Güçleri (SDF) olarak değiştirmek için yapılan bu dönüşüm, iç savaş sırasında siyasi kimlik dönüşümünde yeni bir aşamayı işaret etmektedir. Bu dönüşümün Amerika Birleşik Devletleri'nin önerisi üzerine gerçekleştirildiği, ABD Özel Kuvvetler Komutanı Raymond Thomas tarafından da doğrulanmıştır (Çalışkan, 2020: 74).

Suriye krizi başladığında, PKK/KCK mensubu birçok terörist, PYD saflarına katılarak örgütün silahlı faaliyetlerine katılmıştır. Bu süreçte PYD, Suriye'nin Türkiye ile sınır bölgelerini ele geçirme amacıyla hareket etmiştir. Bu durum, Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve Türkiye'nin ulusal güvenliğine büyük bir tehdit oluşturmuştur. Özellikle PYD'nin Türkiye'nin "kırmızı çizgi" olarak belirlediği Fırat'ın batısına geçmeye çalışması, Türkiye'nin 2016'da "Fırat Kalkanı Harekatı"nı başlatmasına neden olmuştur. 2018'de "Zeytin Dalı Harekatı" ile PYD'nin Afrin üzerinden Doğu Akdeniz'e doğru genişlemesini engellemiştir. 2019'da gerçekleştirilen "Barış Pınarı Harekatı"nda ise 700'den fazla terörist etkisiz hale getirilmiş ve Resulayn ile Tel Abyat bölgeleri örgütün elinden geri alınmıştır (Bayraktar, 2019: 16-17). Bu harekât, Fırat'ın doğusuna yönelik gerçekleştirilen ilk hareket olmuş ve PYD'ye rağmen Fırat'ın doğusunda askeri müdahalenin mümkün olduğunu göstermiştir. Ayrıca, PYD'nin yabancı destek olmaksızın ayakta kalamayacağı da kanıtlanmıştır. Türkiye'nin bu askeri operasyonları sonucunda elde ettiği başarılar, Suriye'de etkili bir aktör olduğunu hem ABD hem de Rusya tarafından kabul edilmiştir (Özçelik, 2019).

Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH), Türkiye'nin 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra kendi girişimiyle gerçekleştirdiği en önemli ve kapsamlı harekâttir. Bu harekât aynı zamanda Suriye'de etkin güçler olan ABD ve Rusya gibi küresel devletleri diplomatik, askeri ve stratejik açıdan ikna etme konusunda bir başarıya işaret eder. Jackman'a (2009: 2) göre, "Başarılı bir askeri harekât, siyasi bir düzelmeye getirmelidir." Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı ile planlı, kararlı, öncelikli, dengeli ve etkili bir güç olduğunu göstermiş ve sahada ve masada kazanmayı başarmıştır.

Fırat Kalkanı Harekâtının gerekçesi, Suriye'yi etkileyen Arap Baharı'nın hızla ülkeyi kaosa ve iç savaşa sürüklemesiyle ortaya çıkmıştır. Kaos ortamında yayılan en büyük tehditlerden biri terör örgütleridir. Türkiye, Suriye ile sahip olduğu uzun sınırının büyük bir bölümünde DEAŞ ve PYD/YPG-PKK terör örgütleriyle komşu hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye için birçok nedenle iç sorun haline gelmiştir (Gök, 2019: 103-104). Bu nedenler arasında Suriyelilerin sayısının artması, terör örgütlerinin Türkiye'nin şehirlerini ve vatandaşlarını hedeflemesi gibi faktörler bulunmaktadır. Fırat Kalkanı Harekâtının amacı, Türkiye'nin hudut güvenliğini sağlamak, DEAŞ ve diğer terör örgütlerini bölgeden temizlemek, Suriye'nin toprak bütünlüğünü korumak ve PYD/YPG-PKK'nın terör koridoru oluşturmasını engellemektir (TC MGK Genel Sekreterliği, 2016).

Harekâtın sonuçları arasında Türkiye'nin önemli kentlerini ve stratejik bölgeleri ele geçirmesi, DEAŞ ve PYD/YPG-PKK teröristlerinin etkisiz hale getirilmesi, DEAŞ'ın

zayıflaması, Türkmen ve Arapların oluşturduğu Özgür Suriye Ordusu'nun desteklenmesi, Türkiye'nin sahada güçlü olduğunu kanıtlanması, terör örgütlerinin Türkiye sınırlarının ötesine geçmelerinin engellenmesi ve Türkiye'nin DEAŞ ile mücadele koalisyonunun bir parçası olarak kabul edilmesi bulunmaktadır (Kaya, 2020: 151).

Harekâtın dünya genelindeki tepkileri arasında Suriye Dışişleri Bakanlığı'nın harekâtı meşru bulmaması ve egemenlik haklarının ihlal edildiğini belirtmesi, Rusya ve İran'ın harekâtı eleştirerek uluslararası hukuka uygun hareket edilmesi gerektiğini ifade etmeleri, Fransa ve İsrail'in Türkiye'yi DEAŞ ile mücadelesinde desteklemeleri, ABD'nin ise başlangıçta harekâta destek açıklamalarından sonra kaygılı ifadelere yönelmesi yer almaktadır. Bu tepkiler, genel olarak Türkiye'nin DEAŞ ile mücadelesini ve sınırlarının güvenliğini destekler niteliktedir. Ayrıca, Türkiye'nin bölgede daha etkin bir güç haline gelmesine yönelik endişeleri de yansıtmaktadır (Terzioğlu, 2018: 612-614).

Zeytin Dalı Harekâtı, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve bölgedeki terör tehditlerine karşı aldığı bir tedbir olarak gerçekleşmiştir. Harekâtın temel nedeni, Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı ile Suriye'de varlığını göstererek DEAŞ terör örgütünü sınırlarından uzaklaştırması ve Afrin ile Menbiç arasında bir tampon bölge oluşturma amacını gerçekleştirmesine rağmen, PYD/YPG-PKK terör örgütünün etkinliğinin artmasıdır. Fırat Kalkanı Harekâtı ile Türkiye, Fırat'ın batısındaki PYD/YPG-PKK terör örgütünün kantonlarını birleştirme amacını tam anlamıyla ortadan kaldıramamıştır. Bu, ABD'nin terör örgütünü Türkiye'ye söz verdiği halde Menbiç bölgesinden çıkarmaması ve 2012 yılından itibaren ellerinde tuttıkları Afrin ile Menbiç'in, El-Bab güneyinden birleştirilme ihtimalinden kaynaklanmaktadır (Çelikpala, 2007: 282-283).

Türkiye, Afrin'i stratejik olarak değerli bir bölge olarak görmekte ve Akdeniz'e açılan bir kapı olarak görmektedir. Bu nedenle, bu bölgenin Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından ele geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, Zeytin Dalı Harekâtı'nı hızlandıran önemli bir faktör, Suriye'de kurulan Birleşik Ortak Görev Gücü-Doğal Kararlılık Harekâtı Merkezi'nin açıklamasıdır. Bu açıklamada, Suriye Demokratik Güçleri içinden 30 bin kişilik "Suriye Sınır Güvenlik Gücü"nü kurulacağı ve görev alanının Suriye'nin Irak ve Türkiye sınırı olduğu belirtilmiştir. Zeytin Dalı Harekâtı, Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan yasal hakları ve BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleye yönelik kararları çerçevesinde Suriye'nin bütünlüğünü koruma amacıyla gerçekleştirilmiştir (Kaya, 2020: 153-154).

Harekâtın temel amaçları arasında Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlama, bölgede etkili olan terör örgütleri PYD/YPG-PKK ve DEAŞ'a darbe vurma yer almaktadır.

Türkiye açısından bu terör örgütleri arasında hiçbir fark bulunmamakta olup, her ikisi de Türkiye ve bölge devletleri açısından tehdit oluşturmaktadır (Özçelik ve Acun, 2018: 11-12).

Harekâtın süreci, Rusya ile yapılan ikili görüşmeler sonrasında başlamış ve Türkiye, Suriye'yi Rusya üzerinden bilgilendirmiştir. Harekât, 20 Ocak 2018'de başlamış ve TSK'nin hava desteği sağlayarak terör örgütünün yığınlıklarını, lojistik yollarını ve silah depolarını hedef alarak imha etmesiyle kara birliklerinin harekât alanına girmesine izin verilmiştir (Temir ve Yıldız, 2018: 383-386). Harekât üç aşamada gerçekleştirilmiş, ilk aşama stratejik bölgelerin ele geçirilmesine, ikinci aşama Afrin şehir merkezine, üçüncü aşama ise yeniden yapılanma ve kalkınmaya odaklanmıştır (Özçelik ve Acun, 2018: 17).

Harekâta Türk Silahlı Kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi birçok grup katılmıştır. Harekâtın sonuçları arasında Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlaması, terör koridorunu engellemesi, Fırat Kalkanı bölgesini güvence altına alması, terör örgütünün Amanos Dağları üzerinden Türkiye'de eylem yapma olasılığını ortadan kaldırması ve Türkiye'nin bölgesel ilişkilerini güçlendirmesi yer almaktadır. Harekâtın sonuçlarına baktığımızda, Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlama kapasitesini kanıtladığını, terör örgütlerine karşı kararlı bir duruş sergileyebileceğini ve bölgesel bir güç olarak önemli bir aktör olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Harekâta uluslararası tepkiler ise çeşitli olmuş, bazı ülkeler desteklerini açıklarken bazıları ise endişelerini dile getirmişlerdir. Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası ilişkileri üzerinde etkiler yaratmış ve diplomasi yoluyla destek sağlamıştır (Kaya, 2020: 155-156).

Türkiye, Barış Pınarı Harekâtı (BPH) ile Suriye'nin kuzeyinde Fırat Nehri'nin batısında bulunan bölgelerde DEAŞ'a ve PYD/YPG-PKK terör örgütüne karşı önemli operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu harekâtın amacı, Türkiye'nin güney sınırında oluşturulmaya çalışılan terör koridorunu yok etmek ve bölgeye barış ve huzur getirmek olarak belirlenmiştir. Ancak Fırat'ın doğusundaki PYD/YPG-PKK terör örgütü, ABD'nin desteklediği Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında varlığını sürdürmekte ve tehdit oluşturmaktadır (Kaya, 2020: 155-156).

Harekâtın başlangıcında, SDG'nin hamisi olan ABD, Türkiye'yi tehdit eden bir mektup göndermiş ve PYD/YPG'li teröristlerle anlaşma yapmasını istemiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bu tehditkâr mektuba yanıt olarak 9 Ekim 2019'da Barış Pınarı Harekâtı'nı başlatmıştır. Türkiye, bu harekâtle Fırat'ın doğusunda sınır hattından itibaren yaklaşık 30-32 km derinliğe sahip güvenli bir bölge oluşturmayı

amaçlamıştır. Bu bölge, PYD/YPG-PKK terör örgütlerinden temizlenerek güvenli hale getirilmiş ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmak için kullanılmıştır (Anadolu Ajansı, 2019).

Harekâtın sonuçlarına bakıldığında, SDG'nin sınırdan 32 km çekilmesine dair ABD ile yapılan anlaşma önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca PYD/YPG'den ağır silahların toplanması ve bölgedeki tahkimatları kaldırılması kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde Türkiye, DEAŞ ile mücadelede ABD ve koalisyonla işbirliğine devam etmiş, PYD/YPG'nin çekildiği bölgenin güvenliği Türkiye'ye verilmiş ve ABD'nin Türkiye'ye yönelik yaptırımları kaldırılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Rusya arasında Fırat'ın doğusundaki PYD/YPG-PKK terör örgütünün durumu ile ilgili bir mutabakat sağlanmıştır. Bu mutabakata göre, Türkiye ve Rusya Suriye'nin bütünlüğünü ve Türkiye'nin milli güvenliğini koruma konusunda hemfikirdir. PYD/YPG-PKK mensupları bu anlaşma gereği sınırdan 30 km geriye çekilmiştir (Congar, 2019).

Barış Pınarı Harekâtı sonucunda, terör örgütüne ağır darbeler vurulmuş, Tel Abyad ve Resulayn gibi stratejik bölgeler Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Suriye Milli Ordusu (SMO) tarafından ele geçirilmiştir. Harekâtın önemlerinden biri, PYD/YPG-PKK terör örgütünün Fırat'ın doğusundaki en güçlü olduğunu düşündüğü bölgede toprak kaybetmesidir. Barış Pınarı Harekâtı, Türkiye'nin uluslararası alanda etkin bir şekilde hareket edebildiğini gösteren bir örnek olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye, milli güvenliğini tehdit eden terör örgütlerine karşı harekâtı başlatarak riskleri göze almıştır (Telci, 2019: 13).

Harekât sırasında PYD/YPG-PKK terör örgütü, Suriye Rejimi ile anlaşma yaparak bazı bölgeleri rejime devretmiş ve TSK ve SMO saldırılarından korunmaya çalışmıştır. Türkiye'nin askeri ve diplomasi çabaları, Suriye Rejimi ile doğrudan çatışma olmadan toprak kazanma fırsatı yaratmıştır. Uluslararası düzeyde ise ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'yi sert eleştirmiş ve harekâta karşı çıkmıştır. Ancak bazı ülkeler Türkiye'nin harekâtını desteklemiştir. Bu uluslararası tepkiler, PYD-YPG terör örgütünün ABD ve Avrupa'nın uzun süredir desteklediği bir güç olduğu gerçeğini yansıtmaktadır (Kaya, 2020: 159-160).

PKK'nın Irak'taki konumu ve örgüt açısından gelişimi özellikle 2000'li yıllarda olmuştur. 2004 yılında PKK, ateşkesi sona erdirerek silahlı eylemlere yeniden başlamış, 2005 yılında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye örgüt üyelerini göndermeye başlamıştır. Türkiye, bu duruma karşı uluslararası hukuk çerçevesinde sınır ötesi operasyon yapma hakkını kullanabileceğini belirtmiş, aynı zamanda dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı İlker

Başbuğ da benzer açıklamalarda bulunarak Bağdat Yönetimi'nin harekete geçmemesi durumunda Türkiye'nin kendi haklarını kullanacağını ifade etmiştir. 2006 yılında Irak'taki Kürt gruplar, PKK'ya karşı sert bir tutum benimsemiş ve PKK'nın Kuzey Irak'ta faaliyet göstermesine izin vermeyeceklerini açıklamışlardır. Türkiye'nin baskıları sonucunda, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi, PKK'yı terör örgütü olarak ilan etmiş ancak sınır ötesi operasyonlara sıcak bakmamıştır. 2007'de ABD ve Türkiye arasında PKK'ya karşı işbirliği anlaşması yapılmış, bu anlaşma çerçevesinde ABD, Türkiye'ye istihbarat sağlamış ve PKK liderlerini yakalamak üzere işbirliği yapmıştır. Bu süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri, 2008'de Güneş Harekâtı adı altında Kuzey Irak'a yönelik kapsamlı bir kara operasyonu düzenlemiştir. Bu operasyon, Türkiye'nin sınırlarını koruma ve PKK'ya karşı güvenlik önlemleri alma kararlılığını göstermiştir. Bu süreçte Türkiye ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi arasındaki ilişkilerdeki iyileşmeler olmasına rağmen Türkiye'nin sınır güvenliği endişeleri devam etmiş ve PKK'ya karşı mücadelede kararlı bir tutum sergilenmiştir. Türkiye'nin PKK ve Kuzey Irak'a yönelik politikaları, uluslararası işbirliği ve bölgesel güvenliği sağlama hedefi doğrultusunda şekillenmiştir (Oran, 2013: 8-17).

Mart 2009'da, Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, PKK'nın önünde iki seçenek olduğunu belirterek, PKK'nın ya silahları bırakması ya da Irak topraklarından çekilmesi gerektiğini ifade etti. Bu açıklamanın ardından Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Neçirvan Barzani, PKK'nın Türkiye'ye saldırılarını kendi topraklarını kullanmasını eleştirdi. Irak'taki Kürt liderler ile Türkiye arasındaki bu yakınlaşma, PKK'nın Kandil'deki liderlerinden Murat Karayılan'ın tepkisine neden oldu. Karayılan, Talabani'nin Türk generallerini memnun etmeye çalıştığını ve artık kendilerinin o dağlardan çıkarılamayacağını söyleyerek umutlarını kaybettiklerini ifade etti (Özcan, 2010: 165).

2010'da, Kürt Bölgesel Yönetimi'nde yapılan seçimlerin ardından Türkiye Dışişleri Bakanı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu, Kuzey Irak'a giderek seçim sonrası oluşacak durumu görüştü. PKK'nın Türkiye-Irak sınırını tekrar aktif bir şekilde kullanmaya başlaması nedeniyle Ankara, Türkiye-ABD-Irak üçlü mekanizmasının daha etkili çalışmasını istedi ve bu doğrultuda Erbil'den daha fazla istihbarat talep etti. Tarafların PKK konusundaki karşılıklı açıklama ve görüşmelere rağmen 2011 ve 2012 yıllarında PKK ve Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki şiddetli çatışmaların yaşandığı yıllar oldu. Irak'taki Kürt liderlerin temel politikası, PKK eylemlerini eleştirmek ve Ankara'ya destek verileceğini açıklamakla sınırlı kaldı. Örneğin, 2011'de PKK'nın Hakkâri'nin Çukurca ilçesinde düzenlediği saldırıda 24 askerin şehit olması sonrasında gelen KDP

Başkan Yardımcısı Neçirvan Barzani, hiçbir eylemin Türkler ile Kürtler arasındaki kardeşlik ilişkisini bozmaması gerektiğini ifade etti (Özcan, 2012: 274).

Ağustos 2012'de PKK'nın Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'na düzenlediği saldırı, Türkiye ile enerji antlaşmaları imzalayan Kürt Bölgesel Yönetimi'ni rahatsız etti. Bu saldırı, Erbil'in enerji bağımsızlığı konusundaki stratejisini olumsuz etkiledi. Ayrıca Suriye'deki PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde kontrolü ele geçirmesi, Ankara ve Erbil'in PKK konusundaki hassasiyetini artırdı. 2012 boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'a düzenlediği hava operasyonlarına Erbil'den ses çıkmadı ancak Erbil, PKK'nın bölgedeki etkinliğinin ortadan kaldırılması konusunda Türkiye ile işbirliği yapmaya hazır olduklarını belirtti. Bu politika, Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Neçirvan Barzani ile PKK'nın üst düzey yöneticilerinden Duran Kalkan arasındaki tartışmada da kendini gösterdi. Barzani, Türkiye umut kapısı olarak görülürken, Kalkan, Barzani'yi eleştirdi ve Kürt Bölgesel Yönetimi'nin değil Türkiye'nin Kürt Bölgesel Yönetimi'ne muhtaç olduğunu ifade etti.

2013 yılında, Erbil, Türkiye'nin başlattığı barış sürecini desteklemekte mutlak bir rol oynadı. Abdullah Öcalan'ın 21 Mart'taki Newroz mesajı ile başlayan barış sürecinde Erbil kritik bir rol oynadı. Erbil, Türkiye'deki çözüm sürecini destekledi ve PKK ve BDP'ye çağrıda bulundu. Ayrıca, Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani'nin Türkiye ziyareti sırasında, PKK'nın silah bırakması konusunda baskıcı bir rol üstlendi. Barzani, PKK'nın Kuzey Irak'ta faaliyet göstermesine izin vermeyeceğini belirtmiştir. (Balcı, 2013b: 131).

Türkiye'nin artan siyasi ve askeri baskısı, aynı zamanda PKK'nın, KDP'nin denetlediği bölgelerdeki genişleme çabaları, sonunda KDP'yi de harekete geçirmiştir. Türkiye, Irak'ın kuzeyinde Kararlılık ve Pençe-Kapan operasyonları gibi etkili stratejilerle saha kontrolünü artırma yolunda adımlar atmış, bu da PKK'yı bölgede zayıflatmış ve daha güneye çekilmesine yol açmıştır. Peşmerge güçleri ve özel kuvvetleri, özellikle Zine Verte ve Gara bölgelerinde konuşularak PKK'nın bu alanlardaki faaliyetlerini kısıtlamıştır. Ayrıca, Erbil ile Bağdat arasında PKK'nın Sincar'dan çıkarılmasını öngören önemli bir anlaşma yapılmıştır (Acun, 2020)

Ancak, bu adımların ardından PKK, petrol boru hatlarına ve Peşmerge güçlerine saldırarak karşılık vermiştir. KCK liderlerinin açıklamalarında, Peşmerge'nin geri adım atmaması durumunda çatışmanın tüm bölgeye yayılacağı tehdidi sıkça dile getirilmiştir. Dolayısıyla, PKK'nın faaliyetlerini sınırlandırmak için geri adım atmış olmasına rağmen, Türkiye sınırındaki dağlık bölgelerde faaliyetlerine son vermediği sürece mevcut

gerilimin kolayca çözülmeyeceği görünmektedir. KDP, PKK'nın artan maliyetiyle her geçen gün daha fazla yüzleşirken, Türkiye açısından KDP, terörle mücadelede giderek daha fazla öneme sahip bir iş birliği partneri olarak öne çıkmaktadır. Bu gelişmeler, bölgedeki dinamikleri etkileyen önemli faktörlerden birini oluşturuyor (Acun, 2020).

Ülke içinde ise terörizmle mücadelede konsept değişikliğine gidilerek 2009 yılına kadar uygulanan sert gücün yerine yumuşak güç uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki terörizm politikasını değiştirmeye yönelik adımlar atan dönemin Hükümeti, geleneksel yaklaşımlardan saparak sert güç unsurlarını bir kenara bırakmış ve 2009 yılından itibaren sırasıyla Demokratik Açılım, Oslo görüşmeleri, Çözüm Süreci gibi daha yumuşak güç unsurlarını devreye sokarak PKK terör örgütüne karşı mücadele etmeye çalışmıştır. Bu yumuşak güçlere geçişin nedenleri arasında, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ifade ettiği gibi Kürt meselesini barışçıl yollarla çözmek, Türkiye Cumhuriyeti'nde huzur ve birlik sağlamak, PKK'nın Kürt halkının sözde temsilcisi olmadığını göstermek, terörün sona ermesiyle ülkenin kalkınması için daha fazla kaynak ayırma amacı gibi faktörler bulunmaktadır (Yüksek, 2022: 60).

2005-2009 yılları arasında AK Parti Hükümeti ve MİT arasındaki istişarelerde PKK lideri Öcalan'la devlet nezdinde görüşmelerin yapılması planlanmış ve dönemin MİT Müsteşarı Emre Taner, İmralı'da Öcalan ile toplantı gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelere 2006-2008 yılları arasında PKK kadroları da dâhil edilmiştir. Devlet kurumları ile PKK arasındaki gizli görüşmeler bu dönemlerde başlasa da 2009 yılı Oslo görüşmeleri olarak adlandırılan MİT-PKK temaslarının muhtemel başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir (Ural, 2014: 11).

Oslo görüşmelerinde MİT, PKK'dan bir iyi niyet göstergesi olarak oluşturacağı barış gruplarının Türkiye'ye gelip teslim olmaları talebinde bulunmuştur. Bu kapsamda 19 Ekim 2009'da Öcalan'ın talimatıyla 34 PKK'lı Habur sınır kapısından geçerek teslim olmuştur. Ancak, Oslo müzakerelerinin basına sızdırılması ve Habur vakasının kamuoyunda yarattığı infial nedeniyle PKK/KCK gözaltıları başlamış ve açılım süreci durma noktasına gelmiştir (Kadıoğlu, 2018: 23). Bu dönemde Öcalan, Mayıs 2011'de, "Hem kırdada hem şehirlerde topyekûn bir halk savaşı gelişebilir. Bunun da sonuçları çok ağır olur. Böyle halk savaşı sokaklarda, şehirlerde her yerde olur, hatta iç savaş olabilir" ifadelerinde bulunmuş ve 2012 yılında PKK terörü yeniden başlamıştır. KCK Yürütme Konseyi üyesi Cemil Bayık Ocak 2012'de, "Artık bunun dağı, şehri, metropolü kalmayacak, savaş her alana yayılacaktır. Savaş geçmişten farklı sürecektir"

açıklamalarıyla PKK'nın "devrimci halk savaşı" adını verdiği kent merkezli terör stratejisini yürürlüğe koymuştur (Coşkun, 2014: 8)

Ocak 2013'te, kapatılan DTP yerine kurulan PKK'nın yeni siyasi uzantısı BDP (Barış ve Demokrasi Partisi) ile AK Parti arasındaki görüşmeler sonucunda ikinci çözüm süreci resmen başlamış, BDP heyeti İmralı'da Öcalan ile görüşmelerini sıklaştırmıştır. Bu yeni girişim çabaları Abdullah Öcalan'la direkt olarak istişare edilmiş ve terörün sona ermesi için üç aşamalı bir plan belirlenmiştir (Karaağaç, 2022: 175):

- İlk aşamada PKK unsurlarının Türkiye topraklarından kademeli olarak çekilmesi,
- İkinci aşamada hükümetin demokratik reform taahhütlerini yerine getirmesi,
- Üçüncü aşamada ise PKK unsurlarının silahsızlanması ve sivil-politik hayata uyum sağlaması kararlaştırılmıştır.

Ancak, Öcalan çözüm sürecinin devam etmemesi veya taleplerinin yerine getirilmemesi durumunda eski şiddet stratejisine dönme tehdidinde bulunmuştur. Bu bağlamda Şubat 2013'te PKK, şehir milisleri olarak bilinen YDG-H (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) kuruluşunu ilan etmiş, ilçe merkezlerinde örgütlenme ve yoğunlaşma başlamıştır. 2005 yılında başlayan, 2009 yılında resmileşen ve 2015 yılında sona eren çözüm süreci, PKK ve Abdullah Öcalan'ın MİT tarafından muhatap kabul edildiği ve PKK'nın psikolojik ve fiziksel gücünü yükselttiği bir dönemi temsil etmiştir (Akpınar, 2015: 26).

Yaşanan süreçten sonra 2016 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti, siyasi çözüm arayışlarının yetersiz kaldığını görmüş ve PKK terör örgütü ile mücadelede sert güç önerilerini yeniden gündeme getirmiştir. Bu kapsamda Halkların Demokratik Partisi (HDP) milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması ve Çukur olaylarında başrol oynayan yerel yönetimlere kayyum atamaları gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca yerli ve milli teknoloji katkısıyla yurtiçi ve sınır ötesi bir dizi operasyon da düzenlenmiştir. Bu sert tedbirler sayesinde PKK terör örgütünün yurtiçindeki hareket kabiliyeti yumuşak güç unsurlarının uygulandığı döneme göre büyük ölçüde engellenmiştir.

Bu süreçten sonra yaşanan gelişmeler, bir sonraki bölümde "MİT'in operatif gelişimi" başlığı altında ele alınacaktır. Bu dönemde, PKK'nın kırsal alanlardan kaynaklanan terör saldırıları ve şehir merkezlerinde uyguladığı terör stratejilerini engellemek için MİT, teknik, taktik, operatif ve stratejik düzeyde istihbarat üretmiş ve üretilen istihbaratın terörle mücadelede daha önce hiç uygulanmamış yöntemlere ve politikalara yol açmasını sağlamıştır. Bu dönemdeki PKK terör örgütündeki gelişmeleri

MİT'in operatif gelişimi ile birlikte ele almak, hem PKK terör örgütünün son halini daha iyi anlamamıza hem de MİT'in gelişimini daha açık bir şekilde gözler önüne sermemize yardımcı olacaktır.

#### **2.2.1.1.2. Terör örgütü PKK'nın finans kaynakları**

PKK terör örgütü kuruluşunun ilk yıllarında var olma savaşı için maddi gelire hiç olmadığı kadar gereksinim duymuştur. Terör örgütü başlarda olabildiğince fazla getiri sağlayacak kuyumcu soygunu, zengin Kürt iş insanlarından haraç alınması ve örgüt yandaşlarından bağışlar yoluyla bu geliri sağlamaya çalışmıştır. Ancak örgütün hem eylemlerini büyütmek istemesi hem de üyelerini artırması örgüt giderlerini artırmış ve var olan gelir kaynaklarıyla karşılanamayacağı anlaşılmıştır. Türkiye'nin coğrafi konumunu gelire dönüştürmek isteyen terör örgütü yurt dışına açılarak başta uyuşturucu ticareti olmak üzere silah ve insan kaçakçılığı gibi birçok suçtan gelir elde etmeye başlamıştır (The Federal Research Division 2002'den, akt. Demir, 2016: 287). Terör örgütünün uyuşturucu ticaretinden sadece Avrupa'da elde ettiği parayı gözler önüne seren İngiliz Ulusal Adli İstihbarat Servisinin 1993 yılında yayınladığı raporda PKK terör örgütünün uyuşturucu ticaretinden 56 milyon Alman Markı gelir sağladığı bunun yanında iş insanları ve göçmenlerden 2.5 milyon İngiliz Sterlinin zorla alındığı belirtilmiştir (Criss, 1995: 17–37'den, akt. Demir, 2016: 287).

Terör örgütünün sadece Avrupa'da uyuşturucu ticaretinden elde ettiği gelire endekli bir başka veri ise İmset (1993, s.211) tarafından ortaya konmuştur; uyuşturucu ticaretine yönelik 1992 yılı içerisinde dünya genelinde 41 büyük operasyon düzenlendiği bu operasyonların %56'sının PKK terör örgütüyle ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bir veri de Münir (2010) tarafından köşe yazısında; PKK'nın sadece uyuşturucu ticareti yapmadığını, bölgede uyuşturucu kaçakçılığı yapanlardan da vergi aldığını vurgulayarak bu konuda “kilit oyuncu” haline geldiğini ABD'nin Uyuşturucu ile Mücadele Dairesinin (Drug Enforcement Administration/DEA) raporuna dayandırarak açıklamaktadır.

PKK terör örgütünün gelir kaynakları arasında büyük paylardan birisi de silah kaçakçılığıdır. Gün geçtikçe gücünü ve önemini artıran terörizmin en önemli gücü olan silahlanma ve gerekli mühimmatın sağlanması, terör örgütlerine lojistik destek veren devletlerce karşılanmaktadır. Devletler gerek iç siyasi mekanizma gereği gerekse uluslararası baskı ve riskleri göz önüne alarak terör örgütüne sağlanacak lojistik desteği doğrudan yapmamış paravan şirketler üzerinden ya da silah kaçakçılığı yapan şebekeler

aracılığı ile yapmayı seçmişlerdir (TBB, 2006: 398). Özellikle PKK terör örgütü ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında Kuzey Irak'ta yaşanan otorite zafiyetinden yararlanarak hem kendisine gerekli silahları sağlayacak hem de silah kaçakçılığı yaparak çok büyük gelirler elde etmiştir. Silahlar özellikle ABD ve önde gelen Avrupa ülkeleri tarafından Irak'ın işgali için bölgeye sokulmakta ve burada PKK terör örgütünün eline geçmektedir (İşeri, 2008: 140).

Bu gelir kaynaklarına ek olarak terör örgütü sigara kaçakçılığı, önemli iş insanlarını kaçırmakla fidye isteme, kara para aklama, sahtecilik ve akaryakıt kaçakçılığı gibi konularda da gelir elde etmiştir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından terör örgütünün gelirinin araştırıldığı 2010 yılında yayınlanan raporda 200-250 milyon Euro uyuşturucu ticaretinden, 150 milyon Euro'ya yakın kaçakçılık 20 milyon Euro'ya yakın yardım ve bağış ve yaklaşık 25 milyon Euro diğer faaliyetlerden elde ettiğini vurgulayarak bir yılda takribi 500 milyon Euro gelir elde ettiğini açıklamıştır (Yılmaz, 2011a: 242).

### 2.3 Terörizmle Mücadele

Daha önce terörizm konusunda uluslararası zeminde ortak bir anlayış olmadığı vurgulanmıştı. Bu durum aynı şekilde terörizmle mücadele kısmında da kendini göstermektedir. Şöyle ki; NATO terörizmle mücadeleyi, “terörist eylemlere cevap vermek için güçlerin, bireylerin ve mülklerin terör tehditlerine ve / veya eylemlerine karşı kırılganlığını azaltmak için alınan tüm önleyici, savunma ve saldırı önlemleri” olarak tanımlamaktadır (NATO, 2022). NATO yaptığı tanımda terörizmle mücadeleyi “önleyici”, “savunma” ve “saldırı” tedbirleri alınarak hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devletler ise terörizmle mücadeleyi farklı kavramlar üzerinden ele almış olsa da yapılan tanımlar ve girşilen mücadele yöntemlerinin yukarıda verilen tanımlamanın tüm unsurlarını içerdiği söylenebilir.

Suudi Arabistan’da terörizmle mücadele, “terörizme karşı koyma” kavramı ile ifade edilirken bu mücadeleyi “güvenlik operasyonları ve istihbarat faaliyetleri”, “terör örgütü üyelerinin tespit edilerek yakalanması”, “radikalleşme ile mücadele”, “terörizmin finansmanın engellenmesi” konusunda ele alındığı görölmektedir. İtalya’da “terörizmle müdahale” kavramıyla karşılaşılan terörizmle mücadele, kanunlar çerçevesinde ceza adalet sistemi gereğince ele alınarak daha çok kolluk faaliyetleri üzerinden gerçekleştiği görölmektedir. İngiltere’de ise terörizmle mücadele konusu daha kapsamlı ele alınarak hem Suudi Arabistan’daki mücadele konuları hem de İtalya’daki kolluk faaliyetleri birleştirilmiş şekilde ekonomik ve siyasi önlemler, polisiye tedbirler ve askeri müdahaleleri içerdiği görölmektedir (Gedson, 2010; Porta, 1990; Bonner, 1992’den alıntı, akt. Burul, 2021: 15-18).

Ancak devletler ya da uluslararası örgütlerin terörizmle mücadele konusunu ele alış şekli yukarıda verilen tanım gereği her yönüyle olabilmekteyken, hayati öneme sahip bu sorun için hükümetler, terörizmle mücadelede vatandaşlarının terör örgütlerine katılımını engellemek, terörizmi haklı gösterecek sebepleri ortadan kaldırmak ve terör örgütüne yönelik yapılan harekâtı meşru gösterecek bazı kriterleri (Karaağaç, 2019: 235) söylemlerine taşımaktadır.

Hükümetler için bir nevi siyasi rant konusuna da dönüşebilen bu mücadelede “terör örgütlerine büyük kayıplar yaşattıkları” söylemleri ile ortaya çıkmaktadır. Hükümetler bu söylemi desteklemek için terör örgütlerine karşı yapılan operasyonlarda ele geçirilen mühimmat, başta uyuşturucu olmak üzere finansal kaynak ve etkisizleştirilen terörist sayısını başarı kriteri olarak değerlendirebilmektedir. Burada unutulmamalıdır ki

terör örgütlerinin gelir kaynaklarının ele geçirilmesi, hücrelerinin etkisiz hale getirilmesi hatta örgüt liderinin ya da yöneticilerinin öldürülmesi terör eylemlerinin bitmesi anlamına gelmeyip, terörizmin önüne geçilememesi ise bu mücadelenin kaybedildiği anlamına gelmemektedir (Morag, 2018'den, akt. Kaya, 2020: 162).

Hükümetlerin bu sorunu ele alış şekli daha çok halkın desteğini yanına çekici davranış olduğu söylenebilse de terörizmle mücadele konusunda çalışma yapan araştırmacılar ise sorunun çözümü konusunda farklı ayrımlara gitmişlerdir. Ayrımlar farklı olsa da tedbirler için öneriler neredeyse benzer olduğu görülmüştür.

Boaz Gonar terörizmle mücadelenin, “terör örgütünün etkisizleştirilmesi”, “terörün yarattığı tahribatın eliminasyonu” ve “terörizmin tırmanmasının önlenmesi” hedefinde ele alarak mücadele yapılması gerektiğini savunur (Gonar, 2005'den, akt. Karaağaç, 2019: 236). Crelisten ve Schmid ise terörizmle mücadelede konusunda, “uzlaşmacı” ve “baskıcı” yöntemler olarak belirttiği ikili ayrım; Uzlaşmacı yöntemleri, terörizmin ortaya çıkmasındaki ana sebeplerin belirlenerek bu sebeplerin çözümüne yönelik yapılan iyileştirme ve düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu yöntemde dikkat çeken husus ise terör örgütleriyle görüşülmesi gerektiğinin belirtilmesidir. Baskıcı yöntemler ise, silahlı güç kullanılmasının yanında hukukun da bu sürece dahil edilmesidir (Schimid ve Crelisten, 1993'den akt. Demir, 2015: 134).

Enders ve Sandler terörizmle mücadeleyi “pasif” ve “proaktif” tedbirler olarak ayrıma tabi tutarken pasif tedbirlerin kuvvet içermeyen ancak önemli kişi, kurum ve tesislerin güvenliğinin sağlanarak olası saldırılara karşı caydırıcı olacak savunma tedbirleri, proaktif tedbirleri ise daha çok saldırı ve önleyici tedbirleri bir arada içeren, terör örgütünün etkinliğini azaltacak hamleler yaparken diğer taraftan terör örgütü üyeleri ve destekçileri ile mücadele etmeyi ele alır (Enders ve Sandler, 2006'dan, akt. Demir, 2017: 128).

Terörizmle mücadele konusunda sıkça karşılaşılan başka bir ayrım ise, anti-terörizm ve kontr-terörizmdir. Genel manada daha çok savunmada (pasif) kalınan yöntem olan anti-terörizm, şiddet eylemlerine karşılık alınacak savunma tedbirleriyle toplumun terörist eylemleri yaşamasının engellenmesi ya da terör eyleminin etkisinin azaltılmasını hedeflemektedir. Anti-terörizmde, devlet gerçekleştirilebilecek terör eylemlerine karşı savunma mekanizması kurarak sürpriz eylemlere karşı önleyici olabilmeye çalışırken, eylemleri önleyemediği durumlarda ise hasarı en aza indirmeye çalışmaktadır. Terörizmle

mücadele konusunda daha detaylı politikaların oluşturulmaya çalışıldığı bu ayırmda, terörizmin sebepleri kısmında belirtilen sorunlara karşın politikalar ana amaç olurken, terör örgütüne halk desteğinin önüne geçilmesi, örgütün dönüştürülmeye çalışılması ve toplumda terör örgütü karşıtı grupların oluşturulması hedeflenir (Martin, 2003'den akt. Demir, 2015: 135). Kontr-terörizmde ise roller değişmiş ve anti-terörizmde savunmada olan devlet atak yaparak terörist gruba karşı eylem içerisine girerek terörist grubu ortadan kaldırmayı, kaldıramadığı durumda ise caydırıcı faaliyet yürütmeyi amaçlamaktadır (TBB, 2006: 312-316).

Weinberg ve Perliger eliyle 2010 yılında, terörizmi sonlandırmak amacıyla seçilen yöntemleri ele alan çalışma, Rapoport'un "*modern terörizmin dört dalgası*" çalışmasına yaptığı referansla, terörizmin önünde sonunda son bulacağı vurgulanmış ve bu kapsamda terörizm faaliyetlerinin çerçevesini çizdikleri dört özelliği; (i)faaliyetleri şiddet içermesi, (ii)şiddetin politik anlamı olması, (iii)gerçekleştirilen eylemlerin hedefler dışında tutularak halkın gözünde psikolojik ve sembolik bir etki bırakması (iv)şiddet eylemlerinin askeri unsurlardan ziyade sivilleri hedef alması olarak belirtmişlerdir. Belirlenen özellikleri içeren 430 grubun terör faaliyeti gösterdiğini ancak bu gruplardan %54'ünün (232) artık belirtilen özellikleri taşıyan eylemde bulunmadıklarını saptamışlardır. Faaliyet göstermeyen %54'lük dilimi kapsayan terör gruplarının eylemlerinin ya da örgütlerin son bulmasında 10 farklı durumu kapsadığı ve bu durumların başında "*örgüt liderlerinin yakalanması ve öldürülmesi*" yaklaşık %31'lik dilimle başı çekerken "*otorite tarafından bastırılması*" ise %22 ile ikinci sırada yer almıştır (Weinberg ve Perliger 2010'dan akt. Dumankaya, 2021: 40-42).

Benzer özellikle yapılan başka bir çalışma ise Jones ve Libicki'ye aittir. Bu çalışmada ise amaç terörizmle mücadelede kullanılan yöntem ve araçlar ele alınarak bu yöntem ve araçlardan hangisinin daha başarılı olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma neticesinde %43 ile "*siyasal yöntemler*" başta yer alırken ikinci sırayı ise %40'luk dilimle "*polisye tedbirler*" almıştır (Jones ve Libicki, 2008'den, akt. Demir, 2015: 135).

Yapılan çalışmalar terörizmle mücadelede kapsamında değerlendirildiğinde, sorunun çözümü için hem terör eylemi gerçekleştiren örgüt ile ayrı, örgütü ortaya çıkaran sebeplerle ayrı mücadele edilmesi gerektiğini göstermektedir. İlk çalışmada örgütü sonlandıran yöntemin kuvvet kullanımı sonucu elde edildiği, ikinci çalışmada ise %83 gibi büyük payın kuvvet içermeyen yöntemlere bağlı olduğu söylenebilir. Ancak terörizmle mücadele yöntemini araştıran çalışmalar belirtilenler dahilinde olmayıp sadece

ana başlıklar altında verilmiştir. Burada belirtilen yöntemler ise, çalışmalarda dikkat çeken ve yukarıda verilen ayrımlar dahilinde ele alınan, önemli görülen yöntemlerdir. Bu yöntemlerin altında ise mücadelenin hangi araçlarla yapılacağı yatmaktadır.

Bu kapsamda terörizmle mücadele yöntemi belirlenirken birkaç durum göz önünde bulundurulmalıdır. Şöyle ki, terörizmle mücadele birkaç devleti ya da uluslararası iş birliğini gerektiren bir süreç olduğu ön görülmekle birlikte, aslında, devletlerin tek başına yapması gereken eylemlerin sonucunda hedefine varabilir (Demir, 2017: 130). Böylece sorunun çözümünü belirleyecek süreci, siyasi iktidar oluştururken, bu sürecin yapılması, kullanılacak yöntem ve araçların belirlenmesi ise, iktidar üzerinde tesirli olan kurum, kişi ve grupların algısı üzerinden gerçekleşecektir. Durumu etkileyecek diğer bir faktör ise, ülkedeki siyasi rejimdir. Otoriter ve totaliter rejimlere sahip baskıcı ülkeler ile demokrasiye sahip ülkelerin terörizmle mücadele yöntemleri farklı olduğu gibi uygulanan yönteme göre kullanılan mücadele araçları da farklılık göstermektedir. Örneğin, 1939-1975 yılları arasında İspanya'yı diktatörlükle yöneten Francisco Franco döneminde Bask bölgesinde kendisini gösteren ETA terör örgütüyle mücadele sadece kuvvet kullanımı yöntemiyle olurken en önemli araç ise silahlı güç olmuştur (Baharçipek ve Tuncel, 2011: 6)

Terörizmle mücadelede, yöntemleri belirleyen ve bu yöntemlerin belirlenmesini etkileyen faktörleri belirlemek önemlidir. Bununla birlikte, belirlenen yöntemin uygulanacağı araçlar önemli bir konudur. Farklı çalışmalarda bu araçları tartışmak için farklı isimler kullanılmış olsa da benzer kapsamlara sahip oldukları söylenebilir. Örneğin, Carter (2017, aktaran: Burul, 2021: 22), terörizmle mücadele araçlarını adalet sistemi içinde yasal takip, terör örgütünün gelir kaynaklarının kesilmesi, polis operasyonları, askeri güç, diplomasi ve istihbarat olarak belirlemektedir. Öte yandan, Cronin ve Ludes (2004, akt. Demir, 2017: 131), kolluk kuvvetlerinin kullanımı, diplomasi, askeri güç ve istihbaratın yanı sıra savaş hukuku ve dış yardım gibi araçlarla uluslararası iş birliği kurmanın gerekliliğini savunmaktadır. Jones ve Libicki (2008, akt. Kaya, 2020: 155) ise terörizmle mücadele araçlarına siyasi araçlar ve kolluk faaliyetlerini ekleyerek terörizmin sona ermesini terör örgütünün sona ermesine bağlamaktadır. Ayrıca, askeri güç ve istihbarat gibi kuvvet kullanımını da içeren araçlar kullanılmaktadır. Pillar (2003, akt. Demir, 2017: 130) ise terörizmle mücadele araçlarını kanuni cezalar, terör örgütünün finansal kaynaklarının önlenmesi, askeri güç, örtülü faaliyetler ve istihbarat kullanımı olarak sunmaktadır.

Joseph Samuel Nye'nin terörle daha etkin mücadele üzerine yaptığı çalışmada, daha önce belirtilen yöntemlerin önemini vurgulayarak bu yöntemlerin başarısı için beş belirli aracın kullanımının hayati öneme sahip olduğunu savunmaktadır. Bu çalışmada, bahsedilen ilk araç "diplomasi"dir ve ikili, üçlü, uluslararası iş birliği kuruluşları veya Birleşmiş Milletler tarafından terörle mücadele konusunda imzalanan anlaşmalara dikkat çekmektedir. Nye, terörizmin meşruiyetini ortadan kaldırmada diplomasinin önemini vurgulamaktadır. İkinci araç olarak "askeri güç kullanımı"nı savunmaktadır. Burada, terör örgütünü ortadan kaldırmak için askeri güç kullanımına odaklanmanın yanı sıra terör örgütlerini destekleyen veya destekleyebilecek devletlere karşı askeri güç kullanarak bu örgütlere her türlü desteği engellemek amaçlanmaktadır. Üçüncü araç "iç güvenliğin artırılması"dır. Bu aracı kullanırken iki nokta önemlidir: İlk olarak, terör saldırılarına maruz kalabilecek stratejik öneme sahip hedeflerin güvenliğini sağlamak veya güçlendirmek; ikinci olarak, yasal düzenlemeler aracılığıyla kolluğun daha aktif bir rol oynamasını sağlayarak sorunu çözümede daha fazla katılım ve polis operasyonlarının artırılması. Dördüncü araç, terörizme eğilimli olan az gelişmiş bölgelere veya devletlere destek sağlamak ve kalkınmayı teşvik etmek, bireylerin terör örgütleri tarafından kazanılmasını önlemek amacıyla kullanılmaktadır. Beşinci ve en önemli araç istihbarattır. Nye, istihbaratın terörle mücadelede başarının anahtarı olarak önemini vurgulamakta, diğer araçların etkinliğine katkıda bulunduğunu ve nihayetinde genel terörle mücadele stratejisinin başarısını belirlediğini ifade etmektedir (Nye, 2004'den, akt. Kocagül, 2022: 53).

Anlatılanlar ışığında yukarıda verilen terörizmle mücadele yöntemleri incelendiğinde hepsinde "istihbaratı" ortak araç olarak kullandığı görülecektir. İstihbarat tek başına bir araç olmasına karşın diğer araçların başarıya ulaşmasında ve daha etkin kullanılmasında ise destek vazifesi görmektedir. Örneğin, diplomasi aracını ele aldığımızda istihbarat, terörizmle mücadele konusunda iş birliği yapmak istenen devletin ikna edilmesinde gerekli bilginin toplanması ve dağıtımını sağlamaktadır. Askeri güç kullanımı olarak ele alındığında ise istihbarat, askeri operasyonlar için yol gösterici görevi üstlenir. İç güvenliğin artırılması, kolluğun kullanılması veya polisiye tedbirlerin alınması açısından ele alındığında ise eylem yapılacak yerin önceden belirlenmesi, terör örgütü elemanlarının takip edilerek yakalanması ve önleyici faaliyet kapsamında tedbir aldırıcı bilgilerin temin edilmesi olduğu söylenebilir (Pillar, 2004'den, akt. Burul, 2021: 32-33). Bu kapsamda hem çalışmamın konusu hem de terörizmle mücadelede istihbarat

kullanımının önemi vurgulamak için bu kısmın biraz daha açılması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İstihbarat kullanımının terörizmle mücadele konusunda neden bu denli önemli olduğunu açıklayan Treverton, durumu üç nedene bağlamaktadır. İlk olarak, istihbaratın terör eylemi yapılacağı bilgisine önceden ulaşabilmesindeki etkinliğini göstermektedir. İkinci olarak, gerçekleşmiş bir eylemden sonra faillerin tespiti, yakalanması ve adalete teslim edilmesi. Üçüncü olarak ise önleyici faaliyetler kapsamında tedbirler alınmasındaki rolü olarak belirtmektedir (Treverton, 2002'den, akt. Ödemiş, 2014: 61). İstihbaratın terörizmle mücadelede kullanılması sadece terörizmin önlenmesi amacıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda terör örgütünün yapısını çözmek, işleyiş şeklini anlamak ve karar alıcı organların devlet tarafından nasıl etki altına alınacağını belirlemek gibi önemli görevleri de yerine getirmektedir (Crenshaw, 1999'dan, aktaran: Burul, 2021: 34).

Terörizmle mücadele kavramı, terörizm sorununu bertaraf etmeyi, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise kontrol altına almayı veya muhtemel zararı en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi ise etkili istihbarat faaliyetleri ve bu faaliyetlerin başarısı ile doğru orantılıdır (Beşe ve Seren, 2011: 125). Başka bir deyişle, terörizm gibi devletler için hayati öneme sahip bir sorunun üstesinden gelebilmek için, terör örgütünün asıl amacını öğrenmek, örgütsel yapısını belirlemek ve amaçları doğrultusunda gerçekleştirecekleri faaliyetleri iyi analiz etmek gerekmektedir. Terör örgütünün stratejik yapısını bilmek yeterli olmamakla birlikte, örgüte karşı taktik operasyonlar düzenlenerek başarı elde edilmeli, örgüte eleman kazandırma faaliyetlerinin önüne geçilmeli ve hareket alanı daraltılmalıdır. Ayrıca, terör örgütlerinin yer altına girme, görünmez olma veya bulunamama gibi önceliklerinin önüne geçilmelidir. Sayılan önerilere bakıldığında, bunları gerçekleştirmek, terörizmle etkili ve başarılı bir mücadele için iyi bir istihbarat mekanizmasının varlığına bağlıdır (Sims, 2007'den, akt. Köseli, 2009: 58).

Terörizmle mücadelede, örgüt ve örgüte bağlı sebeplerin önüne geçmek için gerekli tedbirlerin ve bu tedbirler için istihbarat faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak terörizmle mücadele sadece bu tedbirlerin alınması ve belirtilen sorunların çözümüyle bitmeyeceğini, bu tedbirlerin yanı sıra siyasal, sosyal ve ekonomik gibi sorunların da var olduğunu ve bu sorunların aşılması için kuvvet içermeyen yöntemlerin devreye sokularak gerekli adımların atılması gerekmektedir. Bu

kapsamda, terörizmin engellenmesi veya bertaraf edilmesi için gerekli politikaların oluşturulması için öncelikle düşmanın tanınması gerektiği, nereden ve nasıl harekete geçeceğini belirlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü bu belirlemeler yapılmadan oluşturulacak politik çözümler amacına ulaşamayacaktır. Bu bağlamda, hastalığa teşhis konulması ve hastanın iyileştirilmesi elde edilecek istihbarata bağlıdır denilebilir (Hazır, 2001'den, akt. Öğreten, 2014: 73)

Terörizmle mücadele konusunda yapılan bir anket çalışmasında sorulan “uluslararası terörizmle mücadelede en etkin karşı tedbir nedir?” sorusuna karşın, anket katılan 91 katılımcıdan yaklaşık %52 (47 kişi)’si “istihbarat” cevabını verirken, aynı soru ülke için değerlendirildiğinde ilk sırada %45 (41 kişi)’lik bir dilimle yine “İstihbarat” olmuştur. Katılımcılar hem uluslararası hem de ülke düzeyinde ikinci sırayı “kolluk kapasitesi” olarak belirlemiştir. (Schmid, 2013'den, akt. Kocagül, 2022: 54-55). Anketin yorumlanması gerekirse terörizmle mücadelede istihbaratın ilk müdafaa görevini üstlenerek kolluk ve askeri operasyonlar için rehber görevi gördüğü söylenebilir (Cristian ve Andreea, 2013'den, akt. Kocagül, 2022: 54).

İstihbaratın terörizmle mücadeledeki öneminin daha iyi vurgulandığı bir örnek ve dönüm noktası olarak 11 Eylül saldırıları gösterilebilir. İlk olarak, bu saldırılar sonrasında ABD istihbarat teşkilatları, saldırının önceden bilgisinin alınmaması veya alınan bilginin göz ardı edilmesi nedeniyle saldırının önlenememesi konusunda eleştirilmiştir. Bu durum, terörizmle mücadelede istihbaratın ne kadar önemli olduğuna dair somut bir örnektir (Lutz ve Lutz, 2008'den, akt. Kocagül, 2022: 54). İkinci olarak, 11 Eylül saldırıları bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir, çünkü bu olaydan sonra terörizmle mücadelede "avcı" yöntemi olarak adlandırılan bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımda, terör eylemi gerçekleşikten sonra değil, istihbarat teşkilatlarının terör hücrelerini tespit etmek ve etkisiz hale getirmek için daha etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmıştır. Bu, kolluk kuvvetlerinin müdahalesi olmadan (balıkçı metodu) terörle mücadelede istihbaratın daha etkin bir şekilde kullanılmasını içeren bir değişimi temsil etmektedir (Yılmaz, 2007: 507).

Ortaya çıkan sonuç, terörizmle mücadelenin iki ayaklı olduğu ve bir ayağında bu sorunu ortaya çıkaran siyasi, sosyo-ekonomik nedenleri içeren "kuvvet kullanımı içermeyen yöntem" adını verdiğimiz yöntemle mücadele edilirken diğer taraftan silahlı operasyonel etkinliği içeren "kuvvet kullanımı içeren yöntemin" bir arada kullanılarak

sorunun çözümü için mücadele edilmesi gerekliliğidir. Yöntemlerin başarıya ulaşması için kullanılması gereken araçlar ise devam eden bölümde detaylı şekilde açıklanmıştır.

### **2.3.1 Terörizmle mücadele araçları**

Terörizmle mücadele araçları her araştırmacı için ayrı başlıklarla ele alınmış olsa da bu başlıkları Demir (2017: 133), çalışmasında içeriklerine göre ele alarak daha sistematik bir şekilde kategorize etmiştir. Bu nedenle terörizmle mücadele araçları "ceza adalet sistemi", "siyasal ve sosyo-ekonomik tedbirler", "diplomasi", "Silahlı Mücadele", "İstihbarat Kullanımı" alt başlıklarında ele alarak açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak burada istihbaratın sadece bilgi elde etmek amacıyla ele alınmadığı belirtilmelidir; çünkü istihbarat, hem emniyet ve ordu iş birliğiyle hem de kendi içerisinde örtülü operasyonlarla silahlı mücadeleye girdiği görülmektedir. Bu açıdan, istihbarat hem diğer araçları destekleyen bir görev üstlenirken hem de kendi imkanlarıyla silahlı mücadele yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla, bu çalışmada terörizmle mücadele konusunu belirttiğimiz araçlar üzerinden ele alarak açıklamaya çalışırken, bu araçlara istihbaratın katkısına da değinilecektir.

#### **2.3.1.1 Siyasal ve sosyo-ekonomik araçlar**

Terörizmle mücadele tek bir araçla sonuç alınacak mümkün değildir. Bu kapsamda sosyal sorunların tespiti ve bu sorunlara yönelik çözüm getiren politikalar sorunu çözüme sadece bir unsur olabilir. Sorunun çözümü için ise kapsamlı bir mücadele gerekmektedir. Bu açıdan terörizmle mücadelede siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal koşulların iyileştirilmesi, terörizmi ortaya çıkaran nedenlerin bir kısmını engelleyebilir veya azaltabilir. Böylece terörizm ile devlet arasında bir engel de oluşturulabilir. Başka bir ifadeyle, terör örgütlerine katılımı teşvik eden sebepler arasında insanların toplumda farklı hissetmeleri, fikirlerini siyasi katılım yoluyla ifade edememeleri ve özgürlüklerini sınırlı hissetmeleri nedeniyle toplumdaki kopmaları bulunmaktadır. Bu durumu sebeplerin önüne geçmek için ülkedeki rejimin daha demokratik bir hal alması ve bireylerin kararlarını özgür iradeleriyle ifade edebilecekleri bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Bu, toplumdaki ayrışmayı sona erdirerek terörizmin önüne geçilebileceği anlamına gelmektedir (Caşın, 2008: 286).

Terörizmi diğer şiddet olaylarından ve kâr amaçlı birlikteliğin sağlandığı organize suç örgütlerinin faaliyetlerinden ayıran en önemli özelliğin "ideoloji" faktörü olduğunu

belirtmek gerekir (Öğreten, 2014: 29). Bu açıdan bakıldığında, terörizmle mücadelede siyasi unsurların ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Jones ve Libicki, terör örgütlerinin şiddet eylemini sonlandıran ya da örgütü tamamen sona erdiren en önemli unsurun siyaset olduğunu savunur. Wilkinson ise demokrasiye dikkat çekerek, demokratik özgürlüklerin toplum üzerinde yitirilmesi durumunda bu boşluğu terör örgütlerinin doldurduğunu savunur. Böyle bir durumun yaşanmaması için devletlerin yasal güvence dahilinde bu hakları özgürce vatandaşlarına kullandırması gerekliliğini vurgular. Schmid, ele aldığı dört ana başlıkla terörizmle mücadele edilebileceğini vurgulayarak bunların "iyi devlet yönetimi", "demokrasi", "hukukun üstünlüğü" ve "sosyal adalet" olduğunu belirtir (Jones ve Libicki, 2008, Wilkinson, 2001, Schmid, 2005'den, akt. Demir, 2017: 132).

Siyasetin içerisinde çok önemli olan "anlaşma zemini" ve "müzakere" gibi özelliklerin terör örgütlerinin eylemlerini sonlandırabilmek hatta örgütü tamamen ortadan kaldırmak için kullanılması gerektiğini savunan görüşler olduğu gibi tam tersini savunanlar da vardır. Bazı çalışmalarda terör örgütleri ile devletin müzakere etmesi gerektiğini savunulur; çünkü terör örgütlerinin eylem yapmasındaki amaçlardan birinin devletin dikkatini çekme düşüncesi olduğu yatmaktadır. Bu bağlamda, Cronin, terör örgütünün varlığının bilinmesi ve devletin kendisi üzerine dikkatini yoğunlaştırması için şiddet eyleminin en iyi yöntem olduğunu savunur (Cronin, 2007'den, akt. Demir, 2017: 134). Ancak devlet tarafından terör örgütlerini dikkate almamanın şiddet eylemlerini artırdığı ya da azalttığı yönünde kesin bir bulgu olmadığı belirtilmelidir. Müzakere etmemesi gerektiğini savunan çalışmalar da mevcuttur. Genel olarak, müzakereye başlayan tarafların masadan daha kazançlı çıkmak için daha fazla eylem gerçekleştirme isteği olduğu kanısı yaygındır. Farklı bir bakış açısı ise, müzakerelerde istediğini alan terör örgütlerinin ortaya çıkış sebeplerinin gerçekleştirilmesi için şiddet eylemlerine başvurarak farklı gruplara da örnek olabileceğidir. (Demir, 2017: 134-135).

İstihbaratın bu konuda katkısına değinecek olursak, devlet tüm faaliyet alanlarında var olan eğilimleri, oluşan değişiklikleri ve gelişen yenilikleri bilmek zorundadır. Tüm bu eğilimleri, değişiklikleri ve yenilikleri toplayarak gerçekleştirmek istediği politikaların ulusal çıkarlar doğrultusunda hayata geçirmenin yolu, gerekli bilgiye vakıf olmaktan geçmektedir. Bilgi, zeka gibi anlamlara gelen istihbarat ise burada devreye girerek politika oluşturma sürecinde karar alıcıya lazım olan gerekli bilgiye ulaşarak devletin nasıl bir politika belirlemesi gerektiği konusunda yardımcı olur (Yılmaz, 2007: 207).

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu dünya düzeninin yıkılması ve çok kutuplu bir sürece girilmesi, yeni belirsizliklerin olduğu bir ortam yaratmıştır. Özellikle ulus devlet anlayışının daha da önem kazandığı bu dönemde, etnik ayrılıkçı terörizm de ortaya çıkmıştır. Bu sorun zamanla terörizmi yaşayan ülkeye karşı bir yaptırım aracı olarak diğer devletler tarafından kullanılmaya başlanmış ve sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır. İç sebeplerle ortaya çıkan terörizmin daha sonra uluslararası politikanın bir enstrümanı haline gelmesi, gizli servislerin ilgi alanına girmesine neden olmuştur. Bu yıkıcı sorunun üstesinden gelmek için doğru politikaların uygulanması gerekmektedir ve doğru politikalar da iyi istihbaratla ilişkilidir. İstihbarat mekanizması, karar alıcıları yönlendirmede etkili olduğunda, oluşturulan politikanın doğru olma olasılığı çok yüksektir. Bu nedenle, terörizm gibi büyük bir sorunun çözümünde olduğu gibi, her konuda karar alıcıların istihbarata olan ihtiyacının arttığı söylenebilir (Odom, 1997'den, akt. Erdoğan, 2015: 33).

Terörizmle mücadelede sosyal faktörlerin göz ardı edilmesi, mücadelenin ilerleyişi açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Günümüzde klasik savaşların asimetrik tehditlere dönüşmesi, "toplumu" terörizmle mücadelenin odak noktası haline getirmiştir. Örneğin, Afganistan'da ABD askerlerinin Kur'an-ı Kerim'i yakması, görünüşte bireysel bir hata gibi gözükse de oluşturduğu etki açısından stratejik bir hata olmuştur. Dolayısıyla, toplumu motive eden, halkın davranışını belirleyen sosyal değerlerin bilinmesi, terörizmle mücadelenin en önemli unsurlarından biridir. Bu unsurların bilinmesi, halkı kendi tarafına çekeceği gibi halkın terör örgütüyle ilişkisini de sonlandırabileceği söylenebilir (Özer, 2015: 64).

Bu açıdan terörizmle mücadelenin sosyal aracına istihbaratın etkisi konusuna değinilecek olursa, terör örgütleriyle bağı olan bölge halkının "kalpleri ve zihinleri kazanmak" amacıyla oluşturulacak politikaların başarıya ulaşması istihbarat faaliyetleriyle elde edilen doğru bilgi sayesinde sağlanacaktır. ABD'nin Irak işgalinde daha önce Afganistan'da düşmüş olduğu hataya düşmek istememesi neticesinde 2007 yılında Irak'ın sosyo-kültürel haritasının çıkarılması için "Bölgesel İnsan Dokusunu Tanıma Ekipleri/*Human Terrain Teams*" oluşturularak elde edilen sonucun terörizmle mücadelede kullanıldığı görülmüştür. Buradaki amaç ise terörizmle mücadelenin sosyal unsurlara göre şekillendirilmek istemesi olmuştur (Kipp vd. 2009'dan, akt. Özer, 2015: 71)

### 2.3.1.2 Ceza adalet sistemi

Ceza Adalet Sistemi (CAS), hukuki sürecin başladığı şüphelinin yakalama safhasından suçu sübut bulunanların tutuklanarak ceza evine teslimine kadar olan süreci anlatmaktadır. “Dolayısıyla kolluk kuvvetlerinin, yargı mercilerinin ve ceza infaz kurumlarının faaliyetleri bu kapsamda incelenebilir. CAS’ta temel amaç terör örgütlerinin liberal devlet özellikleri ve hukukun üstünlüğü korunarak etkisiz hale getirilmesidir” (Demir, 2017: 137).

Terörizmle mücadelede demokratik rejimlerin, baskıcı rejimlere göre kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat kurumlarının işini zorlaştırdığı düşünülse de, aslında bu yaklaşım, teröre bulaşmamış sivil vatandaşların olumsuz etkilenmesini engellemeyi amaçlar. Terör eylemleri nedeniyle halk arasında yayılan korku ve panik, buna ek olarak baskıcı bir rejimin getirdiği keyfi uygulamaların olumsuz etkileriyle birleştiğinde, bu durumdan en fazla zarar gören yine masum vatandaşlar olacaktır (Köseli, 2009, s. 65). Terör örgütleri, bu tür bir ortamı oluşturarak devleti eleştirir ve terörizmle mücadele için alınan tedbirlerin ve yasal düzenlemelerin bireysel hakları ve özgürlükleri kısıtladığı iddiasıyla halkın sempatisini kazanmaya çalışır (Karaağaç, 2019: 236).

Terörizmin uluslararası arenada genel kabul gören bir tanımının olmaması, her devletin kendi koşullarına göre terörizmle mücadele için yasal düzenlemeler oluşturmasına yol açmıştır. Terörizmle mücadelede bu yasal düzenlemelerin yapılması ve terör örgütlerinin yararlanabileceği boşlukların kanunlarla kapatılması, terör örgütlerinin hak kazanabilecekleri durumların önüne geçilmesine yardımcı olabilir. Ancak vurgulanmalıdır ki demokratik rejimlerde bile oluşturulan aşırı baskıcı ve zorlayıcı kanunlar, polis müdahaleleri ve sert tedbirler, mücadele sürecini zorlaştırarak istenen sonuca ulaşılmasını engelleyebilir (Balpınar, 2006: 19).

Yapılan yasal düzenlemeler, terörizmi sonlandırmaya yönelik detaylı araştırmalar sonucunda sorunu her açıdan ele almalı ve terör eylemlerini sona erdirecek nitelikte olmalıdır. Örneğin, Marighella'nın (2003) şu ifadeleri bu durumu açıklar: “Yapacağımız eylemlerle hükümetleri baskıcı güvenlik önlemleri almaya zorlamalıyız. Sıradan vatandaşlar, bu baskıcı ortamda hükümete karşı tavır alacaklar ve gerilla hareketimize destek vereceklerdir” (Karaağaç, 2019: 236).

Anlatılanlar ışığında, ceza adalet sistemi adını verdiğimiz mücadele aracının, terörizmle etkili bir şekilde başa çıkabilmesi için demokrasinin varlığı hayati öneme sahiptir. Ayrıca, yasal düzenlemelerin dikkate alındığı en önemli mücadele aracı olduğu

söylenbilir. Terör suçu işlemiş kişilerin bağımsız yargı tarafından yargılanıp gerekli cezalar verilerek cezaevlerine gönderilmesi, örgüte katılma veya katılma niyetindeki kişiler üzerinde caydırıcı bir etki yaratabilir. Yakalanan örgüt üyesinin etkinliği cezaevine gönderilme ile sona erdiğinde, diğer örgüt üyelerinin benzer sonu paylaşabileceği düşüncesi, onları caydırabilir (Pillar, 2003'den akt. Demir, 2017: 138). Tüm bunlara ek olarak devletin halkına verdiği mesaj ise; evrensel özgürlüklerin kısıtlanması ya da daraltılmasına gidilmeden suç ve suçluyla mücadele edilerek gerekli cezanın verildiği olması terörizmle mücadele bağlamında azımsanmayacak kadar önemli olduğudur (Wilkinson, 2006'dan, akt. Demir, 2017: 138).

Ceza adalet sistemine uygun ve genelde bu sistemin işleyişine en yakın istihbarat türü taktik istihbarattır. Taktik istihbarat terör eyleminden önce gerekli tedbirleri aldırarak, örgüt üyelerinin yakalanması ya da şiddet eylemin önlenmesi için operasyon gerçekleştirmek ve örtülü operasyonlarda bulunmak gibi faaliyetleri kapsamaktadır (Özcan, 2016: 517). Terörizmle mücadelede terör örgütü üyeleri ile masum vatandaşların ayrıştırılması, örgüt hücrelerinin belirlenerek operasyon yapılması, süreçte devam eden istihbarat çalışmalarının yönlendirilmesi ve muhtemel istihbarat açıklarının giderilmesi taktik istihbaratın ceza adalet sistemine katkısını göstermektedir (Pillar, 2004'den, akt. Burul, 2021: 37)

### **2.3.1.3 Diplomasi**

Modern dönem terörizm çağında uluslararası birliktelikle sağlanmış bir terörizm tanımı ve algısı olmaması, devletler özelinde alınan tedbirler ve atılan adımların terör örgütlerini etkisiz bırakma konusunda eksik kalmasına neden olmuştur. Bir devlete göre terör örgütü olan yapının başka bir devlete göre özgürlük savaşçısı, kurtuluş savaşı veren bir örgüt, üyelerinin ise gerilla olarak meşrulaştırma çabaları ya da algısı terörizmle mücadeledeki en büyük sorun olmaktadır; çünkü başka devletlerce desteklenmeyen terör örgütlerinin zaman içerisinde etkinliklerinin azaldığı ya da kendiliğinden son bulduğu görülmektedir. Bu nedenle diplomasi terörizmle mücadele araçları içerisinde yer almaktadır (Hoffman, 1999: 65).

Bu durum bir bakıma uluslararası zeminde genel bir durumdan ziyade devlet özelinde terör örgütleri tek tek ele alınmış ve hangi örgütü terör örgütü olarak tanıdıklarını beyan eden bir liste ile açıklama yoluna gitmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi terör örgütlerinin siyasi çıkar amacıyla kullanılması iki sonuç doğurmaktadır; bunlardan ilki

terörizmi kullanarak başka bir devlete güç kullanmadan istediğini yaptırmak, ikincisi ise bu soruna karşı yardım vaadiyle başka bir istekte bulunmak olmaktadır. Tam da burada ikinci seçenek diplomasi aracının alanına girerek hem terörizme maruz kalan devlet hem de terörü bir anlaşma aracı olarak kullanan devlet anlaşmaya çalışmaktadır (Çaycı, 2006: 139).

Terörizmle mücadelede araç olarak kullanılan "diplomasi," teröre maruz kalmış bir devletin uluslararası arenada yaptığı mücadelenin meşruluğunu anlatmak, bu mücadelede uyguladığı politikayı açıklamak, diğer devletlerden destek sağlamak ve kendi gözünde terör örgütü olarak kabul edilen yapıyı diğer devletlerin de terör örgütü olarak görmesini sağlayarak örgüte dış desteği engellemeyi amaçlar (Pillar, 2001'den, akt. Burul, 2021: 23-24). Başka bir açıdan diplomasi, daha önce bahsettiğimiz ceza adalet sistemi içindeki kolluk çalışmalarının sadece ülke içinde değil aynı zamanda uluslararası alanda da yürütülebilmesini, yabancı devletlerin kolluk kuvvetleri ile koordinasyonun sağlanmasını ve bu amaçlarla diğer devletlerle ikili veya üçlü anlaşmaların imzalanmasını temin eder (Demir, 2017: 144).

Terörizmle mücadele kapsamında diplomasi aracının kolluk kuvvetlerinin iş birliği ve devletler arasındaki ilişkilere değindikten sonra bir diğer önemli konu, uluslararası düzeyde bu sorunun çözümüne yönelik hukuki gelişmelerdir. Bu bağlamda, devletlerin terör listesine bir örgütü dahil etmeleri önemlidir, ancak terör örgütlerinin uluslararası düzeyde hareket kabiliyetini sınırlayacak veya ortadan kaldıracak yasal düzenlemelerin yapılması da hayati öneme sahiptir. Bu, son derece önemlidir, ancak böylesine büyük bir sorunla mücadelede yeterli değildir. Çünkü terörizmle mücadele konusunda yapılan anlaşmalara rağmen, devletler terörizmi kendi siyasi çıkarlarına göre değerlendirmekte, terör suçlularını bu bakış açısıyla yargılamakta ve çıkarlarına uygunsuz başka bir devlete iade etmektedir. Anlaşmaların herhangi bir yaptırım gücü olmaması ise bu süreçte zarar veren başka bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Taşdemir, 2006: 65).

Diplomasi aracına istihbaratın katkısına değinmek gerekirse, stratejik istihbaratın genel yapısı bu aracın kullanılması için oldukça uygun görünmektedir. Örneğin, MİT gibi bir kurumun organizasyonu içerisinde "Stratejik İstihbarat Başkanlığı" bulunması ve bu başkanlığın görev tanımının "uluslararası sistem, onun aktörleri olan devletler ve devlet dışı yapılanmalardaki tüm gelişmeleri izlemek, analiz etmek ve geleceğe yönelik doğru öngörülerde bulunmak amacıyla matuf etkin 'bilgi toplama, değerlendirme ve ilgili makamlara sunma' süreçlerini içeren bir faaliyet" olarak tanımlanmış olması, stratejik istihbaratın devletin çeşitli çıkarlarına yardımcı olmak üzere dışa yönelik "bilgi toplama

ve değerlendirme" çalışmalarının önemini vurgulamaktadır. Temel amaç, "devletler" ve "uluslararası sistemin aktörleri" üzerine odaklanmak olsa da "devlet dışı yapılanmalardaki tüm gelişmeleri izlemek" görevi verilmesi stratejik istihbaratın devletin çıkarlarına hizmet etmeye yönelik bir faaliyet olduğunu göstermektedir.

#### **2.3.1.4 Silahlı mücadele**

Bu bölümde silahlı mücadeleden kastedilen terörizmle mücadele de ülke içinde adli kolluk görevi üstlenen birimlerden ziyade ağır silahlı özel kuvvetlerin kullanılmasıdır. Örnek vermek gerekirse Jandarma Komutanlığına bağlı Terörle Mücadele birimi CAS'ta olduğu gibi örgüt üyelerini yakalayıp yargı önüne çıkarmak asli görevi iken Jandarma Özel Harekât birimi sorunun silahlı mücadele tarafını oluşturarak terör örgütü üyelerini ortadan kaldırmak için görev yapar. Aynı durum Emniyet kuvvetleri içinde geçerlidir. Bu bağlamda güvenlik güçlerinden kastedilen bu silahlı mücadeleyi yapan birimler olmaktadır. Bu açıdan silahlı mücadele terörizmle mücadelede teröristin tamamen ortadan kaldırılmasını, terörizm sorununu da ortadan kaldıracağı yönündeki anlayışı kapsamaktadır.

Terörizmle mücadele demokratik rejimlerde "ceza adalet sistemi"nde belirttiğimiz gibi yürütülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz diğer terörizmle mücadele araçları ise ceza adalet sistemini desteklemek ve bu aracı en etkin şekilde kullanmayı amaçlamaktadır. Ancak bazen devletler terörizmle mücadele kapsamında kuvvet kullanımını içeren askeri kuvvetleri devreye sokma ihtiyacı hissedebilir. Bu ihtiyaç bilhassa terör eylemlerinin kollukça engellenmesinin mümkün olmadığı ve terör tehdidinin devlet sınırlarını aşarak uluslararası bir hal alması durumunda şiddetli şekilde hissedilmektedir (Demir, 2017: 141).

Terör örgütlerinin başka ülke topraklarından gerçekleştirdiği saldırılar, günümüzün en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Terör örgütleri, uluslararası hukukun eksikliklerinden ve esnek yapılarından faydalanarak devletlerin mücadelelerini zorlaştırır. Bugün hala geçerli olan uluslararası terörle mücadele düzeninin merkezinde, kontr-terörizm anlayışı bulunmaktadır ve bu anlayışın temelinde silahlı mücadele yer almaktadır. Bu nedenle modern terörizmle mücadelede silahlı mücadele aracının anlaşılabilmesi için ABD tarafından geliştirilen ve "Bush Doktrini" olarak da bilinen, temelde silahlı mücadeleyi öngören "Ön-Alıcı/Önleyici Saldırı/Savaş Doktrini"nin yakından incelenmesi gereklidir (TBB, 2006: 334).

Doktrinin temel amacı, ulusal güvenliği korumak ve Amerikan çıkarlarını savunmaktır. Buna göre, eğer ABD, bir ülkenin ya da terör grubunun saldırgan niyetlerine veya silahlanma programlarına dair güçlü kanıtlar elde ederse, bu ülkeye karşı önleyici bir saldırı düzenlemek gibi adımları atabilir. Bu strateji, tehditlerin daha büyük bir boyuta ulaşmasını engellemeyi ve ABD'nin kendi güvenliğini sağlamayı hedefler. Önalcı-önleyici saldırı savaş doktrini, istihbarat toplama, hedef analizi ve askeri kapasite geliştirme gibi unsurlara dayanır. ABD, potansiyel tehditlerin varlığını tespit etmek ve bunlara karşı etkin bir şekilde hareket etmek için istihbarat örgütlerini kullanır. Bu bilgiler temel alınarak, hedef analizi yapılır ve potansiyel tehditlere karşı askeri operasyonlar planlanır (TBB, 2006: 327).

Bu kapsamda “Ön alıcı/önleyici saldırı/savaş doktrini”, önleyici savaştan ayıran en önemli özellik ise ikincisinin; henüz yakın olmayan, ancak gelişmesine izin verildiği takdirde çok tehlikeli olabilecek ve daha fazla risk yaratabilecek bir tehdidi önlemeye yönelik olması şeklinde açıklanmaktadır”. Bu konseptin ortaya çıkmasına 11 Eylül terör saldırısı neden olmuştur (TBB, 2006, s.327-330). Bu saldırıdan sonra dönemin ABD başkanı Bush tarafından hazırlatılarak uygulamaya geçilen “Ön-Alıcı/Önleyici Saldırı/Savaş doktrini” halen ABD tarafından terörizmle mücadelede uygulanan bir stratejidir. Bu stratejiyi Başkan Bush, Birleşik Devletler Askeri Akademisi (West Point)’nde 1 Haziran 2002 tarihinde yaptığı konuşmasında; *“terörle savaşın ancak karşı saldırı ile engellenebileceğini bunu da düşmanın bulunduğu topraklarda yapmanın gerekli olduğunu, tehdidin henüz tam olarak ortaya çıkmadan daha doğru aşamasında iken yapılacak saldırı ile önlenebileceğini”* ifade etmiştir (Ataman ve Gökcan, 2012: 220).

Bush tarafından ifade edilen açıklamalar bağlamında; ABD’nin kendisine karşı olası bir tehdidin varlığına bakılmadan henüz ihtimal dahilinde oluşabilecek tehdide yönelik istediği zaman risk olarak gördüğü unsurların kimliğini, konumunu ve coğrafyasını gözetmeksizin, gerektiği ölçüde güç kullanılabileceği belirtilmektedir (Bilican, 2005: 434). Bush’un açıklamasının uluslararası arenada ortaya çıkışı ise, 11 Eylül saldırısını üstlenen El- Kaide terör örgütünün yöneticilerinin Afganistan’dan talep edilmesi olmuştur. Kabil’den talebe karşılık olumlu bir cevap alamayan ABD başkanı Bush; *“ya bizimlesiniz, ya da teröristlerle”* çıkışıyla, yalnızca Afganistan’a değil diğer tüm devletlere bu mücadelede taraflarını belirlemesini istemiştir.

Yeni uluslararası terörizmle mücadele yaklaşımı, ABD'nin 21. yüzyılda ana tehdit konularını belirleme ve bu tehditlere karşı risk değerlendirmesi yapma sürecine

dayanmaktadır. ABD, bu ana tehdit konularını üç ana kategori altında sıralamıştır. İlk kategoride, terör örgütleri arasındaki iş birliği, terör örgütlerine yabancı devletlerden gelen destekler ve kitle imha silahlarının (KİS) yayılması gibi konular bulunmaktadır. İkinci kategoride, devlet sınırları içinde yer alan ancak terör örgütlerinin kontrolü altına giren bölgeler ve bu bölgelerde kurulan terör kampları ile ilgili konular yer almaktadır. Üçüncü kategoride ise, asimetrik savaşı seçen düşman güçleri bulunmaktadır (Bilican, 2005: 433).

Yukarıdaki anlatılanlar bir bütün halinde ele alındığında ABD'nin oluşturmaya çalıştığı yeni “uluslararası terörizmle mücadele konsepti” temel özellikleriyle şöyle özetlenebilir (TBB, 2006: 335-339)

1) Öncelikle oluşturulan bu yeni konsept terörizmle mücadele konusunda uluslararası bir görüşü yansıtmamaktadır. Burada sadece ABD'nin küresel savunma algısına göre dizayn edilmiş, bu kapsamda yola devam edilerek yalnızca bir ülkenin terörizmle mücadelede verdiği önceliği ve stratejiyi tüm dünyaya yaymasından ibarettir.

2) Bu yeni terörizmle mücadele yönteminin 11 Eylül saldırısından sonra ortaya çıkan panik ve korku ortamından kaynaklı alelacele bir refleksle ortaya çıktığı algısı olsa da durumun bu şekilde değerlendirilmesi yanlıştır. Aksine bu konsept detaylı bir şekilde ele alınan tehdit ve risklerin analiz edilerek değerlendirilmesi sonucunda kasıtlı bir mücadele aracı olarak ortaya çıkarılmıştır.

3) ABD'nin ulusal çıkarlarına göre hukukun ele alınmasını esas kılan bu yeni anlayış cihetinde konsept; terörizmle mücadelede klasik silahlı mücadele aracının içerdiği, terör örgütünün kullanım alanlarını bombalama, özel kuvvetlerle askeri baskınlar gerçekleştirme ve terör örgütü üyelerini silah kullanarak etkisiz hale getirme gibi uygulamaların çok üstünde yer alarak devletler nezdinde “rejim değişikliği” ve “işgallerin” gerçekleştiği bir uygulamayı kapsamaktadır.

Öte yandan silahlı mücadelenin terörizmle mücadelede daima doğru olduğu anlamına gelmeyip sorunu çözmek yerine daha büyük bir sorun ortaya çıkardığı durumlarda mevcuttur; bu konuda birçok sebep olsa da öne çıkan sebeplerden birisi terör eylemini gerçekleştiren örgüt üyesinin kimliğinin ve yerinin kesin olarak tespit edilmesi gerekliliğinden kaynaklanır. Burada sorun kimliğin ve yerin tespit edilemeyerek silahlı güç kullanılması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; böyle bir durumda yapılacak askeri operasyonda masum vatandaşlar zarar görebileceği gibi can kayıpları da yaşanabilir. Bu durumda ortaya hem ulusal hem de uluslararası tepkiler ortaya çıkabilir, yabancı devletlerin terörle mücadele eden devlete desteği bitebilir ve uluslararası arenada

ülkeye karşı “insan hakları” ön plana çıkarılarak baskıya maruz bırakılabilir. Ulus içerisinde ise terör örgütünün istediği ortam oluşarak halk desteğini yanına çekebilir (Pillar, 2003, s.105–106’dan, akt. Demir, 2017: 141).

Bu yöneme getirilen başka bir eleştiri ise, terör örgütlerinin hem ulusal hem de uluslararası zeminde hızlı hareket ederek yer değiştirebileceğinden hareketle, terör örgütünün ABD’ye karşı siyaset yürüten devletlerde faaliyetlerine devam edeceği yönündedir. Bu durumda istihbarat kurumları terör örgütüne karşı çalışmaları çok kısıtlı olacağı gibi başarılı operasyonlar gerçekleştirme olasılığı ise çok düşüktür. Bu kapsamda yabancı devlet sınırları içerisinde yapılacak kontr-terörizm operasyonun başarısızlıkla sonuçlanması durumunda ABD’nin kendisine yeni düşmanlar kazanacağı gibi operasyonlar başarılı olsa da her terör eylemini durduramayacağı da açıktır (Akgün, 2001: 14).

Yeni konsepti ele alan Goepper, ABD’nin bu yeni konseptinin başladığı 2001 ve çalışmasını yaptığı 2016 yılları arasında terörizmle mücadeleye ait veriler üzerinden bir değerlendirme yapmıştır. Bu çalışmaya göre belirtilen süre zarfında ABD’nin toplamda 2.5 milyon asker kullandığını ve toplam maliyetin ise 4.4 trilyon dolar gibi devasa olduğunu belirtmektedir. Bu asimetrik savaşlar sonucunda ise toplamda 6.874 görevlisini kaybetmiştir. Yıllara göre yapılan operasyon sayılarına bakıldığında ilk göze çarpan durum ise, operasyon sayısı arttıkça her yıl hem kayıp sayısı hem maliyet hem de terör eyleminin arttığıdır. Dikkat çeken başka bir veri ise, ABD’nin bu yeni konseptle mücadele ettiği yöntem gereği işgal ettiği devletlerde yapılan terör eylemlerinin, ABD’nin hiçbir faaliyette bulunmadığı ülkelere göre 143 daha fazla olduğudur. Benzer bir veri ise ABD’nin hava araçlarıyla gerçekleştirdiği saldırılarda bulunduğu devletlerde terör eylemlerinin saldırı düzenlenmeyen ülkelere göre 395 daha fazla olduğudur. Sonuçta ise, 2001 yılında gerçekleşen 1.880 terör eylemi 2016 yılında 16.818’e çıkmış olmasıdır (Goepner, 2016’dan, akt. Kaya, 2020: 157-158).

### **2.3.1.5 İstihbarat kullanımı**

Bu çalışma da “terörizmle mücadele” başlığı altında genel manada istihbaratın bu mücadeleye katkısına vurgu yapılmış daha sonra “terörizmle mücadele araçları” başlığı altında yer alan her mücadele aracına katkısına ayrıca yer verilmiştir. Bu bölümde ise sadece terörizmle mücadele aracı olarak “istihbarat” konusu açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada yer verilen terörizmle mücadele araçları, terörizm engellenmesi konusunda destekleme faaliyetleri kapsamında yer verilirken silahlı mücadele ise bizatihi

teröristin ortadan kaldırılması yönünde hareket etmektedir. Terörizmle mücadelede istihbarat ise terörizmle mücadele araçları ve terörizmin engellenmesi yönünde oluşturulacak politikalar dahil tüm mücadeleyi destekleyecek ve kapsayacak şekilde diğer araçlardan ayrılmaktadır. Terörizmle mücadele ya da diğer suç örgütleriyle girişilecek mücadelede en önemli güç unsuru şüphesiz “bilgi” olmaktadır. Bilginin sağlanması ise doğru ve zamanında elde edilen istihbarat sayesinde olacaktır. Bu açıdan istihbarat faaliyetlerinin etkinliği terör eylemlerinin önüne geçebilirken, örgüt yapısı ve üyeleri deşifre edilebilecektir. Böylece terör örgütü sürekli zayıflayarak kan kaybedecektir (Dilmaç ve Erkan, 2006: 104).

Terörizmle mücadele aracı olarak “istihbarat” ele alındığında ise akla ilk gelen soru bu sorunun çözümünde hangi istihbarat türünün kullanılmasının daha etkili ve başarılı olacağı konusudur. Bu konuda Demir, Pillar’a yaptığı atıfla, tüm istihbarat türlerinin kullanılabilmesi vurgusu yaparak, demokratik rejimlerde en uygun mücadele aracının ceza adalet sistemi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, terör eylemlerinin gerçekleşmesinden önce alınacak tedbirler ve failerin yakalanması için taktik istihbaratın önemine dikkat çekilken, terör örgütlerinin gerçek amacını anlayarak büyük resmi görebilmek için stratejik istihbaratın kullanılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Pillar, 2003’den, akt. Demir, 2017: 139).

Benzer bir çalışmayı ise Dağdeviren, Byman’a yaptığı atıfla, istihbaratın tek bakış açısıyla ele alınmasının doğru olmayacağı ancak bazı istihbarat türlerinin terörizmle mücadelede daha çok faydalanılması gerektiğini vurgulayarak bu istihbarat türlerinin insan kaynaklı istihbarat ve sinyal istihbaratı olduğunu savunmaktadır (Byman, 2014’den, akt. Dağdeviren, 2017: 51). Başka bir çalışmada ise Özer, gelişen teknolojiden yararlanılarak geleneksel yöntemin dışına çıkılıp insansız hava araçlarının dahi kullanılabilmesi insan ve sinyal istihbaratının terörizmle mücadelede daha etkin kullanılmasını gerektiğine dikkat çekmektedir (Özer, 2015: 61). Farklı bir bakış açısına sahip Ateş ise, istihbaratın örtülü operasyon gücüne dikkat çekerek, yapılacak operasyonların tehdit daha kaynağındaiken bertaraf edeceğini, lider kadronun etkisiz hale getirilebileceğini ve terör örgütünün organizasyon yapısının bozulabileceğini savunmaktadır (Ateş, 2018: 384). Yapılan çalışmaların

Yapılan çalışmalarda, istihbarat kullanımı terörizmle mücadele stratejilerinin önemli bir bileşeni olarak ele alınmıştır. Her ne kadar bu çalışmalar istihbarat kullanımını farklı başlıklar altında değerlendirmiş olsa da, hepsinin temelde birbirini tamamlayıcı benzer içerik taşıdığı ve ortak bir kanının, istihbarat kullanımının terörizmle mücadelede

vazgeçilmez olduğu yönünde olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar, terör ve terörizm arasında ayırım yaparak, her iki tehdide karşı farklı istihbarat türlerinin kullanılmasının gerektiğini vurgular. Bu bağlamda, terörle mücadelenin "anti-terörizm" kavramıyla örtüştüğü ve savunma odaklı önleme çalışmalarını içerdiği, bu nedenle taktik ve operasyonel istihbarat türlerinin bu bağlamda önemli olduğu belirtilir. Ancak terörizmle mücadele, "kontr-terörizm" kavramının karşılığıdır ve bu nedenle terörün nedenleriyle ilgilenecek olan stratejik istihbaratın kullanılması gerektiği ve bu sorunun altında yatan tüm sebeplerin değerlendirileceği, uzun vadeli bir perspektifi ve kurumlar arası koordinasyonu içeren sonuç odaklı bir çalışmanın gerekliliği vurgulanmaktadır (Karaağaç, 2020: 2).

Bu çalışmada terörizmle mücadelede kullanılacak istihbarat türü önermesi yapacak olursak; bu mücadelede ayırım yapılmadan tüm istihbarat türlerinden yararlanılması gerektiğini belirtmemiz gerekir. Ancak "terörizmle mücadele araçları" başlığı altında belirtilen mücadele araçları açıklanırken hangi istihbarat türünün hangi araca daha çok katkı yapacağına da ayrıca değinilmiştir.

Terörizmle etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için, terörizmin altında yatan sebeplerin ele alındığı kapsamlı bir mücadele gereklidir. Bu bağlamda terörizm, uzun vadeli ve karmaşık bir sorun olduğundan, sadece tek bir yöntem ya da araçla çözülemez. Sorunun çözümünde kullanılacak tüm araçlarda stratejik istihbaratın önemli bir rol oynayacağı söylenebilir.

Stratejik istihbarat, terörizmle mücadeledeki önemini vurgulayan Beşe ve Seren'e (2011: 135) göre, farklı disiplinlere ait bilgileri bir araya getirerek büyük resmi ortaya çıkarabilen bir türdür. Bu tür stratejik istihbarat çalışmaları, tarih, siyaset, stratejik ortam, coğrafya, din, psikoloji, kültür, demografi ve diğer faktörleri birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde değerlendirerek terörizmin ve siyasal şiddet hareketlerinin nasıl oluştuğunu çözümlenmeye çalışır.

Aynı şekilde, Önenli (2015: 291) terörizmle mücadelede stratejik istihbaratın hayati bir öneme sahip olduğunu vurgular. Özellikle terör örgütünün birleştirici etkenleri, yapısı, ideolojisi, lider kadrosunun özellikleri, örgüte katılım nedenleri, eylem tarzı ve örgütün haklılık sebeplerinin belirlenmesi ve analiz edilmesi, terörizmle mücadelede kritik bir rol oynar. Bu faktörlerin analizinin en iyi şekilde stratejik istihbarat aracılığıyla yapılması gerektiğini savunur.

İstihbaratın, terörle mücadele alanında sağladığı katkıları Robertson'a yaptığı referansla açıklamaya çalışan Olgunsoy yaptığı çalışmada (Robertson, 1987: 49'dan, akt. Olgunsoy, 2019: 78).

- 1) Terör eylemlerini gerçekleştiren kişilerin kimliğini net şekilde belirlemek.
- 2) Olası bir eylem zamanında oluşacak krizde hızlı hareket etmek adına terör örgütlerinin istek, sistem ve örüntüleri gibi bilgilerin daha önceden toplanarak istenildiğinde kullanılacak şekilde bilgi havuzu oluşturulması.
- 3) Terör örgütünün hedefinde olabilecek kişi, kurum ve stratejik noktaların belirlenerek olası zarar ve can kaybının engellenmesi.
- 4) Hedef saptırıcı saldırılar gerçekleştirmek.
- 5) Terör örgütünün lojistik desteği olabilecek ikmal hatları, barınma alanları, eleman kazanımı, finansal kaynaklar ve silah tedariki gibi konuların tespit edilerek engelleyebilmek.
- 6) Örgüte eleman kazandıracak propaganda sebebini ortadan kaldırarak karşı propaganda düzenlemek.
- 7) Olası saldırılarla ilgili bilgi elde edilerek saldırıların önlenmesi konusunda gerekli çalışmayı yapmak ya da yaptırmak.
- 8) Terör örgütünün iletişim ağını tespit etmek ve aralarındaki iletişimi gerektiği yerde kesebilmek
- 9) Terör örgütüne karşı uluslararası zeminin desteğini alacak bilgi sağlamak ya da örgütü destekleyenlere karşı caydırıcı olacak bilgi yaymak.
- 10) Terörizmle mücadelede oluşturulacak politik yenilik ve iyileştirmeler konusunda karar alıcıları desteklemek olarak sıralamaktadır.

İstihbaratın terörizmle mücadelede yukarıda belirtilen rolleri ve katkılarından dolayı bu mücadelenin merkezinde istihbaratın olması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda istihbarat toplama çalışmalarına ulusal ve uluslararası alanda hız kazandırmak, etkili ve sürekli istihbarat akışını sağlamak, toplanan istihbaratın değerlendirmesini yapmak, sıkı bir uluslararası iş birliğini geliştirmek, caydırıcılık ve güvenlik sağlamak açısından artık bir mecburiyettir (Kibaroglu, 2002: 8).

## 2.4 İSTİHBARAT

### 2.4.1 İstihbaratın tanımı

İstihbaratın tanımına geçmeden önce, kelimenin kökenine bakacak olursak, Türkçeye Arapçadan "istihbar" olarak geçtiğini ve haber ve bilgi almanın bir çeşidi olarak kullanıldığını görüyoruz (Özdağ, 2013, s. 19). İngilizce kelimenin kökeni ise Latince "intelligentia" kelimesine dayanır ve "anlamak" anlamına gelir. Anlamsal olarak, bilginin anlaşılması ve uygulanması, askeri ve siyasi bilgi toplanması anlamına gelir (OxfordLanguages, 2022). Her iki tanımı göz önüne aldığımızda, her iki kelimenin de ortak noktasının bilgi olduğunu, farkın ise İngilizcede bilginin anlama yeteneğini de içeren bir süreci ifade ettiğini söyleyebiliriz.

İstihbaratın akademik çalışmalar neticesinde yapılan tanımlamaları ele alınacak olur isek, Ümit Özdağ istihbaratı;

*“İstihbarat ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve/veya gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya ulusal özel planlardaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar verilmesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi süreci sonucunda ulaşılan bilgidir”* şeklinde tanımlamaktadır (Özdağ, 2013: 31).

Michael Herman, istihbaratı şöyle tanımlar: "İstihbarat, ham haber veya basitçe kaydedilen bilgi olmadığını; aksine, bir arkeoloji çalışmasında olduğu gibi, delilleri bulma ve bulduklarını yorumlama meselesi" olarak görür (Herman, 2001: 10 akt. Seren, 2017: 224). "İstihbaratın anılan bu farklı alanlarda kullanılması, onun tek bir tanımının yapılmasını güçleştirdiği gibi, kendisine duyulan ihtiyaç ve önceliklerin etkisiyle farklı sınıflandırmalara tabi tutulmasına yol açmaktadır" (Warner, 2002'den, akt. Olgunsoy, 2019: 71). Bu bağlamda Kent, istihbaratın üç farklı yönüne dikkat çeker, ilk olarak "Bir tür bilgi olarak istihbarat", ikincisi "bilgi üreten bir organizasyon olarak istihbarat" ve son olarak "istihbarat organizasyonları tarafından yürütülen bir iş" olarak istihbaratı nitelemiştir (Kent, 2003: 9-24).

Akademik çalışmalarda yapılan tanımlama zenginliği istihbaratın bir süreç olarak ele alındığını ve doğru bilginin elde edilmesine yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Diğer taraftan bilgi üreten organizasyonların istihbaratı tanımlamasına baktığımızda FBI istihbaratı, "özellikle milli güvenliğe ilişkin tehditler karşısında siyasi karar almayı destekleyen analiz edilmiş ve elenmiş bilgi" olarak tanımladığı görülmektedir. (FBI,

2022). CIA'nin kuruluşuna ilişkin kanunda ise istihbarat, “yabancı hükümetlerin veya unsurların dolayısıyla yabancı örgütlerin ve kişilerin kapasitesi, niyeti ve faaliyetleri olarak” tanımlamaktadır (CIA, 2022). İngiltere gizli servisi (MI5) istihbaratı, “iç güvenliğin ve ekonomik refahın korunmasına ilişkin bilgi olarak tanımlamaktadır” (Gill ve Phytian, 2012: 28'den, akt. Olgunsoy, 2019: 73).

Türkiye'deki incelemesine gelindiğinde, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı'nın istihbaratı, “devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürün” (MİT, 2022) olarak açıkladığı görülmektedir. MİT kanununda istihbaratın açıklaması yapılmış, diğer ülke örneklerinde verildiği gibi bir tanımlamaya gidilmediği görülmektedir. Burada sadece istihbaratın salt özelliği olan bilginin yanı sıra üretim ve analiz kısmını da kapsayan bir sürecin ürünü olduğu vurgusu yapılmıştır.

Son olarak ise devletler açısından istihbaratın tanımına baktığımızda günümüzde istihbaratın işlevini ortaya koyan ve çalışmamızın kapsamını da yansıtan en yakın tanımı İngiltere'nin yaptığı görülmektedir. İngiltere 2000 yılında çıkarmış olduğu soruşturma yetkilerinin düzenlenmesi kanununda istihbaratı, “(i)kişileri, onların hareketlerini, görüşmelerini ve diğer faaliyet ve iletişimlerini izlemeyi, gözlemlemeyi veya dinlemeyi, (ii)istihbarat toplama faaliyeti sırasında izlenen, gözlemlenen veya dinlenen her şeyin kaydedilmesini içermektedir”. (Regulation of Investigatory Powers Act-RIPA, md.48/2) şeklinde ele almıştır.

Tüm tarafların istihbarat tanımlarında ortak noktanın istihbaratın, bir süreç olduğu ve bilgi elde edilmesi için yapıldığı vardır. Farklılıklar ise devletlerin ve bu devletlere ait istihbarat organizasyonlarının istihbaratı tanımlamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu farklılıklar devletlerin istihbaratı kendi ulus çıkarları ve ulusal güvenlik algılarına göre tanımlamasında yatmaktadır. Bu durumu Seren, Davies'e yaptığı atıfta; “devletlerin resmi istihbarat tanımları, onların kendi “siyasi”, “kültürel” ve “hukuksal” yapıları ile özellikle tarihsel deneyimlerine göre şekillenen ulusal güvenlik algılarındaki temel yaklaşımları yansıtmaktadır” şeklinde açıklamaktadır (Davies, 2002: 64'den, akt. Seren, 2017: 241)

Bu açıklamalar ışığında, istihbaratın genel olarak bilgi ve eylem faaliyeti üzerinden ele alındığı ve ulusal çıkarları koruma amacıyla önleyici tedbirler üretme görevine sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle istihbarat, zaman sınırlaması olmadan, herhangi bir koşula bağlı kalmadan, karar alıcı mekanizmaya ülke sınırları içinde veya

dışında ulusal çıkarları koruma amacını taşıyan ve bilgi üstünlüğünü sağlayacak nitelikte raporlar ve analizler sunmanın en önemli rolünü oynadığı söylenebilir.

### **2.4.2 İstihbaratın Özellikleri**

İstihbarat, bir ürünün tüketici ihtiyacını karşılayabilmesi için gerekli özelliklere sahip olmalıdır, tıpkı bir ürün satın alan tüketici için önemli olan özelliklerin belirlenmesi gibi. Tüketici ihtiyacına hangi ürünün ne zaman ve hangi koşullarda gerekeceği sorularından bağımsız olarak, istihbaratın hizmete uygunluğu ve kalitesi, onu oluşturan özelliklere bağlıdır. Bu özellikler gizlilik, doğruluk, hız, kesinlik, esneklik, süreklilik, anlaşılabilirlik ve objektiftir.

#### **2.4.2.1 Gizlilik**

"Gizlilik, istihbarat faaliyetlerinin temel özelliğidir. İstihbarat faaliyetlerinden istenilen verimi alabilmek için gizlilik ilkesine kesin olarak riayet edilmesi gerekmektedir" (Acar ve Urhal, 2007: 101). İstihbaratın en önemli özelliği olan gizlilik, istihbarat çalışmalarının her aşaması için de geçerlidir. Ancak istihbarat servislerinin sağladığı her bilginin de gizli kaynaklardan temin edildiği söylenemez. Özellikle gelişen teknoloji sayesinde kolayca ulaşılabilen açık kaynak verileri, kaynağı gizli olmasa da verinin istihbarat üretim sürecinde işlenerek her aşamasında gizli tutulur ve değerlendirilir.

#### **2.4.2.2 Doğruluk**

National Intelligence Course (NIC) Textbook, Joint Military Intelligence Training Center, 1999 adlı kitap, başlangıçta "yanlış istihbaratın, hiç istihbarat olmamasından daha kötü olduğunu" belirterek başlar.

Operasyonel ortamdan toplanan veriler, istihbarat servisleri tarafından işlenip değerlendirme aşamasından geçirilerek bilgiye dönüştürülür. Bu aşamada en önemli kısım, elde edilen verinin doğruluğunun anlaşılması ve bilgiye dönüştürülmesidir. Tabii ki istihbarat servisleri insanlarla çalıştıklarından dolayı yanılabilirlerdir. Burada amaç, bu yanılığı minimuma indirebilmektir. Bu konuda araştırmacılar farklı görüşlere sahiptirler. Bu kapsamda, "Lowenthal %50'lik bir başarıyı yetersiz görürken, Jervis'e göre yeterlidir" (Garin, 2003: 40 akt. Caferoğlu, 2016: 20). İstihbarat üretim sürecinde

bilginin doğruluğunun teyit edilmesi için mümkün olduğunca çok kaynaktan yararlanılması, ortaya çıkabilecek yanlışlığı yüzdesini azaltacaktır.

#### 2.4.2.3 Sürat

“Bir karar vericinin doru ve yerinde karar verebilmesi için istihbaratın zamanında eline ulaşması gerekir” (Kent, 2003: 4). “Düşük Yoğunluklu Çatışma”<sup>1</sup> ile birlikte ortaya çıkan “Zamana Duyarlı Hedefler”<sup>2</sup> ile etkin mücadele yapılabilmesi için istihbaratın sürat özelliği hayati önem taşır. Bu özelliğin etkin kullanılabilmesi için ise, istihbarat servislerinin sahip olduğu teknolojik gelişmişlik ve bu teknolojiyi kullanabilme kapasiteleri belirleyici unsurdur. Burada belirtmek gerekir ki sürat, sadece dağıtım sürecinde değil, verilerin toplanmasından başlayarak tüm istihbarat üretim sürecini kapsamaktadır.

Geçmişten bu yana hızlı hareket etmek ve hızlı tepki göstermek önemlidir. Bu durum hem avantaj hem de dezavantaj olabilmektedir. Burada önemli olan hızı kullanan aktördür. Özellikle günümüzde bilgi akışının çok fazla olması ve bu bilginin ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sayesinde hızlı bir şekilde aktarımı bu hızı kullanan aktöre büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle bilginin terör örgütlerine göre daha hızlı operasyona dönüşmesi ya da ilgili yerlere aktarılması gereklidir.

#### 2.4.2.4 Kesinlik

İstihbarat servisleri politikacılara olabildiğince kesin bilgiler vermelidir. Ancak istihbaratta kesin bilgiler vermek uzun bir süreyi ve süreci gerektirmektedir. Hızlı karar alınmasını gerektiren konularda ise istihbaratçılar karar alıcılara durumu olasılık bildirerek yardımcı olmaktadır. Barış zamanında muhtemel koşulların öngörülerek, kriz ve operasyon durumlarında ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılayacak nitelikte istihbaratın üretilmesi anlamına gelir. Bu tür istihbaratın üretilmesinde belirleyici olan ise istihbarat analistinin bilgi birikimi ve deneyimine bağlı olarak yaptığı değerlendirme ve yorum yeteneğidir (JP 2-0, 2007: 55).

---

<sup>1</sup> Düşük Yoğunluklu Çatışma; siyasal, askeri, ekonomik, sosyal ve psikolojik hedeflerin elde edilebilmesi amacıyla, sınırlı seviyede icra edilen siyasal ve askeri mücadeledir. Mücadelenin gerçekleştiği coğrafi bölge, kullanılan silahlar ve uygulanan taktikler Düşük Yoğunluklu Çatışma'nın sınırlılıklarını oluşturur. Düşük Yoğunluklu Çatışma'nın, diplomatik, ekonomik ve psikolojik baskıdan, terörizm yoluyla ayaklanmaya kadar safhaları mevcuttur. Tez kapsamında Düşük Yoğunluklu Çatışma'nın terörizm boyutu üzerine odaklanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Çaycı (1989: 43, 44).

<sup>2</sup> Zaman Duyarlı Hedefler, dost unsurları tehdit eden ve ani reaksiyon gösterilmesi gereken kısa süreli hedeflerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. United States Joint Forces Command Joint Warfighting Center (2002).

#### **2.4.2.5 Esneklik**

Esneklik, İstihbarat üretim sürecinin analiz ve üretim aşamasında ürünün daha fazla esneklik kazanması, karar vericinin geniş bir yelpazede isteğini karşılayabilmesini sağlar (Fuentes, 2006: 9'dan, akt. Dağdeviren, 2017: 13). Bu bağlamda, verinin toplanması ve istihbarata dönüştürülmesi sürecinde, araştırılan konu hakkında yeni veriler veya anlık gelişmeler ortaya çıkabilir. Bu tür durumlarda, istihbarat profesyonellerinin hızla değişen koşullara uyum sağlayabilecek ve bu bilgileri karar vericilere iletebilecek yeteneklere sahip olmaları gerekmektedir.

#### **2.4.2.6 Süreklilik**

İstihbarat faaliyetlerinde süreklilik kritik bir faktördür. Bu, kesintisiz istihbarat sağlanmasını ve güncel bilgilere sürekli erişimi sağlar. İstihbarat Çarkı aşamalarına uyulması ve sürekliliği sağlamak için önlemlerin uygulanmasıyla, istihbarat birimleri etkili bir şekilde istihbarat toplayabilir, analiz edebilir, değerlendirebilir ve iletebilir. Bu da karar verme ve operasyonel faaliyetleri desteklemek için istihbarata dayalı olarak hareket etmeyi sağlar. (Seren, 2016: 285-287).

Süreklilik aynı zamanda bilgi toplama süreçlerinin sürekli olarak yürütülmesini de gerektirir. İstihbarat birimleri, açık kaynaklardan, teknik istihbarat araçlarından, insan kaynaklarından ve diğer yöntemlerden sürekli olarak bilgi toplamalıdır. Bu, değişen tehditler, gelişen olaylar ve yeni bilgi kaynakları karşısında duyarlılık sağlar (Caferoğlu, 2016: 18-19).

Analiz ve değerlendirme aşamalarında da süreklilik kritik bir faktördür. Elde edilen bilgiler düzenli olarak analiz edilmeli, değerlendirilmeli ve yeni bilgilerle ilişkilendirilmelidir. Sürekli analiz, trendleri ve desenleri tespit etmede yardımcı olur ve daha kapsamlı bir anlayış sağlar (Acar ve Urhal, 2007: 101).

Son olarak, paylaşım ve iletişim sürekliliği de önemlidir. İstihbaratın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için, ilgili taraflar arasında düzenli ve güvenilir bir iletişim ağı kurulmalıdır. Bilgilerin güvenli bir şekilde paylaşılması, analiz sonuçlarının zamanında ilgili paydaşlara iletilmesi ve geri bildirimlerin alınması süreklilik prensibinin bir parçasıdır (Çıtak, 2016: 68).

Anlatılanlar ışığında, istihbaratın süreklilik özelliği, planlı, devamlı ve güncel istihbarat faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlar. Bu da güvenlik, savunma, istihbarat

kurumları ve diğer ilgili kuruluşlar için etkili bir istihbarat sağlama sürecinin temelini oluşturabilir.

#### **2.4.2.7 Anlaşılabilirlik**

İstihbarat tüketicisinin istihbaratı yanlış yorumlamaması ve farklı durumlarla karşılaşmaması için istihbaratın açık ve anlaşılır şekilde oluşturulması gerekmektedir. İstihbarat görevlileri tarafından çeşitli kaynaklardan toplanan ve derlenen haber ve bilgiler, istihbarat servisinin veya ilgili makamların üzerinde durduğu konuyu net, açık ve anlaşılır bir şekilde sunmalıdır. Bu, bilgilerin orijinal kaynaklardan alınarak özgün bir şekilde derlenmesini ve istihbarat servisinin veya ilgili makamların ihtiyaçlarına uygun bir şekilde sunulmasını gerektirir. İstihbarat görevlileri, topladıkları bilgileri analiz ederek, gereksiz ayrıntılardan arındırarak ve anlaşılması kolay bir dil kullanarak net bir şekilde sunmalıdır. Bu, istihbaratın etkili bir şekilde kullanılmasını sağlar ve karar vericilerin doğru ve güvenilir bilgilere dayanarak stratejik kararlar almasına yardımcı olur (Avcı, 2007: 100).

#### **2.4.2.8 Objektiflik**

Bu özellik İstihbarat personelinin bizzat kendisiyle ilgilidir istihbarat personelinin tarafsızlık, objektiflik, profesyonellik ve iletişim becerilerine sahip olması, istihbaratın doğru ve güvenilir bir şekilde iletilmesini sağlar. Bu, karar vericilerin doğru bilgilere dayanarak stratejik kararlar almasına yardımcı olur ve telafi edilemez hataların önlenmesini sağlar. Durumu Tezsever (1999: 109) şu şekilde açıklamaktadır: Her seviyedeki istihbarat personeli, bilgileri tahrif etmeden ve tam bir tarafsızlık içinde gerçeği yansıtacak şekilde istihbarat üretme yolunu seçmelidir. İstihbaratın devletlerin geleceği üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, ön yargılardan uzak, duygulardan bağımsız ve tarafsız bir şekilde oluşturulması gerekmektedir. İstihbaratın arzu edilen sonuçlara göre üretilmemesi önemlidir sözleriyle vurgulanmaktadır.

#### **2.4.3 İstihbaratın tarihsel gelişimi**

İnsanoğlu, Âdem ve Havva'dan günümüze kadar bilinmeyi keşfetme, verilmeyeni bulma ve bilgiye ulaşma arayışı içerisinde. Bu içgüdü, insanın doğasında var olan bir özelliktir ve bu arayış istihbarat alanında da var olmayı ve gelişmeyi sürdürecektir. Çünkü istihbarat, bir konu hakkında bilgi sahibi olmayı ve zeka gerektiren

süreci ifade eden bir kavramdır. Tarihsel süreçte istihbaratı ele aldığımızda, köklerinin çok eski zamanlara dayandığını söyleyebiliriz.

İstihbaratın ne zaman başladığına dair kesin bir tarih olmamakla birlikte, verilen istihbaratın tanımı ve özellikleri ışığında, ilk istihbarat örneklerine dair genel kabul görmüş üç kutsal dine ait kutsal kitaplarda anlatılanlar gösterilebilir. Örneğin, Kuran-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın kıssasının anlatıldığı Neml Suresi'nde Hz. Süleyman ile Hüdühüd kuşu arasında geçen diyalog bu örneklerden biridir. Hüdühüd kuşu, Hz. Süleyman'a Sebe'den doğru bilgiler getirdiğini söyleyerek istihbarat faaliyetlerine benzer bir rol üstlenir. Hz. Süleyman ise bu bilgilerin doğruluğunu sorgulayarak, Hüdühüd kuşunun güvenilirliğini test etmektedir. Ancak, bu kutsal kitaplarda anlatılanlar kesin bir tarih vermekten ziyade, istihbaratın insanlık tarihi boyunca var olduğunu ve toplumların bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma arayışının uzun bir geçmişi olduğunu göstermektedir. İstihbarat faaliyetlerinin tarihsel kökenleri ve gelişimi, insanların bilgiye olan ihtiyacı ve bilgiyi elde etme yöntemlerinin evrimiyle ilişkilidir. (Seren, 2017: 96-97). Bir başka örnek ise Tevrat'tan olup, Hz. Yuşa'nın Eriha (Filistin)'nin fethinden önce bölgeye göndermiş olduğu casuslar gösterilebilir (Aydın, 2008: 97).

Antik çağda, Mısır'ın en savaşçı firavunu olarak bilinen III. Thutmosis'in milattan önce 1480-1425 yılları arasında yaşadığı ve orduda yaptığı değişikliklerle adından söz ettirdiği bilinmektedir. III. Thutmosis'in en önemli özelliği, düşman ordularına gönderdiği casuslar aracılığıyla elde ettiği istihbaratı kullanarak savaş taktikleri oluşturmalarıdır. Örneğin, III. Thutmosis'in Yafa kuşatmasında zafer elde etmesi, casuslarının sağladığı istihbarat sayesinde gerçekleşmiştir. Milattan önce 500'lerde yaşayan Sun Tzu ise istihbaratı tek başına başarılı bir unsur görmezken, askeri faaliyetlerle birlikte yürütüldüğünde önem kazanacağını vurgulamıştır. Sun Tzu, savaşı "devletler için hayati bir mesele, bir ölüm kalım sorunu, hayatta kalmaya ya da yok olmaya giden yol" olarak tanımlarken, istihbaratın bu yolun en önemli unsuru olduğunu savunmuştur. Sun Tzu'nun ardından Hindistan'da yaşayan Kautilya ise Arthashastra adlı eserinde istihbaratın sadece savaş zamanında değil, barış zamanında da gerekliliğini vurgulamıştır. Hatta iç güvenliğin dış güvenlikten daha önemli olduğunu ve "sessizce gizlenmiş bir yilandan korkulması gerektiği" şeklinde ifade etmiştir. (Seren, 2017: 95-106).

Bu örnekler, antik çağda istihbaratın varlığını ve önemini göstermektedir. III. Thutmosis'in casuslar aracılığıyla elde ettiği istihbaratı kullanarak savaş taktikleri oluşturmaları, Sun Tzu'nun savaşın hayati bir mesele olduğunu ve istihbaratın önemli bir unsuru olduğunu vurgulaması, Kautilya'nın ise istihbaratın sadece savaş zamanında değil,

barış zamanında da gerekliliğini vurgulaması, istihbaratın tarih boyunca var olan ve sürekli olarak gelişen bir kavram olduğunu göstermektedir.

Orta çağda, 8. yy ile 14. yy arasında etkili olan Haşhaşiler, gerçekleştirdikleri suikastlar ve toplumda korku ve panik havası yaratan eylemleriyle öne çıkmışlardır. Haşhaşiler, haber ağı ve casusluk faaliyetleriyle kendi dönemlerinde modern anlamda bir istihbarat ağı oluşturmuş ve ele geçirdikleri gizli bilgileri dönemin büyük devletleri olan Eyyubi, Büyük Selçuklu ve Abbasilere karşı terör eylemi niteliğinde kullanmışlardır. (Bahar, 2009: 38-40).

Siyasette istihbaratın az da olsa kullanılmaya başlandığı yıllar 15. yy'a denk gelmektedir. Özellikle Avrupa'da, Kilise'nin ve Venedik şehir devletinin gizli yapılanmaları aracılığıyla bazı devletlerden imtiyazlar elde ettiği bilinmektedir. Ancak, istihbaratın örgütlü olarak faaliyet yürütmesi Fransız İhtilali'nden sonraki süreçte gerçekleşmiştir. Fransız İhtilali'nden sonra kurulan ilk hükümet, istihbarat ağını dönemin koşullarına göre yapılandırmıştır. Diğer büyük Avrupa devletlerinde ise İngiltere'de IV. Edward, "kralın casuslarına" resmiyet kazandırmış ve İspanya'da VII. Henry, düşman devletlere karşı casuslarını kullanmıştır (Çınar, 1997: 110).

Reform ve Rönesans hareketleriyle Avrupa'da başlayan aydınlanma, istihbarat konusunda da etkisini göstererek bilginin daha kolay elde edilmesini ve daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Bu durum, toplumda aydınlanma hareketlerinin yarattığı etkiyle ilişkilendirilirken, en büyük aydınlanmanın din konusunda gerçekleştiği vurgulanmıştır. Dinin gizeminden arındırılması sonucunda insanlar akılcılığı benimseyerek bilimi ve sorgulamayı öğrenmiştir. Bu bağlamda Avrupa, bilgiyi ön plana çıkaran rasyonalist bir dönüşüm yaşamıştır. (Seren, 2017: 157-165).

1850'li yıllardan sonra, istihbaratı kullanan devletlerin istihbarat yapılanmalarında değişiklikler görülmektedir. Fransızlar, 1855 yılında askeri yapı içinde ilk kurumsal istihbarat teşkilatını kurmuşlardır. İngilizler ise daha önce ordu içinde var olan istihbarat yapılarını yenileyerek 1877 yılında "Askeri İstihbarat Örgütü" (Department of Military Intelligence - DMI) ve "Donanma İstihbarat Örgütü"nü (Department of Naval Intelligence - DNI) kurmuşlardır. (Özdağ, 2013: 49).

I. Dünya Savaşına kadar süren istihbarat örgütlerindeki değişim, genel olarak askeri istihbarat toplamaya yönelik olmuştur ve yapılan yenilikler bu amacı değiştirmemiştir. I. Dünya Savaşına kadar olan dönemde istihbarat kaynakları, yazılı eserler, askeri temsilci raporları ve devletlere farklı kisveler altında gönderilen casus notları gibi unsurlara dayanmaktaydı. Bu durum, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam

etmiştir. Ancak savaşın sona ermesi, tüm dünyaya istihbaratın sadece askeri alanda değil, her alanda gerekliliğini öğretmiştir (Gehlen, 2005: 227'den, akt. Akbaş, 2016: 14).

Soğuk savaş döneminde, istihbarat anlayışı genel olarak değişime uğramıştır. II. Dünya Savaşı sonuna kadar devam eden askeri amaçlı insan kaynaklı istihbaratın yerini daha kurumsallaşmış ve profesyonel istihbarat kurumları tarafından kullanılan teknolojik cihazlar almıştır. Bu dönemde, sadece askeri amaçlarla sınırlı olmayan, ulusal güvenlik kapsamında değerlendirilen diğer konuları da içeren yeni bir sürece girilmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, istihbarat faaliyetleri genellikle askeri odaklı ve insan kaynaklarına dayalı olarak yürütülmekteydi. Ancak Soğuk Savaş dönemiyle birlikte istihbarat anlayışı köklü bir değişime uğramıştır. Artık istihbarat faaliyetleri daha kurumsallaşmış bir yapıya sahip olan profesyonel istihbarat kurumları tarafından yürütülmekte ve teknolojik cihazlar kullanılmaktadır. Bu dönemde istihbarat faaliyetleri sadece askeri amaçlarla sınırlı kalmamış, ulusal güvenlik kapsamında değerlendirilen diğer konuları da içine almıştır. İstihbarat kurumları, politik, ekonomik ve teknolojik konuları da takip etmeye başlamış ve bu alanlarda istihbarat toplama ve analiz etme faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. (Akbaş, 2016: 16).

Soğuk savaş sonrası dönemde, Doğu Bloku'nun çökmesi, istihbarat kurumlarını yeniden yapılandırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni dönemde, denklem tek kutuplu yapının yerine birçok bileşeni barındıran çoklu denklem halini almıştır (Çimen, 2006: 110). Soğuk savaş sonrası istihbaratta yaşanan gelişmeleri çalışmamızın konusu kapsamında ele alarak bir sonraki bölümde detaylıca açıklanmıştır.

#### **2.4.4 İstihbarat türleri**

Son yıllarda, istihbarat faaliyetleri önemli ölçüde genişlemiştir, artık sadece devlet veya güvenlik sektörüyle sınırlı kalmayarak siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara yayılmıştır. Bu genişleme, özellikle teknolojik ilerlemeler ve küresel değişimlerle birlikte, istihbarat alanında yeni stratejilerin ve yaklaşımların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

İstihbarat faaliyetlerinin bu genişlemesi, çok daha çeşitli ve karmaşık bir hale gelmesine yol açmıştır. Günümüzde, istihbarat çalışmaları daha geniş konuları kapsamakta ve bir dizi farklı teknikle yürütülmektedir. Örneğin bu teknikler arasında insan istihbaratı, elektronik istihbarat, görsel istihbarat, iletişim istihbaratı ve teknik istihbarat gibi çeşitli disiplinler bulunmaktadır.

Bu genişleme süreci, istihbarat çalışmalarını daha ölçekli ve özelleştirilmiş hale getirmiştir. Sınıflandırmalar, çalışmanın odaklandığı konulara, kullanılan tekniklere ve çalışmanın genişliğine göre yapılmıştır. Bu çeşitlilik, istihbaratın hedeflerine daha iyi ulaşmak ve daha etkili sonuçlar elde etmek amacıyla gelişmiş ve genişlemiş bir anlayışın yansımasıdır. Bu gelişmeler, istihbarat faaliyetlerinin sadece devlet güvenliğiyle sınırlı kalmayıp, toplumun çeşitli alanlarına etki etme kapasitesini artırmıştır. Bu açıdan çalışma istihbarat türlerini uygulama yöntemlerine ve faaliyet alanları ve konularına göre olmak üzere iki başlık altında incelemiştir.

#### **2.4.4.1 Uygulama yöntemlerine göre istihbarat türleri**

Belirli bir sistem içinde icra edilen istihbarat faaliyetleri süreci, genellikle geleneksel istihbarat çarkı veya alternatif modellerin kullanılmasıyla şekillenir. Bu süreç sonunda ortaya çıkan istihbarat ürünü, temelde üç ana seviyede hizmet sunar ve bu seviyeler, taktik, operasyonel ve stratejik olarak adlandırılır.

Taktik istihbarat, genellikle sahadaki operasyonlara yönelik kısa vadeli bilgileri içerir. Operasyonel istihbarat ise olayları daha geniş bir perspektiften değerlendirerek orta vadeli stratejilere hizmet eder. Stratejik istihbarat ise uzun vadeli planlama ve geniş kapsamlı stratejik hedeflere yönelik bilgileri içerir.

Bu seviyeler arasındaki ayırım, istihbaratın niteliği, kapsamı ve kullanım amacına göre belirlenir. Taktik istihbarat, sahada doğrudan müdahale ve operasyonların yönlendirilmesi için önemlidir. Operasyonel istihbarat, geniş bir bölgesel veya konular arası anlayış sağlar ve stratejik hedeflere katkıda bulunabilir. Stratejik istihbarat ise genellikle ulusal güvenlik stratejilerini belirlemede ve uzun vadeli politika oluşturmada kritik bir rol oynar.

##### **2.4.4.1.1 Taktik istihbarat**

Taktik istihbarat, güncel sorunlar hakkında bilgi toplama ve bu sorunların çözümüne yönelik önleyici tedbirleri içeren bir istihbarat türüdür (Köseli, 2009: 60). Özdağ (2013: 138) tarafından yapılan tanıma göre, taktik istihbarat süren bir operasyonu desteklemek amacıyla yapılır ve istihbaratı sağlayan kişi, aldığı bilgileri hemen operasyon yöneticisine iletmektedir. Terörizmle mücadele bağlamında, taktik istihbarat diğer istihbarat türlerine göre daha aktif, hızlı ve organize bir çalışma ortaya koymaktadır

(Beşe ve Seren, 2011: 125). Bu nedenle, devletler taktik istihbaratı etkili bir araç olarak kullanarak elini güçlendirmektedir. Taktik istihbarat, devletlere gerçekleşmesi muhtemel terör eylemleri hakkında bilgi sağlamakta ve planlanan saldırının nerede ve ne zaman gerçekleşeceği gibi önemli bilgileri elde etmektedir. Örneğin, PKK terör örgütünün ilkbahar aylarında Suriye sınırından Türkiye'ye örgüt elemanı sızdırarak bir eylem gerçekleştireceği bilgisi taktik istihbarat açısından önem taşımaktadır (Özdağ, 2013: 150).

Bu durumda, taktik istihbaratın odaklanması gereken konular, terör örgütünün Türkiye'ye ne zaman ve nereden giriş yapacağıdır. Taktik istihbaratın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için hızlı ve güvenilir bilgi toplama yöntemleri kullanılmalıdır. Bu amaçla, istihbarat birimleri teknolojik araçlar ve kaynakları kullanarak istihbarat toplama faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Örneğin, elektronik istihbarat (ELINT) ve haber alma istihbaratı (HUMINT) gibi yöntemler, taktik istihbaratın temel bileşenleridir. Taktik istihbaratın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için istihbarat birimlerinin iyi bir koordinasyon içinde çalışması gerekmektedir. İstihbarat birimleri, bilgi paylaşımı ve analiz süreçlerini etkin bir şekilde yönetmeli ve operasyon yöneticilerine zamanında ve doğru bilgiler sağlamalıdır. Ayrıca, taktik istihbaratın etkinliğini artırmak için istihbarat birimleri, güncel tehditler ve terör örgütlerinin taktiklerini sürekli olarak takip etmeli ve analiz etmelidir.

#### **2.4.4.1.2 Operasyonel istihbarat**

Operasyonel istihbarat, 1792 yılında Von Bülow tarafından ortaya çıkarılmış bir istihbarat türüdür. Bu istihbarat türü, doğrudan karar alıcı olmayan ancak görevi gereği siyasi karar alıcıların oluşturduğu plana ilişkin hareket eden büyükelçi, komutan gibi kişiler tarafından gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini kapsamaktadır (Özdağ, 2013: 154). Operasyonel istihbaratta önemli olan, gerçekleştirilmek istenen eyleme ilişkin operasyon yetkisine sahip birimler tarafından bilgi toplanmasıdır. Bu tür istihbarat faaliyeti genellikle "suikast" ve "adam kaçırma" gibi olaylarda kullanılmaktadır (Yılmaz, 2007: 123). Operasyonel istihbarat, terörizmle mücadele veya karşı ayaklanma operasyonlarında istikrarı sağlama harekâtlarını desteklemek amacıyla kullanıldığında, taktik istihbarata kıyasla daha çok siyasi, ekonomik ve sosyal etmenlere odaklanmaktadır. Bu tür istihbarat faaliyeti, terörizmle mücadelede veya karşı ayaklanmalarda istikrarı

sağlamak için gerekli olan siyasi, ekonomik ve sosyal faktörleri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Operasyonel istihbaratın temel amacı, karar alıcıları bilgilendirmek ve onlara operasyonel planlama ve karar alma süreçlerinde yardımcı olmaktır. Bu tür istihbarat faaliyeti, karar alıcıların operasyonel hedeflerine ulaşmalarını sağlamak için stratejik bilgiler sağlamaktadır (Joint Publication 2.0, 2013'den akt. Seren, 2017: 273).

#### **2.4.4.1.3 Stratejik istihbarat**

Stratejik istihbarat kavramı, ilk olarak Sherman Kent tarafından tanımlanmış ve istihbarat çalışmalarında yer almıştır (Kent, 2002: 11). Kent'e göre, stratejik istihbarat, karar alıcıların diğer devletlerden elde etmeleri gereken tüm bilgileri içermekte olup, bu bilgilerin karar alıcılara yol gösterici nitelikte olması gerekmektedir. Stratejik istihbarat, sadece diğer devletlerden elde edilen bilgilerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde oluşturulacak askeri, ekonomik, diplomatik ve siyasi politikalara da yol gösterici bir rol oynamaktadır (Department of National Defence, 2003'den akt. Seren, 2017: 273-274). Özellikle terörizmle mücadele gibi önemli bir sorunla karşı karşıya olduğumuzda, salt silahlı mücadelenin yeterli olmadığı ve akılcı politikaların oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada, sorunun tümünü ele alan kapsamlı bir çalışmanın yapılması ve stratejik istihbaratın kullanılması önem arz etmektedir (Köseli, 2011: 20).

Stratejik istihbaratın terörizmle mücadeledeki rolü, terörizmin karmaşıklığını ve çok boyutlu doğasını anlamak ve etkili politikalar geliştirmek için kritik bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Terörizm, sadece silahlı eylemlerden ibaret olmayıp, aynı zamanda ideolojik, sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin birleşimiyle ortaya çıkan bir olgudur. Bu nedenle, terörizmle mücadelede etkili olmak için, sadece askeri güç kullanmak yetersiz kalacaktır. Stratejik istihbarat, terörizmin kökenlerini, motivasyonlarını, finansman kaynaklarını, liderlik yapılarını ve iletişim ağlarını anlamak için önemli bir araçtır. Bu bilgiler, terör örgütlerinin faaliyetlerini etkisiz hale getirmek ve terörizmle mücadelede etkili politikalar geliştirmek için kullanılabilir. Stratejik istihbarat, terörizmle mücadeledeki güvenlik tehditlerini değerlendirmek, riskleri önceden belirlemek ve önleyici tedbirler almak için de kullanılabilir.

Stratejik, taktik ya da operasyonel istihbarat türleri birbirleri ile karıştırılmaktadır. Bu istihbarat türlerini operasyonel hamlelerine göre bir ayrıma tabi tutan Goldman

(2006), stratejik istihbarat nezdinde yapılan operasyonun “önleyici”, operasyonel istihbaratın yapmış olduğu operasyonun “caydırıcı”, taktik istihbaratın yaptığı operasyonların ise “yenme” mahiyetinde olduğunu vurgulayarak operasyonlardan sonra hangi istihbarat türünün kullanıldığını daha net anlaşılabilirliğini söylemektedir (Goldman, 2006’dan, akt. Gül, 2014: 88-89).

#### **2.4.4.2 Faaliyet alanlarına ve konularına göre istihbarat türleri**

İstihbarat, kapsamlı bir çalışma ve faaliyet alanını temsil eder; bu alan neredeyse bütün disiplinlerden beslenir ve spesifik faaliyet alanına ve kullanım amacına bağlı olarak farklı şekillerde sınıflandırılır. Ancak, istihbaratın konularını ve ilgi alanlarının sınırlarını belirlemek ve net çizgilerle ortaya koymak oldukça karmaşıktır. Bu zorluk, sınıflandırma içindeki verilerin bazen diğer sınıflandırmalar içindeki verilere benzer nitelikte olması ve sınıflandırmalar arasında karşılıklı ilişkilerin bulunmasıyla ilgilidir. Başka bir deyişle, istihbaratın konuları kendi içinde bir araya gelirken, aynı zamanda diğer konuların unsurlarıyla entegre olan karmaşık bir nitelik taşır. Bu nedenle, aşağıda sınıflandırılan istihbarat konuları, daha çok ülkelerin imkân ve kabiliyetlerine göre belirlenen politikaları yansıtan ve bu politikalara temel teşkil eden 'milli güç unsurları' olarak da düşünülebilir (Seren, 2017: 315).

##### **2.4.4.2.1 Siyasi istihbarat**

Siyasi istihbarat, bir ülkenin tarihi, politik kültürü, anayasal zemini, seçim süreci, hükümet işleyişi, dış siyaseti, siyasi partileri, propaganda etkinliği, çıkar grupları, politik psikolojisi ve yıkıcı bölücü faaliyetleri gibi bir dizi alanda çalışmaktadır (Özdağ, 2013: 66-67). Bu alanlar, siyasi istihbaratın çalışma alanı içinde yer alırken, aynı zamanda ulusal politikanın oluşturulmasında ve dolayısıyla askeri operasyonların belirlenmesinde etkin bir rol oynarlar. Bu nedenle, siyasi istihbarat, milli güvenlik istihbaratı, dış politika istihbaratı ve stratejik istihbaratın olmazsa olmaz unsurlarından biridir.

##### **2.4.4.2.2 Askeri istihbarat**

Askeri istihbarat, en eski istihbarat türlerinden biri olarak bilinir. Genel olarak, hedef devletin askeri kapasitesini, savaş tekniklerini ve çarpışma gücünü belirlemek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanır (Güven, 2015: 108’den, akt. Aköz,

2019: 25). Bu kapsamda askeri istihbaratın amacı, milli güvenliği tehdit edebilecek unsurları belirlemek, olası saldırılara karşı önleyici tedbirler almak ve potansiyel rakip devletin plan ve hareket tarzı hakkında ilgili kurumları bilgilendirmektir. Bu şekilde, askeri istihbarat, karar alıcılara yol göstererek milli güvenlik planlarının oluşturulmasında önemli bir rol oynar (Cox, 2009'dan, akt. Seren, 2017: 280).

#### **2.4.4.2.3 Ekonomik istihbarat**

Ekonomik istihbarat, istihbarat türlerinin analizinde önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, Ümit Özdağ, ekonomik istihbaratı "bir ülkenin açıkça ortaya koyduğu veya gizli bir şekilde izlediği politikayı analiz etmek için kullanılan en etkili araştırma mekanizmalarından biri" olarak tanımlamıştır (Özdağ, 2013: 93).

Günümüzde ekonomik istihbaratın iki temel amacı bulunmaktadır. İlk amaç, ülkelerin siyasi çıkarlarını korurken kendi halkının ekonomik refahını artırmayı hedeflemeleridir. Bu nedenle diğer ülkelerin ekonomik faaliyetlerini, stratejik ürünlerini ve üretimlerini inceleyerek hem devlet hem de özel kuruluşlar aracılığıyla dünya pazarında kendi konumlarını belirlemeye çalışırlar. İkinci amaç ise ulusal şirketlerin, hem yerel hem de uluslararası düzeyde çeşitli stratejik ürünler üreterek farklı pazarlarda faaliyet göstermelerini teşvik etmek ve ulusal bağımlılığı azaltmak için bilgi toplamaktır (Miman, 2017: 44'den, akt. Atalay, 2013: 47). Ekonomik istihbarat, bu amaçları doğrultusunda ekonomik faaliyetlerin izlenmesi, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi yoluyla ülkelerin ekonomik politikalarını yönlendirmelerine ve ulusal çıkarlarını korumalarına yardımcı olur.

#### **2.4.4.2.4 Sosyal istihbarat**

Sosyal istihbarat, toplumsal yapı hakkında faaliyet yürüten bir istihbarat türüdür. İsminden de anlaşılacağı gibi, sosyal istihbarat, diğer istihbarat türlerine göre daha geniş bir çalışma yelpazesine sahiptir. Özdağ (2013: 84-85), sosyal istihbaratı "nüfus", "sosyal özellikler", "kamuoyu ve basın yayın araçları", "eğitim", "din", "sağlık ve sosyal güvenlik sistemi", "genel kültürel özellikler" ve "zihniyet analizi" olmak üzere sekiz ana başlık altında toplamıştır.

Bu ana başlıklar, devletin ilgili kurumlarına toplumun durumu hakkında bilgi sağlar ve karar alıcıların politikalarını şekillendirmelerine yardımcı olur. Sosyal istihbaratın alt dalı olarak kabul edilen kültürel istihbarat da ayrı bir öneme sahiptir.

Zamanla artan ilgi ve yapılan çalışmalar, kültürel istihbaratın ayrı bir alan olduğunu veya sosyo-kültürel istihbarat adı altında yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Seren, David Livermore'un çalışmasına atıfta bulunarak, devletin ilgili kurumlarının kültürel istihbarat anlayışından yoksun olmasının en büyük olumsuzluğunun kriz ortamlarında ortaya çıkacağını belirtmiştir. Karar alıcıların kültürel istihbarat bilgisi ile kültürel istihbarat stratejisi arasındaki bağı ne kadar iyi anlarsa, o kadar iyi kararlar alabileceklerini vurgulamıştır (Livermore, 2010: 9-12'den, akt. Seren, 2017: 287). Bu bağlamda, sosyal istihbarat ve kültürel istihbarat, toplumun sosyal ve kültürel yapısını anlamak ve analiz etmek için önemli araçlardır. Bu bilgiler, devletin politikalarını şekillendirmesine ve kriz durumlarında etkili kararlar almasına yardımcı olur.

#### **2.4.4.2.5 Coğrafi istihbarat**

Coğrafi istihbaratın önemli unsurları, ülkenin büyüklüğü, iklimi ve hava şartları, askeri bölgeleri, mahalli konumu, topografya ve bitki örtüsü, yaklaşma yolları, ülkenin şekli, yerleşme ve merkezleri, stratejik bölgeleri, sahil ve indirme noktaları olarak gösterilmektedir (Şenel ve Şenel, 1997: 72). Bu unsurlar genellikle askeri çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Coğrafi istihbarat, belirlenen hedef alanı içerisinde askeri operasyonları desteklemek amacıyla komutanların durumsal farkındalığını artırmak ve karar almalarını kolaylaştırmak için tam kaynaklı coğrafi verilerin toplanması, düzenlenmesi, analiz edilmesi, sentezlenmesi, yayılması ve kullanılması süreci olarak tanımlanmaktadır (Duncan, 1959'dan, akt. Seren, 2017: 291).

#### **2.4.4.2.6 Biyografik istihbarat**

Biyografik istihbarat, toplum tarafından tanınan ve istihbarat servisleri için önemli olan kişilerin hobileri, fobileri, zaafı, güçlü ve zayıf yönleri, bilgi, belge ve tanıklara dayandırılarak objektif bir şekilde tüm yönleriyle araştırılması olarak tanımlanmıştır (Acar, 2019: 110). Ancak biyografik istihbarat sadece sanat, ticaret ve siyasetçilerle ilgilenmez, aynı zamanda hassas görevlerde bulunan kişiler, devletin gizlilik dereceli işlerini yürüten kişiler ve kamuoyu tarafından önemli sayılan bireylerin geçmişleri, siyasi etki alanları, özel zevk ve ilgi alanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerini de kapsamaktadır (Avcı, 2007: 96).

#### **2.4.4.2.7 Ulaşım ve iletişim istihbaratı**

Ulaşım istihbaratı, bir ülkenin ulaşım yollarını ifade eden hava, kara, demir ve deniz yolları ile birlikte stratejik öneme sahip liman ve boru hatlarına dair her türlü bilginin elde edilmesi ve analiz edilmesi olarak adlandırılmaktadır. Başlangıçta, ulaşım istihbaratı daha çok askeri gereksinimler doğrultusunda kullanılmıştır. Bu gereksinimler, ülkenin kontrolü altındaki sınır hattını savunmak, operasyon alanına hızlı intikal etmek ve savaş bölgesinde üstünlük sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ancak zamanla, asimetrik savaş içerisinde bulunan organize suç örgütleri veya terör örgütleriyle mücadelede de önem kazanmıştır. Bu bağlamda, ulaşım istihbaratı, bu örgütlerin intikal ağlarını, lojistik destek noktalarını ve ulaşım akışlarını engellemek ve olası saldırıları önlemek amacıyla gereken tüm bilgilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecini ifade etmektedir (Finley, 1995'den, akt. Özdağ, 2013: 120).

İletişim istihbaratı ise, radyo, televizyon, telefon, telgraf, denizaltı kablo ve diğer iletişim medyaları da dâhil olmak üzere, sivil ve askeri iletişim merkezleri ve sistemlerine yönelik olarak yapılan istihbarat faaliyetlerini ifade etmektedir (Özdağ, 2013: 122). İletişim istihbaratı, iletişim teknolojilerinin kullanıldığı her türlü iletişim kanalını hedef alır ve bu kanallar aracılığıyla iletilen bilgilerin toplanması, analizi ve değerlendirilmesi sürecini kapsar.

#### **2.4.4.2.8 Bilimsel ve teknik istihbarat**

Ülkeler, kendileri dışında diğer ülkelere ait olan yatırımlar, projeler, hedefler, planlar ve teknolojiler hakkında bilgi elde ederek olası bir tehdit düzeyini belirlemelidir. Bu bilgiler, uluslararası alanda rekabet edebilmek için gereken yenilik ihtiyacını belirlemeye yardımcı olurken, aynı zamanda devletin bilimsel ve teknolojik alanda geri kalmamasını ve bilgi akışının daha hızlı sürdürülmesini sağlama imkanı verir (Seren, 2017: 299).

#### **2.4.4.2.9 Siber istihbarat**

Siber istihbarat, ileri teknoloji sistem ve cihazların kullanımıyla oluşturulan otomatik, dijital ve elektronik eylemleri ifade eder. Bu teknolojiye karşı yapılan bilgi edinme ve analiz yapma sürecini kapsayan siber istihbarat, geleneksel istihbarat türlerine göre bir dizi avantaja sahiptir (Acar & Urhal, 2007: 207). Siber istihbaratın avantajları, ileri teknoloji ürünlerinin kullanımıyla ilişkilendirilir. Bu avantajlar, zamandan tasarruf sağlaması, maliyetin düşük olması

ve stratejik öneme sahip bilgilerin elde edilmesinde daha az emek harcanması gibi faktörlere dayanır (Ersanel, 2001'den akt. Seren, 2017: 311). Ancak siber istihbaratın dezavantajları da vardır. Örneğin, devletin gizli bilgilerine ulaşmak isteyen terör örgütleri veya organize suç örgütleri gibi yapılanmalar, devletin planlarını, hedeflerini ve politikalarını ele geçirebilir. Bu nedenle, ulusal sınırların silikleştiği ve iletişimin sanallaştığı bir ortamda, devletlerin bilgiye sahip olmanın yanı sıra bu bilgiyi siber saldırılara karşı korumaları da hayati önem taşır (Stevens, 2012'den, akt. Seren, 2017: 313).

#### **2.4.5. İstihbarat çarkı**

İstihbarat çarkı, bilginin birbirini takip eden aşamalardan geçirilerek nihai ürün haline getirilmesini kapsayan döngüsel bir süreci ifade eder. Bu sürecin aşamaları, geleneksel olarak planlama ve yönetme, toplama, işleme, analiz ve dağıtım olarak adlandırılır. Ancak bu süreç, ülkeler arasında ve ilgili istihbarat kurumlarına göre farklılık gösterebilir. Örneğin, Türkiye'de MİT, istihbarat çarkını Ges belirlerken, Kanada, "hükümetin yönlendirmesi", "planlama", "toplama", "analiz" ve "dağıtım" olarak beş aşamada göstermiştir. ABD'de ise FBI ve CIA gibi kurumlar arasında farklı istihbarat çarkları bulunmaktadır. FBI, istihbarat çarkını "ihtiyaçlar", "planlama ve yönlendirme", "toplama", "işleme ve kıymetlendirme", "analiz ve üretim" ve "dağıtım" şeklinde altı aşamada ele alırken, CIA ise "planlama ve yönlendirme", "toplama", "işleme", "analiz" ve "dağıtım" şeklinde beş aşamada ele almaktadır (Seren, 2017: 249-255).

İstihbarat çarkı ülkeler hatta kurumlara göre farklı versiyonlarıyla formüle edilse de çalışmamızda genel kabul görmüş ve beş aşamadan oluşan geleneksel istihbarat çarkı değerlendirilecektir. İstihbarat faaliyetlerinden kasıt ise, istihbarat çarkında bilginin işlenmesi sürecini kapsayan ve istihbarat örgütleri tarafından gerçekleştirilen tüm faaliyetlerden bahsedilmektedir. Bu bağlamda istihbarat çarkı ve faaliyetleri terörizmle mücadeleye özgü koşullar göz önüne alınarak incelenecektir.

##### **2.4.5.1 Planlama ve yönetme**

İstihbarat çarkı ya da döngüsünün hem ilk aşamasında ihtiyaçların belirlenmesi hem de son aşamada oluşabilecek yeni ihtiyaçların ortaya çıkması durumunda döngü boyunca devam edecek faaliyet, planlama ve yönetmedir. Karar alıcıların, istihbarat tüketen kurumların ve güvenlik teşkilatlarının yönlendirmeleri, planlama ve yönetme etkinliğini oluşturur (Yılmaz, 2005: 64)

Yönlendirenlerin ihtiyaçlarına göre, bilgi üretmekle vazifelendirilen istihbarat kurumları, görevlerine istihbaratın ilk aşaması olan planlama ile başlar. İstenen bilginin mahiyetine göre yapılan planlama ve yönetmede en önemli husus ihtiyaca göre hedef tespittir (Gill, 1994'den akt. Olgunsoy, 2019: 81)

Bu minvalde yapılan planlama, istihbarat ihtiyacının nasıl ve ne şekilde toplanması gerektiğini belirler. Planlama ve yönetmenin doğru yapılması önemli olduğu kadar bilginin doğru şekilde toplanması ortaya çıkacak istihbaratın kalitesi açısından da önem arz etmektedir.

#### **2.4.5.2 Toplama**

Açık, kapalı veya teknik usullerle toplanan ham haber veya bilgilerin bir araya getirilmesi ve tasnif edilmesidir (Yılmaz, 2005: 64). Bu aşama operasyonel faaliyet aşamasıdır. Operasyonel birimler tarafından açık ya da kapalı kaynaklardan istihbarat toplama yöntemleri vasıtasıyla ve yapılan planlar doğrultusunda gerekli bilgiler toplanır (Akbaş, 2016, s.16)

Gözetleme, kişinin gözetlendiğinin farkında olmaksızın kendisi hakkında bilgi toplama yoluyla istihbarat faaliyeti yürütülmesi anlamına gelmektedir (Er, 2014'den akt. Olgunsoy, 2019, s.83). İstihbarat elde etmek için başvuru olan bilgi toplama yöntemleri, bilgi toplama faaliyeti yürütülürken kullanılan araç ve materyalin türüne göre tasnif edilmektedir. Aşağıda detaylandırılacağı üzere istihbarat kurumları, istihbarat faaliyetleri kapsamında, açık kaynaklardan bilgi toplanması, yörünge uydularıyla görüntü alma ya da iletişimin denetlenmesi gibi çok çeşitli yöntem ve kaynakları kullanarak bilgi toplama faaliyeti yürütmektedir.

Toplama yöntemlerine göre istihbarat türleri olan açık kaynak istihbaratı, sinyal istihbaratı, görüntü istihbaratı ve insan istihbaratı terörizmle mücadelede açısından ele alınarak değerlendirilecektir.

##### **2.4.5.2.1 Açık kaynak istihbaratı**

Açık kaynak istihbaratını en kısa ve anlaşılır şekilde açıklamak gerekirse; tamamen yasal kaynaklarda herkese açık olan bilgilerin toplanarak analiz edilmesi sonunda ortaya çıkan istihbarat olduğu söylenebilir (Schaurer ve Stöger, 2013'den, akt. Dağdeviren, 2017: 24).

Açık kaynak istihbaratı, sosyal medya araçları gibi halka açık platformlardan elde edilen bilgileri kullanarak istihbarat toplama sürecini ifade eder. Örneğin, terör örgütlerinin sosyal medya platformları olan Facebook, Twitter veya YouTube gibi platformlarda paylaştıkları videolar aracılığıyla istedikleri siyasi olayın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi durumunda neler olabileceğini gösteren bir video paylaşımı, terör örgütünün araçları, harekât tarzları, örgüt elemanlarının yapıları ve stratejileri hakkında bilgi edinmek için kullanılabilir. Ancak, bu tür istihbaratın kullanımı dikkatli bir şekilde yapılmalı ve bilgilerin doğruluğu ve güncelliği doğrulanmalıdır (Richelson'den akt. Olgunsoy, 2019: 91).

Tarihte, açık kaynak istihbaratının kullanılarak başarı sağlandığı örnekler mevcuttur. II. Dünya Savaşı'nda ABD istihbarat analizcileri, Almanya'da çıkan tarım raporları, dergiler, ölüm ilanları, makaleler ve gazeteler gibi kaynaklardan elde ettikleri bilgileri işlemişlerdir. Bu bilgiler sayesinde Almanya'nın askeri gücünün azaldığını ve tarım raporlarına göre gıda krizi yaşadığını değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirme sonucunda, eğer sanayi, şehir ve tarım alanlarına yapılacak operasyonların Almanya'ya büyük zarar vereceği önerisinde bulunulmuştur. Açık kaynak istihbaratıyla ortaya çıkan bu durum sayesinde yapılan saldırılarda Almanya büyük kayıplar yaşamıştır (Ranelagh, 1983'den, akt. Erdoğan, 2015: 25).

Açık kaynak istihbaratı, terörizmle mücadelede etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu istihbarat türü, stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat gibi eylem içeren istihbarat türleri üretmese de açık kaynaklardan elde ettiği bilgilerin analizi ve paylaşımı sayesinde terör örgütlerinin stratejileri, hedefleri, eylem tarzları ve kullandıkları araçlar hakkında önemli bir altyapı oluşturulabilmektedir. Bu durum, diğer istihbarat türlerinin icra faaliyetlerini desteklediğini göstermektedir. Açık kaynak istihbaratı, terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerini, iletişim ağlarını ve sosyal medya kullanımlarını izlemek için önemli bir araçtır. Terör örgütlerinin açık kaynaklarda paylaştığı bilgiler, istihbarat birimleri tarafından analiz edilerek örgütlerin stratejileri, hedefleri ve eylem tarzları hakkında bilgi sağlar. Bu bilgiler, terör örgütlerinin faaliyetlerini anlamak, örgütlerin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek ve karşı önlemler almak için kullanılır. Açık kaynak istihbaratı, terörizmle mücadelede önemli bir rol oynar çünkü terör örgütlerinin açık kaynaklarda paylaştığı bilgiler, istihbarat birimlerinin örgütlerin faaliyetlerini izlemesine ve analiz etmesine olanak sağlar. Bu bilgiler, terör örgütlerinin stratejilerini ve taktiklerini anlamak, örgütlerin hedeflerini belirlemek ve güvenlik güçlerinin karşı önlemler almasına yardımcı olmak için kullanılır. (Miller, 2005'den, akt. Çıtak, 2021: 173).

Açık kaynak istihbaratının terör ve terörizmle mücadelede etkin kullanılmasıyla oluşabilecek bir zafiyetin önüne geçileceğini savunan William Nolte, bu konuda görüşünü desteklemek için ise; ABD’de 2004 yılında yasalaşarak yürürlüğe giren “İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu (IRTPA)” göstermiştir. Nolte, kanunun aslında üç temel konuya odaklandığını savunarak bu konuların hedeflerinden birinin ise, “açık kaynakların kullanımı ve uzmanlaşma” olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak Nolte, terörizmle mücadele konusunda stratejik sürprizlere başka bir deyişle planlama hatasına düşmemek ve stratejik bir planlama yapabilmek için açık kaynak istihbaratının daha ileriye giderek kurumsallaşmasını ön gören yasayı istihbaratta reform olarak saymıştır. Bu kapsamda ABD’de 2005 yılında CIA merkezinde “Açık Kaynak Merkezi” kurulması ise Nolte’nin görüşüne destek gösterdiği başka bir noktadır (Nolte, 2008’den, akt. Seren, 2017: 371)

Açık kaynak istihbaratından devletler yararlanabildiği gibi herkese açık olmasından dolayı terör örgütleri de faydalanabilmektedir. Örneğin 11 Eylül saldırılarına hazırlık safhasında El-Kaide terör örgütünün eylem planlayıcılarının, saldırıyı yapacakları uçaklarla ilgili kalkış zamanından teknik bilgilere, uçağın kontrolünden eylem sonrası halkın tepkisine ve hedef olarak belirlenen yapıların mimari bilgisine kadar birçok bilgiye açık kaynaklardan ulaştığı ortaya çıkarılmıştır (Ilardi, 2009’dan, akt. Çıtak, 2021: 174).

#### **2.4.5.2.2 İnsan kaynaklı istihbarat**

İngilizce Human Intelligence olarak adlandırılan istihbarat toplama yönteminde, bilgi alınması gerekli yer ya da örgüte sızmış veya o yer ya da örgüt içinde gerekli bilgiye haiz eleman/casus/ ajan olarak kastedilmektedir (Yılmaz, 2006: 41). Daha geniş manada insan istihbaratı, bu alan için eğitilmiş insan kaynağı olmakla birlikte hem insanlardan hem de görsel işitsel kaynaklardan; bilgi sahibi olunmak istenilen faktörlerin, amaçların, niteliklerin, yeteneklerin, güçlerinin, görüşlerinin, mevcut araçların, elemanların hakkında gerekli bilginin toplanıp analiz edilmesinden sonra ortaya çıkan istihbarattır (Ödemiş, 2014: 47).

İnsan kaynaklı istihbarat açık ve kapalı(gizli) kaynaklar olmak üzere iki farklı bilgi toplama yöntemi vardır. Bunlardan açık kaynaklar olarak ifade edilenler; yabancı devletlerde görevli diplomat ve diğer personellerin görevli olduğu ülke ile ilgili

topladıkları bilgiyi kapsamaktadır. Kapalı(gizli) kaynaklar ise ajan/casusluk/espionaj faaliyetlerini kapsamaktadır (Özdağ, 2013: 125).

Bu istihbarat toplama türünün önemi teknolojik gelişmeler nedeniyle azalsa da hala istihbaratın en önemli bilgi toplama yöntemi olduğu söylenebilir. Durumu Sherman Kent; “Çözmeye çalıştığımız bulmaca ne kadar karmaşık olursa olsun ve parçaları toplayıp biriktirmek için ne kadar sofistike teknikler kullanırsak kullanalım hiçbir zaman bu istihbarat yöntemleri düşünen adamın yerini alamaz” (Kent, 2003: 9) sözleriyle açıklamaktadır. Tılısbık ve Akbal ise konuyu daha somutlaştırarak insan kaynaklı istihbaratın önemini, askerlerin mevcut silahlarını ne kadar teknolojik gereçlerle geliştirilmiş ve güçlendirilmiş olursa olsun zafer hala askerın süngüsünün ucundadır. Bu durum istihbarat faaliyetlerinin teknolojik gelişmelerin getirdiği kolaylıklar ve değişimlere rağmen insan faktöründen arındırılmış bir istihbaratla başarı sağlanamayacağı açısından örnek teşkil etmektedir. Ancak bilgiyi toplamaya çalışan insan bunu yaparken çok tabi olarak teknolojik araçlardan ve faydalanacaktır. Burada vurgulanmaya çalışılan nokta insanın olayı kavrayışı, konuyla ilgili inisiyatif alışı, yeni gelişmelere uygun davranışı gibi unsurlarla asıl istihbarat toplayanın kendisi olduğu gerçeğini ortaya çıkarmasıdır (Tılısbık & Akbal, 2006: 97) şeklinde ifade etmektedir.

İnsan kaynaklı istihbaratın terörizmle mücadelede kullanılmasının önemine değinecek olursak; açık kaynak istihbaratı ve teknik yollarla elde edilecek istihbaratın çok önemli olduğunu belirtmekle birlikte sadece bu yollarla terör örgütleriyle ilgili çok kapsamlı bilgi sahibi olmak, planlarını öğrenmek her zaman olanaklı olmayabilir. İnsan kaynaklı istihbarata diğer istihbarat türlerine verilen önem kadar değer vermek terörizmle mücadelede daha etkili bir istihbarat sağlayacaktır. Teknik yollarla ya da açık kaynak gibi diğer yollarla elde edilemeyecek bilginin insan kaynaklı faaliyetlerle örgütlerin en mahreminin bile öğrenilmesi mümkündür. Bu açıdan değerlendirdiğimizde insan kaynaklı istihbarata en az diğer istihbarat toplama yöntemleri kadar değer verilmelidir (Köseli, 2009: 63).

İnsan kaynaklı istihbaratın önemi vurgulandıktan sonra, terörizmle mücadelede kullanımı açısından değerlendirildiğinde, terör örgütlerinin ve tesislerinin yerlerinin öğrenilmesi ve teknik istihbarat yöntemleriyle izlenmesinin oldukça zor olduğu görülmektedir. Bu durumu kanıtlamak için terör örgütlerinin yer altına çekilmesi veya görünmez olması örnek olarak gösterilebilir. Ancak, terör örgütü üyelerinin, yöneticilerinin veya liderlerinin yerlerini, amaçlarını ve hedeflerini insan kaynaklı istihbaratın muhbirlik veya adam sızdırma yöntemleriyle öğrenmek, olası saldırıların

engellenmesini ve terörizmle daha etkili bir şekilde mücadele etmeyi sağlamaktadır (Richelson, 2016'dan, akt. Olgunsoy, 2019: 95-96).

Terör örgütlerinin faaliyetlerini izlemek ve etkisiz hale getirmek için insan kaynaklı istihbaratın kullanılması büyük önem taşır. İnsan kaynaklı istihbarat, terör örgütlerinin iç yapısını, iletişim ağlarını, planlarını ve stratejilerini anlamak için değerli bir araçtır. İnsan kaynaklı istihbarat, terör örgütlerinin içine sızarak bilgi toplama, örgüt üyelerini tanıma ve örgütün faaliyetlerini engelleme konusunda etkili bir rol oynar. Muhbirlik veya adam sızdırma yöntemleriyle elde edilen bilgiler, terör örgütlerinin yerlerini, hedeflerini ve planlarını belirlemek için kullanılır. Bu bilgiler, güvenlik güçlerine terör saldırılarını önleme, örgüt liderlerini yakalama ve terör örgütlerinin faaliyetlerini zayıflatma konusunda önemli bir avantaj sağlar.

Terör örgütü etkinliğinin izlenmesi sırasında genellikle önemli olan izlenen etkinlikten çok bu etkinliğin neyi amaçladığı için olmaktadır. Örneğin bir terör örgütünün teknik bir cihaz almaya çalıştığı öğrenildiğinde, bu bilginin öğrenilmesinin çok önemli olması yanında neden bu teknik cihazı almaya çalıştığına cevap aranmalıdır. Yani teknik ya da açık kaynaklarla terör örgütünün cihaz almaya çalıştığı öğrenilebilir ancak bunu ne için almaya çalıştığı insan kaynaklı istihbarat sayesinde elde edilir (Johnson, 2010'dan, akt. Öğreten, 2014: 80). Somut bir örnek vermek gerekirse; CIA'in 11 Eylül saldırıları öncesi istihbarat faaliyetlerinin %85'ini teknik istihbarat ile elde etmesine rağmen saldırıyı engelleyememesi saldırıdan sonra ABD'de en çok tartışılan konu olmuş bu duruma neden olanın ise ABD istihbarat teşkilatlarının teknik istihbarat konularına gereğinden fazla önem verilerek insan kaynaklı istihbaratı önemsememesi gösterilmiştir (Sterle, 2002'den, akt. Erdoğan, 2015: 23).

11 Eylül saldırılarından sonra gelişmiş birçok Avrupa ülkesi istihbarat teşkilatlarını revize ederek olası benzer bir terör saldırıdan korunmak için teknik istihbarat yöntemleri ile insan kaynaklı istihbaratı bir arada etkin şekilde kullandığı istihbarat topluluğu oluşturmaya çalışmışlardır. Örneğin, 2003 yılında Londra'daki zehirli madde ile terör eylemi gerçekleştirilmesinin engellenmesi, Fransa'nın Kasablanka'daki bir aracının bombalanması terör eylemini gerçekleştirenlerle bağlantılı kişilerin yakalanması için yaptığı baskınlar insan kaynaklı istihbarat ve teknik istihbarat faaliyetleri ile mümkün olabilmiştir (Rosenau ve Chalk, 2004'den, akt. Öğreten, 2014: 79).

### 2.4.5.2.3 Görüntü istihbaratı

Görüntü istihbaratı kısaca insanlar, hava araçları ve uydulardan elde edilmek suretiyle toplanan bilgiler denebilir. Bu bilgiler kendini, radar tespiti, fotoğraf ve kızıl ötesi gibi görüntü çıktısı olarak göstermektedir (Demirel, 2011: 23).

Teknolojik gelişmeler sonucunda görüntü istihbaratının önemi daha da artmıştır. İnsanlı hava araçları ve geliştirilmiş fotoğraf makineleri tarafından elde edilen görüntülerin istihbarat amaçlı kullanımı, 20. yüzyılın başından günümüze kadar evrilerek casus uydular ve insansız hava araçları gibi etkili bilgi toplama yöntemlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde, istihbarat amaçlı tasarlanmış casus uydular, farklı algılama tekniklerini kullanarak her türlü koşulda bilgi elde etmektedir. Bu uydular, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ABD tarafından üretilmeye başlanmış ve gösterdikleri başarılar diğer gelişmiş devletlerin de bu alana odaklanmasına yol açmıştır. Casus uydular, geleneksel harp düzeninin yanı sıra gayri nizami harp veya asimetrik savaşta da kullanılmıştır. Görüntü istihbaratı, her türlü savaş düzeninde askeri hareketliliğin, kamp veya askeri tesislerin ve muhtemel operasyon bölgelerinin fotoğraflanması ve canlı olarak izlenmesine olanak sağlar. Bu nedenle, görüntü istihbaratının önemi her geçen gün artmaktadır (Arslan, 2009'dan, akt. Kocagül, 2022: 48-49). Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin oluşturduğu "Avrupa Birliği Uydu Merkezi", kendi görüntü istihbaratını sağlama yeteneğiyle bir örnek olarak gösterilebilir.

Ancak görüntü istihbaratının sadece savaş dönemi ya da terör veya terörizmle mücadelede kullanıldığı anlamı çıkmamalıdır. Uluslararası ilişkilerde de yer alan görüntü istihbaratının en somut örneği soğuk savaş döneminde yaşanan Küba krizinde göstermiştir. Bu kriz 1962 yılında Sovyet Birliğinin Küba'ya nükleer füze yerleştirmesini ABD tespit etmiş ancak ilk etapta bunu reddeden Sovyet Birliğine karşı casus uydularca çekilen fotoğraflarla durumu kanıtlayan ABD ile Sovyet Birliği arasında nükleer bir savaşın eşiğine gelinmiştir. Ancak atılan diplomatik adımlar ve anlaşmalar sayesinde sorun çözülmüştür (Tılısbık & Akbal, 2006: 135).

Görüntü istihbaratını terörizmle mücadele kapsamında ele aldığımızda daha çok askeri kuvvetin kullanılmasına karar verildiği durumlarda kullanıldığını görülmektedir. Şöyle ki daha önce de açıklandığı üzere terörizmle mücadelede halkın desteğinin sağlanması ve terör örgütüne haklılık sebebi doğuracak yanlış bir silahlı operasyonun bu mücadelede faydasından çok zararı olacağı belirtilmişti. Bu bağlamda askeri kuvvetin kullanılacağı bölgenin ve bu bölgedeki sivil unsurların varlığının tespiti hayati önem

taşımaktadır. Çünkü yanlış tespit edilecek operasyon alanında yaşanacak sivil kayıplar hem ulusal hem de uluslararası alanda baskı unsuru olarak kullanılabilir ya da terörizmle mücadelede uluslararası desteği yitirilebilir. Bu duruma en somut örnek ise ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'a yaptığı müdahalede, görüntü istihbaratından aldığı bilgiyi doğru analiz edememesi ve kullanamaması sonucu Pakistan sınırları dahil birçok alanı hava araçları ile bombalaması yüzlerce sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum hem Afganistan halkı tarafından terör örgütüne daha fazla destek verilmesine neden olurken uluslararası zeminde ise tepkilere neden olmuştur (Erdoğan, 2015: 24).

#### **2.4.5.2.4 Sinyal istihbaratı**

Sinyal istihbaratı, yabancı devletin muharebe otomasyon araçlarından çıkan elektromanyetik sinyallerin algılanması, depolanması, analiz edilmesi ve yorumlanması yoluyla sağlanan istihbaratı ifade eder (Özdağ, 2013: 121). Bu bağlamda, sinyal istihbaratı, kendi içinde iki farklı alana ayrılır. Birincisi, uydulara gelen elektromanyetik dalgaların algılanıp değerlendirildiği ve füze güdüm sistemi gibi sistemlerden gelen tehditlerin algılanarak uyarı verildiği elektronik istihbarattır. Elektronik istihbarat, elektromanyetik spektrumda yer alan sinyallerin toplanması, analizi ve yorumlanmasıyla düşmanın elektronik faaliyetlerini anlamak ve tehditleri tespit etmek için kullanılır. İkincisi ise iletişim istihbaratıdır. İletişim istihbaratı, iletişimin dinlenmesi yoluyla gerçekleştirilir. Bu istihbarat türü, iletişim bilgisi sayesinde konum tespiti yapmayı ve iletişim içeriğinin analizini ve yorumlanmasını içerir. İletişim istihbaratı, düşmanın iletişim ağlarını izlemek, mesajları deşifre etmek ve düşmanın niyetlerini ve planlarını anlamak için kullanılır. Sinyal istihbaratı, elektromanyetik sinyallerin analizi ve yorumlanması yoluyla önemli bilgiler sağlar. Bu bilgiler, düşmanın faaliyetlerini anlamak, tehditleri tespit etmek ve stratejik kararlar almak için kullanılır. (Arslan, 2009'dan, akt. Kocagül, 2022: 51).

Sinyal istihbaratının doğuşu ise 20. yüzyılın hemen başlarında ABD tarafından iç savaşın yönlendirilmesi önemli bilgilerin hızlı bir şekilde komuta merkezine ulaştırılması amacıyla sınırlarının tamamını kapsayacak şekilde kurduğu telgraf hatları sayesinde ortaya çıkmıştır. Telgraf hatlarının savaşta üstünlük sağlayan bir gelişme olması telgraf hatlarından geçen sinyallerin dinlenmesi, gönderilen mesajların şifrelenmesine neden olmuştur. Radyo sinyallerinin geliştirilip Atlantik ötesine yayınlanması çok önemli bir

gelişme sayılırken bu önemli gelişmenin aynı zamanda herkes tarafından kolayca ele geçirilebileceği anlaşılmıştır. Bu durum radyo sinyallerinde kodlama ya da kriptolama olayını ortaya çıkarmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Almanların şifreleme mekanizması olan Enigma'nın ABD istihbaratı tarafından çözülmesi ise bu alanda en büyük başarılarından birisi olarak görülmüştür (Jensen vd., 2018'den akt. Olgunsoy, 2019: 103).

Sinyal istihbaratı, teknik anlamda ele alındığında, elektromanyetik dalgaların askeri operasyonlar ve silah sevkiyatı gibi faaliyetlerde kullanıldığı bilinmektedir. Askeri unsurlar, bu elektromanyetik dalgaları hem istihbarat toplamak hem de toplanan istihbaratı yorumlamak için kullanmaktadır. Bu amaçla, askeri kuvvetler, elektromanyetik dalgaları havada yakalayabilen fiber optik kabloların kullanıldığı sistemlerle donatılmıştır. Bu sayede, askeri kuvvetler, düşmanın kullandığı elektromanyetik dalgaları çıkaran cihazlardan elde edilen bilgileri analiz ederek istihbarat sağlamaktadır (NSA'dan akt. Kocagül, 2022: 51).

Anlatılanlar ışığında sinyal istihbaratının terörizmle mücadelede katkısı ise; genel manada iletişim vasıtalarıyla gerçekleştirilen görüşmenin dinlenmesi terörizmle mücadele eden askeri kuvvetler adına çok önemli bilgilerin elde edilmesini sağlamaktadır. Terör örgütleri durumu fark edene kadar askeri kuvvetler için çok mühim bilgiler elde edilmiş ve olası saldırıların önüne geçilebilir (Kocagül, 2022: 52).

Sinyal istihbaratının bir başka önemli yönü, elinde bu teknolojiyi çözecek cihaz bulunmayan asimetrik güçleri aldatmak veya yanlış önlemler almaya sevk etmek için kullanılabilmesidir. Bu durum, istihbarat birimlerinin düşmanın iletişim ağlarını izleyerek, yanıltıcı veya manipülatif sinyaller göndererek düşmanı yanıltma veya yanlış kararlar almaya yönlendirme yeteneğini sağlar (Akad, 2018'den, akt. İdil, 2020: 76). Ancak, bu tür bir kullanımın etkili olabilmesi için doğru teknoloji ve yeteneklere sahip olmak gerekmektedir. Sinyal istihbaratının yanıltıcı veya manipülatif kullanımı, düşmanın iletişim sistemlerini anlamak, sinyalleri analiz etmek ve doğru zamanda doğru müdahaleleri yapmak için yeterli bilgi ve beceri gerektirir.

### **2.4.5.3 İşleme**

Toplanan bilginin işleme faaliyeti, analize gönderilecek bilgilerin kategorize edilerek analizcilerin görevini daha kolay yapması için yürütülür. Bu aşamada daha önce toplanan bilgiler konularına göre ayrılır, gerekli düzeltmeler yapılarak analizcilerin yorumlaması için dosyalanır. İşleme safhasında çalışan kişi bilginin içeriğini kategorize

ettiği konulara uygun olup olmadığı açısından değerlendirir. Bu yönden analiz aşaması ya da analizcilerle karıştırılmaması gereklidir çünkü işleme aşamasında çalışan kişi bilginin önemi, doğruluğu ve güvenilirliği bakımından değerlendirme yapmaz bu işi analiz aşamasında analiz personeline yapılı (Ödemiş, 2014: 42).

Bazen toplanan bilgiler kullanılan dilden farklı dilde olabildiği gibi şifrelenmiş ya da kriptolanmış da olabilmektedir. İşleme aşamasına gelen böyle bir bilginin hangi konuyu içerdiği ya da hangi alanda değerlendirilmesi gerekliliğinin tespiti için işleme aşamasında çalışan personeller bu görevi de üstlenerek tercüme ve şifre çözümlemesi de yapmaktadır. Bu açıdan işleme aşaması teknik ve çok önemli bir aşamadır. Burada çözülemeyecek bir şifreli mesaj ya da tercüme edilmeyen bir bilgi çok pahalıya mal olabilmektedir (Seren, 2017: 290).

İşleme faaliyetinin ne kadar önemli olduğunu terörizmle mücadele açısından somut bir örnekle izah etmek mümkündür. El Sayyid Nosair isimli teröristin 1990'da New York'da gerçekleştirdiği terör eyleminde Rabbi Meir Khane suikasta uğrayarak öldürülmüştür. Eylemden sonra El Sayyid Nosair evinde arama yapan polisler birçok kutunun içinde Arapça yazılı evrak bulmuşlardır, ancak Nosair'in bu eylemi tek başına yaptığı ve herhangi bir terör örgütüyle bağı olmadığı gerekçesiyle bu evraklar tercüme ettirilmemiştir. Bu olaydan üç yıl sonra 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezine yapılan terör eyleminde Nosair'in evinde bulunan evrakların çözümlenmesi istenmiş ve yapılan tercüme sonrasında Dünya Ticaret Merkezine gerçekleştirilen bombalı saldırının planları ve kullanılacak bomba düzeneğine kadar tüm bilginin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Bu evraklar ilk başta tercümesi yapılsaydı üç yıl sonra gerçekleşecek saldırının önüne geçilmiş olabileceği gibi Nosair'in üyesi olduğu terör örgütü de deşifre edilmiş olacaktı (Bergen, 2001'den akt. Olgunsoy,2019: 120-121).

#### **2.4.5.4 Analiz**

İstihbarat oluşumu, başlangıçta karar alıcıların isteklerine göre planlanır ve ardından bu ihtiyaçları karşılamak için gerekli bilgiler toplanır. Toplanan bilgiler, kategorize edilerek uzman kişiler tarafından yorumlanması için analiz aşamasına gönderilir (Ödemiş, 2014: 43). Analiz aşaması, konularına göre ayrılmış bilgilerin önemini belirleme, olası gizli bilgileri belirleme, doğru olmayan bilgileri ayıklama ve bilginin doğruluğunu teyit etme sürecini içerir. Bu süreç sonucunda ortaya çıkan istihbarat, tüketicilere sevk edilmek üzere dağıtım aşamasına gönderilir (Yılmaz, 2007:

140). Analiz süreci, bütünleştirilmiş ve yorumlanmaya tabi tutulmuş bilgilerin, analizler tarafından daha önce doğrulaması yapılmış gerçekler ve uygun senaryolarla uyumunun değerlendirilerek çıkarımlarda bulunulması olarak tanımlanabilir. Analizciler tarafından yapılan çıkarımlar daha sonra birleştirilip gelişmelere anlam verilerek istihbarat üretilir. Bu aşamaya kadar bilgiler henüz ham halindedir. Analiz sürecinin sonunda ortaya çıkan bilgi ise istihbarat olarak adlandırılır (JP 2-01, 2012'den, akt. Caferoğlu, 2016: 17-18).

Teknolojik ilerlemeler, veri analiz sistemlerinin iyileştirilmesi olarak genellikle tanımlanır. Bu sistem, önceden girilen ve veri tabanında saklanan bilgilerin, ihtiyaç duyulduğunda daha anlaşılır bir tavsiye listesi haline getirilmesi amacıyla yeniden keşfedilmesi ve sınıflandırılması zor olan karmaşık desenlerin sunulması işlevini yerine getirir. Bu sistemin anlaşılmasını daha iyi açıklamak için varsayımsal bir örnek vermek mümkün: Örneğin, potansiyel suçlular arasında terör bağlantısı olabilecek kişileri belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, video ve metin gibi veriler içeren bilgiler, analiz edilerek terör bağlantılı kişilerin bir liste halinde sunulmasını sağlayan bir işlem gerçekleştirilir (Walter, 2011'den, akt. Olgunsoy, 2019: 122).

Analizciler, kültürleri, etnik kökenleri ve onlara güvenli bir sığınak sağlayan devlet hakkındaki bilgileri de dahil olmak üzere, teröristlerin nasıl faaliyet gösterdiğine dair derin bir anlayışa sahip olmalıdır (Khosa, 2010,'dan, akt. Arslan, 2020: 93). Bu özelliklere haiz analistin niteliği çok önemli olduğu gibi bazen analizciler terör faaliyeti göstermiş örgütün yapısını bilen eylemlerine katılan ancak daha sonra vazgeçerek terörizmle mücadele etmeye çalışan teröristlerde olabilmektedir. Bu personele kısıtlı şekilde sadece bilgisi olduğu terör örgütüne operasyon yapılacağı zaman operasyonun başarılı olması için gerek duyulmaktadır. Bu personel operasyon kapsamında bir terör örgütüne sızılmadan, açık kaynaklı bir bilgiyi mantıklı bir istihbarata analiz etmeye kadar genişleyebilir (Steven ve Gunaratna, 2004'den, akt. Arslan, 2020: 93). Bu kapsamda toplanan bilginin niteliği, önemi veya veri tabanının boyutu ne olursa olsun, istihbaratı ortaya çıkaran aşama analitik süreçtir (Ronczkowski, 2004'den, akt. Arslan, 2020: 95).

#### **2.4.5.5 Dağıtım**

Dağıtım aşamasının istihbarat döngüsündeki yeri, literatürde sıkça tartışılan bir konudur. Farklı görüşlere rağmen, genel olarak istihbaratın, üretildikten sonra istihbarat tüketicilerine ulaştırılmadan tamamlanamayacağı kabul edilir. Bu dağıtım aşamasının ardından, döngü yeniden başlatılır ve yeni taleplere karşılık verilmesi için planlama ve

yönetme aşamasına geri dönülür (Lowenthal, 2009'dan, akt. Demirbaş, 2017: 29). Oluşturulan istihbaratın dağıtımını sırasında, gereken raporlamaların yapılması ve istihbaratın ihtiyaç duyulan yerlere güvenli bir şekilde iletilmesi, önemli hususlardan biridir (Acar ve Urhal, 2007: 225).

Dağıtım aşamasında sevk edilen istihbaratın, tüketicilerin talep ettikleri raporlama biçimlerine uygun şekilde sunulması, tüketicilerin işini kolaylaştırmak açısından büyük önem taşır. Örneğin, bu rapor biçimleri "Günlük Brifing," "Küresel İstihbarat Değerlendirmesi," "İdareci Özeti," ve "Ulusal İstihbarat Tahmini" gibi raporlama formatları olarak gerçekleştirilebilir. Bu tür raporlama yaklaşımları, ilgili konuyla ilgilenen tüketicilerin istihbarata daha kolay ve hızlı bir şekilde erişmelerini sağlar. Oluşturulan istihbaratın güvenli, hızlı ve ilgili talep makamlarına iletilmesi, aynı zamanda kurumlar arası iletişim ve işbirliği sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik olarak bazı ülkelerde füzyon merkezlerinin kurulmasına yol açmıştır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta "Müşterek Terörizm Analiz Merkezi" ve ABD'de "Ulusal Teröre Karşı Savaş Merkezi" gibi füzyon merkezleri, istihbaratın daha etkili bir şekilde dağıtılması ve paylaşılmasını amaçlamıştır (Gill ve Phythian, 2012'den, akt. Olgunsoy, 2019: 123).

Dağıtım aşaması, terörizmle mücadele bağlamında değerlendirildiğinde, istihbarat operasyonlarının başarısı açısından planlama aşaması kadar kritik bir rol oynar. Çünkü karar alıcıların eline doğru ve zamanında ulaşmayan istihbarat, doğru kararlar alınmasını engelleyebilir. Bu özellikle terörizmle mücadelede hayati bir öneme sahiptir, çünkü karar alıcıların terör tehdidi algısı sınırlı veya eksikse, terörle mücadele stratejileri yanlış şekilde oluşturulabilir. Bu durumun sonucunda ciddi sonuçlar doğabilir. Örnek vermek gerekirse, 1980'lerde PKK tehdidinin ciddiyetinin yeterince anlaşılabilmesi, Türkiye'nin tepkisel bir yaklaşım benimsemesine yol açmış ve bu yanlış stratejinin ağır sonuçlarına neden olmuştur. Bu nedenle, terörle mücadelede istihbaratın zamanında ve doğru bir şekilde iletilmesi, stratejik kararların doğru bir şekilde alınmasını sağlamak için hayati öneme sahiptir (Yetkin, 2019'dan, akt. Arslan, 2020: 94).

### 3. MATERYAL VE YÖNTEM

#### 3.1 Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın konusunu belirleyen ana konu istihbarat olunca birincil kaynaklara ulaşmada zorluk yaşanmaktadır. Ayrıca örgütlerin bilgiye ulaşmada getirdikleri sınırlılıklar da mevcuttur. Çalışmanın vakası, 1978 yılında ortaya çıkmasına rağmen günümüzde hala varlığını sürdüren PKK terör örgütü olarak ele alınmıştır. PKK terör örgütünün tarihsel süreciyle birlikte değerlendirildiğinde çalışmanın konusunu karşılaması, önemini ortaya çıkarması açısından en iyi örnek olabileceği değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan çalışmanın konusu gereği ele alınan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın 22 Temmuz 1965 tarihinde resmi olarak göreve başlaması çalışmamızı bu tarihlerle sınırlandırmıştır. Türkiye'de terörizmle mücadelede görev alan diğer kurumların istihbarat faaliyetleri çalışma içinde belirtilmiş olsa da bu alanda koordine görevi olan ve son dönemde adından sıkça bahsedilen MİT, çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik İşleri Müdürlüğü, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu gibi kurumların terörizmle mücadelede yıllar içinde gerçekleştirdiği reform ve gelişmeleri yansıtan spesifik kaynakların eksikliğidir. Örneğin, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün terörizmle mücadele kapsamında yürüttüğü birçok operasyon ve faaliyet bulunmasına rağmen, bu kuruma bağlı İstihbarat Başkanlığı'nın operasyonlara ve faaliyetlere katkısını belirten kaynaklara ulaşamamıştır. Bu bağlamda, çalışmanın vakası açısından, söz konusu kurumların yaşadığı yasal ve yapısal değişiklikler ele alınırken, operasyonel düzeydeki katkıları tam anlamıyla değerlendirilememiştir. Bu eksiklik, çalışmanın belirli bir kurumun terörizmle mücadeledeki operasyonel rollerini tam olarak açıklama konusunda sınırlılık arz etmektedir.

Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde etkili olduğu kabul edilen kurumlar, bu çalışmada belirtilenlerle de sınırlı değildir. Örneğin, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı İstihbarat Başkanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı İstihbarat Başkanlığı gibi önemli kurumların, çalışmanın kapsamını yansıtabilecek ve değişimini gösteren kaynaklara ulaşamaması nedeniyle bu çalışmada ele alınamamıştır.

### 3.2 Çalışmanın Yöntemi

Araştırmanın konusunu belirleyen ana konu istihbarat olunca birincil kaynaklara ulaşmada zorluk yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın literatürünü daha çok açık kaynaklar ve ikincil kaynaklar olan basılı yayınlar (kitap, dergi, vb.) akademik makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, elektronik kaynaklar (e-kitap, e-dergi, resmi internet siteleri vb.) oluşturmaktadır.

Çalışmada nitel araştırma deseni ile ana problem ve alt problem cümlelerine cevap aranacaktır. Araştırma sorusu terörizmle mücadelede istihbarat kullanımının, Türkiye'nin PKK terör örgütüne karşı mücadelesinde nasıl uygulandığıdır incelemek olduğundan bu çalışmada, gerçek olaylara dayalı detaylı analizler yaparak tezin konusuyla ilgili derin bir anlayış sağlamak, teorik bilgilerin gerçek dünya uygulamalarıyla nasıl bağlantılı olduğunu göstermek için çalışmada vaka yöntemi kullanılacaktır. Çalışmanın evreni Türkiye'de faaliyet yürüten tüm terör örgütlerine karşı istihbarat teşkilatlarının gelişimidir. Çalışmanın örnekleme, Türkiye'de 20. yüzyılın ortalarından günümüze kadar olan süreçte MİT Başkanlığının PKK terör örgütüyle mücadelesindeki rolünü ve gelişimi incelemektedir. Araştırmamızda, yazılı dokümanlara başvurulmuş ve betimleyici analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Ayrıca, olaylar ile olgular arasında nedensellik ilişkisi incelenmeye ve ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

## 4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

### 4.1 Terörizmle Mücadelede İstihbarat Kullanımı Bağlamında Türk İstihbarat Kurumlarının Gelişimi (1923 – 2023)

Kuruluşundan günümüze kadar hem yurt içi hem de yurt dışı tehdidini birçok kez yaşamış olan Türkiye Cumhuriyeti, tarihi boyunca oluşturulmaya çalışılan istihbarat örgütlerinin yapıları ve çalışma alanları düşünüldüğünde istihbarat kurumları açısından çeşitlilik sunduğu söylenebilir. Ortaya çıkan çeşitlilik istihbarat kurumlarını belli bir tasnife tutarak ayırmayı zorlaştırmıştır. Bu konuda Tılısbık ve Akbal (2006: 205) istihbarat kurumlarını faaliyet alanlarına göre sınıflandırarak askeri alanda yapılan istihbaratı askeri istihbarat organları, her konuda istihbari faaliyet yürüten MİT, iç güvenlikle ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü istihbarat organları ve dış ilişkilerle ilgili Dışişleri Bakanlığı istihbarat organları şeklinde belirlemiştir. Çınar (1997: 156-174) ise benzer bir tasnife giderek Dışişleri istihbarat organlarını dışarıda tutarak Genelkurmay Başkanlığı istihbarat organlarına yer vermiştir. Anlaşılacağı üzere Türkiye’de istihbarat kurumlarını belli bir tasnife tutmak zor olması nedeniyle çalışmamızda herhangi bir tasnife gidilmemiş kurumlar özelinde ele alınmış ve terörizmle mücadele bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın konusu gereği terörizmle mücadelede kanunla belirlenmiş ve aktif olarak faaliyet yürüten MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı başta olmak üzere, ilgili bakanlıklara bağlı istihbarat birimlerine değinilerek bu alandaki dönüşümler, gelişmeler ve sorunlar belirtilecektir. Bu kurumlarda yaşanan gelişmeler çalışmanın konusu kapsamında genelde terörizmle mücadele özelde ise PKK terör örgütüyle mücadele ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda, öncelikle ulusal düzeyde faaliyet yürüten MİT incelenerek çalışmada ana sorulara cevap aranmıştır. Burada MİT’in Türkiye’nin PKK terör örgütüyle mücadelesinde özellikle son dönemde istihbaratın rolünün artması, istihbarat yapısının ve yetkilerinin günün ve değişen uluslararası sistemin şartlarına uygun olarak yeniden inşa edilmesinde yatmaktadır. Bu açıdan milat olarak kabul edeceğimiz gelişme ise 2014 yılında yasalararak yürürlüğe giren 6532 sayılı kanundur. Bu kanun ile MİT, proaktif ve entegre bir yaklaşım benimseyerek inşa ettiği yeni istihbarat anlayışıyla son 10 yılda Türkiye'nin dış ilişkiler ve güvenlik mimarisinin temel bir unsuruna dönüşmüştür.

Çalışma bu dönüşümü yasal, yapısal ve operasyonel faaliyetler olarak üç sütun üzerine kurgulayarak açıklamaktadır. Yasal sütun, MİT'te yaşanan yasal reformları içererek istihbaratın hukuki zemini ve sınırlamalarının nasıl şekillendiğini anlatırken teşkilatlanmayı, görev ve yetkileri de net bir şekilde belirtir. Yapısal sütun ise, örgütün daha etkin ve esnek olmasını sağlama, teknolojik gelişmelere ayak uydurma veya yeni tehditlere karşı daha iyi hazırlıklı olma amacını taşırken, örgütün iç yapısındaki değişiklikler, sorumluluk alanları ve işbirliği mekanizmalarını kapsamaktadır. Operasyonel sütun ise, istihbaratın istihbarat toplama yöntemlerini, teknolojik kullanımını, analiz süreçlerini ve operasyon planlamasını içerir. Bu üç sütun terörizmle mücadelede daha etkili ve önceden harekete geçmeyi sağlamak amacıyla istihbarat toplama ve analiz süreçlerini de güçlendirmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde istihbaratın oynadığı rol önemli bir gelişme kaydetmiştir.

MİT'in, tarih boyunca geçirdiği yasal düzenlemeler ve teşkilat yapısı değişiklikleri ile birlikte önemli bir evrim geçirmiştir. Bu evrim, özellikle geleneksel istihbarat çarkına özgü bir yorumun doğmasını sağlamıştır. Geleneksel istihbarat çarkından ayrılan MİT, teknolojik gelişmeleri etkin bir şekilde kullanarak operasyonel kapasitesini güçlendirmiş ve ulusal güvenlik ihtiyaçlarına daha etkin bir şekilde yanıt verebilmiştir. Bu gelişim, terörizmle mücadele bağlamında stratejik hedeflere daha etkin bir şekilde ulaşma çabalarını yansıtmaktadır.

Özellikle son yıllarda PKK ile mücadelede MİT'in terör örgütü liderlerine yönelik dekapitasyon faaliyetleri, sınır ötesi hareketler, teknolojik gelişim ve uluslararası düzeyde aranan terör örgütü üyelerinin diğer ülkelerden Türkiye'ye getirilmesi gibi operasyonlar, çalışmanın temel sorusunun daha açık bir şekilde yanıtlanmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, MİT'in incelenmesi sırasında yasal ve yapısal değişiklikler, birbirini tamamlayan nitelikte oldukları için tek bir başlık altında ele alınmıştır. MİT'in gelişim sürecinde, teknolojik imkanlardan yararlanma, güvenlik birimleriyle iş birliğinin güçlendirilmesi ve terörizmle mücadelede yöntem değişikliği (liderlerin hedef alınması/dekapitasyon) gibi faktörler, operasyonel gelişim başlığı altında incelenerek çalışmanın anlaşılabilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı, ülke içinde faaliyet yürüten terör örgütü üyelerinin tespiti, yakalanması, eylemlerin önüne geçilmesi ve yargı önünde cezalandırılması için emniyet birimlerine önemli bir katkı sunan istihbarat kurumudur. Bu durum, terörizmle mücadelede ceza adalet sisteminin işleyişine önemli bir katkı

sağlar. Kurumun gelişimi, daha etkin bir terörizmle mücadele gerekliliğini ortaya koymakta ve çalışmamıza önemli katkı sunmaktadır.

Türkiye'de terörizmle mücadelede önemli bir rol üstlenen bir diğer istihbarat kurumu, Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı'dır. Bu kurum, Türkiye'nin ilk terör faaliyetlerinden günümüze kadar terörizmle mücadelede aktif bir rol oynamıştır. Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı'nın gelişimi, sahada silahlı mücadele yürüten birimlerin başarısını artırmada önemli bir rol oynamış ve Türkiye'nin PKK terör örgütüyle mücadelesinde değişen anlayışının başarısına da katkı sağlamıştır. Bu kurumun gelişimi, terörizmle mücadele araçlarından silahlı mücadelenin daha iyi anlaşılmasını ve günümüzde gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonlarla PKK terör örgütüyle daha etkili bir şekilde mücadele edilmesini sağlamaktadır. Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı, istihbarat toplama ve analiz yeteneklerini geliştirerek terör örgütlerinin faaliyetlerini daha iyi takip etmekte ve bu bilgileri sahada görev yapan birimlere aktarmaktadır. Bu sayede, terör örgütlerinin hareketlerini önceden tespit etmek ve etkisiz hale getirmek için daha etkili operasyonlar düzenlenebilmektedir.

Terörizmle mücadelede iş birliği, mücadele edilen terör örgütünün uluslararası alanda tanınması ve örgüte devlet yardımlarının engellenmesi hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik İşleri Müdürlüğü, terörle mücadele konularında Türkiye aleyhine gerçekleştirilecek faaliyetler hakkında bilgi toplamakla ilgili çalışmalar yürütmektedir. Terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik çalışmalar ise Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu tarafından yürütülmektedir. Bu kurum, terör örgütlerinin finansal kaynaklarını tespit etmek, izlemek ve engellemek için çeşitli önlemler almaktadır. Bu kapsamda, mali suçlarla mücadele eden birimler, terör örgütlerinin para transferleri, kara para aklama ve diğer finansal faaliyetlerini izlemekte ve yasal düzenlemelerle bu faaliyetleri engellemektedir. Terör örgütü mensuplarına karşı iletişimin dinlenmesi ve sinyal istihbaratının gerekliliklerini yerine getirmek için ise Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bünyesindeki Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı sorumludur. Bu kurum, terör örgütlerinin iletişim ağlarını izlemek, şifreli mesajlaşma sistemlerini çözmek ve terör örgütlerinin haberleşme faaliyetlerini engellemek için teknolojik çözümler geliştirmektedir. Bu kurumlar, terörizmle mücadelede önemli bir rol oynamakta ve Türkiye'nin terör örgütleriyle mücadelesinde etkin bir şekilde çalışmaktadır. İş birliği ve koordinasyon

içinde hareket ederek, terör örgütlerinin faaliyetlerini izlemek, finansmanlarını engellemek ve iletişim ağlarını etkisiz hale getirmek için çeşitli önlemler alınmaktadır.

Terörizmle mücadele kapsamında, gelişmiş ülkeler tarafından yaygın olarak kullanılan model ve simülasyonlarla yapay zeka teknolojisinin kullanımı bilinmektedir. Bu bağlamda, Türk istihbarat kurumları daha önce bu tür bir teknolojik gelişmeyi kullanmamış olabilir. Ancak, terörizmle mücadelede etkinliği artırmak ve daha iyi sonuçlar elde etmek için Türk istihbaratının da model ve simülasyonu içeren yeni bir yaklaşım benimsemesi önerilebilir. Bu öneri, terörle mücadelede yapay zeka teknolojisinin potansiyelinden yararlanmayı hedeflemektedir. Model ve simülasyonlar, terör örgütlerinin faaliyetlerini analiz etmek, saldırıları tahmin etmek ve güvenlik önlemlerini optimize etmek için kullanılabilir. Yapay zeka algoritmaları, büyük veri analizi ve örüntü tanıma gibi tekniklerle terörle mücadelede daha etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu yaklaşım, Türk istihbaratının daha önce kullanılmamış bir teknolojik gelişmeyi benimseyerek terörle mücadelede daha proaktif ve öngörülebilir bir rol oynamasını sağlayabilir. Model ve simülasyonlar, terör örgütlerinin taktiklerini ve stratejilerini anlamak, güvenlik güçlerinin tepkisini simüle etmek ve mücadele stratejilerini geliştirmek için kullanılabilir. Bu öneri, Türk istihbaratının terörizmle mücadelede daha etkili bir şekilde mücadele etmesini sağlayabilir.

#### **4.2 Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı**

Çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden 1965 yılı MİT'in kuruluşuna kadar olan süreçte istihbarat çalışmalarına "*MİT'e Giden Yol*" başlığı altında yer verilmiştir. Bu dönemde genel olarak Türkiye, jeopolitik önemi nedeniyle uzun yıllar hedef olarak algılanmış ve güvenlik sorunları çoğunlukla diğer devletlerden gelebilecek saldırılara bağlanmıştır. Dolayısıyla istihbarat kurumları da çalışmalarını kontr-espionaj üzerine temellendirmiştir.

Bu bölümde, ilk olarak MİT'ten önce kurulan ve MİT'in günümüzdeki işlevini yerine getirmek amacıyla oluşturulan kurumsal istihbarat teşkilatları ele alınarak MİT'in tarihsel süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Bu teşkilatların ele alınmasındaki öncelik, günümüzde bu kurumların artık var olmaması ve MİT'in bu teşkilatlar üzerine inşa edilmesidir. Çalışmada bu teşkilatlar, Yıldız İstihbarat Teşkilatı, Teşkilat-1 Mahsusa ve Milli Amele Hizmeti olarak belirtilerek incelenmiştir.

Devam eden bölümde MİT, çalışmada belirtilen üç sütun temelinde analiz edilmiştir. Bu analiz MİT'in kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte geçirdiği gelişimi vaka üzerinden açıklayarak göstermektedir.

#### **4.2.1 MİT'e Giden Yol**

Türk istihbarat tarihi Orhun Abidelerine kadar gitse de literatürde Türk istihbarat tarihinin gelişimsel analizini ortaya koyan çalışma oldukça azdır. Orhun Abidelerinde Hun kağanlarının Çin prensesleriyle evlenmesi sonrasında Çin prenseslerinin Hun'lar ve Türklerle ilgili tüm bilgileri Çin'e aktarması Türk tarihinde ilk casusluk uygulaması olarak bilinmektedir (Akyüz, 2015: 82).

Türk istihbarat tarihinde sistematik ve örgütlü bir şekilde ilk istihbarat teşkilatı kurma çabaları Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda kendini göstermiştir. Avrupa da oluşturulan Gizli Polis Teşkilatlarının kurulması ve yürütmüş olduğu faaliyetlerde başarılı olması 19. yüzyılın ortalarında büyük sorunlarla karşı karşıya olan Osmanlı Devleti'ni de bu konuda harekete geçirmiştir. Osmanlı'da İlk Gizli Polis Teşkilatı 1861-1876 yılları arasında Sultan Abdülaziz zamanında kullanılmaya çalışılmışsa da istenen verimin alınamaması, bazı olaylarda devlet aleyhine çalışılması ve önemli olaylarda etkisiz kalması sonucu kapatılmıştır (İlter, 2002: 6-7).

##### **4.2.1.1 Yıldız İstihbarat Teşkilatı**

1876-1907 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin büyük sorunlar yaşadığı hem iç hem de dış sorunlar karşısında zor günler geçirdiği zamanda Sultan II. Abdülhamit tarafından adını merkez saray olarak kullanılan Yıldız sarayından alan Yıldız İstihbarat Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat Türk istihbarat tarihinde kurumsallaşmış ilk istihbarat teşkilatıdır (İlter, 2002, s.7). Yıldız İstihbarat Teşkilatının esas amacı, Osmanlı hazinesinden maaş alan ancak başka devletlere çalışan kişileri belirlemek olmuştur (Akyüz, 2015: 68). Sultan II. Abdülhamit Yıldız İstihbarat Teşkilatını kurmasındaki amacı; "Yabancı devletler kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişse, devlet emniyet içinde olamazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilatı kurmaya, bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımların Jurnalcilik dedikleri teşkilat budur" sözleriyle açıklamaktadır (İlter, 2002: 7-8).

Yıldız istihbarat teşkilatı, genel olarak Osmanlı Devleti'ne sürekli sorun çıkaran Balkanlar'da çok daha etkin olsa da genel işleyişinde bugünkü Orta Doğu olarak belirtilen coğrafyada var olmaya çalışmıştır. Bu teşkilat yabancı uyruklu ve dış devletlere hizmet eden yerli casusların faaliyetlerini sonlandırmak için çalışmış, ancak durum kötüye kullanılarak herkesin bir başkası hakkında saraya doğru olmayan bilgileri vermesine neden olmuştur. Bu durum II. Abdülhamit'in sözlerinde belirttiği gibi en alt tabanda çalışan memurdan en üst kademe olan sadrazamlığa kadar sirayet etmiş ve gelen bilginin doğruluğu tartışılır olmuştur (Şimşek, 2012: 32-35)

Yıldız İstihbarat Teşkilatının kurulmasını sağlayan iç sebeplerin başında II. Abdülhamit'in hem otorite kurma hem de tahtı kaybetmek istememe durumu varken dış sebeplerin başında ise toprak kaybetme korkusu yatmaktadır. Bu durum Sultan II. Abdülhamit'e, Yıldız İstihbarat Teşkilatının daha geliştirilmesi ve etkinliğini artırması gerektiğini göstererek bu konuda gerekli politik hamleler ve girişimler yapılması gerektiğini göstermiştir. Bu minvalde Yıldız İstihbarat Teşkilatı, yurt içinde İttihat ve Terakki Cemiyetini, yurt dışında ise Jön Türkler ve Balkan devletlerini izlemeye almıştır. Genel olarak Yıldız İstihbarat Teşkilatını değerlendirdiğimizde teşkilatın kendi dönemine göre diğer istihbarat teşkilatlarından geri kalmış olması tüm kusurlu yanları ve yanlışlarına rağmen istihbarat faaliyetlerinin bir örgüt çerçevesinde, sürekli ve sistematik şekilde gerçekleştirmesi kendisinden sonrakilere bırakılacak iyi bir miras olmuştur. Ancak daha çok iç konulara yönelmesi ve yabancı devletler yerine ülke halkına ilişkin istihbarat faaliyetleri yürütülmesi günümüzde dahi olumsuz algısının devam etmesine neden olmuştur. 1908 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin yönetimi ele geçirmesi neticesinde Yıldız İstihbarat Teşkilatı lağvedilmiştir (Çıtak, 2022: 254).

#### **4.2.1.2 Teşkilat-ı Mahsusa**

Yıldız İstihbarat Teşkilatı sonlandırılırsa da dönemin en önemli iki sorunu olan iç karışıklıklar ve büyük bir savaş ihtimali ile başa çıkmak isteyen yeni Osmanlı yönetimi, kendisine hem içerde hem de dışarda bilgi akışı sağlayacak gizli bir teşkilatlanma kurması gereğini hissetmiştir. Resmi kuruluş tarihi 1913 olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın diğer adı ise Umuru Şarkiye Dairesi olmuştur (İlter, 2002: 7). Her ne kadar Teşkilat-ı Mahsusa'nın 1913 yılında Osmanlı teşkilatı olarak kurulmuş olduğu söylene de literatürde farklı görüşler mevcuttur. Şöyle ki Stoddard yaptığı çalışmada; II. meşrutiyetin ilanından sonraki ilk yıllarda Teşkilat-ı Mahsusa'nın izine rastlanmadığını, ancak tahkikat

komisyonu raporunda dönemin Osmanlı Subaylarının verdiği ifadelerde teşkilattan bilgileri olduğu anlaşıldığını belirtmiştir (Stoddard, 2003'den, akt. Demirbaş, 2017: 45). Demirel ise, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşunu Enver Paşa'nın II. meşrutiyetten önce daha orduda görevli olduğu yıllarda Cemal ve Talat Paşa ile birlikte kendi istihbaratları için kurduğunu ancak teşkilatın Enver Paşa'ya bağlı olduğunu savunmaktadır (Demirel, 2011: 31). Ayşe Afet İNAN ise, Atatürk'ün hatıralarını kaleme aldığı kitabında Atatürk'ün Teşkilat-ı Mahsusa'yı: "Enver Paşa, teşkilat-ı mahsusa namı altında bir teşkilat vücuda getirmiştir. Bunun gayesi Memalik-i Osmaniye haricinde Makedonya'da, Kafkasya'da, Mısır'da, Afrika'da, Acemistan'da, Türkistan'da, hülasa Osmanlı Amal-i Milliyesinin küşayış bulabileceği her yerde mekasıd-ı hususiye takip etmektedir" sözleriyle açıkladığını belirtmektedir (İnan, 1999: 43).

Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi kuruluşu olan 1913 yılında kendisine görev olarak addettiği konuların başında; milliyetçilik akımıyla baş gösteren ayrılıkçı faaliyetleri, isyanları ve dış devletlerden gelecek tehditleri engellemek olmuştur. Yine dönemin en büyük sorunlarından biri olan bağımsız bir Ermenistan devleti kurulmasını destekleyen Rusya'nın bölgede etkinliğini azaltmak için Orta Asya'da bulunan Müslüman Türkleri organize ederek ayaklandırmak başka bir görevi olurken, istihbarat teşkilatların asıl görevi olan casusluk, espionaj ve operasyon düzenlemek gibi görevler edinmiştir (Stoddard, 2003, s.57'den, akt. Demirbaş, 2017: 47). Teşkilat-ı Mahsusa'nın istihbarat teşkilatı olarak yürütmüş olduğu faaliyetlere en önemli örnek Sırpların daha sonra da Yunanlıların ayrılıkçı isyanlar çıkarmasına karşılık tepki gösterilmesi ve Batı Trakya'nın Bulgaristan hakimiyetine gireceğine bağımsız bir Türk Cumhuriyeti kurulması için çalışması gösterilebilir (İlter, 2002: 10).

Teşkilatın resmi olarak kurulduktan sonra faaliyet gösterdiği coğrafya ise çok geniştir. Başta I. Dünya Savaşında savaşılan cepheleler olan Kafkasya, Suriye, Doğu Anadolu olmak üzere Afrika, Rusya, Hindistan ve Türkistan'a kadar ajanlar gönderilmiş ve bu ajanların gittikleri bölgede Müslüman Türk halk organize edilip ayaklandırma çıkarılmaya çalışılmış ve Osmanlı Müslüman Türk halk organize edilip ayaklandırma çıkarılmaya çalışılmış ve Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını önlemeye çalışmışlardır (Akyüz, 2015: 66). Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu kadar geniş bir coğrafyada faaliyet yürütmesi ve gösterdiği direniş yöntemleri, teşkilatın kendi dönemi düşünüldüğünde modern bir istihbarat teşkilatı örneği olduğu söylenebilir (Çıtak, 2022: 255).

Teşkilat-ı Mahsusa'nın yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda kuruluş aşamaları önce Enver Paşa'ya ait bir istihbarat örgütü, daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine ait

istihbarat kurumu ve son olarak Osmanlı Devletine ait kurumsal bir istihbarat teşkilatına dönüşerek faaliyet göstermesi, hem yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurtuluş savaşı süreci hem de Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yürütmüş olduğu istihbarat faaliyetleriyle Türk istihbarat tarihi için önemli bir yeri vardır (Acar, 2015: 41-42). Ancak yapılan mücadelelere rağmen toprak kaybedilmesine engel olunamaması, suikastlar düzenlenmesi, kurumsal bir politika ile değil de kişisel görüşlere göre hareket edilmesi gibi nedenler teşkilatın olumsuz yönleri olarak söylenebilir (Çıtak, 2022: 256).

Teşkilat-ı Mahsusa, Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra Osmanlı Devleti'ne fiilen son verilmesiyle faaliyetleri sonlandırılmıştır. Bu anlaşmadan sonra Teşkilat-ı Mahsusa farklı isimlerde hem işgal altındaki İstanbul'da hem de henüz işgal edilmemiş Anadolu'da faaliyet gösterecek küçük gruplarla halkı örgütleyip yeni bir halk mücadelesine girilmesi için çalışmıştır (İlter, 2002: 10-11). Ancak çalışmamızın konusu gereği belli bir sistematik ve kurumsal yapı içinde istihbarat faaliyeti yürüten teşkilatlar dikkate alınmış, Millî Mücadele döneminde ortaya çıkıp ve sonrasında kendiliğinden ortadan kalkan küçük istihbarat grupları kapsam dışında bırakılmıştır.

#### **4.2.1.3 Milli Amele Hizmeti/Milli Emniyet Hizmetleri MAH/MEH'den Milli İstihbarat Teşkilatına (MİT) dönüşüm**

İstihbarat faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin sistemli, düzenli ve sürekli şekilde yürütülmesinin önemi net bir şekilde Birinci Dünya Savaşı sırasında ve öncesinde anlaşılmiş, devletler Birinci Dünya Savaşından sonra istihbarat örgütlerinin bu ihtiyacı daha iyi karşılayabilmesi için yeniden örgütlenme çalışmalarına girişmişlerdir. Bu bağlamda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti önüne çıkarılan sorunlar; yapılacak inkılapları engelleme çalışmaları, Milli Mücadele sonrasında ülke topraklarından çıkarılan devletlerin casusluk ve propaganda faaliyetleri, Mustafa Kemal Atatürk'e suikast girişimi, Cumhuriyetin ilanından sonra saltanat yanlılarının Cumhuriyete karşı saldırıları sayılabilir. Bu sorunlara karşı ihtiyaç duyulan istihbaratı askeri kanallar aracılığıyla elde edilen istihbarat faaliyetlerinin cevap vermemesi, yetersiz kalması, yeni modern bir istihbarat teşkilatının kurulmasının zaruri olduğunu ortaya çıkarmıştır (Çıtak, 2022: 260).

Bu sorunların yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve egemenliğinin korunması, güçlendirilmesi adına gerekli olan her türlü bilgiyi sağlayacak sistemli ve profesyonel bir istihbarat teşkilatının gerekliliğini anlayan Mustafa Kemal Atatürk,

vermiş olduğu emir ile 6 Ocak 1926 yılında Milli Emniyet Hizmeti (MEH) adıyla bilinen istihbarat teşkilatının kurulmasını sağlamıştır (Çınar, 1997: 158). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk istihbarat teşkilatı olan MEH, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak önderliğinde Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Dairesi nezdinde ortaya çıkmıştır. Daha önce ordu müfettişleri tarafından sürdürülen istihbarat temini yeni ortaya çıkan bu istihbarat teşkilatı ile son bulmuş, ordu müfettişleri bu görevlerini MEH teşkilatına bırakmıştır (İlter, 2002: 19). Yeni kurulan istihbarat teşkilatının ismi ilk başlarda MEH olarak belirlense de telaffuz zorluğundan daha sonra değiştirilerek açılımı Milli Amele Hizmeti olan MAH olarak değiştirilmiştir (İlter, 2002: 28)

MAH, kuruluşunda tüm ülkede faaliyet göstermemiş ilk uygulama için beş il seçilmiş ve bu illerde görev yapmaya başlamıştır. Bu beş il içinde başkent olmazken nüfus yoğunluğu en çok olan İstanbul, Ege'deki gelişmeleri yakından takip etmek için İzmir, henüz Hatay problemi ortada değilken Suriye ile Osmanlı'dan kalan borçlar meselesinden ters düşülmesinden dolayı bu bölgede çıkabilecek sorunları önlemek adına Adana, Rusların son derece hakim olduğu Kafkasya ve Ermenistan'ı yakından takip etmek, gelişmeleri öğrenmek için Kars ve Musul sorununda iç isyanın merkezi olan Diyarbakır seçilmiştir (Hiçyılmaz, 1994: 141). Teşkilatlanma işlemlerini ülke içinde kısmen de olsa sağlayan MEH/MAH 1927 yılının sonuna kadar ülke genelinde teşkilatlanma işlemlerini bitirmiş dış ülkelerde istihbarat birimleri kurmuştur. İlk önce Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak kurulan MEH/MAH, daha sonra İçişleri Bakanlığına şeklen bağlanmış olsa da kısa bir süre sonra Başbakanlığa bağlanarak başına Şükrü Ali Bey atanmıştır. MAH istihbarat teşkilatının Başbakanlığa bağlı olduğunu bildiren kesin kanıt ise 1943 yılında yasalaşarak yürürlüğe giren "Başvekâlet Teşkilatı Hakkında Kanun"un ilgili bölümlerinde yer alması gösterilebilir (İlter, 2002: 49).

Yeni kurulan MAH başlarda en büyük sorun olarak nitelikli personel olmayışı gösterilebilir. Bu sorunu aşmak için yabancı devletlerden uzman kişi belirlenerek sorun giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda istihbarat teşkilatı gelişmiş olan İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkeler mercek altına alınsa da İngiltere ile Musul sorunun devam etmesi, Fransız ve İtalyanlarla Millî Mücadele döneminde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle güvenilememesi Türkiye Cumhuriyeti'ni, Birinci Dünya Savaşında müttefiki olan Almanya'yı seçmeye itmiştir. Birinci Dünya Savaşında Almanya Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan, Almanya gizli servisini modern anlamda geliştiren ve müttefik ülke bireyi olması hasebiyle Walther Nikolai belirlenerek yardım istenmiştir (Hiçyılmaz, 1994: 141).

MAH modern bir gizli servis olarak görülmekle birlikte teşkilatın kuruluş amacına bakıldığında en önemlisinin ulusal güvenliğin sağlanması olmuştur. Bu bağlamda teşkilat ilk olarak etnik ve dini kökenli isyanlarla mücadele etmiş bunun yanı sıra Ermenileri destekleyen Rusya, Kürtleri destekleyen İngiliz casusların ülke içinde çok büyük mücadele vererek propaganda faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Tüm bunlara ek olarak ülke içinde yayılan faşist ve komünist propagandaya karşı önlem almaya çalışmışlardır. Bu duruma en önemli örnek ise Karadeniz bölgesinde Laz'ları örgütleyerek kurulmaya çalışılan komünist ideolojideki Kızıl Lazistan'a engel olması gösterilebilir (İlter, 2002: 50).

Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi yanında savaşa çekmek isteyen Alman ve İngiliz ajanlarının ülke içerisinde bu yönde faaliyet göstererek propaganda yapması, hükümetçe alınan savaşta tarafsızlık kararına aykırı düşmüş ve hem İngiliz hem de Alman ajanlar Türkiye'nin savaşta karşı tarafta olması durumunda neler yapacağı konusunda faaliyet yürütmüşlerdir. MAH hükümet tarafından alınan kararın sahada uygulanması, yabancı ülke ajanlarını engelleme ve tarafsızlığın sağlanması için çok büyük mücadele vererek ülkenin savaşa girmemesinde çok önemli katkıları olmuştur (Şimşek, 2012: 221).

MAH, Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk yıllardan başlayarak soğuk savaş yıllarını görmüştür. Teşkilatın kurulduğu zamandan 1965 yılına kadar herhangi bir yasal düzenleme içinde görevi, amacı ve kapsamı belirtilmemiştir. Teşkilat ile ilgili yasal boyutta bilinenler; teşkilatın bir reisi olduğu, maaş aldığı, bütçede yer aldığı, teşkilata ait bazı müşavirlikler olduğu ve başbakanlığa bağlı olduğudur. Bu teşkilat hakkında yasal boyutta alınan detaylı bilgi ise, 1965 yılında çıkarılan 644 sayılı Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) kanunu olmuştur. Bu kanunla birlikte MAH'ın adı MİT olmuştur (Resmî Gazete, 1965).

II. Dünya Savaşının bitmesiyle başlayan Soğuk Savaş ile birlikte dünya genelinde ülkeler güvenlik anlayışındaki değişimi, beraberinde güvenlik sağlayıcı kurum ve mekanizmalarında dönüşümün gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda istihbarat anlayışı ve istihbarat örgütleri de köklü bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Yeni güvenlik anlayışı içinde istihbaratın rolü, tarihte hiç olmadığı kadar önemli bir konuma ulaşmıştır (Çıtak, 2016: 163). Bu dönemde Türkiye 1960 darbesi sonrasında istikrarsız bir süreç içerisine girmiştir. Bu istikrarsız sürecin giderilmesi güvenliğin yeniden tesisi için 1961 yılında anayasal güvenlik kurumları ortaya çıkmıştır. Bu kurumlar; "Milli Güvenlik Siyasetinin" belirlenmesi için Milli Güvenlik Kurulu (MGK), uygulanacak

politikaların planını yapmak için Milli Güvenlik Genel Sekreterliği görevlendirilirken bunların yanında stratejik düzeyde güvenlik konularının ele alınacağı ve danışma görevi gören Yüksek Askerî Şura adında üst düzey güvenlik kurumları oluşturulmuştur (Özcan, 2021: 519-522).

Yeni üst düzey güvenlik kurumlarının işleyişini sağlayacak, ihtiyaçları giderecek ve belirlenen tehditlerle ilgili ulusal boyutta vazife yürütecek istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyulmuştur. Yeni bir istihbarat teşkilatının kurulması gerekliliğinin altını çizen yeni yönetim bu durumu; dönemin koşullarında yapılan istihbarat faaliyetlerinin seviyesinin bilinmemesi, istihbarat ile ilgili vazifeli ve diğer kurumlar arasında bilgi paylaşımı eksikliği gibi bir çok sorunu gidermek istediğini belirterek, batıdaki gelişmiş istihbarat örgütlerine benzer, yasalı olan ve anayasal hassasiyetlerle uyumlu çalışacağı açıkladıkları yeni istihbarat teşkilatı kanun tasarısını Mayıs 1963'te Meclis'e vermiştir. Uzun komisyon görüşmeleri, gizli oturumlar ve iyileştirmeler sonucunda Mart 1965 yılında Meclis Genel Kuruluna gelen yasa tasarısı 22 Temmuz 1965 tarihinde "644 sayılı Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu" olarak yasalaşarak yürürlüğe girmiştir (Özcan, 2021: 519-522). Resmen göreve başlayan MİT, çalışmada belirtildiği şekliyle ele alınarak, "yasal ve yapısal değişiklikler" ve "operasyonel değişim" başlıkları altında detaylı şekilde incelenecektir.

#### **4.2.2 MİT'in gelişiminde yasal ve yapısal değişiklikler**

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra gelen askeri yönetim ilk iş olarak MAH Reisini görevden alarak yerine asker kökenli Fuat Doğu'yu atamıştır. 18 Ocak 1961 'de Tuğgeneral Naci Aşkun MAH Reisi olarak atanmış Fuat Doğu ise yardımcılığını yapmıştır. Devam eden süreçte MAH içindeki askeri personel sayısı giderek artırılmıştır. Buradaki amaç, teşkilatı askeri kontrol altına alarak darbeye karşı olan kişi, topluluk ve kurumları süratle tespit edilebilmek olmuştur (Safi, 2023: 225-226).

2 Mart 1961 tarihinde Merkezi Birlik Komitesi MAH Riyasetinin yenilenme ve geliştirilmesini dönemin MAH Reisi Naci Aşkun'a ileterek gerekli çalışmaların başlanması talimatını vermiştir. Bu yenilenme ve gelişmenin sebebi ise açıklanmamıştır. Ancak bu dönemde istihbarat konusunda yaşanan sıkıntılara bakıldığında MAH'ın bir reorganizasyon içine girmesi gerekliliği anlaşılacaktır. İlk ve en önemli sebep koordinasyon problemi olmuştur. 1965 yılına kadar istihbarat toplama görevi birçok kuruma verildiği gibi bu kurumlarında hangi alanda istihbarata yoğunlaşması gerektiğini

belirten yasal bir metinde yoktu. Bu durum farklı kurumlarca toplanan istihbaratı tek elde toplanamamasına neden olduğu gibi sorunlarla ilgili milli bir politika belirlenememesine de neden olmaktaydı. Ayrıca aynı konuda farklı birimlerce toplanan istihbarat kaynak israfına da yol açmaktaydı. Bu nedenle toplanan istihbaratın tek elden değerlendirilmesini sağlayacak merkezi bir yapıya ihtiyaç duyuluyordu (Safi, 2023: 229).

İkinci en büyük sebep ise, MAH analiz kabiliyetinden yoksun ya da yetersiz olmasıydı. Dönemin en büyük sorunları arasında olan radikal biçimde yabancı etkisine açılan basındaki gelişmeler izlenemiyor, yabancı devlet kaynaklı yıkıcı faaliyetlerin etkisinde kalan üniversiteler takip edilmiyor, yurtdışı ilişkileri olan sendikalar bilinmiyordu. Bu durumlara ana sebep ise MAH'ın stratejik düzeyde analiz yapamaması gösteriliyordu (Safi, 2023: 230).

Verilen sebepler ve benzeri diğer sebepler nedeniyle MAH'ı reforme eden yeni teşkilatın kanun tasarısı 644 sayılı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanun Tasarısı 8 Mayıs 1963 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Tasarı ile ilgili yapılan uzun tartışmalar nedeniyle 644 sayılı kanun tasarısının TBMM genel kurulunda kabul edilerek yasalaşması iki yıl sürmüş nitekim 6 Temmuz 1965 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girmiştir (Safi, 2023: 2031)

644 sayılı yasa ile MAH/MEH'den önemli bir birikimi devralan MİT, Türkiye'nin ulusal boyutta istihbarat yürüten bir kurumu olmuştur. Bu kanunla Başbakanlık teşkilatına bağlı olan MİT, müsteşarlık olarak faaliyet yürütmüş ve yapı olarak içerisinde; "Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı", "İstihbarat Başkanlığı", "Psikolojik Savunma Başkanlığı", "İdari İşler Başkanlığı", "Teftiş Kurulu Başkanlığı" ve "Hukuk Müşavirliği" ile diğer birimleri barındırmıştır. MİT'in kurulmasıyla MAH ortadan kaldırılmamış, MİT'in içerisinde bir başkanlık olarak 19 yıl faaliyet yürütmeyi sürdürmüştür (Çıtak, 2016: 264).

644 sayılı yasayı istihbarat disiplini açısından değerlendirecek olursak, MİT, kendisinden önce genel görevi "casusluk ve karşı casusluk" olan MAH'ın görev ve yetkilerini yeniden ele alarak sorumluluklarını artırma yoluna gitmiştir. Yeni kurulan MİT sadece istihbarat üretmeye çalışan ve istihbarata karşı koymayı casusluk anlayışıyla sürdüren bir yapıdan uzaklaştırarak gerektiğinde "örtülü operasyonlar" icra edebilen bir teşkilata dönüştürülmüştür (Özcan, 2021: 522).

Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununun üçüncü maddesi teşkilatın görevini şu şekilde açıklamaktadır;

*"Devletin millî güvenlik politikası ile ilgili plânların hazırlanmasında esas olacak askerî, siyasî, iktisadî, ticarî, malî, sınaî, ilmî, teknik, biyografik ve psikolojik ve millî*

*güvenlikle ilgili istihbaratı Devlet çapında istihbaratı Başkanına, Millî Güvenlik Kuruluna (MGK) ve gerekli resmî makamlara ulaştırmak, yaymak, istihbaratla uğraşan bütün daire ve kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak, psikolojik savunma icaplarını yapmak ve istihbarata karşı koymak"*

Bu maddeye göre, Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın temel görevleri arasında millî güvenlik politikasıyla ilgili plânların hazırlanmasında kullanılacak istihbaratı toplamak ve bu istihbaratı ilgili yetkililere iletmek yer almaktadır. Ayrıca, teşkilatın koordinasyonu sağlanması ve istihbaratla uğraşan diğer daire ve kurumlar arasında işbirliği yapması da önemli bir görevdir. Bunun yanı sıra, psikolojik savunma gereksinimlerini yerine getirmek ve istihbarata karşı önlemler almak da teşkilatın sorumlulukları arasındadır. Bu düzenlemeler, Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın millî güvenlikle ilgili istihbaratı toplama, analiz etme ve ilgili makamlara iletmeye konusunda önemli bir rol oynayacağını göstermektedir. Teşkilat, millî güvenlik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkin bir şekilde çalışarak devletin güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.

MİT'in kuruluşuyla birlikte Türkiye, daha merkezi bir istihbarat teşkilatına sahip olmuş ve istihbarat faaliyetlerini daha koordineli bir şekilde yürütebilme imkanına kavuşmuştur. Ancak, bu durum, Türkiye'nin istihbarat modelini tamamen değiştirmek yerine, mevcut yapıyı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Öte yandan, Türkiye'nin istihbarat modeli üzerinde ABD ve NATO'nun etkisi olmuştur. Bu etki, Türkiye'nin istihbarat faaliyetlerini daha çok Batılı müttefikleriyle uyumlu hale getirmeyi hedeflemiştir. Ancak, bu durum, Türkiye'nin kendi millî güvenlik ihtiyaçlarına ve önceliklerine uygun bir istihbarat modeli oluşturma çabalarını sınırlayabilir. Başka bir ifadeyle, MİT'in kurulmasıyla birlikte Türkiye'deki istihbarat modelinde önemli adımlar atılmış olsa da, tam anlamıyla yeni bir modele geçildiğini söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin istihbarat modeli üzerindeki etkiler ve değişimler, daha geniş bir perspektifte değerlendirilmelidir (Safi, 2023: 232)

Soğuk savaşın yoğun olarak etkisini gösterdiği bu yıllarda iki kutuplu dünya, teknoloji yarışına girmiş ve dünya üzerinde birçok konuda gelişmiş cihazlar üretilmeye başlanmıştır. MİT bu teknolojik gelişmeler karşısında kendisini hem geliştirecek hem de alanıyla ilgili ortaya çıkan teknolojik gelişmeleri takip edecek bir yapılanmaya ihtiyaç duymuştur. Bu kapsamda 1971 yılında MİT bünyesi içerisinde diğer birimlerden personel sağlanarak Elektronik ve Teknik İstihbarat başkanlığı kurulmuştur. MİT'in teknolojik

imkanlardan faydalandığı teknik istihbarat seviyesi ülkenin ekonomik gelişmişliğine bağlı olarak sürekli artış göstermiştir (Bahar, 2009: 346-347).

Bu durum, MİT'in teknolojik imkanlardan faydalanarak istihbarat faaliyetlerini yürüttüğünü ve teknolojik gelişmeleri takip ederek güncel kalabildiğini göstermektedir. Teknik istihbarat birimi, elektronik ve teknik alanda uzmanlaşmış personel tarafından desteklenerek, MİT'in istihbarat toplama ve analiz kapasitesini artırmıştır. Yapılan değişiklikler yeni gelişmeleri doğurmuş ve MİT'in teknolojik altyapısını güçlendirerek terörle mücadele, istihbarat toplama ve ulusal güvenlik konularında daha etkin bir rol oynamasını sağlamıştır. Teknik istihbarat birimi, gelişmiş cihazlar ve teknolojik araçlar kullanarak istihbarat faaliyetlerini gerçekleştirmekte ve bu sayede daha kapsamlı ve güncel bilgilere ulaşabilmektedir. Başka bir ifadeyle, Soğuk Savaş dönemindeki teknolojik gelişmeler, MİT'in kendini geliştirmesi ve teknolojik imkanlardan faydalanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, MİT bünyesinde Elektronik ve Teknik İstihbarat Başkanlığı kurulmuş ve teknik istihbarat seviyesi ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle paralel olarak artmıştır (Özcan, 2021: 521).

1970'li yıllarda ortaya çıkan sorunlara bakacak olursak fikri alanda, “kalkınma, fakirlikten çıkış” gibi “yumuşak” konularla ortaya çıkan tartışmalar daha sonra gençlerin de dahil olduğu radikalleşmeyi tetiklemiş, sonrasında ise şiddeti meşru gösterecek siyasi akımlarla sorunlar başka bir boyuta evrilmiştir. Bu süreç, ilk başta üniversite işgalleri, şiddete varan protestolar, grevler ve nihayetinde ise terör olarak kendisini göstermişti. Siyasi alanda ise hükümete karşı planlanan darbe girişimleri kendini göstermiştir. Ülkede iç sorunlar böyleyken dış sorunların başında ise Kıbrıs sorunu dolayısıyla Yunanistan ve komünizm savunucusu doğu bloğu olmuştur. Doğu bloğunun espionaj faaliyetleri sadece ideolojik akım içerisinde kalmamış, ülkeyi ekonomik açıdan zor duruma sokacak faaliyetler içerisinde de bulunmuşlardır (Özcan, 2021: 522-527).

1965 – 1980 yılları arasındaki istihbari yoğunluk MİT'i daha görünür kılmaya, yeni gelişmeler yaşanmasına rağmen, dönemin en büyük sorunlarından olan ideolojik ayrılıklar MİT'i de etkisi altına alarak teşkilata çok büyük eleştiriler getirilmesine neden olmuştur. Dönemin iç sorunları MİT'ten beklentileri yükseltmekle birlikte teşkilata yöneltilen eleştiride artırmıştır. Bu kapsamda 1970'li yıllarda teşebbüs aşamasında kalan darbe girişimlerinin zamanında gerekli yerlere bildirilmediği ve özellikle terörle mücadelede zafiyet yaşandığıyla ilgili tartışmalar olmuştur. Örneğin, Kasım 1979 yılında gerçekleştirilen terör olayında 64 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olay sonrasında Başbakan

Demirel başkanlığında toplanan sıkıyönetim koordinasyon toplantısında Org. Necdet Üruğ MİT ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır;

*“1) esas istihbarat sağlayıcı olarak MİT, anarşik istihbarat yapacak şekilde, yetki, teşkilat, çalışma yöntemleri bakımından yeni bir reorganizasyona tabi tutulmalıdır.”*

*“2) Polis – MİT istihbarat iş birliği, daha verimli yöntemlere bağlanılmalı, bu husus yasal temellere oturtulmalıdır.”*

*“3) MİT 'de polis gibi politikadan arındırılmalıdır.” (Özcan, 2021: 93)*

Bu dönemdeki tartışmalar, MİT'in yeniden yapılandırılması ve daha etkin bir şekilde çalışması gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. İstihbarat faaliyetlerinin daha düzenli ve koordineli bir şekilde yürütülmesi, polis ve diğer güvenlik birimleriyle iş birliğinin güçlendirilmesi ve politikadan arındırılarak daha profesyonel bir yapıya kavuşturulması önerilmektedir.

Bu önerilere sebep olacak yapısal sorunlara bakıldığında, ilk olarak MİT'in 644 sayılı kanun ile MGK'yı bilgilendirmesi ile görevlendirilmişse de MGK tarafından verilen kısa sürede bunu yapmak mümkün olamamıştır. Bu durum hem bir zafiyet hem de politika eksikliğine neden olmuştur. İkinci sorun ise MGK'nın MİT'ten sadece ülke içinde gerçekleşen olaylara yönelik çalışma yapılmasını istemesi olmuştur. Bu durum MİT'in stratejik analiz yapamamasına neden olmuş MAH'daki analiz sorunu devam etmiştir. Üçüncü sorun ise, MİT'in askeri darbe sonrasında tasarlanması, yönetici ve personellerinin çoğunluğunun asker kökenli olmasına dolayısıyla MİT'i emir komuta zinciri altına alınmasına neden olmuştur. Ayrıca sivil hükümetler de MİT'e karşı güven problemlerine neden oluyordu. Örnek vermek gerekirse ülke içindeki aşırı sol akım ve iç güvenliği ilgilendiren konular üzerinde çalışma yapılması istenen 1973 tarihli kararnameyle bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurul Başbakan'ın görevlendireceği bir devlet bakanı yardımcısı ya da Başbakan yardımcısı başkanlığında toplanarak yaşanan gelişmeleri Bakanlar Kurulu'na iletmekle görevlendirilmiştir. Ancak bu kurul 644 sayılı yasada yer almıyor ve yine aynı kanunda MİT'in bilgi vereceği kurum ya da kurullar arasında bulunmuyordu (Safi, 2023: 252).

Dördüncü sorun, MİT'in 1960 – 1980 yılları arasında diğer kurumlarla ilişkilerini düzeltmemiştir. Şöyle ki 644 sayılı yasanın 9. maddesi MİT'e kolluk yetkisi vererek soruşturma yapabilme yetkisi vermiş olsa da teşkilat bu yetkiyi sadece istihbarata karşı koyma faaliyetlerinde kullanabiliyordu. Bu durum MİT'in istihbarata karşı koyma faaliyetleri dışında yapacağı operasyonlarda kolluk yetkilerine ihtiyaç duyduğunda polis ile hareket etmek zorundaydı. Ancak ne MİT ne de Polis teşkilatı birlikte hareket etme

konusunda arzulu değildi. Çünkü MİT bu dönemde Polis içinde ideolojik bölünmüşlük tespit etmiş, Polis teşkilatı ise, sorunların kendi sorumluluk sahasında görmüş ve bilgi paylaşımına girmek istememiştir. Bu durum 644 sayılı kanunda MİT'e verilen koordinasyon görevinin yetirene getirilemediğinin en büyük kanıtı olmuştur (Safi, 2023: 253)

1965-1980 yılları arasında MİT, yapısal ve yasal açıdan ele alındığında birçok eleştiriye maruz kalmış olmasına rağmen kendini geliştirmeye çalışmıştır. MİT, teknolojik gelişmişlik açısından dışa bağımlılığa bağlı olarak gelişmelere ayak uydurma çabası içerisinde olmuştur. Bu amaçla, 1975 yılında MİT, arşivlerini mikro filmlere aktarmış ve ABD'den kiralama yoluyla ilk bilgisayarını kullanmaya başlamıştır. Bu adımlar, MİT'in teknolojik altyapısını güçlendirmek ve istihbarat faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütmek amacıyla atılmış olsa da yapılanların yetersiz olduğu vurgulanarak yeniden bir yapılanmaya girmesi gerektiğini göstermektedir (Gündeş, 2010: 127).

Anlatılanlar ışığında bu dönem yaşanan sorunlar, ülkenin iç ve dış politikasını etkilemiş ve güvenlik açısından önemli zorluklar ortaya çıkarmıştır. Terör eylemleri ve darbe girişimleri gibi iç sorunlar, ülkenin istikrarını ve güvenliğini tehdit etmiştir. Aynı zamanda dış politikada Kıbrıs sorunu ve doğu bloğunun etkisi gibi faktörler, ülkenin uluslararası ilişkilerini zorlaştırmıştır. Bu dönemde yaşanan sorunlar, Türkiye'nin güvenlik politikalarını ve istihbarat faaliyetlerini şekillendirmiştir. Özellikle casusluk faaliyetlerine karşı önlemler alınması ve terörle mücadele stratejilerinin geliştirilmesi önem kazanmıştır. Bu süreçte, istihbarat birimlerinin rolü ve etkinliği artmış ve ülkenin güvenlik açısından daha sağlam bir konuma gelmesi hedeflenmiştir.

644 sayılı kanunla kurulan MİT, MAH'ın birçok konuda bilgi ve deneyimini almış olsa da MAH'da devam eden yapısal sorunlar genel itibari ile devam etmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesinde olduğu gibi 12 Eylül 1980 darbesinden sonra da bu sorunlar ele alınmış ve MİT'in tekrar yasal ve yapısal olarak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 1983 yılında 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı" kanunu ile MİT, yasal ve yapısal olarak yeniden ele alınmıştır. 644 sayılı kanundan 2937 sayılı kanununa kadar geçen sürede Türkiye içindeki şiddet olaylarına bakmamız bu yeniliğin gerekliliğini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Bu kapsamda ilk olarak aşırı sol hareketler dikkat çekmektedir. Özellikle 1960 ve 1980 yılları arasında sol cephenin hemen hemen her alanda teşkilatlanmaya gittiği dönem olmuştur. MİT'e göre aşırı solu harekete geçiren ve aksiyon katan en önemli olay Yeni Sol'un Türkiye'deki öğrenci faaliyetleri olmuştur. MİT tarafından yapılan

değerlendirmeye göre, eğitim kurumlarına yönelik çalışmalar, kamuoyunda öğrencilerin haklı istekleri ve üniversite reformu olarak algılandığı için halk tarafından kabul görmekteydi. Bu çalışmalar, eğitim sistemindeki eksikliklerin giderilmesi, öğrencilerin daha iyi bir eğitim alması ve üniversitelerin daha etkin bir şekilde işleyebilmesi gibi hedefleri içermekteydi. Bu nedenle, toplumda genel olarak olumlu bir tepkiyle karşılanılmaktaydı. Ancak, direnişin devletten taviz koparmanın mümkün olduğunu gösterdiği anlaşılınca, aşırı sol mihraklar öğrencilerin fiili davranışlarını daha fazla istedikleri yöne kanalize etme arayışına girdi. Bu gruplar, öğrenci hareketlerini radikalleştirmeye ve devlet karşıtı eylemlere yönlendirmeye çalıştı. Bu durum, öğrenci hareketlerinin başlangıçtaki haklı taleplerinden uzaklaşmasına ve şiddet içeren eylemlere dönüşmesine yol açtı. Bu gelişmeler, MİT tarafından yakından takip edilen ve değerlendirilen konular arasındaydı. MİT, ülkenin güvenliği ve istikrarı açısından bu tür radikal eğilimleri ve şiddet içeren eylemleri önlemek için çalışmalar yürütmekteydi. Bu çerçevede, istihbarat toplama ve analiz faaliyetleri, aşırı sol grupların öğrenci hareketlerini manipüle etme çabalarını tespit etmeye yönelik olarak yoğunlaştırılmıştı (Safi, 2023: 232)

İkinci olarak ise, aşırı sağ hareketler dini istismar grupları olmuştur. Bu dönemde dini istismar grupları MİT tarafından milli güvenliğe ve rejime karşı tehdit olarak algılandığı için aşırı sağ hareketlere göre daha ön plana çıkmıştır. 1970'li yıllara kadar genel olarak birlikte hareket edemeyen dini istismar grupları, devlet dairelerinde kadrolaşma çabalarında bulunmuştur. Ancak, bu grupların birlikte hareket etmesini sağlayan gelişme, aşırı solun teşkilatlanma çalışmaları olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, aşırı sol, aşırı sağ ve dini istismar grupları iki yönden etkilenmiştir. İlk olarak, teşkilatlanma faaliyetleri göze çarpmaktadır. Bu gruplar, kendi ideolojik hedeflerine ulaşmak için örgütlenme çalışmalarına ağırlık vermişlerdir. Örgütlenme, grupların üyelerini bir araya getirerek güçlerini artırmayı ve etkilerini genişletmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte, gruplar içinde hiyerarşik yapılar oluşturulmuş ve örgütlenme faaliyetleri hız kazanmıştır. İkinci olarak, aşırı sol harekete karşı örgütlenmeler, aşırı sağ ve dini istismar gruplarının arkasına saklanacak, gizlenebilecek bir maske oluşturmuştur. Bu gruplar, aşırı sol hareketin güçlenmesi ve etkili olması karşısında kendilerini savunmak ve karşı bir güç oluşturmak amacıyla bir araya gelmişlerdir. Bu şekilde, aşırı sol harekete karşı birlikte hareket etme ve güç birliği yapma imkânı bulmuşlardır. Bu gelişmeler, MİT tarafından yakından takip edilen ve değerlendirilen konular arasındadır. MİT, bu grupların teşkilatlanma faaliyetlerini ve birlikte hareket etme eğilimlerini

izlemekte ve bu grupların ülke güvenliği ve istikrarı üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmektedir. Bu çerçevede, istihbarat toplama ve analiz faaliyetleri, bu grupların faaliyetlerini tespit etmeye ve önlemeye yönelik olarak yoğunlaştırılmıştır (Safi, 2023: 235-237).

Son hareket olarak Kürtçülük, MİT'e göre 1960-1980 yılları arasında "bağımsız Kürdistan" kurma amacıyla yapılan çalışmaların karmaşık bir hal aldığı bir süreçtir. Bu karmaşık durumun birçok sebebi olsa da en önemli üç sebep bulunmaktadır. İlk olarak, Türkiye içindeki Kürtçü hareketler, yurtdışıyla organik bağlar kurmaya ve yurtdışındaki benzer hareketlerle irtibat ve temaslarını artırmaya çalışmışlardır. Bu bağlantılar, Kürtçü hareketin uluslararası alanda destek ve tanınırlık kazanma çabalarını desteklemiştir. İkinci sebep, 1960'lı yıllardan itibaren birçok yabancı devletin Kürtçü hareketi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır. Bu devletler, Kürtçü hareketi kendi bölgesel veya ulusal politikalarının bir aracı olarak görmüş ve desteklemiştir. Bu durum, Kürtçü hareketin dış destek ve kaynaklara erişimini artırmıştır. Üçüncü sebep ise MİT'in daha çok iç güvenliğe yönelmesi ve güvenlik istihbaratı konusuna odaklanmasıdır. Bu durum, Kürtçü hareketin yurtdışı ayağına yönelik stratejik analizlerin yeterince yapılamamasına neden olmuştur. MİT'in iç güvenlik tehditlerine odaklanması, dış bağlantıları olan bu hareketin uluslararası boyutunu tam olarak anlamayı ve etkili bir şekilde müdahale etmeyi zorlaştırmıştır (Safi, 2023, 237-239).

Bu süreçte yaşanan iç olaylar ve teşkilattaki içindeki yapısal sorunlar ve yasal eksiklikler 12 Eylül 1980 darbesinden sonra MİT'in yeniden ele alınmasındaki ana etkenler olmuştur. Nitekim 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı" kanun tasarısı 1 Kasım 1983 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve yeni yasa 1 Ocak 1984 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrası kurucu hükümet tarafından ortaya çıkarılıp referandum ile kabul edilen 1982 Anayasası, kendisinden önceki döneme bir tepki niteliği taşımakla birlikte birçok kurum yeni anayasaya göre yeniden tasarlanmıştır. Bu kurumların arasında MİT, siyasi çekişmenin ve çoklu parti düzenindeki demokratik toplumda sahip olamayacağı geniş, özerk, esnek ve güçlendirilmiş yetkilerle yenilenmiştir. Bu durumun arka planında ise dört ana nedenin yattığı söylenebilir; ilk olarak MİT'i daha önce oluşturulmuş çerçeve içinden çıkarıp hareket kabiliyeti sağlamak, ikincisi terör ve terörizmle mücadelede zafiyet yaşanmaması için istihbarat eksikliğini ortadan kaldırmak, üçüncüsü istihbaratı meslek edinecek ve niceliği sağlayacak personel

edinmek, dördüncüsü ise istihbaratı tek elde toplayarak “devlet istihbaratı” olmasını sağlayacak koordineyi gerçekleştirmek olmuştur (Özcan, 2021: 528-529).

Askeri müdahale ile gelen hükümet 1983 yılında Danışma Meclisine sevk ettiği “Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı” kanun tasarısı çok kısa bir görüşmeden sonra genel kurula sevk edilmiş ve meclis genel kurulu 1 Kasım 1983 tarihinde tasarıyı kabul ederek yasalaştırmış ve yeni yasa 1 Ocak 1984 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2937 sayılı “Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu”, sadece MİT’i değil ülkedeki tüm istihbarat yapısını düzenleyen nitelik taşıması bu kanunu bu alanda hukuki bir köşe taşı olarak göstermektedir. 2937 sayılı kanunda MİT, doğrudan Başbakanlığa bağlı bir müsteşarlık olarak belirtilmiştir. (Özcan, 2021: 530)

Başka bir ifadeyle MİT’in, yüksek düzeyde bir bağımsızlık ve yetkiyle donatılmış olduğunu göstermektedir. 2937 sayılı kanun, MİT’in görevlerini, yetkilerini, teşkilat yapısını ve çalışma prensiplerini detaylı bir şekilde ele aldığı anlaşılmaktadır. Bu kanun, 644sayılı kanuna yöneltilen eleştirilerden MİT’in faaliyetlerini yasal bir çerçeve içinde yürütmesini sağlama ve istihbarat hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilemediği algısını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, MİT’in diğer istihbarat birimleriyle koordinasyonunu sağlamak ve istihbarat faaliyetlerinin yasal sınırlar içinde yürütülmesini temin etmek amacıyla da önemli hükümler içerdiği görülmektedir. Bu açıdan 2937 sayılı kanun, Türkiye’deki istihbarat yapısının düzenlenmesinde temel bir referans noktası olarak kabul edilebilir.

2937 sayılı kanunda en önemli husus ise “zarf kanun” olarak bilinen ve kuruluş, yetki ve görevleri yasada genel hatlarıyla belirtilen ancak organizasyonel yapının nasıl olacağı, faaliyetlerini ne şekilde yürüteceğini idari yapıya bırakarak uygulayıcılar tarafından belirlenmesini sağlayan kanun şeklinde olmasıdır. Oysa bu durum 1965 yılında çıkarılan 644 sayılı kanunda istihbarat teşkilatının teşkilat şeması verilmiş ve bu şemanın dışına çıkılmasına izin verilmemiştir. Bu durum sürekli gelişen teknolojik imkanlar ve her türlü esnekliğe sahip terör örgütleriyle mücadelede MİT’in elini güçlendiren etkenlerden bir tanesi olarak gösterilebilir (Özcan, 2021: 531).

2937 sayılı yasada dikkat çeken başka önemli bir husus ise, MİT müsteşarının direk olarak Başbakan’a bağlı olmasıdır. Bu durum 644 sayılı yasada MİT’in Başbakanlık teşkilatına bağlı olarak düzenlenmiştir. Bu durum kendi içinde birkaç sorunu beraberinde getirmekteydi. Öncelikle oluşturulan istihbarat doğrudan MİT’ten sorumlu Başbakan yardımcılarında birine iletiliyor gerek görülürse Başbakana iletiliyordu, bu da telafisi

güç gecikmelere sebep olabiliyordu. Bir başka durum ise, oluşturulan istihbaratın başka bir yetkilinin eline geçmesi “mahrem konulara” çok kişinin vakıf olmasına neden oluyor, bu da kararların gecikmesi anlamına geliyordu (Özcan, 2021: 528-530).

1984 yılında yürürlüğe giren 2937 sayılı kanunun 4. Maddesi MİT’in görevlerini şu şekilde belirtmiştir;

*“a) Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve millî gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında millî güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan Genelkurmay Başkanı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak”.*

*“b) Devletin millî güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.”*

*“c) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Millî Güvenlik Kurulu ve Başbakana tekliflerde bulunmak.”*

*“d) Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.”*

*“e) Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığına ulaştırmak.”*

*“f) Millî Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak.”*

*“g) İstihbarata karşı koymak.”*

Bu görevler, “a” maddesinde devlet çapında millî güvenlik istihbaratının oluşturulmasını ve bu istihbaratın Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve ilgili kuruluşlara iletilmesini amaçlamaktadır. Bu sayede, Türkiye'nin ülke bütünlüğü, bağımsızlığı, güvenliği ve Anayasal düzeni gibi temel unsurlarına yönelik tehditlerin tespit edilmesi ve önlenmesi hedeflenmektedir. Madde “b” ise, MİT'in millî güvenlik siyasetinin belirlenmesi ve uygulanmasında önemli bir rol oynamasını sağlamaktadır. MİT, istihbarat bilgileriyle yetkililere destek sağlayarak, millî güvenlik politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunmakta ve ülkenin güvenliğini sağlamak için önemli bir aktör olarak faaliyet göstereceği anlaşılmaktadır (Çıtak, 2016: 266).

2937 sayılı kanunla MİT'in görevlerini detaylı şekilde belirten maddenin sonunda MİT'ten bu hizmetler dışında bir görev beklenemeyeceği belirtilmiştir. Bu durum 644 sayılı kanuna bir eleştiri olarak ele alınmaktadır. Zira bir önceki dönemde kötü tecrübeler

ile doludur. Bu duruma ek olarak yasa muğlakta kalan iç, dış istihbarat ayrımını da bitirerek her ikisinden de MİT'i sorumlu kılmıştır (Çıtak, 2016: 266)

2937 sayılı kanunun 5. maddesi “Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulunun” kurulmasını içerirken, kurumlara istihbarat üretme yetkisi veren madde gereği oluşturulan istihbaratın gecikmeksizin ilgili mercilere dağıtımını yapmak, tekrarların önüne geçmek için başkanlığını MİT müsteşarının yaptığı bu kurulu oluşturmuştur. Aynı kanunun 6. maddesi ise tüm kamu kurum ve kuruluşlarının bünyesinde oluşan bilgi ve belgeyi MİT ile paylaşmayı gerekirse MİT ile iş birliği yapılmasını istemiştir (Özcan, 2021: 533).

MİT teşkilat yapısı olarak 2937 sayılı kanunla belirtilmiş, teşkilatın idari yapısını uygulayıcıların kendisine bırakmıştır. Bu durum bize belli bir teşkilat yapısını çizmeyi engellemektedir. Ancak bazı değişiklikler ise bilinmektedir. Bunlardan en önemlisi diyebileceğimiz değişiklik terörizm konusunda yaşanmıştır. 1984 yılında ilk silahlı eylemini yapan PKK terör örgütüne karşı yeni bir yapılanmaya giderek 1992 yılında “MİT Operasyon Başkanlığı” ve “Kontr-Terör Merkezi” kurulmuştur. Böylece MİT terörizmle daha iyi bir mücadele içerisine girmek istemiştir. Ayrıca MİT, bu dönemde sivilleşme politikası içerisine girerek bu kapsamda TSK bünyesinden alınan personellerin birçoğu geri gönderilmiş ve boşalan yerlere üniversite mezunu siviller atanmıştır. MİT'in sivilleşmesi yolunda atılan önemli bir işe MİT müsteşarlığına bir sivil olan Sönmez Köksal'ın atanmasıyla gerçekleşmiştir (Ateş, 2012: 39).

2937 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle başlayan süreci toparlayıp özetlemek gerekirse, MİT'in daha etkin bir şekilde çalışmasını ve terörle mücadele gibi önemli görevlerini yerine getirmesini sağlamak amacıyla yeni anayasa ve yasal düzenlemeler ile birlikte MİT, daha güçlü bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu güçlendirilmeye çalışılan yeni yapı, devletin güvenlik ve istihbarat ihtiyaçlarını daha etkin bir şekilde karşılamak için tasarlanmıştır. Yeni anayasa MİT'in daha geniş yetkilere sahip olması hedeflemiş ve siyasi yapıdan uzak özerk bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sayede MİT, istihbarat faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütebilecek ve terörle mücadele gibi önemli görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirebilecekti. MİT'in yasal olarak güçlendirilmesi, devletin güvenlik politikalarının uygulanmasında da önemli bir rol oynamıştır. MİT, terör örgütlerinin faaliyetlerini izlemek, istihbarat toplamak ve analiz etmek, ulusal güvenlik tehditlerini değerlendirmek ve gerekli önlemleri almak gibi görevleri daha etkin bir şekilde yerine getirebilecektir. Yasal olarak güçlendirilmiş yeni yapı, MİT'in devletin güvenlik ve istihbarat ihtiyaçlarını karşılamak için daha etkin bir rol oynamasını hedeflediği gibi ulusal güvenliğin sağlanması ve terörle mücadele gibi

önemli konularda daha etkin bir şekilde çalışarak devletin güvenliğine katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde MİT, ilk kez Türk dış politikasını ilgilendiren alanlarda Milli Güvenlik Kurulu'na (MGK) düzenli olarak bilgi sunma görevini üstlenecekti. Bu durum, dönemin revizyonist ve aktif dış politikası nedeniyle, dışa dönük bir istihbarat teşkilatının gerekliliğini ortaya koyuyordu. Ayrıca, bu dönemde MİT'te sivilleşme eğilimi de gözlemlenmiştir. MİT'te bilgisayar kullanımına geçilmesi, fiziki şartların ve kurum araçlarının yenilenmesi gibi gelişmeler bu dönemde yaşanmıştır. Ayrıca, memuriyette yaş haddi getirilerek teşkilat kadrolarının gençleştirilmesi ve uzmanlık alanlarına göre kuruma dışarıdan sivil yeni personel ve yöneticilerin alınması gibi adımlar da atılmıştır. Bu durum, MİT'in daha etkin ve profesyonel bir yapıya kavuşması amacıyla gerçekleştirilen önemli bir değişikliği yansıtmaktadır. MİT'in sivilleşme eğilimi, kurumun daha esnek, hızlı ve çağdaş bir yapıya dönüşmesini amaçlamaktadır (Safi, 2023: 269).

Bu ılımlı hava kendisini çok hissettirememiş nitekim 1993 yılıyla birlikte Türk dış politikası ve güvenlik siyasetinde eski karar alıcıların pozisyonlarını yenileyeceği ve 2000'li yıllara kadar içe dönük güvenlikçi bir bakışın ülkeye tekrar hakim olduğu görülmektedir. 1990'ların Türkiye için neredeyse bir Sevr sendromu yaşadığı bir dönem olduğu söylenebilir. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın getirdiği fırsatları kollamak yerine, Türkiye batıda Yunanistan ve güneyde Suriye'nin tehditleriyle kuşatıldığını ve bu tehditlerin yurtiçinde PKK tarafından desteklendiğini düşünerek hareket etmiştir. Bu dönemde Türkiye, iç ve dış güvenlik tehditlerine karşı daha sert bir tutum benimsemiştir. PKK'nın terör saldırıları ve sınırların güvenliği konusundaki endişeler, Türkiye'nin dış politikasını etkilemiştir. Ülke, terörle mücadelede daha aktif bir rol üstlenmiş ve içe dönük bir güvenlikçi bakış açısıyla hareket ederek, ulusal güvenliği ve toprak bütünlüğü öncelikli hale gelmiştir (Safi, 2023: 269).

Hem ülke içinde hem de ülke dışında yaşanan bazı olumsuz olaylar MİT'in kendisini geliştirmesi ve kapasitesini artırmasını gerektiğini ortaya koymuştur. Ülke içinde yaşanan olayların başında 1973 – 1986 yılları arasında etkin olan Ermeni terör örgütü ASALA'nın yurtdışına taşan şiddet eylemleri olmuştur. Bu şiddet eylemlerinde ASALA terör örgütü 699 terör eylemi gerçekleştirmiş, 26'sı diplomatik personel 5'i büyükelçi olmak üzere 70 kişi hayatını kaybetmiştir. Yurtiçinde başka bir sorun ise, 1984 yılında ilk silahlı eylemini gerçekleştiren ve günümüze kadar şiddet eylemlerine devam eden PKK terör örgütünün faaliyetleri olmuştur (Özcan, 2021:534).

Yurtdışında ise, İran İslam Devriminin yaşanması ve doğu blokunun çökmesi Türkiye'yi jeopolitik konumundan dolayı zor duruma sokmuştur. Şöyle ki, doğu blokunun çökmesi sonrasında değişen komünizm anlayışı sonrası yeni gerilla hareketleri ortaya çıkmış, İran'da devrim yaşanmış ve Birinci Körfez Harekâtı ile Türkiye'nin güney sınırında boşluklar oluşmaya başlamıştır. Bu durumu fırsat bilen PKK terör örgütü Irak'ın kuzeyinde kendisine güvenli bölge oluşturarak bu bölgeye yerleşmiş, İran'daki devrim neticesinde yönetimi ele alan hükümetin de desteğini sağlamıştır (Özcan, 2021: 534-537).

Yunanistan'ın terör örgütlerine destek vermesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri gerilimli hale getiren önemli bir faktördü. PKK, DEV-SOL ve TİKKO gibi örgütlerin Yunanistan topraklarında kamplar kurması ve eğitim faaliyetlerini sürdürmesi, Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmaktaydı. Bu durum, iki ülke arasında çatışmalara ve diplomatik gerginliklere yol açmaktaydı. MİT, bu dönemde Yunanistan'daki PKK kamplarını yakından takip etmek için çeşitli kaynakları kullanmaktaydı. Özellikle Lavrion'daki kamp, MİT'in öncelikli izleme hedeflerinden biriydi. MİT, bu kamplarda gerçekleşen eğitim faaliyetlerini, lojistik destek sağlanmasını ve terör örgütlerinin Yunanistan üzerinden Türkiye'ye yönelik saldırılarını izlemekteydi. MİT'in bu izleme faaliyetleri, Türkiye'nin ulusal güvenliğini korumak ve terör örgütlerine karşı önlem almak amacıyla gerçekleştirilmekteydi. Yunanistan'ın terör örgütlerine destek vermesi, Türkiye'nin güvenlik çıkarlarını tehdit ettiği için MİT, bu konuda hassas bir şekilde çalışmalarını sürdürmekteydi. Bu dönemdeki MİT kaynaklarının Yunanistan'daki PKK kamplarını izlemesi, Türkiye'nin terörle mücadele stratejisi ve ulusal güvenlik politikalarının bir parçasıydı. MİT'in bu faaliyetleri, Türkiye'nin terör örgütlerine karşı etkin bir şekilde mücadele etmesine ve ulusal güvenliğini sağlama konusundaki çabalarını desteklemeye yönelikti (Safi, 2023: 270).

Tüm yaşananlar MİT'in iş yükünü artırmıştır. Teşkilat bir taraftan “terör istihbaratı” kapasitesini artırmaya çalışırken diğer taraftan da yurtdışında örtülü operasyonlarda bulunmaya çalışmıştır. Bu duruma en önemli örnek ise 1999 yılında PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ı Kenya'da yakalayarak Türkiye'ye getirmesi olmuştur. Ancak MİT'in geniş faaliyet alanı hem iç hem de dış dünyada yaşanan çalkantılı süreç Türkiye adına güvenlik sorunları oluştururken tüm yaşananları takip edecek kadar yapısal, insan kaynağı, teknolojik ve hukuksal yeterliliğe sahip değildi. Bu durum ülke içerisinde istihbarat zafiyeti yaşanmasına neden olmuştur (Çıtak, 2016: 267).

2000'li yılların başında MİT için önemli bir gelişme, MİT müsteşarının değiştirilmesidir. 2005 yılında emekliliğini isteyen Şenkal Atasagun'un yerine, MİT'te

uzun süredir görev yapmış ve son olarak müsteşar yardımcılığı görevini üstlenen Emre Taner atanmıştır. Emre Taner'in bu göreve getirilmesi, iki açıdan önemlidir. İlk olarak, MİT'te sivilleşme çabaları devam etmiştir ve Emre Taner'in atanması bu sürecin bir parçasıdır. MİT'in daha etkin ve profesyonel bir istihbarat teşkilatı haline gelmesi için sivil yöneticilerin göreve getirilmesi önemli bir adımdır. Bu, MİT'in daha bağımsız ve özerk bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla yapılan bir reform girişimidir. İkinci önemli konu ise Emre Taner'in kendisidir. Kendisi reformist bir kişiliğe sahiptir ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra MİT'in acil bir şekilde yenilenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, bürokrasi içindeki statükocu güçlerin muhafazakarlığı nedeniyle bu yenilenme çabalarının bir türlü hayata geçirilemediğini açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu atama MİT'in yeniden yapılandırılması ve modernizasyonu için bir umut olarak görülmüştür. Emre Taner'in reformist yaklaşımı ve MİT'in yenilenme ihtiyacını vurgulaması, MİT'in daha etkin bir şekilde çalışmasını ve çağın gereksinimlerine uyum sağlamasını hedeflemektedir (Safi, 2023: 278-279).

Emre Taner ile başlayan yeni dönemde güvenlik ortamını şekillendiren olaylara baktığımızda Soğuk Savaş dönemiyle kıyaslanamayacak kadar farklı olduğunu göstermektedir. Bu dönemde, tehdit unsurları yöntem, aktör ve araçları açısından önemli değişiklikler göstermiştir ve bu değişikliklerin etkisi sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de hissedilmiştir. Yeni dönemdeki tehdit unsurları, geleneksel devletler arası çatışmalardan farklılaşarak terörizm, siber saldırılar, organize suç örgütleri gibi aktörler ve bu aktörlerin kullandığı yeni teknolojiler ve iletişim araçları yeni güvenlik ortamını etkileyen önemli faktörler olmuşlardır. Bu tehditler, ulusal güvenlik politikalarını ve stratejilerini etkilemenin yanı sıra uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. Bu dönemin bir diğer önemli özelliği ise stabil olmamasıdır. Uzun bir süre boyunca bu şekilde kalacağı öngörülmektedir. Hızla değişen dinamikler, belirsizlikler ve karmaşık güvenlik zorlukları, devletlerin stratejilerini sürekli olarak gözden geçirmelerini gerektirmektedir. Esneklik, hızlı tepki verme yeteneği ve çok taraflı iş birlikleri bu dönemde çok daha önem kazanmıştır (Safi, 2023: 280).

PKK terör örgütünün daha önce almış olduğu eylemsizlik kararını ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında geri çekerek terör eylemlerine geri dönmesiyle Türkiye'de, 2003 yılında PKK terör örgütünün gerçekleştirdiği 16, 2004 yılında 28 ve 2005 yılında 47 terör saldırısı yaşanmıştır (Yeşiltaş, Özdemir ve Kuru, 2022: 219). Ülkede yaşanan terör eylemlerinin artış göstermesi önlem alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Terör örgütlerinin finansal kaynaklarının çeşitlenmesi, teknoloji ve silah envanterlerinin

gelişmesi, üye ve sempatisan sayılarının artması, etkili propaganda araçları kullanımı, eylemlerinin geniş çapta etki yaratması, uzmanlaşma ve bilgi düzeylerinin artması, birbirleriyle iletişim ve iş birliği içinde olmaları ve hatta devlet unsurlarından destek görebilmeleri gibi faktörler terör tehdidinin boyutlarını ölçülemeyecek düzeylere taşımıştır. Dolayısıyla, Türkiye, yeni terör tehditleri karşısında güvenlik politikalarını gözden geçirerek ve bu değişen tehditlere uygun bir şekilde hazırlayarak ele almak zorunda olduğunu anlamıştır (Çıtak, 2016: 244). Bu kapsamda 2005 yılında meclise getirilen 5397 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 03.07.2005 tarihinde Meclisten geçerek aynı gün yasalaşmıştır. Söz konusu kanunun 3. Maddesinde belirtilen;

*“Bu Kanunun 4 üncü maddesinde sayılan görevlerin yerine getirilmesi amacıyla Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen temel niteliklere ve demokratik hukuk devletine yönelik ciddi bir tehlikenin varlığı halinde Devlet güvenliğinin sağlanması, casusluk faaliyetlerinin ortaya çıkarılması, Devlet sırrının ifşasının tespiti ve terörist faaliyetlerin önlenmesine ilişkin olarak, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde MİT Müsteşarı veya yardımcısının yazılı emriyle telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişim tespit edilebilir, dinlenebilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, kayda alınabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmidört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç yirmidört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır”*

düzenlemesi gereği MİT’e iletişimin denetlenmesi yetkisi verilmiştir ( Pınarbaşı, 2014: 48).

Yapılan yasal değişiklik kamuoyunda birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Eleştirilerin ana eksenini istihbaratın, güvenlik tehditlerine karşı önlem almak için kullanılan bir araç olduğu vurgulanmakla birlikte, birçok kişi tarafından da önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Ancak, istihbarat gücüne sahip olan devletlerin ve devlet çalışanlarının bu gücü nasıl kullandıkları ve hesap verebilirlikleri konusunda endişeler bulunmaktadır. Bu endişeler, istihbarat faaliyetlerinin hukuka uygunluğunu ve kişisel özgürlükleri koruma konusundaki etkinliğini sorgulamaktadır. Devletlerin, güvenlik tehditleriyle mücadele etmek için istihbarat gücünü kullanırken, temel hakları koruma ve demokratik değerlere bağlılık konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, istihbarat faaliyetlerinin meşruiyeti ve etkinliği sorgulanabilir hale gelebilir (Çetin ve İnan, 2021: 111).

Etkili bir denetim mekanizmasının olmaması durumunda, güvenlik odaklı istihbarat örgütleri çeşitli sorunlara yol açabilir. İlk olarak, vatandaşlar için bir rahatsızlık kaynağı olabilirler. İstihbarat örgütlerinin faaliyetleri, kişisel mahremiyetin ihlal edilmesi veya keyfi uygulamalar gibi endişelere neden olabilir. Bu durum, halkın güvenini sarsabilir ve istihbarat örgütlerine olan güveni azaltabilir. Ayrıca, etkili bir denetim mekanizmasının eksikliği, farklı istihbarat örgütleri arasında çekişmelere ve rekabete yol açabilir. İstihbarat örgütleri, bilgi paylaşımı ve iş birliği yapmak yerine, kendi çıkarlarını korumak ve üstünlük sağlamak için mücadele edebilirler. Bu durum, istihbarat faaliyetlerinin etkinliğini azaltabilir ve güvenlik açıklarına neden olabilir. Son olarak, etkili bir denetim mekanizmasının olmaması, istihbarat örgütlerinin siyasetin kuklası haline gelmesine yol açabilir. İstihbarat örgütleri, siyasi güçler tarafından manipüle edilebilir ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanılabilir. Bu durum, demokratik süreçlere zarar verebilir ve istihbaratın tarafsızlığını ve bağımsızlığını tehlikeye atabilir (Herman, 2004: 191).

Yapılan yasal düzenleme ile MİT, PKK terör örgütü ile mücadelede 2005 yılında yapısal değişikliklere giderek 2006 yılında bu mücadeleye farklı bir boyut kazandırmıştır. Dönemin MİT Müsteşarı olan Emre Taner, PKK terör örgütüyle ilgili yaptığı değerlendirmede; Türkiye'nin gelecekte dünyada sözü dinlenen güçlü bir devlet olması için ayağındaki prangalar olan PKK terör örgütünden kurtulması gerektiğini ve Kürtlerin devlete bağlılığını sağlayacak yeni bir paradigmaya her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu açıdan sorunun aşılmasında ise MİT'in daha fazla devreye girerek PKK terör örgütünün ele başı olan Abdullah Öcalan ile doğrudan temas kurularak örgütle istihbarat düzeyinde görüşmeler yapılmasına izin verilmiştir. Bu görüşmeler sürerken de devletin diğer birimlerinin aradan çıkarılmasının gerekliliği belirtilmiştir (Erdoğan, 2015: 93).

Öte yandan yapılan yasal ve yapısal düzenlemeler terör olaylarının azalmasını sağlayamamış şiddet olayları giderek artmıştır. PKK'nın yıllara göre terör saldırısına bakıldığında 2006 yılında 103, 2007 yılında 366 ile zirve yaptığı görülmektedir, 2008 yılında yapılan askeri operasyonlar, PKK terör örgütü ile istihbarat düzeyinde görüşmelere başlanması neticesinde terör eylemi sayısı 280'e düşse de eylemler bitirilememiştir (Yeşiltaş, Özdemir ve Kuru, 2022: 219). Artan terör olayları MİT'e yönelik eleştirilerin dozunu artırıyor, MİT'in reorganizasyona gitmesi gerekliliği belirtiliyordu. Bu kapsamda Taner; Türkiye'nin, Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu gibi huzursuzluk, çatışma ve savaşların merkezinde bulunan bir ülke olarak terörizmle

mücadelede "bekle-gör-tavır al" stratejisini uygulayarak savunmada kalmasının mümkün olmadığını vurgulamıştır. Bu sebeple Türkiye'nin ulusal istihbarat fonksiyonlarının, ülkenin güvenlik siyasetini ve dış politikasını destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir (Safi, 2023, 281).

Bu kapsamda MİT, içerisinde idari yapıda değişikliğe giderek bir dizi yeni düzenleme getirmiştir. Bu konuda ilk olarak “Operasyon Başkanlığı” ve “Psikolojik İstihbarat Başkanlığı” kaldırılmıştır. Teknik olarak dinleme görevi bulunan “Bilgi Sistemleri Başkanlığı” istihbarat kısmından çıkarılarak asıl faaliyet alanı olan “Teknik Birim” ile birleştirilmiştir. “Stratejik İstihbarat Başkanlığının” ismi değiştirilerek “Stratejik Analiz Başkanlığı” adını almış ve sadece stratejik plan oluşturmayarak analiz yapması da sağlanmıştır. Bir diğer düzenleme ise kontr-espiyonaj faaliyeti gösteren istihbarata karşı koyma biriminin geliştirilmesi için başkanlık düzeyine çıkarılarak “İstihbarata Karşı Koyma Başkanlığı” kurulmuştur (Gürgen, 2014).

Terörizmle mücadelede her istihbarat örgütü sorunun çözümü için farklı bakış açısına sahip olabilir. MİT, bu sorunun çözülmesinde terör örgütünün ele başı olan Abdullah Öcalan’ı kullanarak çözüme gidebileceğini ön görmüş olabilir. Bu perspektife göre, MİT'in PKK terör örgütüyle yaptığı görüşmeler stratejik bir yaklaşımla ele alınabilir. Benzer şekilde İspanya'nın ETA terör örgütüyle mücadelesinde izlediği stratejiye benzer bir şekilde, MİT de PKK'nın lider kadrosu içinde çözüm sürecini destekleyerek görüşmeleri sürdürmeyi tercih ederek, örgüt içinde ayrışmalara neden olmayı ve bu yöneticileri kendi saflarına çekmeyi hedeflemiş olabilir. Böylelikle, MİT örgütün içine sızarak etkili bir şekilde bilgi toplayabilir ve terör örgütünün faaliyetlerini zayıflatabilir. Bu süreçte yabancı istihbarat servislerinin görüşmeleri engelleme girişimlerini boşa çıkarabilir ve örgütü kendi hedefleri doğrultusunda kullanabileceği değerlendirilebilir (Erdoğan, 2015: 94).

MİT, 2007 yılına gelindiğinde Türkiye'nin yakın çevresindeki sorunların tehdit oluşturacağını öngörmesine rağmen, terörle mücadeleye odaklanması nedeniyle dikkatini dışa yönlendiremedi. Tanımlanan kapsam içinde beklenen gereksinimleri karşılama anlayışına bağlı kalmayı sürdürdü (Safi, 2023: 285).

2007 yılından sonra Dünya genelinde yaşanan siyasi krizler terör örgütlerini farklı bir noktaya taşımıştır. Özellikle MİT, devlet dışı silahlı aktörleri daha yakından takibe almak zorunda kaldı. Yeni dönemin devlet dışı silahlı aktörlerini diğer dönemlerden ayıran üç temel özellik öne çıkmıştır. Birincisi, Arap Baharı'nın etkisiyle, bu aktörler güç boşluklarından yararlanarak bölgeselleşme eğilimi göstermiş ve etkinliklerini

artırmışlardır. Örneğin, 2009'da başlayan çözüm süreci, 2011'de terör örgütü PKK'nın Silvan'da gerçekleştirdiği eylemle son bulmuştur. Aynı dönemde Suriye'de rejim güçlerinin zayıflaması, PKK terörünün Türkiye'yi bölgesel bir tehditle karşı karşıya bırakmıştır. İkincisi, bu dönemde devlet dışı silahlı aktörler, geçmiş dönemlere göre daha fazla yabancı aktörle iş birliği yapma eğiliminde olmuşlardır. Üçüncüsü, bu aktörler hızla gelişen teknolojiyi kullanarak savaş alanlarını ve yöntemlerini çeşitlendirmişlerdir. Suriye ve Irak, bu gelişmelerin bir tür canlı laboratuvarı gibi işlev görmüştür (Safi, 2023: 292).

Bu dönemde, MİT personel politikaları ve teknik alanlarda ihmal edilemeyecek düzeyde önemli gelişmeler de yaşandı Terörizmle mücadele konusunda sürekli gereken destek ve yasal düzenlemeler sağlanarak daha etkin bir istihbarat teşkilatı oluşturulmaya çalışıldığı ayrıca anlaşılmaktadır. Bu bağlamda fiziki şartların iyileştirilmesi ve gelişen teknolojiyen maksimum fayda sağlanabilmesi için projeler de hazırlanmıştır (Özcan, 2021: 539). Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde bulunan Genelkurmay Elektronik Sistemleri Komutanlığının MİT'e dahil olması en dikkat çeken husustur. Dönemin Milletvekili Umut Oran tarafından 7 Haziran 2012 tarihinde 4010 sayılı soru önermesine karşılık, dönemin Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz tarafından 16 Ağustos 2012 tarihinde şu şekilde cevaplanmıştır:

*"Genelkurmay Elektronik Sistemler (GES) Komutanlığı, 21 Kasım 2011 tarihinde imzalanan 'GES Komutanlığı'nın Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarlığı'na Devrine Ait Protokol" ile MİTGES Başkanlığı olarak 01 Ocak 2012 tarihi itibarıyla MİT Müsteşarlığı'na bağlanmış ve söz konusu başkanlığı ismi 15 Mayıs 2012 tarihinden itibaren Sinyal istihbaratı Başkanlığı (SİB) olarak değiştirilmiştir."*

MİT bünyesinde yeni bir başkanlık olan Sinyal İstihbaratı Başkanlığı kurulduğu anlaşılınca birlikte bu durum müsteşarlığa verilen önemi de belirtmektedir (Çıtak, 2016: 268-269).

2012 yılında hem içerde hem de dışarda patlak veren sorunlar 2014 yılında çok daha kapsamlı bir revizyonu gerekli kılmıştır. Sınır ötesinde patlak veren en önemli sorun, hükümet MİT üzerinden farklı bir ülkede PKK terör örgütü ile silah bırakması ve siyasi alana dönmesi konusunda müzakereler devam ettiği sırada "Arap Baharı" olarak bilinen dalga Suriye'ye de gelmiş ve Suriye'yi iç savaşa götürecektir eylemler ortaya çıkmıştır. Sınırlar dahilinde ise en önemli sorun başka bir terör örgütü olan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) baş göstermiştir. FETÖ, PKK ile MİT'in sürdürdüğü görüşmeleri bahane göstererek, emniyet ve yargı mensubu üyeleri aracılığıyla MİT başkanını ifadeye çağırıp

buradan da hükümeti zor durumda bırakılmak hedeflenmiştir. 7 Şubat olayı olarak bilinen bu süreçte Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, MİT müsteşarına, ifadeye gitmemesi talimatını vermesi üzerine girişim sonuçsuz kalmıştır (Özcan, 2021, s.539)

Yapılan girişim sonuçsuz kalması üzerine 18 Şubat 2012 tarihinde “6278 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 2937 sayılı kanunun 26. Maddesinde yapılan değişiklikle MİT mensuplarının soruşturması Başbakanın iznine tabi tutulmuştur (Arkun, 2019, s.36). MİT'in karşılaştığı yeni siyasal ortam, teşkilatın jeopolitik dönüşümle birlikte ortaya çıkan tehditlerle mücadele etmesi ve fırsatları değerlendirmesi için kurumsal yeniden yapılanma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu süreç, MİT'in daha etkin, esnek ve proaktif bir yapıya kavuşmasını sağlayarak ulusal güvenliği güçlendirmeyi amaçlamıştır (Safi, 2023: 296).

Bu dönemde Türkiye, güvenlik, diplomasi ve siyaset alanlarında doğrudan toplumsal ve ekonomik yaşama yansıyan bir dizi tehditle karşı karşıya kaldı. Bu sorunlarla başa çıkmak ve potansiyel olumsuzluklara karşı hazır olmak için köklü bir değişikliğe ihtiyaç vardı. Bu değişikliğin neden MİT tarafından başlatıldığını anlamak için, genel olarak Türkiye'deki kurumların, iç ve dış sorunlar nedeniyle değişim veya gelişim gereksinimlerini ve yeteneklerini artırmak için motivasyona ve esnekliğe sahip olmadığı göz önüne alınmalıdır. Özellikle, diğer güvenlik teşkilatlarına sızan FETÖ mensuplarının kilit pozisyonları ele geçirerek bu kurumların hareket kabiliyetini sınırlaması bu duruma bir örnek teşkil eder. İkinci olarak, Türk Dışişleri geleneği, bu döneme kadar devlet dışı silahlı aktörlerle diplomatik temas kurma ihtiyacını neredeyse hiç görmemiştir. Son olarak, yüz binlerce çalışana sahip olan Emniyet ve Jandarma gibi kuruluşların, hızlı bir paradigma değişikliği veya dönüşümü gerçekleştirebilecek kadar esnek olmamaları da bu durumu etkilemiştir (Safi, 2023: 298).

Bu bağlamda, MİT'in bu süreçte öncü bir rol üstlenmesi önemlidir. MİT, Türkiye'nin iç ve dış tehditlerle başa çıkabilmesi ve güvenliği sağlayabilmesi için gereken değişim ve gelişimi başlatma kabiliyetine sahip olduğu değerlendirilmiştir. Diğer kurumların sınırlamaları ve kısıtlamalarıyla karşılaşmamış olması, MİT'in daha hızlı ve etkili bir şekilde dönüşebilmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm sürecini MİT içinde özel bir şekilde değerlendirerek avantajlarını incelemek bu noktada önem arz etmektedir. İlk olarak, MİT'in diğer kamu kurumları gibi yüzbinlerce personeli olmaması, hızlı ve etkili bir paradigma değişimini kolaylaştırdı. Kontrol ve denetim açısından, MİT diğer kamu kurumlarına göre daha fazla özerklikle hareket edebiliyordu, bu da bürokratik süreçlere

hız kazandırdı. Bu iki avantaj bir araya geldiğinde, teşkilatın bürokratik yavaşlığından kurtulmasına katkı sağlandı. Bir diğer avantaj ise istihbarat personelinin, görevlerine hızla uyum sağlayabilen bir esnekliğe sahip olmalarıydı, bu da değişime uyum sağlamayı kolaylaştırdı (Safi, 2023: 298).

Yukarıda anlatılanlar ışığında 2007 ve 2012 yılları arasında gerçekleşen olaylar 2014 yılında kamuoyunda “Yeni MİT Yasası” olarak lanse edilen “2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 6532 Sayılı Kanun”un hazırlanmasına yol açmıştır. 26 Nisan 2014 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6532 sayılı 15 maddelik kanun, Türkiye'nin ilerleyen süreçte başta terör olmak üzere tüm sorun ve tehditler konusunda istihbaratın rolünün ne kadar önemli olacağını göstermiştir (Arkun, 2019: 37). Bu durumu 6532 sayılı kanunda belirtilen ve MİT'e verilen yetkilere bakılarak da anlaşılabilir (Çıtak, 2016: 269-270).

6532 sayılı kanun ile MİT'e hem yeni görevler hem de yeni yetkiler verilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi 2937 sayılı kanunun 4. Maddesi MİT'in görevlerini belirlemişti. 6532 sayılı kanun ise bu görev tanımlamalarında herhangi bir değişikliğe gitmeden yeni görevler eklemiştir. Bu görevler 6532 sayılı kanunun 1. Maddesinde şu şekilde verilmiştir;

*“h) Dış güvenlik, terörle mücadele ve millî güvenliğe ilişkin konularda Bakanlar Kurulunca verilen görevleri yerine getirmek.”*

*“i) Dış istihbarat, millî savunma, terörle mücadele ve uluslararası suçlar ile siber güvenlik konularında her türlü teknik istihbarat ve insan istihbaratı usul, araç ve sistemlerini kullanmak suretiyle bilgi, belge, haber ve veri toplamak, kaydetmek, analiz etmek ve üretilen istihbaratı gerekli kuruluşlara ulaştırmak.”*

*“j) İstihbarat kapasitesini, niteliğini ve etkinliğini artırmak amacıyla çağdaş istihbarat usul ve yöntemlerini araştırmak, teknolojik gelişmeleri takip etmek ve uygun görülenleri temin etmek.”*

verilen yeni görevleri değerlendirildiğinde ilk olarak “h” maddesinde Bakanlar Kurulu da eklenmiştir. Bu durum 2937 sayılı kanunda “...MGK ve Başbakan tarafından belirtilen görevlerini yerine getirir...” şeklinde düzenlenmişti. Diğer bir durum ise, Bakanlar Kurulunun verdiği görevleri yapmak kısmı çok ucu açık bir görev olmakla birlikte hangi alanı kapsadığı belirtilmemiş, durum uygulayıcıya bırakılmıştır. Duruma netlik kazandıran açıklama ise MİT'in resmi internet sayfasında soru cevap bölümünde cevaplanarak şu ibareye yer verilmiştir; “MİT'in dış güvenlik, millî güvenlik ve terörle mücadele kapsamındaki görevleri icraya yönelik olmaktan ziyade istihbari nitelikte olup

kanunla belirlenen sınırlar içerisinde kalmaktadır” denilmiştir. Ayrıca dikkat çeken bir başka husus ise MİT’e verilen teknolojik araştırma görevidir. Bu görevde çağdaş istihbarat kurumlarını yakalamak, terörün serbestliğini kısıtlamak ve MİT’in terörle mücadelede yetersiz kaldığı eleştirilerini giderme fikri olduğu anlaşılmaktadır (Çıtak, 2016, s.271)

Eklenen (İ) bendi, MİT'in görevlerini daha belirgin hale getirerek genişleten önemli bir yasal düzenlemeyi içeriyordu. Bu düzenleme ile MİT'in görev sahası, 2937 sayılı kanunun 4. maddesinde belirtilen görevlerin ötesine geçerek dış istihbarat, milli savunma, terörle mücadele, uluslararası suçlar ve siber güvenlik gibi alanları içerecek şekilde genişlemiştir. Bunun yanı sıra, (İ) madde değişikliği, teknik istihbaratın destekleyici bir unsur olmaktan çıkarak ana faaliyet alanı haline gelmesine işaret ediyor. Aynı zamanda bu madde, insan kaynaklı istihbarat ve teknik istihbaratın yapısal olarak birleştirilerek yeni bir entegre yapı oluşturulacağını vurgulamaktadır (Safi, 2023: 324).

6532 sayılı kanunun 3. Maddesi ise 2937 sayılı kanunun MİT’in yetkilerinin ele alındığı 6. Maddesini düzenlemektedir. Yeni düzenlemeye göre MİT’e geniş kapsamlı yetkiler tanınmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde yeni yetkileri özetlemek yerine kanunda geçtiği gibi tek tek değerlendirilmesi MİT’in yeniden yapılandırılmasını daha iyi anlatacaktır. Bu kapsamda 6532 sayılı kanunun 3. Maddesi şu şekilde düzenlenmiştir (Arkun, 2019, s.39-40);

*“Millî İstihbarat Teşkilatı bu Kanun kapsamındaki görevlerini yerine getirirken aşağıdaki yetkileri kullanır:*

*a) Yerli ve yabancı her türlü kurum ve kuruluş, tüm örgüt veya oluşumlar ve kişilerle doğrudan ilişki kurabilir, uygun koordinasyon yöntemlerini uygulayabilir.*

*b) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamındaki kurum ve kuruluşlar ile diğer tüzel kişiler ve tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşlardan bilgi, belge, veri ve kayıtları alabilir, bunlara ait arşivlerden, elektronik bilgi işlem merkezlerinden ve iletişim alt yapısından yararlanabilir ve bunlarla irtibat kurabilir. Bu kapsamda talepte bulunulanlar, kendi mevzuatlarındaki hükümleri gerekçe göstermek suretiyle talebin yerine getirilmesinden kaçınamazlar.*

*c) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dört, Beş, Altı ve Yedinci bölümlerinde yer alan suçlara (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeleri hariç olmak üzere) ilişkin soruşturma ve kovuşturmalarda ifade tutanaklarına, her türlü bilgi ve belgeye erişebilir, bunlardan örnek alabilir.*

*d) Görevlerini yerine getirirken gizli çalışma usul, prensip ve tekniklerini kullanabilir.*

*e) İstihbari faaliyetler için görevlendirilenlerin kimliklerini değiştirebilir, kimliğin gizlenmesi için her türlü önlemi alabilir, tüzel kişilikler kurabilir. Kimliğin*

*oluşturulması veya tüzel kişiliğin kurulması ve devam ettirilmesi için zorunlu olması durumunda gerekli belge, kayıt ve dokümanlar ile araç ve gereçler hazırlayabilir, değiştirebilir ve kullanabilir.*

*f) Yabancıların ülkeye giriş ve çıkış ile vize, ikamet, çalışma izni ve sınır dışı edilmesi gibi konularda, ilgili kurum ve kuruluşlardan talepte bulunabilir.*

*g) Telekomünikasyon kanallarından geçen dış istihbarat, millî savunma, terörizm ve uluslararası suçlar ile siber güvenlikle ilgili verileri toplayabilir.*

*h) Yabancı unsurların ülkenin ve vatandaşların iletişim güvenliğini tehdit eden faaliyetlerinin engellenmesine yönelik çalışmalar yapabilir, ilgili kurum ve kuruluşlardan talepte bulunabilir.*

*i) MİT'te görev alan veya alacak kişilerin güvenilirliklerini ve uygunluklarını belirlemek için yalan makinası uygulaması dâhil test teknik ve yöntemlerini kullanabilir.*

*j) MİT mensupları görevlerini yerine getirirken ceza ve infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülerle önceden bilgi vermek suretiyle görüşebilir, görüşmeler yaptırabilir, görevinin gereği terör örgütleri dâhil olmak üzere millî güvenliği tehdit eden bütün yapılarla irtibat kurabilir.”*

(a) bendi ile yapılan yasal değişiklik, MİT'in geleneksel diplomasi yöntemlerinin yetersiz kaldığı sorunların çözümünde alternatif ve yasal bir kanal olarak öne çıkmasını sağladı. Artık MİT, istihbarat diplomasisi faaliyetlerini meşru bir yasal zeminde gerçekleştirebilir hale geldi. J bendi ise bu önemli hükmü daha da pekiştirdi. Aslında (b) bendinde belirtilen yetkiler, MİT'e ilk olarak 1984 yılında 2937 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği zaman verilmiş ve daha sonra 23 Temmuz 2005 tarihinde yapılan değişikliklerle güncellenmişti. Ancak 2000'lerin başından itibaren, birçok kamu hizmetinin özel sektöre devredilmesi ve yeni düzenlemelerin, 2937 sayılı kanundaki hükümlerin etkili bir şekilde uygulanmasına engel oluşturması gibi nedenlerle kanunla ilgili çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştı. Bu değişiklik, yasal düzenlemeyi güncellerken MİT'e terörün finansmanını ve şüpheli para hareketlerini sorun yaşamadan izleme yetkisi sağlıyordu. (c) bendi, terörizm ve casusluk tehditlerine karşı alınacak önlemleri düzenlerken, (g) bendi ise MİT'in bilgiye erişim ve bu bilgiyi saklama yetkisini tanımıştır. Gelişmiş istihbarat teşkilatlarının incelenmesi, yapılan düzenlemenin çağın gereksinimlerine uygun olarak neredeyse tüm yetkileri içerdiğini göstermektedir. Bu düzenleme, terörizmle mücadelede "önleyici istihbarat" kavramına yer vererek, MİT müsteşarı ve yardımcısına iletişimin dinlenmesi ve denetlenmesi yetkisi verilmesiyle terörizmle mücadele odaklı birçok değişikliğin yapıldığını göstermektedir (Olgunsoy, 2019: 132).

6. maddenin b, c ve g bentleri, istihbarat toplama, bilgi iletimi ve depolama süreçlerinde bilişim teknolojilerinin hayati bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır. Bu

nedenle, bu bentlerin MİT'in teknolojik dönüşümlerine temel teşkil eden önemli düzenlemeler olduğunu belirtmek önemlidir. Ayrıca, 2937 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle birlikte, MİT'in görev ve yetkilerinin ötesinde, personel kimliği gizleme, istifa, madalya verme, personelin başka bir kuruma nakledilmesi veya silah taşıma gibi konuların yanı sıra soruşturma izni, yargılama, ceza hükümleri ve tanıklık gibi birçok alanda güncellemeler ve yenilikler yapılmıştır. Bu kanunda gerçekleşen düzenlemelerle ilgili son olarak, MİT'in istihbarat güvenliği ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak için Savunma Sanayisine Başkanlığı fonundan destek vermenin tedarik edilmesine ve bu ihtiyaçlara ilişkin maliyetlerin Savunma Sanayi Başkanlığı tarafından karşılanmasına yönelik 6532 sayılı kanunda yer alan bir hükmün revize edildiğini vurgulamak önemlidir. Yeni düzenlemeye göre, MİT tarafından onaylanan istihbarat ve güvenlik amaçları için gereken kaynaklar artık Savunma Sanayi Destekleme Fonu'ndan MİT hesaplarına aktarılacak ve aktarılan miktar, MİT mevzuatına uygun bir şekilde kullanılacaktır (Safi, 2023: 325).

Açıklanan tüm bu kanuni düzenlemelerle birlikte, MİT, dış istihbarat, milli savunma, terörle mücadele, uluslararası suçlar ve siber güvenlik alanlarında daha etkin bir şekilde faaliyet gösterebilecek bir kapasiteye sahip hale geldi. Bu düzenlemeler aynı zamanda teknik istihbaratın bağımsız bir ana faaliyet birimi olarak gelişmesine de olanak tanıdı. Özellikle 2014 yılından itibaren MİT, mobil sistemlerden uydu sistemlerine ve siber sistemlere büyük yatırımlar yaparak, 2937 sayılı kanunda verilen görev ve yetkilerle bu alanlarda önemli ilerlemeler kaydetti. Bu sayede, teşkilatın aktif ve pasif veri toplama kapasitesi önemli ölçüde arttı. Ayrıca, açık kaynaklardan istihbarat üretme yeteneği de ciddi şekilde gelişti. Bu gelişmeler, MİT'in elde ettiği verilerin çeşitliliği ve miktarında büyük bir artışa yol açtı ve gelecekte yapay zeka alanına yatırım yapma ihtiyacını ortaya çıkardı. Elbette, bu süreç yeni personel alımını ve organizasyonel altyapının oluşturulmasını da içermektedir. Kanundan anlaşılacağı üzere, MİT artık farklı istihbarat disiplinlerini entegre eden ve bu disiplinler arasında iletişimi sağlayan bir yapıya dönüşmekteydi. Geçmişte, uzmanlık birimleri arasında önemli mesafeler bulunurken, sistem daha çok istihbarat disiplinlerini ve birimlerini ayrı ayrı işletmeye dayanıyordu. Bu durum, merkezi ve sahada geçerliydi. Ancak son dönemde, hibrit savaş ortamının yöntemlerinin ve aktörlerinin çeşitlenmesi nedeniyle, disiplinler arası iletişim ve koordinasyon artık bir gereklilik haline gelmişti. Bu operatif, teknik ve analitik yeteneklerin bir araya getirilmesini ve entegre edilmesini gerektiriyordu. Bu da yeni bir

kompartmanlaştırma ve koordinasyon dengelemesi oluşturmanın önemini vurguluyordu (Safi, 2023: 323-326).

2014 yılındaki değişiklikler MİT için bir dönem noktası niteliğinde olmuştur. Bu süreçten sonra 2016 yılında darbe teşebbüsü sonrasında istihbarat yapısında yeni bir düzenleme ele alınmıştır. İlk olarak “Dış İstihbarat Birimi” ile “Özel Operasyon Birimi” ayrılmıştır. Bu ayırmadan sonra ise her birime gereken müsteşar yardımcısı sayısı sağlanabilmesi için müsteşar yardımcısı sayısı dörtten altıya çıkarılmıştır. Ayrıca daha önce koordinasyondan sorumlu müsteşar yardımcısı yokken yeni düzenlemeyle koordinasyondan sorumlu müsteşar yardımcısı belirlenmiştir (Aydemir, 2016)

2017 yılında MİT, bir kez daha değişikliğe uğramıştır. Ancak bu değişiklik diğerleri gibi terör kaynaklı olmayıp 2016 yılında yapılan referandum sonrası Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş ile olmuştur. Böylece Başbakanlık kaldırılmış ve başbakanın tüm yetkileri yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanına verilmiştir (Habertürk, 2017). Bunu düzenleyen 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile MİT müsteşarlığı Cumhurbaşkanına bağlanmıştır. Yeni yapılan düzenlemelerle müsteşarlıklar da kaldırılmış, 2018 yılında çıkarılan KHK ile müsteşarlık olan MİT, Başkanlığa yükseltilmiş MİT müsteşarı unvanı da MİT Başkanı olarak değiştirilmiştir. MİT içerisinde olan Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu, terörizmle daha etkin mücadele için gerekli olan hızlı istihbaratın sağlanması amacıyla Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır. Ayrıca 2016 yılında teşebbüs aşamasında kalan darbe girişimi sonrasında yoğun eleştiri alan MİT, kendini, “TSK içinde istihbarat elde etme yetkisinin olmadığını” söyleyerek savunmuştur. Hükümet bu durumun ortadan kaldırmak adına 694 sayılı KHK ile MİT’e TSK mensupları hakkında istihbarat toplama yetkisi vermiştir (Çelik, 2017).

Toparlayacak ve tüm süreci istihbaratın terörizmle mücadeledeki rolü bağlamında ele alarak MİT özelinde yapılan yasal ve yapısal değişiklikler açısından değerlendirecek olursak; 1960 askeri darbesinin ardından MAH başkanı görevden alınarak asker kökenli bir ismin atanması, askeri kontrolün teşkilata getirilmesi amacı taşımıştır. Bu dönemde MAH darbeye karşı olan kişileri ve kurumları tespit etmek için kullanılmaya çalışılmış, bu amaçla teşkilat içindeki askeri personel sayısı giderek artırılmıştır. Ancak, MAH içindeki analitik yeteneklerin eksikliği, medya, üniversiteler ve yabancı ilişkileri olan sendikalar gibi dönemin önemli sorunlarını takip edememe sorununa yol açmıştır. Asıl sorun ise MAH'ın stratejik düzeyde analiz yapamaması bu sorunların kaynağının belirleyememesi olmuştur. MAH'ın kuruluşu ve çalışmaları üzerinde birçok tartışma yaşanmış ve MAH'ın geliştirilerek değişiklikler yapılmasını gündeme getirilmiştir. Bu değişiklikler,

Türkiye'nin milli güvenlik ihtiyaçlarına ve dönemin zorluklarına yanıt verme çabalarının bir yansıması olmuştur.

Bu minvalde yürürlüğe giren MİT Kanunu, MAH'a kıyasla teşkilatın sorumluluklarını genişletmiş ve gerektiğinde gizli operasyonlar gerçekleştirebilen bir istihbarat ajansına dönüştürülmüştür. MİT'in kurulması, Türkiye'ye daha merkezi bir istihbarat teşkilatı ve daha koordineli bir şekilde istihbarat faaliyetleri yürütme yeteneği sağlamıştır. Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun Türkiye'nin istihbarat modeli üzerindeki etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu etki, Türkiye'nin istihbarat faaliyetlerini Batılı müttefikleriyle daha uyumlu hale getirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, MİT'in kurulmasıyla Türkiye'nin istihbarat modelinin tamamen değişmediğini, mevcut yapıyı güçlendirmeyi hedeflediğini belirtmek önemlidir.

Bu dönemdeki eleştiriler ve tartışmalar, MİT'in yeniden yapılandırılması ve daha etkili bir şekilde faaliyet göstermesi gerektiğini vurgulamıştır. Koordinasyon sorunları, stratejik analiz yeteneklerinin eksikliği ve diğer güvenlik kurumlarıyla işbirliği ihtiyacı gibi konular tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yapısal sorunlar MİT'in etkili bir şekilde çalışmasını engellemiştir. Bu sorunlar arasında Milli Güvenlik Kurulu'nu (MGK) zamanında bilgilendirememesi, istihbarat faaliyetlerinin kapsamına yönelik sınırlamalar, MİT içindeki personel eksikliği ve diğer güvenlik teşkilatıyla koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Bu zorluklara rağmen, MİT yeteneklerini geliştirmek ve teknolojik ilerlemelere uyum sağlamak için çaba sarf etmiştir. Bu amaçla Elektronik ve Teknik İstihbarat Başkanlığı'nın kurulması ve ileri teknoloji kullanımı, MİT'in istihbarat toplama ve analiz yeteneklerini geliştirmesine olanak sağlamıştır.

Genel olarak, MİT'in kurulması Türkiye'nin istihbarat yeteneklerini güçlendirmeyi ve değişen güvenlik zorluklarıyla başa çıkmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte, dış etkenlerin ve mevcut yapıdaki sınırlamaların Türkiye'nin istihbarat modelindeki değişiklikleri değerlendirirken dikkate alınması gerekmektedir.

1965-1980 döneminde yaşanan sorunlar Türkiye'nin güvenlik politikalarını ve istihbarat faaliyetlerini şekillendirmiştir. MİT, yapısal ve yasal düzenlemelerle güçlendirilerek terörle mücadele ve millî güvenlik konularında daha etkin bir rol oynaması hedeflenmiştir. Ancak, bu süreçte yaşanan sorunlar ve yapısal eksiklikler, hedeflenen sonuca ulaşılamamasına neden olmuştur. 1965-1980 yılları arasında MİT, yapısal ve yasal açıdan eleştirilere maruz kalmış olmasına rağmen modernleşmeye de çalışmıştır. Ancak teşkilatın yeniden yapılandırılması gerektiği tüm otoritelere vurgulanmıştır. Bu dönemdeki sorunlar, iç ve dış politikayı etkileyerek güvenlik

zafiyetlerine yol açmıştır. Terör eylemleri ve darbe girişimleri gibi iç sorunlar ülkenin istikrarını tehdit etmiş, aynı zamanda Kıbrıs sorunu ve Doğu Blok'unun etkisi gibi faktörler de uluslararası ilişkileri karmaşıklaştırmıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin güvenlik politikaları ve istihbarat faaliyetleri bu durumlara göre şekillenmiştir. Özellikle istihbarat birimlerinin rolü ve etkinliği bu durumları aşmak için artırılmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla MİT, 1983 yılında çıkarılan 2937 sayılı kanunla yeniden yapılandırılmıştır. Bu kanun, MİT'in görevlerini, yetkilerini ve teşkilat yapısını ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Bir önceki dönemin sorunları bu kanunda MİT'in görev ve yetkileri haline gelerek, milli güvenlik istihbaratını oluşturarak devlet çapında iletmek ve milli güvenlik siyasetine katkı sağlamak gibi görevler verilmiştir. Ayrıca, kamu kurumlarının istihbarat faaliyetlerini yönlendirmek ve koordine etmekle de sorumlu tutulmuştur.

MİT'in 2937 sayılı kanunla daha bağımsız ve yetkili hale gelmesi, terörle mücadele ve milli güvenliği sağlama konusundaki kararlılığını yansıtmıştır. Kanun aynı zamanda MİT'in iç ve dış istihbarat ayrımını ortadan kaldırarak daha etkili bir yapıya dönüşmesine olanak tanımıştır. Bu süreçte, MİT terörle mücadelede daha etkili olmak için yeni bir yapılanmaya gitmiş ve sivilleşmeye yönelik adımlar atmıştır. Ayrıca, MİT dış politika alanındaki bilgilendirme rolü de artmıştır.

Sonuç olarak, 1980-2000 arasındaki dönem MİT için önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde MİT terörle mücadelede daha etkin bir rol oynamak amacıyla MİT Operasyon Başkanlığı ve Kontr-Terör Merkezi gibi birimler oluşturarak, yasal ve yapısal değişiklikler ile MİT'in terörle mücadelede daha etkin ve güçlü bir şekilde çalışmasını sağlamış ve ülkenin güvenliği açısından önemli bir rol oynamıştır.

2000'li yılların hemen başında Türk dış politikası içe dönük ve güvenlikçi bir yaklaşım benimsemiştir. PKK'nın terör saldırıları ve sınırların güvenliği konularındaki endişeler, Türkiye'nin içe dönük bir güvenlikçi bakış açısı benimsemesine neden olmuştur. MİT'in terörle mücadeledeki rolü artarken, terör tehditlerinin artması nedeniyle yeni yasal ve yapısal değişikliklere gitmiştir. Yunanistan'ın terör örgütlerine destek vermesi, MİT'in ulusal güvenliği koruma amacıyla Yunanistan'daki PKK kamplarını izlemesine yol açmıştır.

2000'li yılların başında MİT müsteşarı değişmiş ve Emre Taner atanmıştır. Taner, teşkilatın içinden olması ve teşkilatın sorunlarını çok iyi bilmesi MİT'in yeniden yapılandırılması ve modernizasyonu için reformist bir yaklaşım benimsemesini sağlamıştır. Ancak bu dönemde terörizmle mücadeledeki zorluklar devam etmiş, PKK

terör örgütünün eylemleri artmıştır. Bu durum, Türkiye'nin güvenlik politikalarını gözden geçirmesi gerektiğini göstermiştir. Bu kapsamda iletişimin denetlenmesi yetkisi veren yasal düzenleme başta olmak üzere birçok konuda reform sayılabilecek düzenleme yapılarak MİT'in terörle mücadele stratejileri ve Türkiye'nin terör tehditleriyle başa çıkma yaklaşımını yeniden ele alınmıştır.

Türkiye, terör örgütlerine destek veren ülkelerle ilişkilerini sınırlamış ve terörle mücadelede uluslararası işbirliğini önemsemiştir. Ayrıca, Türkiye'nin terörle mücadeledeki kararlı tutumu, uluslararası toplumda terörle mücadelede daha aktif bir rol oynamasını sağlamıştır. Ancak, bu dönemde Türkiye'nin iç ve dış güvenlik tehditlerine odaklanması, bazı eleştirilere yol açmıştır. İçeride dönük güvenlikçi bir bakış açısı, bazı demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına ve insan hakları ihlallerine yol açabileceği kaygısıyla eleştirilmiştir. Ayrıca, terörle mücadelede sadece askeri ve güvenlik önlemlerine odaklanması, köklü çözümler üretme konusunda sınırlılıklar getirmiştir.

2007 ile 2012 yılları arasında yaşanan terör olayları, 2014 yılında "Yeni MİT Kanunu" olarak bilinen ve resmi olarak "6532 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" olarak adlandırılan hazırlıklara yol açmıştır. Özellikle terör gibi çeşitli sorunlar ve tehditlerle başa çıkmak için istihbaratın Türkiye'nin geleceğindeki önemini göstermesi açısından bu yasal değişiklik çok önemli bir hal almıştır. MİT, yeni yasal düzenleme sayesinde yabancı istihbarat, milli savunma, terörle mücadele, uluslararası suçlar ve siber güvenlik alanlarında daha etkili bir şekilde faaliyet gösterebilecek yapıya kavuşturulmuştur. Bu düzenlemeler ayrıca teknik istihbaratın bağımsız bir ana faaliyet birimi olarak gelişimini de kolaylaştırmıştır. Özellikle 2014 yılından bu yana MİT, 2937 Sayılı Kanun'da verilen yeni görev ve yetkilerle uyumlu yatırımlar aracılığıyla mobil sistemler, uydu sistemleri ve siber sistemler konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Sonuç olarak, MİT'in aktif ve pasif veri toplama kapasitesi önemli ölçüde artırılmıştır. Ayrıca, açık kaynaklardan istihbarat üretme yeteneği de önemli ölçüde gelişmiştir. Bu gelişmeler, MİT tarafından elde edilen verilerin çeşitliliği ve miktarında önemli bir artışa neden olmuş, yapay zeka alanında gelecekteki yatırımların gerekliliğini vurgulamıştır. Elbette, bu süreç aynı zamanda yeni personel alımını ve kurumsal altyapının oluşturulmasını da içermiştir. Kanundan da anlaşılacağı üzere MİT, farklı istihbarat disiplinlerini entegre eden ve aralarındaki iletişimi kolaylaştıran bir yapıya dönüşmüştür. Geçmişte uzmanlaşmış birimler arasında önemli boşluklar bulunuyordu ve

sistem, istihbarat disiplinlerini ve birimlerini ayrı ayrı işletmeye daha fazla dayanıyordu. Bu hem merkezi hem de saha düzeyinde geçerliydi. Ancak hibrit savaş ortamındaki yöntemlerin ve aktörlerin çeşitlenmesi nedeniyle disiplinler arası iletişim ve koordinasyon gerekliliğinin hayati öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu aynı zamanda, teknik ve analitik yeteneklerin entegrasyonunu sağlayacak, yeni bir bölümlendirme ve koordinasyon denge oluşturmanın da önemini ortaya çıkarmıştır.

Terörizmle mücadelede istihbarat kullanımı bağlamında Türkiye'nin en gelişmiş istihbarat örgütü olan MİT özelinde, tarihsel süreç içerisinde, nasıl bir dönüşüme uğradığını yasal boyutu ve buna bağlı olarak da organizasyon yapısı anlatılmaya çalışılmıştır. MİT'te yapılan yasal ve yapısal değişikliklerin daha iyi anlaşılabilmesi sahada alınacak başarılı sonuçlarla örtüştürülmektedir. Bu minvalde terörle girişilen mücadelede istihbarat kurumlarının rolünün anlaşılması için MİT özelinde PKK ile mücadelesinde sahadaki kazanımlarına bakmamız gerekmektedir. Bu durum bize hem başarının ne kadar büyük olduğu hem de yapılan değişikliklerle MİT'in teknolojik, koordinasyon ve yöntem değişikliği gibi alanlarda gelişimini gösterecektir.

#### **4.2.3 MİT'in operasyonel gelişimi**

Çalışmanın bu kısmında MİT'in gelişimini ortaya koyabilmek adına operasyonel gelişimine bakmanın gerekliliği önem arz etmektedir. İstihbaratın doğasında olan gizlilik gereği birincil kaynaklardan faydalanamamak çalışmada açık kaynaklardan elde edilen bilgilerin MİT'in operasyonel kabiliyetinde iyileşme, teknolojik imkanlardan faydalanma, güvenlik birimleriyle işbirliğinin geliştirilmesi, terörizmle mücadelede yöntem değişikliği (liderlerin hedef alınması/dekapitasyon) gibi faktörler altında yaşanan gelişmeler içerik analizi yapılarak hangi alanlarda gelişme yaşandığı da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

26 Nisan 2014 tarihinde 6532 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, 2937 sayılı kanunun 4. Maddesine eklenen (h) bendine göre MİT'e operasyon yetkisi verilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmı 2014 yılından itibaren yaşanan gelişmeleri ele almaktadır. Bu açıdan 2014 yılı MİT için bir milat olmaktadır. Bu amaçla ilk olarak MİT'e verilen operasyon yetkisine sebep olan olaylara değinilerek yasal değişiklikten önceki ortam ortaya konulacaktır. Devamında ise MİT'e operasyonel kabiliyetin kazandırılmaya çalışıldığı gerekli alt yapı çalışmaları ve ilk operasyonlara değinilecektir. Son olarak ise terörizmle mücadelede yöntem değişikliğine giden süreç (liderlerin hedef

alınması/dekapitasyon) ele alınarak bu süreçte MİT'in nokta operasyonları verilecek ve Türkiye'nin terörizmle mücadele kapsamında stratejik bir açılım yaşadığı anlatılmaya çalışılacaktır. Böylece yaşanan yasal ve yapısal gelişmelerin sahaya yansımaları olan operasyonel gelişmelerin, Türkiye'nin terörizmle mücadelesini nasıl etkilediğini ortaya koyacaktır.

Türkiye'nin yeni güvenlik anlayışı, yeni bir istihbarat anlayışını gerektirir. İstihbarat örgütleri, tehditlerin değişen niteliği, çeşitlenen kaynakları, boyutu ve zamanlaması konusunda büyük bir sorumluluk taşımaktadır. İstihbarat zafiyeti, güvenlik sorunlarında önemli bir endişe kaynağıdır. En etkili güvenlik savunması, tehditlerin saldırı düzeyine ulaşmadan önce bertaraf edilmesidir. Bu nedenle, istihbarat faaliyetleri ve önleyici eylemler, terörizmle mücadelenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Çıtak, 2016: 162).

Güvenlik anlayışındaki değişiklikler ve dönüşümler, istihbaratın rolünü büyük ölçüde artırmıştır. Bununla birlikte, bu değişiklikler ülkeden ülkeye farklılık gösterir ve istihbaratın önemi, her devletin algıladığı tehditlere ve ulusal çıkarlarına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Tehditlerin doğasındaki değişiklikler, istihbaratın daha fazla vurgulanmasını gerektirir. Bu minvalde istihbarat örgütlerinin operasyonel yetkilere sahip olup olmaması ise tartışmalı bir konudur. Örgütlerin bürokratik zorlukları aşma, hızlı hareket etme ve gizli bilgilerin sızmasını önleme amacıyla, istihbarat operasyonlarını yürütmek üzere askeri birimlere benzer özel yapılar oluşturmanın gerektiğini öne sürülmektedir. Operasyonel yetkilere sahip olmamaları, sahada verilmesi gereken ani reaksiyonu verememesi, diğer güvenlik birimlerine bağlı olması ve en önemlisi zaman kaybı bir dezavantaj oluşturacağı savunulur. Diğer taraftan operasyonel yetkinin olmasının istihbaratın doğasına uygun olmayabileceği ve kontrolsüz bir güce dönüşebileceği kaygıları vardır. Bu nedenle, istihbarat örgütlerinin operasyonel yetkileri konusunda son derece dikkatli olunmalıdır.

Dünyanın önde gelen birçok istihbarat örgütü hem yurt içinde hem de yurt dışında operasyonlar gerçekleştirir ve farklı üst düzeydeki gizli faaliyetlerde bulunur. Ancak, özellikle terörle mücadele ve önleyici güvenlik amaçları doğrultusunda birçok istihbarat örgütü, operasyonel yetkilerini artırma yoluna gitmiş, bu tür görevler için özel birimler oluşturmuş ve gerekli yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir (Çıtak, 2016: 182). Bu durum Türkiye için 2010 yılından itibaren yaşanan olumsuz olayların akabinde MİT'e biçilen proaktif görevler gereği 2014 yılındaki yasal değişiklikle gerçekleşmiştir.

2014 öncesi dönemde 1984-2002 yılları arasında Türkiye'nin terörizmle mücadelesi genel olarak, bölücü terörle etkin bir mücadele yaklaşımı benimsemek amacıyla silahlı yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde, terörle mücadelenin başlıca yürütücüsü olarak Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) rol oynamış ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile sınır ötesinde askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca, daha etkili bir terörle mücadele için kurumsal yapıların güçlendirilmesi amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde Jandarma Asayiş Kolordusu, Jandarma Özel Harekat ve Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı gibi birimler oluşturulmuş, Emniyet Genel Müdürlüğü ise Terörle Mücadele Daire Başkanlığı ve Özel Harekat Daire Başkanlığı gibi birimler kurmuştur. Aynı dönemde, köylerde ve mezralarda yaşayan vatandaşların kendilerini korumalarına olanak tanımak amacıyla Geçici Köy Koruculuğu sistemi uygulanmıştır (Çapar, 2013: 149-163). MİT ise, bu kurumlara gerekli bilgi sağlama konusunda sadece iç güvenliğe endeksli bir yapıya sahip olmuştur.

2002-2014 yılları arasında Türkiye'nin bölücü terörizmle mücadelesinde, silahlı mücadeleden demokratik yönetime geçişin önemli olduğu bir dönem yaşanmıştır. Bazı askeri operasyonlar sürdürülmüş olsa da temelde terörün kökenlerini ele alan bir yaklaşıma vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede, 2002-2014 arasında 8 AB Uyum Paketi ve 4 Demokratikleşme Paketi açıklanmıştır. Özel olarak, 2002'de OHAL uygulaması sona ererken, 2004'te Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır. Terörle mücadele organizasyonları açısından, Terörle Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuş ve ayrıca 04.03.2010 tarihli 5952 sayılı Kanun ile terörle mücadele politikalarının geliştirilmesi ve ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanması için İçişleri Bakanlığına bağlı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı kurulmuştur. Bu kurum 2018 yılında tekrar kaldırılmıştır.

Terörizmle mücadele kapsamında, 2009 yılında başlatılan "Milli Birlik ve Beraberlik Projesi" ile terör sorununun temel nedenlerine demokratik çözümler getirilmesi hedeflenmiştir. Bu süreçte, kültürel anlamda adımlar atılmış, TRT-6 gibi Kürtçe yayın yapan bir kanalın kuruluşuna izin verilmiş, cezaevlerinde Kürtçe konuşma serbestliği getirilmiş, Artuklu Üniversitesi'nde Kürtçe bölümü oluşturulmuş ve 2012'de Kürtçe dersler seçmeli olarak okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca, 2013 yılında mahkemelerde Türkçe dışındaki dillerde ifade verilmesine izin verilmiştir. Bu projenin

daha iyi anlaşılabilmesi için "akil insanlar heyeti" oluşturulmuş ve çalışmalar sonucunda bir rapor hazırlanarak hükümete sunulmuştur (Çıtak ve Alkan, 2015: 88-92).

Türkiye'nin terörle mücadele reformları sürekli bir şekilde devam etmiştir. Özellikle 2010 yılından itibaren yaşanan gelişmeler, MİT'e operasyon yetkisinin verilmesinin gerekliliğini daha belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yeni siyasi ortam, MİT'in jeopolitik dönüşümle birlikte ortaya çıkan tehditlerle etkili bir mücadele yürütmesi ve bu değişimlerden kaynaklanan fırsatları en iyi şekilde değerlendirebilmesi için gerekli kurumsal yeniden yapılanma için uygun bir zemin oluşturmuştur.

2009 yılında Çözüm Süreci ile başlayan ve gövde gösterisine dönen mitingler, 2011 yılında PKK'nın Silvan'da 13 güvenlik görevlisinin şehit edilmesi ve bir ay kadar sonra Çukurca'da 11 askerin şehit edilmesi gibi saldırılarla gergin bir döneme girildi. Bu dönemde, bir ses kaydının ortaya çıkması MİT'i hedef haline getirdi. Bu ses kaydı, dönemin Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı ve Başbakan Özel Temsilcisi Hakan Fidan ile MİT Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş'in PKK yöneticileri Mustafa Karasu ve Sabri Ok ile Oslo'da yaptığı iddia edilen bir konuşmaya ait olduğu iddiasıyla gündeme geldi. Ses kayıtları, PKK'ya yakınlığıyla bilinen Dicle Haber Ajansı tarafından kamuoyuna sızdırıldı. Aslında, MİT'e yönelik operasyon, 2010 yılında Belçika'daki PKK/Kongra-Gel binasının polis tarafından basılması ve Oslo görüşmelerine ait ses kaydının ele geçirilmesi ile başladı. Bu kayıt daha sonra Belçika polisi tarafından Türk polisine teslim edildi. 2011 yılında Dicle Haber Ajansı'nın ses kayıtlarını kamuoyuna servis etmesinin hemen ardından, ilerleyen yıllarda FETÖ üyesi olduğu anlaşılan Alp Kağan Polatkan adlı bir kişi, bu ses kayıtlarıyla ilgili suç duyurusunda bulundu ve MİT'e yönelik operasyonun düğmesine basılmış oldu (Safi, 2023: 296-297).

Devam eden süreçte, 2012 yılında KCK operasyonu sırasında Demokratik Toplum Partisi'nin Diyarbakır İl Binası'nda yapılan aramada, 2009 yılında Oslo görüşmelerine ait ses kayıtları ve protokollerinin bulunduğu iddia edilen bir harddisk ele geçirildi. Bu, Brüksel'deki PKK binasına yapılan baskınla başlayan operasyonun son aşamasıydı. Operasyonun amacı, MİT'in eski ve mevcut mensuplarını bölücü terör örgütüyle organik ilişki içindeymiş gibi göstermeye çalışmaktı. Bu amaç doğrultusunda, yargı 7 Şubat 2012'de dönemin MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ı, eski MİT Müsteşarı Emre Taner'i ve eski MİT Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş'i şüpheli sıfatıyla ifadeye çağırdı. Bu durum, sadece Türkiye Cumhuriyeti ve MİT'e karşı gerçekleştirilen bir operasyon

değil, aynı zamanda teşkilattaki dönüşüm iradesine ve bu iradeyle hayata geçirilen kritik reformlara yönelik bir sabotajdı (Safi, 2023: 308).

2013 yılında ise Cumhuriyet tarihinin en kanlı saldırılarından biri olan Reyhanlı terör eylemi engellenememiştir. Reyhanlı'da çok kısa arayla patlatılan iki bomba 55 vatandaşımızın yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Çok gergin olan siyasi ortam bu terör saldırı neticesinde kopma noktasına gelmiş kamuoyu ve geniş kesimlerce “istihbarat zafiyeti” gösterildiği gerekçesiyle MİT bir kez daha hedef tahtasına konmuştur. Bu durum ilerleyen süreçte MİT'e karşı yürütülen psikolojik savaş ortamına dönüşmüştür. Aslında Reyhanlı saldırısından önceki sürece baktığımızda daha önce belirttiğimiz istihbarat örgütlerinin operasyon yetkisi olmaması durumunda ortaya çıkan olumsuz durumu bize net anlatmaktadır. Şöyle ki, bu saldırıdan önce MİT böyle bir saldırı olabileceği yönünde sahada edindiği bilgiyi Hatay İl Emniyet Müdürlüğü'ne istihbarat notu olarak göndermiştir. Bir süre sonra MİT konuyla ilgili daha somut bilgilere ulaşmış ve “Abu Firas” kod adlı Anas Asalieh'in Hatay'daki muhalif Suriyelilere karşı eylem hazırlığında olduğunu ve bu şahsa Murat Özdeş ve Mahmut Küçükavcı isimli Türk vatandaşlarının yardım ettiğini bildirmiştir. Öte yandan MİT 31 Ekim 2012 tarihinde Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) Acilciler grubundan Mihraç Ural'ın Türkiye-Suriye sınır hattındaki nüfus ve askeri hareketlilik hakkında bilgi topladığını ayrıca iletmiştir. Anlaşılacağı üzere MİT konunun takibini sürekli yapmış her türlü gelişmeden Emniyet birimlerini bilgilendirmiştir. Devam eden süreçte Hatay Terörle Mücadele Şube Müdürü ve Hatay MİT Müdürü toplantı yaparak Hatay İstihbarat Şube Müdürlüğünden operasyon için destek istemiş ancak İstihbarat Şube Müdürü, Terörle Mücadele ve MİT arasında ortaklaşa yapılacak çalışmaya dahil olmak istemediklerini bildirmiştir (Safi, 2023: 311-312)

2 Şubat 2013 tarihinde Hatay'da Abu Faris adlı bir teröristi yakalamak için yapılmak istenen operasyon, Abu Faris'in 1 Mart 2013 tarihinde Suriye'den Türkiye'ye girişi sırasında gerçekleşmemiştir. Bu operasyonun gerçekleştirilmesi için Cumhuriyet Savcısı Özcan Şişman'ın izni gerekmektedir, ancak bu izin alınmadığı için Abu Faris tekrar Suriye'ye dönmüştür. 9 Mayıs 2013 tarihinde ise Hatay Emniyeti, Mihraç Ural'ın Suriye'den Samandağ'a 1 ton C3 patlayıcı getireceği ve ardından iki araç ile eylemi gerçekleştireceği yönündeki bir ihbar almıştır. Ancak bu ihbarın Hatay MİT Müdürlüğüne ulaşması bile bir buçuk gün sürmüştür. MİT, yaptığı çalışmada patlayıcıların naklini gerçekleştirecek araçların plakalarını ve saldırıyı düzenleyecek olan

Yusuf Nazik ve Nasır Eskiocak gibi şahısları tespit etmiştir. Ayrıca, Nasır Eskiocak'ın telefonu dinlenmiş ve eylemin yapılacağı araçların bilgileri, eylem zamanı ve muhtemel yeri belirlenerek Reyhanlı İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne operasyon yapılması için iletilmiştir. Ancak, bu operasyon gerçekleştirilmemiş ve sonuç olarak 55 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir (Safi, 2023: 313).

Yaşanan bu terör saldırısı incelendiğinde, istihbarat örgütlerinin karşılaştığı önemli bir sorun olan işbirliği ve operasyon koordinasyonu eksikliği, belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Operasyon yetkisine sahip olmayan MİT, önce emniyeti ikna etmeye çalışmış, ardından gerekli adli izinlerin alınmasındaki yaşanan zorluklar, teröristlerin yakalanmasını engellemiştir. En vahim olanı ise MİT'in kesin ve somut bilgilere sahip olmasına rağmen eylem gününde Reyhanlı Emniyetine ilettiği gizli belgenin, memurların mesai saatleri dışında gönderildiği için bu belgeden kimsenin haberdar olmamış olmasıdır (Safi, 2023: 314). Bu olaylar, MİT'in temel görevi olan istihbarat sağlamaktan ziyade, tamamen operasyonel bir eksiklikten kaynaklandığını göstermektedir. Dolayısıyla, MİT'in operasyonel yetkilere sahip olması durumunda, benzer saldırıların gelecekte gerçekleşmeyeceği, yapılacak olan MİT operasyonlarıyla daha net anlaşılacaktır.

2014 yılında Türkiye, çeşitli karmaşık ve yoğun güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. MİT, bu tehditlerle başa çıkmak için stratejik adımlar atmaya çalışırken, içeride PKK ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin faaliyetleri hız kazanmıştır. Özellikle PKK, 2015 yılında Çözüm Süreci'ni sonlandırarak büyük şehirlerde devlet otoritesine meydan okuma stratejisi benimseyerek hendekler kazmak ve "kurtarılmış bölgeler" oluşturmak gibi şehir savaşı taktiklerine başvurmuştur. Aynı dönemde DEAŞ da Türkiye içinde bombalı saldırılar düzenleyerek ciddi güvenlik sorunları yaratmıştır. Türkiye, bu zorlu dönemde terörizmle mücadele operasyonları düzenleyerek ve Kuzey Irak'taki terör üslerine hava saldırıları yaparak karşılık vermiştir. Ayrıca MİT, güvenlik güçlerine hem içeride hem de dışarıda istihbarat sağlama görevini başarıyla yerine getirmiştir.

Yukarıda verilen terör saldırıları analiz edildiğinde MİT'in yetkisi dahilinde bilgi edinme görevini eksiksiz yerine getirdiği, ancak hem diğer kurumlarla işbirliği, bürokratik engeller ve operasyonel eksiklikler nedeniyle terör saldırılarını engellemede yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek amacıyla Türkiye, MİT'in daha proaktif görev alabilmesini sağlamak için yasal düzenlemeleri hızla hayata geçirerek kurumun reform sürecini hızlandırmıştır. 2015 yılından itibaren yurtiçi ve

yurtdışında MİT tarafından elde edilen bilgiler ve gerçekleştirilen operasyonlar sayesinde terör saldırıları azalmış ve terörizmle daha etkin bir şekilde mücadele edilmiştir.

Günümüzde istihbarat servislerinin rolü, sadece ulusal güvenlikle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda uluslararası terör örgütleriyle mücadelede etkin bir şekilde yer almayı da içermektedir. Bu bağlamda, istihbarat servislerinin, terörizm mücadelede sadece bilgi sağlamakla kalmayıp aynı zamanda uluslararası iş birliği ve koordinasyonu artırarak, küresel düzeyde daha etkin bir rol üstlenmesi de gerekmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, ülkelerin istihbarat servislerinin yetki ve görevlerini, değişen tehditlere daha etkin bir şekilde yanıt verebilecek şekilde yenilemeleri önemlidir. Bu şekilde, terörizmle mücadelede uluslararası bir dayanışma oluşturularak, ulusal düzeyde daha güvenli bir ortam sağlanabilir.

Zaman içinde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte istihbarat, keşif ve gözetleme yetenekleri büyük değişimlere uğramıştır. Bu evrim, özellikle 2000'lerden itibaren daha geniş bir kapsam olan Komuta ve Kontrol, Haberleşme ve Bilgi, İstihbarat, Keşif ve Gözetleme kavramını ortaya çıkardı. Milli uydu ve görüntü elde etme imkanları geliştirilmeye başlandı ve İnsansız Hava Araçları (İHA) alanında çalışmalara yoğunlaşıldı. Türkiye, bu dönemde teknolojik gelişmeleri benimseyerek kendi milli İHA kapasitesini oluşturmaya yönelik çabalarını artırmıştır. Savunma sanayiindeki çeşitli firmalar, millileşme hedefleri doğrultusunda katkıda bulunmak için yarıştılar. Kriptolama sistemleri ve otonom sistemlerin geliştirilmesi gibi alanlarda önemli adımlar atıldı. Türk uyduları da istihbarat amaçlı kullanılmaya başlanmıştır (Tokmakoğlu, 2022).

Bu adımlar arasında öne çıkanlardan biri, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Muharebe ve Elektronik Bilgi Sistemleri (MEBS) Başkanlığı'na bağlı tugay seviyesindeki Genelkurmay Elektronik Sistemler (GES) Komutanlığı'nın, MİT'e devredilmesidir. Türk Echelon'u olarak adlandırılan GES, Türkiye'nin en gelişmiş ve yüksek kapasiteli elektronik teknik istihbarat ve dinleme üssüdür. Afganistan'dan Somali'ye kadar Türk birlikleriyle doğrudan kriptolu haberleşmeyi sağlayan dinleme cihazları ve antenlere sahiptir. Ayrıca Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu ülkelerinden elektronik izleme yapmak için uydu ve yer sistemlerini içermektedir (Yetkin, 2012).

GES Komutanlığı'nın MİT bünyesine devredilmesi, MİT içinde önemli bir değişimi tetikledi. Elektronik Teknik İstihbarat Başkanlığı, devir sonrasında Elektronik Teknik İstihbarat Başkanlığı ve Sinyal İstihbarat Başkanlığı olarak ayrılarak, faaliyet

birimleri arasındaki koordinasyonu güçlendirmiştir. Bu dönemde sinyal ve elektronik istihbarat için yapılan fiziksel, insan kaynaklı ve organizasyonel yatırımlar, MİT'in özellikle PKK terör örgütüyle mücadelesindeki tehditleri daha etkin bir şekilde değerlendirmesine katkı sağlanmıştır. GES Komutanlığı'nın devrinden sonra, Stratejik İstihbarat Başkanlığı, Dış Operasyonlar Başkanlığı'na dönüştürülmüştür. Bu stratejik değişiklik, teşkilatın odak noktasını yurt içinden yurtdışına kaydırma ve operatif kapasitesini güçlendirme amacını taşımaktadır. Ayrıca, Sinyal İstihbarat Başkanlığı içerisinde Stratejik Analiz Başkanlığı kurularak, bölgesel ve küresel gelişmelerin analizi ve stratejik öngörülerin oluşturulması süreçleri hızlandırılmıştır. MİT, proaktif yaklaşımını güçlendirme hedefi doğrultusunda bu değişikliklere öncelik vermiştir (Safi, 2023: 308).

Bu bağlamda MİT, dönemin en önemli operasyonuna imza atmıştır. Bu operasyon, Musul'u 2014 yılında işgal eden DEAŞ terör örgütü, 11 Haziran 2014 tarihinde Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu basarak 49 kişiyi rehin alması ile başlamıştır. Bu kriz sonrasında, MİT, Dış Operasyonlar Başkanlığı'na operasyon yetkisi vermiş ve rehinelere kurtarma çalışmaları başlamıştır. MİT, daha önceki benzer durumlarda elde ettiği deneyimleri göz önüne alarak, elektronik sinyal istihbaratı ve sahadaki ajanların koordinasyonu ile rehinelere yerlerini başarılı bir şekilde tespit etmiştir. Tamamen MİT'in imkanlarına dayanan yerli bir operasyon düzenlenmiş ve DEAŞ, rehinelere teslim etmeyi kabul etmiştir. Rehinelere, 20 Eylül 2014'te Türkiye'ye getirilerek 101 günlük esaretleri sona ermiştir (Arkun, 2019: 69).

Bu operasyondan sonra 2015 yılında başlatılan iki İstihbarata Karşı Koyma (İKK) operasyonu dikkat çekmektedir. İlk olarak Erguvan Operasyonu olarak bilinen bu milli savunma hamlesi, milli imkanlar kullanılarak tasarlanan ve hayata geçirilmeye çalışılan Milli Piyade Tüfeği 76 (MPT-76)'nın, Makine Kimya Endüstrisi Kırıkkale Silah Fabrikası müdürü Mustafa Tanrıverdi tarafından plan ve projelerinin ABD ve AB ülkelerine maddi çıkar uğruna satılmaya çalışıldığını tespit etti. Fiziki ve teknik takip sonucunda elde edilen deliller adli makamlarla paylaşıldı ve nihayetinde 6 Nisan 2016'da gerçekleştirilen operasyonla Mustafa Tanrıverdi suçüstü yakalanarak tutuklandı. İkinci İKK operasyonu ise yurtdışı bağlantılıydı ve Kama Operasyonu olarak bilinmekteydi. Bu operasyon, Kafkas Emirliği komutanlarından Vahid Edelgriev'in Rusya İç İstihbarat Servisi (FSB) tarafından öldürülmesi olayını içermekteydi. MİT, suikastın ardından gerçekleştirdiği çalışmada, Rus ajanlarının ülkeye girişlerinden kullandığı araca ve eylemi gerçekleştiren

kişilerin gerçek kimlik bilgilerine kadar tüm bilgileri kısa sürede elde etti; ancak şahısların ülkeden ayrılışına engel olamadı. MİT, ajanları takibe alarak ülkeye sahte pasaportlarla tekrar girdiklerini tespit etti ve gerçekleştirdiği operasyonla ajanları yakaladı. Bu iki operasyondan ilki bağımsız milli savunma hamlesinin baltalanmasını engellerken ikincisi, Türkiye'nin uluslararası alandaki elini güçlendirdi ve 2017'de PKK'nın Suriye kolu olan PYD'nin etkinliğini daraltmak için Rusya'ya karşı bir koz olarak kullanıldı. Aynı zamanda, bu operasyonlar MİT'te gerçekleştirilmeye çalışılan reformların ilk önemli başarı örnekleridir (Safi, 2023: 345-347).

2012 yılından itibaren MİT tarafından desteklenen ve zamanla sahada da hissedilen, Türk güvenlik bürokrasisindeki doktrinel değişim, TSK'yı sınır ötesinde sert güç kullanmaya yönlendiriyordu. Çünkü bu yıllarda MİT'e henüz operasyon yapma yetkisi verilmemiş ve sahada yapılacak tüm operasyonlar diğer birimlere paylaşılan istihbarat neticesinde bu birimlerce yapılıyordu. TSK'nın terörizmle mücadelede sahada kullanılmasını hem ulusal hem de uluslararası hukuktan kaynaklanan birçok zorluğu bulunmaktaydı. Terör örgütlerinin hızlı ve esnek yapısı devlet kurumlarında olmayıp gecikmesinde sakınca olan durumlarda bile operasyon için çok geç kalınmaktaydı. Bu durumu değiştirmek ve minimal düzeyde alınan istihbaratı değerlendirerek anında gerekli reaksiyonu gösterecek bir yapıya ihtiyaç duyuluyordu. Dolayısıyla MİT'e 2014 yılında operasyon yetkisi verilse de MİT'in tek başına bir operasyon yapması hem gerekli teçhizatın temini hem de uzman personel edinilmesi gibi sorunların ortadan kalkması için zamana ihtiyacı vardı. Bu yüzden MİT operasyon yetkisi aldıktan sonra bir müddet daha operasyonlarını diğer kurumların yardımıyla devam etmek zorunda kaldı.

Bu bağlamda, söz konusu stratejinin ilk hedefi Suriye olacak ve 24 Ağustos 2016'da başlayan Fırat Kalkanı Harekatı, 29 Mart 2017'ye kadar devam edecekti. MİT'in uzun süredir PKK/PYD/YPG ile mücadelede istihbarat sağlamak amacıyla faaliyet gösterdiği Suriye'ye TSK'nın müdahalesiyle birlikte, Türkiye Suriye'de etkin bir aktör olacak; mikro düzeyde ise Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak, DEAŞ'ın sınırlara yayılmasını önlemek ve en önemlisi Suriye'nin kuzeyinde PKK/PYD koridorunun önüne geçmek hedefleniyordu. Burada MİT'in daha önce yaptığı Kama Operasyonunda yakaladığı Rus ajanları ve gizli belgeler Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerinin normalleşmesinde çok önemli bir rol oynadı. Rusya ile ilişkilerin normalleşmeye başlamasından sonrasında başlatılan Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin istediğini elde edeceği bir süreci başlatacaktı. Harekat sonucunda, 215 kilometrekarelik bir alan terör

örgütlerinden arındırılacak, 243 yerleşim yeri kontrol altına alınacak, 3 binden fazla terörist etkisizleştirilecek ve kalan bölgede faaliyet gösteren terör örgütü mensupları Türkiye'ye 40 km yaklaştırılmayacak şekilde koridor oluşturulacaktı. Ayrıca, PKK/PYD'ye Suriye'nin kuzeyinde yaşama izni verilmeyeceğine dair devlet kararlılığı da net bir şekilde ortaya konacaktı (Safi, 2023: 352).

Türkiye'nin İHA programı, MİT'in operasyonel kapasitesini güçlendirmekte ve Türkiye'nin askeri yeteneklerine önemli katkılarda bulunmaktadır. MİT, hem silahlı hem de silahsız İHA'ları başarıyla kullanarak Türkiye, Suriye ve Irak'taki terörizmle mücadele operasyonlarında etkili bir rol üstlenmiştir. Bu araçlar, Elektronik İstihbarat ve Sinyal İstihbaratı gibi modern toplama yöntemleri ile anlık ve kritik istihbarat sağlayarak operasyonel faaliyetleri etkin bir şekilde planlama ve yürütme yeteneği kazanmıştır (Darıcılı, 2022a: 135).

Bu bağlamda Zeytin Dalı Harekatı'nda İHA/SİHA'ların etkisi çok önemlidir. 20 Ocak 2018'de başlayan Zeytin Dalı Harekatı zorlu arazi ve hava şartlarına rağmen 58 gün boyunca devam ederek 18 mart günü Afrin şehir merkezinin ele geçirilmesiyle tamamlandı. TSK'nın süpürme hareketına PKK/PYD mevzi savunmasıyla karşılık vermeye çalışsa da terör örgütü stratejik ve operatif seviyelerde büyük bir hezimete uğratıldı. PKK/PYD unsurları en iyi olduklarını düşündükleri pusu, baskın, tuzaklama, mayınlama, tünel kullanma ve keskin nişancılık gibi savunma taktiklerinin neredeyse tamamında operasyon boyunca başarısız oldu. Toplamda 6.370 terörist etkisizleştirilirken 6 belde merkezi 282 köy 6 köy altı yerleşim, stratejik öneme haiz 73 dağ, tepe ve nokta ile bir baraj ele geçirildi. Böylece MİT'in Suriye'deki faaliyet alanı genişlediği gibi kendini sahada hissettirmesi de geliyordu (Özçelik, 2018).

Terörizmle mücadelede önemli bir rol oynayan İHA/SİHA'lar, 2017'den itibaren MİT'in envanterine dahil edilmeye başlandı. Sinyal istihbaratı görevleri üzerine odaklanan İHA'lar, teknolojik bağımlılık nedeniyle ortaya çıkan istihbari kısıtlamaların üstesinden gelmede kritik bir öneme sahip olacaklardı. Ayrıca, bu araçlar, dekapitasyon operasyonlarının vazgeçilmezi haline gelecekti.

11 Mayıs 2013'te Reyhanlı ilçesinde gerçekleşen iki ayrı bombalı terör saldırısında 55 kişi hayatını kaybetmiş ve birçok kişi yaralanmıştı. Söz konusu saldırıları planlayan terörist Yusuf Nazik, 2018 yılında MİT tarafından gerçekleştirilen operasyonla Esad'ın güçlü olduğu kabul edilen Lazkiye kentinde ele geçirilerek Türkiye'ye getirildi.

Bu operasyon, bölgede Türkiye'ye karşı tutum takınan Suriye yönetimine karşı yapılmış önemli bir hamle olmuştur. Operasyonun etkisi, Türk politika yapıcıları ve karar alıcıları için belirgin olmuştur. Aynı zamanda, bölgedeki diğer Türkiye karşıtı ülkeler ve terör örgütlerine de güçlü bir mesaj iletilmiştir. MİT'in bölgedeki etkinliğini gösteren bu operasyon, Türkiye'nin terör faaliyetlerine karşı kararlılığını ve mücadele gücünü ortaya koyarken operasyonel İKK gücünün de çok yüksek seviyelere ulaştığını göstermektedir (Arkun, 2019: 82-86).

MİT'teki gelişim yalnızca İKK faaliyetleri ve salt istihbarat elde etmeye odaklı değildi. Zaman içinde sürekli evrim geçiren MİT, terörizmle mücadelede yeni bir konsept geliştirmeyi de başarmıştı. MİT'e operasyon yetkisinin verilmesinin ardından, terörizmle mücadelede savunma anlayışından vazgeçilmiş ve sahada etkili olmak amacıyla önleyici bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu anlayışın bir yansıması olarak, günümüzde hala devam eden dekapitasyon faaliyetleri, teknolojik imkanlar kullanılarak geliştirilmiş ve klasik dekapitasyon çalışmalarının ötesine geçmiştir.

Burada dekapitasyon kavramını daha anlaşılır kılmak için açar isek; İngilizce ifadesi “*decapitation*” olup Türkçe kelime anlamı “*baş kesme, koparma*” olan dekapitasyon kavramı (Dumankaya, 2021: 46), terörizmle mücadele stratejilerindeki evrimde, orta düzey liderlerin hedef alınmasının önemine dair bir perspektif ortaya çıkarmıştır. Bir örgütün uzun vadeli etkinliği, genellikle üst düzey liderlikten ziyade orta düzey liderlerin rolüne dayanmaktadır. Bu liderler, operasyonel hedefleri yerine getirme ve karar alma süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, terörizmle mücadele stratejilerinde orta düzey liderleri hedef almak, örgütün komuta zincirindeki kontrolü zayıflatma ve uzun vadeli büyümesini engelleme açısından etkili bir yaklaşım olmaktadır (Hoffman ve Gragin, 2002: 43).

Dolayısıyla klasik dekapitasyon faaliyetlerinde öncelik örgüt liderini etkisiz hale getirilmesi olurken, yeni süreçte bu, üst ve orta düzey yöneticilerin hedef alınmasının daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda MİT'in en önemli dekapitasyon operasyonu PKK'nın lideri Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi olmuştur. 15 Şubat 1999'da yakalanarak 16 Şubat'ta Türkiye'ye getirilen Öcalan hemen yargılanmaya başlandı. Öcalan'ın bir anda örgütün liderliğinden koparılmasının ardından, demokratik söylemlerle yeni bir imaj yaratmaya çalışması ve siyasi iklimi değerlendirmesi, örgüt içinde beklediği desteği görememesine olmuştur. Öcalan'ın yakalandıktan sonra örgütün silahlı unsurların Türkiye sınırının ötesine

çekileceğini ifade etmiş ve PKK'nın terör eylemleri neredeyse bir gecede kesilmiştir (Gunter 2000, 851-852). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin Öcalan'ı tutuklayarak geleneksel dekapitasyon yöntemiyle ilk aşamada başarı elde ettiği söylenebilir. Öcalan'ın tutuklanması ve sonrasında yarattığı imaj, örgüt içinde yaşanan bu sarsıntı ve sessizlik süreci 2004'e kadar devam etmiştir (Aydın, 2020, 165-166).

Bu dekapitasyon faaliyetinden sonra terörizmle mücadelede salt istihbarat sağlama işlevini yerine getiren MİT, reformlarla kavuşmuş olduğu yeni yapısında ilk dekapitasyon faaliyetini PKK/KCK Yürütme Konseyi üyesi ve Murat Karayılan'ın sağ kolu olarak tanınan Mam Zeki Şengali kod adlı İsmail Özden'e karşı gerçekleştirmiştir. Özden, örgüte 1983 yılında Almanya'da katılmış ve örgüt içinde çeşitli önemli pozisyonlarda görev almıştır. Operasyon öncesi Sincar bölge sorumlusu olan Özden, TSK ve MİT'in ortak operasyonu sonucunda etkisiz hale getirilmiştir. MİT'in saha ve teknik istihbarat çalışmaları sayesinde Özden'in konumu tespit edilerek MİT'e ait İHA ile takip edildi ve TSK'ya ait F-16 uçağı tarafından vuruldu. Ancak, İHA tarafından yapılan takip sırasında Özden'in yaralı olarak başka bir araca bindirildiği tespit edildi. Burada devreye giren TSK'ya ait SİHA tarafından nokta atışı yapılarak Özden ve araç içindekiler etkisiz hale getirildi (Aslan, 2018).

Bu operasyonla birlikte, 11 PKK terör örgütü üyesinin etkisiz hale getirilmiş olması, Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde önemli bir kilometre taşı simgeliyordu. Bu gelişme, terörizmle mücadelede MİT'in ciddi bir ilerleme kaydettiğini ve önemli bir sıçramanın yaşandığını gösteriyordu. Ayrıca, MİT başlatılan reform süreciyle, insan istihbaratı ve teknik istihbaratın birleştirilerek tüm istihbarat yeteneklerinin bir bütün halinde işletilmeye çalışıldığı yeni bir anlayış benimsenmişti. Bu hibrit sistem, sadece istihbarat toplama mantığından çıkarak hedefi yok etme amacıyla faaliyet yürütüyordu. Hedef, PKK'nın lider kadrosu yanında üst düzey ve orta kademe yöneticilerini içeren bir hedef odaklı çalışma ile örgütün ana omurgasını işlevsiz hale getirmektir. Bu amaç doğrultusunda 2014 yılından beri süregelen yeni konsept, ilk meyvelerini vermeye başlamış ve PKK, sahadan siyasete, istihbarattan ekonomiye ve lojistik destekten iletişime kadar birçok alanda gerilemeye ve güç kaybetmeye başlamıştı. İlerleyen süreçte PKK, basit eğitim faaliyetleri ve toplantıları dahi gerçekleştirmekte güçlük yaşayacak seviyeye gelecekti. Bu durum, terör örgütü içinde çökkünlük, panik ve karamsarlık ortamının oluşmasını sağlayacaktı (Safi, 2023: 369).

2019'da MİT tarafından gerçekleştirilen operasyonlar, Türkiye için terörizmle mücadelede yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde gerçekleşen dekapitasyon faaliyetleri, terör örgütü mensuplarını etkisiz hale getirme amacını taşımış ve bu operasyonların başarılı olması, MİT'in hem teknolojik hem de operasyonel açıdan ne kadar ilerlediğini göstermiştir. MİT'e istihbarat toplamak amacıyla verilen İHA ve SİHA'lar 2019'un başlamasıyla aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra MİT, PKK ile mücadelede saha ve teknik istihbaratın yanında bu İHA ve SİHA'ları da kullanmaya başlamıştır. Bu nedenle, 2019'da MİT tarafından gerçekleştirilen dekapitasyon faaliyetlerini incelemek hem MİT hem de Türkiye açısından terörizmle mücadelede gelinen aşamayı somut bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

MİT gerçekleştireceği dekapitasyon faaliyetlerine çok önemli bir isimle başlamıştı. Bu isim PKK/KCK Başkanlık Konseyi üyesi olan Ali Rıza Altun'du. Operasyon gerçekleşmeden önce MİT, Altun'un rutinlerini, yaşam alanlarını ve hareket tarzı gibi bilgilerini saha elemanları sayesinde öğrenmiş, analiz etmiş ve edindiği bilgileri keşif unsurları tarafından teyit edilmiştir. MİT, Altun'un bir köyde düzenlenecek toplantıya katılmak üzere bulunduğu alandan ayrılacağı bilgisi alması üzerine gerekli teknik istihbarat çalışmasını da yaparak hareket halindeki aracını tespit etmiştir. Buradan sonra ise devreye SİHA girerek Altun'un tespit edilen aracına hava operasyonu düzenlenmiştir. Düzenlenen operasyonda Altun ağır yaralı şekilde kurtulmayı başarırken yanında bulunan PKK/KCK'nın dış ilişkiler birimi üyesi olup doğrudan Cemil Bayık'a bağlı olan Serhat Varto kod Emrullah Dursun, Navdar Sinagir kod Mikail Özdemir ve Kandil bölge sorumlusu Sirane Sor kod Ali Aktaş etkisiz hale getirilmiştir (Euronews, 2019).

MİT'in hedef odaklı operasyonları sürüyordu. TSK terörizmle mücadele konusunda Hakurk tarafından PKK unsurları tarafından gerçekleştirilebilecek saldırıları önlemek için saha da konumlanmaya çalışırken, MİT daha derine dalarak PKK/KCK Başkanlık ve Yürütme Konseyi üyesi olan ve Irak sorumlusu olarak görev üstlenen Helmet Diyar kod Diyar Garip Muhammed'i takip ediyordu. Ali Rıza Altun'da olduğu gibi saha da insan istihbaratı ile edinilen bilgiler teknik istihbarat ile detaylandırılmış ve yapılan analiz neticesinde bilgiler doğrulanmıştır. Diyar'ın konum bilgisi teknik istihbarat maarifetiyle tespit edilmiş ve araç ile seyir halinde olduğu anlaşılmıştır. Araç, İHA tarafından takibe alınarak meskun mahalde gerçekleştirilen SİHA atışıyla etkisiz hale getirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019a).

Terör örgütü PKK/PYD/YPG tarafından Suriye'nin kuzeyinde oluşturmak istenen terör koridoruna karşılık daha önce yapılan Fırat Kalkanı Harekatı ve Zeytin Dalı'ndan sonra bölgede bulunan diğer devletlerle yapılan anlaşmalar askıda kalmış ve Türkiye anlaşmada belirtilen hususları sağlamak için bir kez daha saha da mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu operasyon terör koridorunu yaracak ve parçalayacak nitelikte stratejik öneme sahip Ayn El Arab, Tel Abyad ve Resulayn'ı içine alan bölgede yapılmıştır. Böylece Fırat nehrinin doğusu terör unsurlarından temizlenmiş olacaktır. 9 Ekim 2019'da başlayan operasyon, MİT'in gelişmiş teknolojik araçlarını, özellikle İHA ve SİHA'ları aktif bir şekilde kullanmasını içeriyordu. Daha önceki operasyonlarda elde edilen deneyimler ve sahadaki aktif MİT varlığı, operasyonun kısa sürede başarıyla tamamlanmasına katkı sağladı. MİT'in yoğun insan istihbaratını kullanması ve operasyonun arazi şartlarına uygun şekilde planlanması, operasyonun etkili bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı oldu. MİT'e ait İHA'lar operasyon bölgesinde yaptığı yüzlerce saatlik görev neticesinde terör örgütüne ait unsurların konum bilgisi, telsiz ve telefon konuşmaları elektronik istihbarat sayesinde elde edilerek sahada mücadele eden TSK'ya iletilti. Bu operasyon kendinden önceki operasyonlara göre en kolay olanı olmuştur. Çünkü MİT'in gelişen teknolojik seviyesi, sahadaki gücü ve kritik operasyonları Barış Pınarı Harekâtını 8 gün gibi çok kısa bir sürede neticelenmesini sağladı. Bu operasyonda 1300 terör örgütü üyesi etkisizleştirilmiş, 4000 km karelik bir alan Türk askerinin kontrolüne geçmiştir. Operasyonun bu denli başarılı olması sahadaki ABD'nin desteklediği PYD'nin çok büyük güç kaybetmesi ABD'yi harekete geçirmiş ve dönemin ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence'in Türkiye'yi ziyaretine neden olmuştur (BBC News Türkçe, 2019).

Bir operasyon ise örgütün Irak yapılanmasına karşı gerçekleştirilmiştir. Bu operasyon MİT'in özel faaliyetleri kapsamında Kawa Garzan kod Nedim Karakulak'a karşı gerçekleştirilmiştir. Karakulak örgüte 1992 yılında katılmış örgütün çekirdek kadrosunda yer almış ve Abdullah Öcalan'ın Suriye ve Lübnan'da faaliyet gösterdiği zamanlarda yanında bulunmuştur. Karakulak örgüte gelir temin etmek amacıyla Hakurk'ta kaçakçılık faaliyetleri yaparak örgüte başta silah temini olmak üzere lojistik faaliyetleri üstlenmiştir. Son olarak Hakurk bölge ve genel gümrük sorumlusu olan Karakulak Eylül 2019'da yapılan operasyonda yanında 5 terör örgütü üyesi ile birlikte etkisiz hale getirilmiştir. Bu operasyon örgütün Hakurk Kandil ve Kandil Türkiye hattı arasında kadro, silah ve mühimmat aktarımını sekteye uğratması açısından çok önemlidir.

Böylece lojistik destek yönetimini kaybeden örgüt yurtiçinde ve yurtdışında yapılacak eylemleri destekleyemez olmuştur (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2019).

MİT, Irak'taki operasyonlarına devam etti ve önemli bir operasyon daha, Cemil Amed kod adlı Ezer İrmak'a yönelik gerçekleştirildi. İrmak, örgüte 1990 yılında katılarak Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında yakalanmasına kadar ona eşlik etmiş ve örgütün dış ilişkilerini kurma görevini üstlenmiştir. İrmak'ın örgüt içindeki konumu, yabancı ülkelerin güvenlik ve istihbarat servisleri ile ilişkileri düzenlemesini ve dış destek sağlamak için çalışmasını içeriyordu. Aynı zamanda, PKK/KCK'nın sorumlu liderlerinden oluşan Yürütme Konseyi üyesiydi. MİT, İrmak'ın sahadaki elemanları ve teknik istihbarat desteğiyle konum bilgisini daraltarak, İHA'lar aracılığıyla gerçekleştirilen görüntü istihbaratı ile İrmak'ın yerini 15 Ekim 2019'da kesin olarak tespit etti. Tespit edilen konum bilgisi aynı gün TSK'ya ait SİHA'lar ile kullanılarak operasyon düzenlendi. Operasyon sonucunda Ezer İrmak etkisiz hale getirilirken, yanında başka bir Yürütme Konseyi üyesi olan Demhat Ağıt kod adlı Seyithan Ayaz da bulunuyordu. Bu şekilde, iki terörist de etkisiz hale getirilmiş oldu (Ahaber, 2019). Bu operasyonun önemi iki yönlüdür: Birincisi, operasyon PKK/KCK'nın ana omurgasını neredeyse işlevsiz bırakmıştır. İkincisi ise operasyonun, bu güne kadar hiç bu kadar derinliğe inilmemiş olmasıdır. Bu operasyon, Türkiye sınırından yaklaşık 70 km derinlikte gerçekleştirilmiştir.

MİT, PKK/KCK Yürütme Konseyini etkisiz hale getirmek için çalışmalarına devam ediyordu. Bu amaçla sırada Sincar bölgesi vardı. Daha önceki operasyonlar genel olarak PKK'nın stratejik noktaları olan Kandil, Hakurk, Gare ve Metina gibi Irak'ın kuzeyindeki yerler hedef seçilmişti. DEAŞ tarafından Sincar'ın merkezi kontrol altına alınmasından sonra PKK, Sincar dağına çekilmiş ve burada kimse tanımamasına rağmen özerklik ilan etmiştir. PKK'nın Sincar oluşumu ikinci Kandil olarak lanse edilse de MİT, bu oluşuma izin vermeyeceğini yaptığı operasyonlarla göstermiştir. Bu amaçla MİT'in hedefinde ilk olarak iki isim bulunmaktaydı. Birincisi PKK/KCK'nın mahkeme sistemini oluşturarak bir hukuk düzeni oluşturan Şernas Sterk kod Adnan Bilen'di. İkinci isim ise PKK/KCK'nın Sincar maliye alan sorumlusu Cahit Cudi kod Mehmet Salih Azgan idi. MİT gerçekleştirdiği operasyonla iki ismi de etkisiz hale getirerek Sincar yapılanmasını sekteye uğratmış ve idari yapılanmaya çok büyük zarar vermiştir (Safi, 2023: 392).

MİT'in 2019'da öne çıkan dekapitasyon operasyonları, terör örgütü ve uzantılarının yönetim kademelerindeki etkinliği büyük ölçüde kısıtlıyordu. Nitelikli

kadroların kaybı, terör örgütüne katılımların azalmasında belirgin bir etkiye neden oldu. Ayrıca, dekapitasyon faaliyetlerinin yarattığı korku ve endişenin, terör örgütünden kaçışları kolaylaştırdığı ve hatta örgüt mensuplarının güvenlik güçlerine teslim olmalarını teşvik ettiği değerlendiriliyordu. PKK/KCK'ya olan bu etkilerine rağmen, örgüt liderlerinin dekapitasyon operasyonlarını tam olarak anlayamadıkları, ancak operasyonların MİT tarafından yürütüldüğü konusunda hiçbir şüphe duymadıkları gözlemlenmişti. Bu bağlamda, Murat Karayılan'ın 23 Mayıs 2020'de Sterk TV'de yaptığı açıklamalarda, örgüt yöneticilerinin bu operasyonlara dair detayları anlayamadığı, ancak MİT'in bu operasyonlardan sorumlu olduğuna dair hiçbir kuşklarının olmadığı belirtiliyordu. Karayılan bu durumu,

*“2019'da gerçekleşen şehadetler bizim için ayrı bir öneme sahiptir ve dile getirilmelidir. Heval Helmet şehadeti, heval Sinan, Navdar ve Serhat'ın şehadetleri, heval Cemil ve heval Demhat'ın şehadetleri bizim için önemlidir. Çoğunluğu komplo sonucu gerçekleşmiştir. Yine 2019'daki askeri alandaki şehadetler heval Tekoşer, heval Tekoşin, heval Zerdest Şengali, heval Şernas ve Şengal'deki (Sincar) diğer arkadaşların şehadetleriyle medya savunma alanlarındaki şehadetler böyledir. Düşmanın Başur (Irak) toprakları üzerinde gerçekleştirdiği istihbarat faaliyetleri neticesinde bu şehadetler meydana gelmiştir.”*

Sözleriyle açıklamaktadır. Elbette, Karayılan tüm kayıplardan bahsetmiyordu. Çünkü MİT, 2018-2019 arasında Irak bölgesinde, üst düzey lider ve yöneticilerden oluşan 27 kişilik bir kadroyu etkisiz hale getirmişti. Bu stratejik yıkım faaliyetleri sırasında, 342 örgüt mensubu da operasyonların hedefi olmuştu (Safi, 2023: 394).

2020 MİT için her açıdan gelişimin olduğu yıldır. İlk olarak Kale adı verilen yeni bir yerleşke inşa edildi. Bu yerleşke MİT'in 94. kuruluş yıl dönümü olan 6 Ocak 2020'de açılışı yapılarak hizmete alındı. Kale yerleşkesinin inşa edilme amacı ise temel istihbarat alanlarındaki kabiliyetlerin geliştirilmesi ve ihtiyaçların karşılanmasıydı. MİT içinde uzun süredir dile getirilen bir konu olan bu ihtiyaç, farklı istihbarat birimlerinin eş zamanlı ve etkin bir şekilde kullanılabilmesi, geniş kapsamlı koordinasyon dengesinin kurulabilmesi, gerekli yatay koordinasyonun sağlanabilmesi ve teşkilatın bir çatı altında birleştirilebilmesi olarak ifade edilebilir. Kale, 2010 yılından itibaren başlatılan çok boyutlu ve çok katmanlı yönetim sistemine uygun olarak tasarlanmış ve ihtiyaçları fazlasıyla karşılayan bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle farklı birimlerdeki metotlardan yararlanabilme, dikey yönetimden yatay yönetime geçiş açısından Kale'nin çok fonksiyonlu bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, planlama, analiz,

raporlama, değerlendirme, yönlendirme, sevk ve idare, fizyon ve iç dış koordinasyon gibi karargâh fonksiyonları bakımından da Kale'nin birçok avantaj sağladığı açıkça görülmektedir (Safi, 2023: 397-398).

MİT'in fiziksel yapılarındaki evrim, teknik istihbarat alanındaki yatırımlarla her zaman birlikte ilerlemektedir. Ağustos 2020'de, Sinyal İstihbaratı Başkanlığı'nın ihtiyaçları doğrultusunda Savunma Sanayi Başkanlığı tarafından başlatılan Askeri Elektronik Sanayi (ASELSAN) ana yükleniciliğindeki çok fonksiyonlu özel görev uçağı projesi önemli bir aşamaya ulaşmıştı. Kanada merkezli bir şirket tarafından tamamlanan ve çeşitli faydalı yüklerle donatılan *Bombardier Challenger 600* uçağı Türkiye'ye ulaşmıştı. ASELSAN, çeşitli istihbari ekipmanlarla donatılacak olan uçağı Sinyal İstihbaratı Başkanlığı'na teslim ederek MİT'in uçak envanterini genişletmişti. Bu dönemde, sürekli geliştirilen ve güncellenen sistemleriyle kritik bir istihbarat aktörü olan Sinyal İstihbaratı Başkanlığı'nın iç hizmete yönelik sinyal istihbarat akademisini açma hazırlığı yapması bu çalışmaların ne denli önemli olduğunu açıklar niteliktedir (Savunma Sanayi İST, 2020).

MİT'in operasyonel kapasitesine önemli katkı sağlayan bir diğer yüksek teknoloji ilerlemesi, Türk Sahil Güvenlik (TCG) Ufuk adlı İstihbarat, Test ve Eğitim gemisidir, Türkiye'nin ilk milli istihbarat gemisi 31 Mart 2017 tarihinde Savunma Sanayi Başkanlığı tarafından başlatılan ve Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş. tarafından yapılan TCG Ufuk, ilk kez 9 Şubat 2019 tarihinde test edilmek üzere denize indirilmiştir. TCG Ufuk, 14 Ocak 2022 tarihinde İstanbul Denizcilik Tershanesi'nde düzenlenen bir törenle Deniz Kuvvetleri ve MİT'e ortak kullanılmak üzere teslim edildi ve resmen göreve başladı. Gemi, sinyal istihbaratı ve gerekli diğer faydalı yüklerle sahip olup, açık denizlerde 45 gün süresince kesintisiz olarak görev yapma kapasitesine sahiptir (Alemdar, 2022)

MİT bir taraftan kendi içinde gelişimini sürdürürken diğer taraftan terörizmle mücadele açısından operasyonlarına ara vermiyor tam aksine hızlandırarak devam ediyordu. Sincar yapılanmasını çökertmek için yapılan dekapitasyon operasyonları son hız devam etmekteydi. Şimdi sırada silahlı kanat yöneticileri vardı. İlk olarak Zerdest Şengali kod adıyla bilinen Nezar Bapir Murad, MİT'in hedef listesine dahil edilecekti. Sabri Tori kod adlı Yahya Duman ise silahlı kanadın başka bir önemli ismiydi. Silahlı kanada gerekli istihbarat desteğini sağlayan kişi ise Hamit Halil Kasım Hıso kod adlı Hamit Şengali'ydi. MİT, iki hafta süren saha, teknik ve görüntü istihbaratı

neticesinde bu üç ismin bir araya geldiği toplantı yerini tespit etmiş ve SİHA ile yaptığı hava operasyonu ile üç teröristi etkisiz hale getirmiştir (Cebe, 2023).

PKK/KCK'nın Türkiye, Irak ve Suriye arasında patlayıcı madde naklini sağlayan en önemli ismi olan Demhat Sperti kod adlı Murat Taşkın aynı zamanda Türkiye'de PKK tarafından gerçekleştirilen bir çok kanlı eyleminde bizzat planlayıcısı ve uygulayıcısıydı. Taşkın, Murat Karayılan'a doğrudan bağlı olan birkaç üst düzey yöneticiden biriydi. MİT, 20 Ekim 2020'de gerçekleştirdiği operasyonla Taşkın'ı etkisizleştirmiştir. PKK için bu kayıp yeri dolmayacak nitelikteydi. Bu durumu Karayılan şu sözlerle açıklıyordu,

Demhat arkadaş Cudi'ye gidiş yolu çalışması yaparken Derik tarafında Dicle suyu üzerinde düşmanın keşif uçakları tarafından saldırıya uğradı. Bir arkadaşla birlikte şehit düştü. Bizim en önemli kuryemiz Demhat arkadaştı. Silopi ovası'ndan Teyi aşiretindendi. Her yeri tanıyordu. Ama bu her iki arkadaşın şehit düşmesi sonucu bizim Cudi ile bütün bağımız kesilmiş durumdadır (Yenişafak, 2020).

PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG'nin Suriye genel sorumlusu olarak faaliyet gösteren Sofi Nurettin kod adlı Halef El Muhammed, özellikle Türkiye'ye yönelik sınır hattındaki silahlı eylem ve faaliyetlerin başındaki isim olarak biliniyordu. MİT, beşeri kaynaklar ve teknik imkanlar kullanarak uzun bir süre boyunca Halef El Muhammed'in yerini belirlemeye çalıştı. Türkiye'nin Suriye'deki etkili operasyonları sonrasında Muhammed'in Irak'a geçtiği tespit edildi. Detaylı profil analizleri ve sahadan gelen istihbarat, Muhammed'in, Murat Karayılan ile Gare bölgesinde faaliyet gösterdiğini ve hatta onun akıl hocası olduğunu belirtiyordu. 4 Mayıs 2021'de TSK ile yapılan ortak operasyon sonucunda Muhammed, PKK/KCK'nın silahlı kanadında etkisiz hale getirilen en üst düzeydeki terörist oldu (Aksan, 2021).

İki ülkede ve birbirinden ayrı yerlerde düzenlenen dekapitasyon operasyonları, PKK terör örgütü üzerinde çok ciddi bir psikolojik etki oluşturuyordu. MİT, terör örgütünün içine sızarak insan istihbaratı faaliyetleri sonucu elde ettiği gizli yazışmalar, bu psikolojik etkinin ne kadar üst düzey olduğunu gösteriyordu. Yazışmalarda genel olarak anlatılan, yaşadıkları dönemin geçmişte yaşanan en kötü dönemlerle bile kıyaslanamayacak kadar kötü ve tehlike olduğuydu. 2019 yılında başlayan dekapitasyon operasyonlarının şokunu atlatamayan PKK, operasyonlara karşı tek yapılacağı örgüt mensuplarına kısıtlayıcı tedbirler almaktan başka çarelerinin olmadığını itiraf ediyorlardı.

Ancak bu alınan önlemlerde MİT'in operasyonlarına ve öldürülen üst düzey yöneticilere engel olmadığı devam eden operasyonlar neticesinde anlamışlardı. Nitekim 2021 yılında MİT ve MİT ile ortaklaşa yapılan operasyonlar neticesinde Irak ve Suriye'de 31'i üst düzey yönetici olmak üzere 378 terörist etkisiz hale getirilmiştir (Safi, 2023: 426-427).

MİT'in operasyonlarında birçok PKK'lı teröristin yurtdışında yapılan operasyonlar neticesinde ülkeye sağ olarak getirildiğini de görüyoruz. Bu kapsamda yapılan operasyonlarda Laşer kod adlı İbrahim Parım, PKK/PYD'nin tugay komutanı Şeyh Guyi kod adlı İbrahim Babat,, İnterpol tarafından kırmızı bültenle aranan Piro Karker kod adlı Cimşit Demir yurtdışında yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir. Yurtiçinde ise Erzurum Bölge sorumlusu Şiyar Erzurum kod adlı İsmail Biliz, Türkiye – İran sınırı yakınında İran'a kaçacakken alınan istihbarat sayesinde yakalanmıştır (Haber Türk, 2022).

MİT'in radarına aldığı bir başka terörist ise Şilan Guyi kod adlı Taybet Bilen'di. MİT, Taybet Bilen'i etkisiz hale getirmek için yürüttüğü operasyonda sahadan aldığı bilgiler ve gelişmiş sinyal istihbaratı sayesinde bulunduğu alan çember içerisine alınmış. Belirlenen alanda nokta operasyon yapabilmek ve Bilen'in olduğunu kesinleştirmek için onlarca saat sorti yapan İHA tarafından konum net şekilde belirlenmiştir. Belirlenen nokta konum Türkiye sınırınının 170 km derinliğinde Irak'ın Süleymaniye şehri yakınlarında Cemcemal kırsalındaydı. MİT ilk defa bu derinlikte bir operasyon düzenlemiş ve Bilen ile birlikte iki teröristi etkisiz hale getirmiştir (Hürriyet, 2021). Örgüt, operasyonlara karşı çaresiz kalmış ve çözümü tekrar yapılanmaya gitmekte bulmuştu. Bu durum 2021 yılında yakalanan teröristlerden elde edilen dokümanlarda MİT'e dair çarpıcı ifadeler yer alıyordu,

*“... Hareketimizin hafızası ve örgüt kültürünün taşıyıcısı olarak değerlendirebileceğimiz komuta ve kadrolar özel olarak hedeflenmekte, bunlara karşı suikastlar, hava saldırıları ya da buldukları noktalara özel operasyonlar geliştirilebilmektedir. Komuta ve özeldede kritik çalışmaları yürüten kadroların hedeflenmesi ve bunlar için listelerin oluşturulmasına en önemli çalışma olarak bakılmaktadır. Bizlere karşı geliştirdikleri saldırılarda en etkili ve temel yöntem olarak gerilla mücadelesini zayıflatmanın yolunun özellikle örgüt içerisinde belli bir tecrübesi olan, örgütün kritik dönüşüm aşamalarında yer almış, ideolojik, askeri ve örgütsel deneyimleri oluşmuş kadroların hedef alınmasını belirlemişlerdir. MİT bize karşı mücadelede İlk defa bu kadar etkili bir biçimde kullanılmaktadır. İstihbarata diğer mücadele yöntemlerinin hepsinden daha fazla önem affedilmekte ve öncelik verilmektedir...” (Safi, 2023: 436).*

2022 yılında MİT'ten tarihi bir dekapitasyon operasyonu daha yapılmıştı. MİT, daha önce Türkiye sınırından 70 ve 170 km derinlikte operasyonlar düzenleyerek tarihi bir başarıya imza atmıştı. Ancak yapılan bu operasyon çok daha ileri derinlikte tam 245 km ötede icra edilmişti. Irak'ın Süleymaniye'ye bağlı Kelar kırsalına yapılan operasyon Türkiye tarihinde ilk olma özelliğine sahipti. Bu operasyonda PKK/KCK'nın kritik alanlarda görevlendirdiği üst düzey yöneticiler olan Hüseyin Şibli, Delal Azizoglu ve Hatice Hezer etkisiz hale getirilmiş, örgüte büyük bir darbe vurulmuştur. Örgüt bu operasyondan sonra hiçbir yerin güvenli olmadığını anlayarak daha çok görünmezlik için yer altına girmiştir (Özdemir, 2022).

Yukarıda verilen operasyonlar ilk ve önemli olmaları sebebiyle detaylı şekilde verilmiştir. Bu gerçekleştirilen dekapitasyon operasyonları günümüzde hala devam etmekte olup her gün yeni bir teröristin etkisiz hale getirilmesi haberleri ile kamuoyuna duyurulmaktadır. Dolayısıyla operatif alana verilecek örnekler çoğalarak devam etmektedir.

Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisi zaman içinde evrim geçirmiş ve çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle 2016 yılında PKK'nın ülke içindeki saldırılarının artması, Türkiye'nin savunma pozisyonundan saldırı pozisyonuna geçmesine neden olmuştur. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisi, PKK'ya karşı yürütülen askeri operasyonlarının getirdiği başarılarla şekillenmiştir. Ancak bu mücadeleyi desteklemek için politik işbirliği ve önleme çalışmaları da yapılmıştır. Irak ile yapılan işbirliği, Suriye'ye yönelik zorlayıcı diplomasi ve MİT'in Öcalan'ı yakalama operasyonu, örgütün saldırı yeteneğini ciddi şekilde zedeleyerek 1999'dan 2004'e kadar süren tek taraflı bir ateşkes dönemine yol açmıştır. Ancak, elde edilen başarılar zaman içinde terörizmle mücadele stratejisinin etkinliğinde bazı zorluklara yol açmış ve Türkiye'nin caydırıcılıkta zaman zaman başarısız olduğu gözlemlenmiştir. Bu açıdan askeri güç kullanımının karmaşıklığı, avantajlarını ve zorluklarını beraberinde getirmiştir. Terörizmle mücadelede düzenli askeri operasyonlar, tehdidin inandırıcılığını sürdürmek ve örgütün güçlenmesini engellemek açısından önemlidir, ancak bu yaklaşım aynı zamanda terörü daha da körükleyebilme riskini de taşır. Askeri operasyonlar her zaman tam bir başarı sağlayamaz, ancak devletin politik amaçlarını gerçekleştirmekte şiddeti kullanarak örgütün bazı çıkarlarını etkisiz hale getirme potansiyelini taşır.

Toparlayacak olursak, Türkiye'nin 90'lı yıllarda terörizmle mücadele stratejisi genellikle askeri operasyonlara dayanmış, ancak özellikle PKK gibi bir örgütü tam

anlamıyla caydıramamıştır. PKK, 2004'ten sonra bile saldırılarına devam etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde sadece askeri değil, aynı zamanda politik caydırıcılığı da sürdürmesi önemlidir. Bu dönemde Irak ile yapılan işbirliği ve istihbarat faaliyetleri, PKK'nın bu bölgede hareketini kısıtlarken, bu davranışların manipüle edilmesine karşı sahada alınan tedbirler stratejik bir rol oynamıştır.

MİT'in 2000'lerde, PKK ve onun çeşitli uzantılarına karşı ortaya çıkan "çoklu yapı" tehdidi algısı, risk değerlendirmesi ve yeni bir yol haritası oluşturma çabaları bağlamında bir dönüm noktası olmuştur. İlk olarak, o dönemde ABD ve Türkiye arasındaki istihbari iş birliğinin niteliği ve içtenliği, PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'ye sağlanan askeri ve istihbari desteğin anlaşılması açısından önemli bir referans noktasıdır. İkincisi, MİT'in Kenya'da Öcalan'ı yakalama operasyonu, planlamadan uygulamaya kadar üstün bir başarı sergilemiştir. Bu başarının temelinde ise MİT ile Genelkurmay arasındaki uyum ve koordinasyon dikkate değerdir. Terörizmle mücadele, tek bir kurumun sorumluluğuna bırakılamayacak kadar karmaşıktır; bu nedenle emniyet, istihbarat ve askeri kurumlar arasındaki iş birliği ve uyum önemlidir (Seren, 2022). Yukarıda bahsedilen dekapitasyon faaliyetlerinin incelendiğinde, MİT'in terörizmle mücadeledeki başarısının sadece gerçekleştirdiği operasyonlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda geçmişteki koordinasyon eksiklikleri ve istihbarat bürokrasisindeki sorunların giderilerek kurumlar arasındaki uyumun arttığını ortaya koymaktadır.

Üçüncü durum MİT'in PKK ile mücadelesinde kısa vadede gösterdiği taktik ve operatif hamleler yanında uzun vadeli stratejik istihbarat üretmemesidir. Bu nedenle lideri etkisiz hale getirilmiş terör örgütünün zaman içinde nasıl bir etki doğuracağı; muhtemel liderin kim olacağı ve örgüte nasıl bir yön vereceği, örgüt içi olası bir çatışma durumu vb. durumlara ilişkin yapılacak stratejik analiz daha pragmatik çözümler sunması açısından önemlidir. Çünkü stratejik istihbarat analizine dayalı bir yol haritası; örgütün alanını daraltma, mobilizasyon kaybını yaşama, eylem faaliyetlerinin deşifre edilmesi ve engellenmesi, eleman temininde kullanılan motivasyon kaynaklarının işlevsizleştirilmesi, dağa çıkışların değersizleştirilmesi/önlenmesi, radikallikten uzaklaştırma sürecinin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması gibi uzun vadeli amaçların gerçekleştirilmesindeki olasılık seviyesini yukarıya çıkarmayı ifade eder (Seren, 2022). Bu açıdan PKK'nın 2004 yılında tekrar saldırılara başlaması ve her geçen yıl bu saldırıların artması stratejik açıdan değerlendirmenin eksikliği olarak gösterilebilir.

MİT, 2000'li yıllarda, küresel güvenlik ortamının gerektirdiği imkanları ve kabiliyetleri elde etmek, yeni yetenekler kazanmak ve daha işlevsel bir rol edinmek amacıyla, kurumsal mekanizmanın daha verimli işleyişi, teknolojik açıdan üstün gelişmişlik ve operasyonel kabiliyet kazanma açısından yoğun bir tempoda ve yoğun bir ajandayla geçirmiştir. Belirlenmiş görev, yetki ve sorumluluk alanlarının ötesinde, MİT önceden tanımlanan "analitik", "teknolojik" ve "operatif" sınırlılıklardan sıyrılarak, yeni dönemde daha "esnek" ve "entegre" bir yaklaşım benimsemiş ve "proaktif" bir rol üstlenmeye çalışmıştır (Seren, 2021: 392).

Gelişmiş ülke ajanlarının istihbarat toplama kaynakları üzerindeki tahakkümünün kırılmasıyla sinyal istihbaratı ve teknik istihbarat faaliyetlerinde sorumluluk ve kontrol sağlanmıştır. Bu kapsamda GES'in MİT'e geçmesi sinyal istihbaratı kapasitesinin gelişmesi yanında operasyonel kabiliyetinde güçlenmesini sağlamıştır. Böylece MİT'in idari yapısında bulunan Başkanlıkların gelişmesi, Kale'nin yapılmasıyla oluşan yatay hiyerarşi ve dağınık yapılaşmanın kaldırılması bu Başkanlıkların koordineli ve daha verimli çalışmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, sınır ötesi operasyonlardaki etkinlik; sadece insan istihbarat toplama kaynaklarına bağlı olmayıp, aynı zamanda etkili bir teknik istihbarat kullanma yeteneğine de dayanmaktadır (Seren, 2021: 393).

MİT, Ankara'nın güncel gündemine uygun olarak sürekli olarak revize edilen görev, yetki ve sorumluluk alanlarında yüksek bir performans sergileyerek taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat faaliyetlerini başarıyla yerine getirmektedir. Aynı zamanda, cari ve erken uyarı istihbaratını etkili bir şekilde sağlama yeteneği, MİT'in başarılarının önemli bir göstergesidir.

Türkiye'nin savunma sanayi sektöründeki teknolojik yeteneklerinin ve teknik istihbarat kapasitesinin 2010 yılından itibaren hızla artması, terörizmle mücadelede ve yurtdışında özel faaliyetlerde daha etkili bir rol oynamasına olanak tanımaktadır. Bu gelişmeler, sadece ülkenin savunma alanındaki güçlenmesine değil, aynı zamanda ulusal güvenliğin sağlanmasına yönelik faaliyetlerde de belirgin bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda İnsansız Hava Araçlarının devreye alınması oyun değiştirici faktör olmuştur. İHA'ların günümüzde asimetrik savaş stratejilerine uygun operasyonel araçlar olarak ön plana çıkması, kontrolünün belirli bir merkezden sağlanabilmesi, İHA'ların ve SİHA'ların terörist faaliyetleri izleme ve yek etme kabiliyetinin olması bu araçları çok önemli bir konuma yerleştirmektedir. Bu teknolojik gelişmeler, Türkiye'nin savunma sanayi sektörlerinde ve teknik istihbarat kapasitesindeki artışla birleşerek, ülkenin güvenlik

alanındaki etkin rolünü desteklemektedir. Bu durum yalnızca Türkiye için değil yabancı devletler içinde geçerli olmuştur. İHA ve SİHA'ların terörizmle mücadeledeki konumu, önemi ve başarısı yabancı devletlerin bu teknolojiye sahip olmasındaki kararlılığı artırmıştır. Örneğin, 2018 yılında Türkiye'nin savunma ve havacılık endüstrisi ihracatı 2.03 milyar dolar iken, bu rakam 2023 yılının ilk on ayında 4 milyar 350 milyon dolar seviyesine gelmiştir. İhracat rakamlarının büyüklüğü bu araçların operasyonlardaki başarısı ile doğru orantıda arttığı söylenebilir (Darıcılı, 2022: 145).

MİT'in elektronik ve sinyal istihbarat yetenekleri, terörizmle mücadele kapsamında SİHA'ları envanterine alması ve kullanmasıyla hedef kişilerin tanımlanmasında aktif olarak rol oynamıştır. SİHA saldırıları, terör örgütlerinin hareket kabiliyetini sınırlayarak bağlantılı örgütlerle olan ilişkilerini de güçleştirmiştir. Türkiye'nin İHA/SİHA teknolojisi konusundaki hızlı yatırımları, terörizmle mücadelede etkili bir caydırıcı olarak işlev görmektedir. Özellikle Türk yapımı Bayraktar TB2 SİHA ve AKINCI SİHA'larının stratejik avantaj sağlamak adına çeşitli bölgelere konuşlandırılması bu manada çok önemlidir.

MİT'e ait İHA/SİHA sistemleri, bölgede gözetleme fırsatları sunmanın yanı sıra zorlu coğrafi koşullar nedeniyle erişimi zor olan PKK kamplarındaki liderlere yönelik hedef tespiti ve etkisiz hale getirme kapasitesine de sahiptir. Bu teknolojik araçlar, her geçen yıl terör faaliyetlerinin azalmasına önemli katkıda bulunmuştur. İHA/SİHA'ların terörizmle mücadele operasyonlarında kullanımı, sadece teröristleri hedef almamış, aynı zamanda PKK'ya ait sığınakları ve depoları da imha etmiştir. Ayrıca güvenlik karakollarının çevresini uzun süre izleyen İHA/SİHA'lar, terör örgütüne karşı caydırıcı bir etki yaratmış ve karakol baskınlarının sayısını önemli ölçüde azaltmıştır.

Türkiye'nin gelişen İHA sistemi aynı zamanda anti-İHA sistemleri geliştirme ve kullanma çabalarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum terörizmle mücadele stratejisinin bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Diğer ülkelerin de bu alanda benzer teknolojilere yatırım yapmaya başlaması, teröristlerin saldırılarını durdurmak için teknolojik cihazların yanı sıra disiplinli ve yüksek mobiliteye sahip birliklerin kurulmasının ve fiziksel olarak güçlendirilmiş karakollara konuşlandırılmasının önemini vurgulamaktadır (Darıcılı, 2022: 147).

MİT'nin İHA ve SİHA'ları kullanarak en önemli yeteneklerinden biri, terörist hedefleri hızlı bir şekilde tanımlayabilmek ve zaman kaybetmeden imha edebilmektir.

PKK unsurları, bu yeteneğin farkında olarak artık Türkiye, Suriye veya Irak'ta büyük gruplar halinde toplanamamakta ve bunun yerine küçük gruplara ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu, örgütün hareketliliğini önemli ölçüde sınırlar ve üyelerinin askeri birimlere ve üs bölgelerine saldırmak için büyük gruplar halinde bir araya gelmelerini engeller. PKK'nın eylemleri, sınırlı can kaybına neden olan mayın tuzakları kurma ve havan ve tanksavar füzeleriyle saldırılar yapma ile sınırlı hale gelmiştir. Üst düzey yönetimi, İHA ve SİHA'ların operasyonel faaliyetleriyle karşı karşıya kaldıklarında sınıra daha da geri çekilmek zorunda kalmış ve yalnızca haberciler aracılığıyla iletişim kurabilmektedirler. Uzun süre hareketsiz olarak mağaralarda saklanmak zorundadırlar. Bu nedenle örgütün yönetimi ile üssü arasındaki iletişim zinciri zayıflatılmıştır (Altın, 2022: 58-60).

PKK'nın Türkiye'deki faaliyet yeteneğinin azalmasıyla birlikte, üs bölgelerinin savunulmasında İHA sistemleri ve diğer gözetleme teknik destek sistemlerinin kullanılması, PKK militanlarının ağır kayıplar yaşamasına neden olmaktadır. Türkiye, hedef bölgeler için sinyal, elektronik ve görüntü istihbaratı toplama yeteneği MİT'nin teknolojik yeteneklerinin artmasıyla önemli ölçüde geliştirmiştir. Bu teknolojik avantajlar, PKK'nın saldırılarını önceden tespit etme ve engelleme kapasitesini artırmıştır. İHA'ların MİT'nin Sinyal İstihbarat Birimi ile birlikte çalışma kabiliyeti, Türkiye'nin bölgesel inisiyatif alabilen bir güç haline gelmesine ve ulusal çıkarlarına uygun proaktif bir dış politika stratejisi izlemesine katkı sağlamıştır. Türkiye, TCG'nin katkısıyla, bölgesinde daha etkin bir rol oynayabilen bir güç olarak konumlanmıştır. Son yıllarda yapılan teknoloji yatırımları, MİT'i bölgesinde en güçlü teknik istihbarat yeteneklerine sahip istihbarat servisleri arasında öne çıkarmıştır. Bu teknik istihbarat yatırımları, MİT'in hem yurtiçi operasyonlarda hem de sınır ötesi terörizmle mücadele faaliyetlerinde daha etkili bir rol oynamasını sağlamıştır. Bu sayede, terör örgütlerine karşı daha proaktif ve etkili bir strateji izlenerek ülkenin güvenliği artırılmıştır.

2016 yılından itibaren yapılan operasyonlarla birlikte, yurt içindeki terörist sayısında önemli bir azalma yaşandı. 2016'da 2,800 civarında olan terörist sayısı, 2022'de 120'in altına düştü. Aynı dönemde terör örgütüne katılım da önemli ölçüde azaldı. 2016'da 706 kişinin örgüte katılması, 2022'de 57'e düştü. Bu başarılar, terörle mücadelede izlenen "ara-bul-yok et" konseptinin etkisini göstermektedir. 2015'te 2,817 eylem/saldırı düzenleyen terör örgütü, konsept değişikliği sonucu eylem sayısında ciddi bir düşüş yaşadı. 2016'da 2,495'e, 2021'de ise 133'e kadar geriledi ve 2022 yılında ise 185 eylem

gerçekleşmeden önlendi. 2022'de MİT, emniyet, jandarma ve güvenlik korucuları tarafından yurt içi ve yurt dışında 148 bin 854 operasyon gerçekleştirdi. Bu operasyonlarda 3562 terörist etkisiz hale getirildi. Yapılan operasyonlarda, aranan listenin yanı sıra 57 sözde yönetici de dahil olmak üzere toplamda 87 PKK'lı elebaşı öldürüldü (İçişleri Bakanlığı, 2023).

### 4.3 Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Başkanlığı

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) her ne kadar 10 Nisan 1845 tarihinde Polis Nizamnamesi ile kurulmuşsa da çalışmamız istihbarat örgütleri olduğu için EGM'ye doğrudan bağlı olan İstihbarat Başkanlığı'nın (İB) tarihsel süreç içerisinde dönüşümü ele alınacaktır. Bu bağlamda 18 Temmuz 1936 tarihinde dönemin Başbakanı olan İsmet İnönü'nün imzası ile "2049 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılması" gerekçesiyle düzenlenen kanun teklifi TBMM'ye verilmiştir. Kanun teklifi, Emniyet Teşkilatına doğrudan bağlı Önemli İşler Müdürlüğü'nün kurulmasını içeriyordu. Kanun teklifinin gerekçesinde ise; her geçen gün sayıları artan sanayi kuruluşlarına bağlı olarak işçi sayısının artmasının rejime yönelik baskı unsuru oluşturduğunu belirterek, bu baskının zamanla rejime zarar verebileceği ön görülmekte hem rejimin korunması hem de işçilerin menfaatlerini korumak adına işçilerin takip edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Böylece Emniyet Teşkilatı içerisinde özel bir birimin kurulması istenmiştir (Yiğit ve Şahin, 2021, s.618).

Kanun teklifi 4 Haziran 1937 tarihinde "3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu" olarak kabul edilmiş, 12 Haziran 1937 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Kurulan "Önemli İşler Müdürlüğü'nden" günümüze kadar geline süreçte bir dizi yapılan yasal değişikliklerle Emniyet istihbaratı yenilenerek son halini almıştır. Bu yasal düzenlemeler genel kapsamda "3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu", "2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu" ve "Emniyet İstihbarat Dairesi Başkanlığı Merkez ve Taşra Üniteleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" çerçevelerinde oluşturulmuştur (EGM, t.b.).

Düzenlemede özellikle "işçi" kesim vurgulanarak dönemin en önemli sorunu olarak görülen komünizm ve sol devrimci örgütlerin faaliyetlerinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumu kanıtlar nitelikte gelişme ise, Türkiye'de çok partili hayata geçişi ile "Türkiye Komünist Partisi"nin (TKP) yasal zemine geçerek faaliyetlerini devam ettirme amacına yönelmesi gösterilebilir. Başka bir gelişme ise, TKP'nin içinde olan ve

Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun önderliğini yaptığı bir grup tarafından "Türkiye Sosyalist Partisi" (TSP)'nin 1946 yılında kurulması gösterilebilir. Ayrıca TSP kendini güvence altına almak amacıyla 1946'da "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP)"ni de kurmuştur. Örneklerden de anlaşılacağı üzere hükümet çoğalan işçi sayısı derken gelişen sol devrim grubun özünde yatan "işçi hareketini"nin büyümesini ve rejime baskı uygulamasına karşılık böyle bir düzenlemeye gittiği görülmektedir (İDB Yayınları, No:69'dan, Akt. Demirbaş, 2017, s.70).

Çoklu parti döneminde TKP, TSP ve TSEKP'nin kurulması, yöneticilerinin belirlenmesi gibi kararları Rus istihbarat servislerinin verdiği iddia edilmiş olsa da kesinleştirilememiştir. Ancak bu konuyu doğrular nitelikte bir gelişme yaşanmıştır. 1951 yılında Önemli İşler Müdürlüğüne takip edilen TKP üyesi Sevim Tarı'nın, İstanbul'dan, Marsilya'ya gidecekken yakalanması sonrasında yapılan aramalarda birçok örgüt dokümanı ele geçirilmiş, ele geçirilen dokümanlarda Rus gizli servisleriyle olan ilişkilere kadar değinilmiştir. Yapılan operasyonda ilk başlarda 51 kişi tutuklanmış, devam eden süreçte ise toplamda 187 kişi tutuklanmıştır (İDB Yayınları, No:69'dan, Akt. Demirbaş, 2017, s.71).

Önemli İşler Müdürlüğü 1951 yılına kadar taşra teşkilatı olmaksızın merkezi düzeyde örgütlenmişken, yaşanan olaydan sonra farklı illerde taşra teşkilatları kurulmaya başlanmıştır. Bu taşra teşkilat birimleri doğrudan doğruya Önemli İşler Müdürlüğüne bağlı olarak, ideolojik akımlar, casusluk ve her türlü kaçakçılık konularıyla ilgili bilgi toplamak üzere "yuva" ve "istasyon" adı verilen alt birimler kurulmuştur. Yeni kurulan birimlerle teşkilat genişlemiş ve nitelikli personel sorunu ortaya çıkmıştır. Bu konuda ise Adnan Menderes hükümeti iyi ilişkiler içerisinde olduğu ABD'den yardım alarak CIA'ye Hatay, Ankara, İstanbul ve İzmir'de açtığı kurslarda eğitim verdirilmiştir (Yiğit, Şahin, 2021, s.619).

1970'li yıllarda hem terör hem ideolojik akım hem de darbe girişimi kaynaklı çalkantılı bir süreçte istihbarata daha fazla ihtiyaç duyulması üzerine Önemli İşler Müdürlüğü 13 Ekim 1970 tarihli İçişleri Bakanının onayıyla "Önemli İşler Dairesi Başkanlığı" ismini alarak "daire başkanlığı" statüsüne yükseltilmiştir (Güney, 2008, s.67-68). Nitekim statüsü yükseltile ve daha gelişmiş bir istihbarat teşkilatına çevrilen Önemli İşler Dairesi Başkanlığı, 12 Mart 1971 askeri muhtırasını çok önceden istihbaratını yapmış ancak yapılan istihbarat kâğıt üzerinde kalmıştır (Özdemir, 2009, s.121).

1984 yılında PKK terör örgütünün Eruh baskını sonrası dönemin Başbakanı Turgut Özal MİT müsteşarını değiştirmek ve MİT’i sivilleştirmek için adım atmış ancak MİT içerisindeki askeri yapı huzursuz olmuş ve Asker kökenli Cumhurbaşkanı Kenan Evren MİT başkanının değişmesine izin vermemiştir. Bu olaydan sonra Turgut Özal hem kendisinin yönlendirebileceği hem de güçlü bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyması üzerine Emniyet Teşkilatına bağlı Önemli İşler Daire Başkanlığının güçlendirilmesi emrini vermiştir (Özdemir, 2009, s.123-127). Bu kapsamda Emniyet Teşkilatının istihbarat faaliyeti yürütmesini yasal zemine bağlayan, “1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’na”, 16.06.1985 tarihinde “3233 sayılı, 2559 Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun” ile eklenen Ek-7. maddesi; “Polis; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere; ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanım alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kurumlarıyla iş birliği yapar” şeklinde düzenlenmiştir (Çıtak, 2016, s.283-284)

Burada göze çarpan iki husus vardır, ilk olarak; İstihbarat Daire Başkanlığı bölücü faaliyetlerin engellenmesi anayasal düzenin korunması ve genel güvenliğin sağlanması için önleyici istihbarat görevi verildiğidir. İkinci önemli husus ise, MİT başkanını değiştiremeyen Turgut Özal, MİT içindeki askeri personelin çokluğu ve tekrar bir darbe girişimine karşı zamanında bilgi sahibi olmak ve böyle bir durumu engelleyebilmek için MİT ayarında alternatif bir teşkilat oluşturmak istediği anlaşılmaktadır. Nitekim İstihbarat Daire Başkanlığı 1997 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı içinde yuvalanmış “Batı Çalışma Grubunu” deşifre etmeyi başarmıştır (Tılısık ve Akbal, 2006, s.234).

2000’li yıllarda başta terör örgütü üyelerin tespiti ve yakalanması gibi devleti kendisini ilgilendiren suçlara karşılık bilgi toplama, analiz etme ve istihbarat oluşturmak için teknolojik ve elektronik istihbarat seviyesinde önemli bir sıçrama kaydetmiştir. Ayrıca 03.07.2005 tarihli ve “5397 sayılı, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un” 1. maddesi “2559 sayılı kanunun” Ek-7. Maddesine yeni fıkralar ekleyerek MİT’e verilen yetkilerin bir benzerinin verildiği görülmektedir. EK-7. Maddenin son hali ise;

*“Polis’e terör suçlarının önlenmesi amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Emniyet Genel Müdürü veya istihbarat başkanının yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit etme, dinleme, sinyal bilgilerini değerlendirme ve kayda alma yetkisi verilmiştir<sup>281</sup>. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç kırk sekiz saat içinde verir.”*

şeklinde değiştirilmiştir (Olgunsoy, 2019, s.133). Son olarak ise, 17 Ocak 2020 tarihinde “56 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile İstihbarat Daire Başkanlığının, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki konumu bir kademe daha artırılarak “İstihbarat Başkanlığı”na dönüştürülmüştür. Bu değişiklikle İstihbarat Başkanlığı kendi içerisinde ihtisaslaşmaya gitmiştir (Yiğit, Şahin, 2021, s.623).

#### **4.4 Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı**

1930 yılında yürürlüğe giren 1706 sayılı "Jandarma Kanunu" ile yasal zemine geçiş yapan Jandarma Genel Komutanlığı, bu tarihe kadar görev, yetki ve sorumlulukları gösterir net bir mevzuata sahip değildi (Çıtak, 2016, s.285). Bu durumu 1937 yılında çıkarılan “Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesi” 1930 yılında çıkarılan 1706 sayılı kanunun nasıl uygulanması gerektiğine açıklık getirmiştir. Bu nizamnameye kadar Jandarma teşkilatı istihbarat faaliyetleri kapsamında yasal bir dayanaktan yoksundur; ancak nizamnamenin 276. Maddesinde Jandarma mensubunun resmi kıyafetle görev yapmasının zorunlu olduğunu, fakat “sırf istitle (haber alma) gibi mahsus bir hizmetin ifası için” komutanın izni ile farklı bir kıyafet giyilebileceğini hükme bağlamıştır. Bu durum Jandarma teşkilatı için istihbarat faaliyetlerini ayrı bir görev görmemekte teşkilatın doğal yapısının bir sonucu olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır (Ulutaş, 2021, s.410-411).

1930’lu yıllarda doğu illerinde sıkça çıkan isyanlar hükümeti ve devlet otoritesini zor durumda bırakmıştır. Özellikle Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi boyunca yaklaşık 30 isyanın görüldüğü Dersim bölgesi olarak anılan, doğuda Bingöl dağlarının, batısında Karasu, kuzeyinde Munzur sıradağları ve güneyinde Murat suyu’nun olduğu coğrafi alanı kaplamaktadır. Alanın sarp dağlarla çevrili olması kırsal alanın genişliği ve ulaşımın zor olması gibi gerekçelerle devletin kontrolde zorlandığı bu bölgede geleneklere sıkı sıkıya bağlılık feodal yapılanmaya benzeyen aşiret yönetimini

güçlendirirken, bölgeye yarı bağımsızlık gibi bir statü kazandırdığı söylenebilir (Çay, 2020, s.529)

Dersim bölgesinde devlet egemenliğinin tam şekilde sağlanması ve yeniden otoritenin kurulması için “21 Haziran 1934’te “İskân Kanunu”, 25 Aralık 1935 tarihinde ise 2884 sayılı “Tunceli Vilayeti Teşkilat ve İdaresi Hakkında Kanun” 2 Ocak 1936 tarihinde Resmî Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren kanunlardan sonra bölgedeki aşiret liderleri ve Seyit Rıza toplanarak çıkarılan kanunlara yönelik hükümete isteklerinin yerine getirilmesini aksi durumda isyan çıkararak savaşacaklarını beyan ettikleri; “*karakol yapmayacaksınız, köprü kurmayacaksınız, kaza ve nahiye kurmayacaksınız, silahlarımıza dokunmayacaksınız, vergilerimizi pazarlık usulü vereceğiz*” şeklinde açıklama yaparak şartlarını bildirmişlerdir. Hükümetin geri adım atmaması üzerine isyan başlatılarak stratejik yerdeki köprüler yıkılmış, iletişim hatları koparılmış, devriye gezen jandarma birliklerine pusu kurulmuş, jandarma karakolları basılmıştır (Çay, 2020 s.531-532).

Yaşanan isyan 10 Eylül 1937 tarihinde bastırılmış isyanı tertipleyen Seyit Rıza ve 11 kişi idam edilmiştir. Yaşanan hadise bir etnik ayrılıkçı terör sorunu olarak görülmekle birlikte (Karaağaç, 2022, s.118) tüm yaşananlar değerlendirildiğinde kırsalda hakimiyetin sağlanarak olası benzer olayların önüne geçebilmek adına 1938 yılında dönemin İçişleri Bakanı Refik Saydam imzalı “Umumi Emniyet ve Asayişe ait İstihbarata, Çetelerin Tenkili (uzaklaştırılması, dağıtılması) Hususunda Alınacak Tedbirlere ait Talimatname” başlıklı tamim yayınlanmıştır. Bu tamimden daha önce Jandarma Teşkilatının kanun düzeyinde bir istihbarat faaliyetinin olmadığı ancak genel güvenlik ve asayişin sağlanmasına dair bir istihbarat faaliyetinin yürütüldüğüne dair talimatname olduğu ve bu yeni talimatname ile çetelerin tenkili (uzaklaştırılması, dağıtılması) içinde istihbarat faaliyeti yürütülmesi istendiği anlaşılmaktadır. Bu talimatname ile elde edilen bilginin değerlendirilmesi, muhbirlerin nasıl belirleneceği ve kimlerle irtibatlı olacağı ve muhbir bilgilerinin gizli tutulması gibi konulara değinildiği görülmektedir (Ulutaş, 2021, s.413).

Ortaya çıkan isyanların dönemin terör olayları olarak görüldüğü daha önce işlenen bölümlerde değinilmiştir. Bu kapsamda Jandarma Teşkilatının istihbarat faaliyetlerine ilk başta yasal statü kazandırıp, devam eden süreçte geliştirerek dönüşümünü sağlayan birincil sebebin terör ve terörizmle mücadele olduğu söylenebilir. Jandarma teşkilatının kırsal kesimde yaptığı terör ve terörizmle mücadelede en ön safta olmasının ise bu süreci hızlandırdığını söylemek yanlış olmaz (Çıtak, 2016, s.118-119).

Yukarıdaki durumu kanıtlar nitelikte yaşanan gelişme ise 1956 yılında yürürlüğe giren “6815 sayılı Sınır, Kıyı ve Kara sularımızın Muhafaza ve Emniyetiyle Gümrük Bölgesinde Kaçakçılığın Men’i ve Takibi İşlerinin Dahiliye(içişleri) Vekaletine Devri Hakkında Kanun” ile Gümrük Muhafaza Genel Komutanlığı ve bu kurumun yürütmüş olduğu istihbarat faaliyetleri kapsamındaki “İstihbarat Amirlikleri” biriminin “Jandarma Kaçak İstihbarat Amirliği” adını alarak Jandarma Genel Komutanlığına bağlanmıştır. Bir başka gelişme ise 1966 yılına kadar Jandarma İstihbarat Teşkilatının “askeri istihbarat” kapsamında faaliyet gösterdiği durum 1967 yılında “istihbarat amirliğini” tüm ülkeye yaymak adına Jandarma Bölge Komutanlıklarına bağlanması ve istihbarat faaliyetlerinin sadece “askeri” manada değil kuruluş amaçları çerçevesinde “mesleki” istihbarat kavramının eklendiğini belirten “Jandarma Bölge Komutanlıklarının Teşkilat, Vazife ve Yetkilerine Dair Yönetmelik” çıkarılmıştır (Jandarma Emirnamesi, 1978, s.8082).

Dersim isyanının bastırılmasından sonra uzun bir süre terör olayının yaşanmaması Jandarma istihbaratında yenilikleri ya da gelişmeyi durdurmuştur. 1961 Anayasasıyla birlikte terör faaliyetleri yerine yeni şiddet eylem türü devrimci sol hareketin getirdiği öğrenci olayları olmuş, etnik ayrılıkçı hareket Türk- Solu içerisinde kendini göstermeye başlamıştır. Yapılan eylemler şehir merkezinde kendini göstermesi yani Jandarmanın sorumluluk sahasının dışında olduğu için Jandarma teşkilatı bu durumdan çok etkilenmemiştir (Karaağaç, 2022, s.118).

Jandarmanın sorumluluk sahasında yaşanan terör olaylarının durması kurumdaki istihbarat gelişimini de durdurmuştur. Nitekim 1956-1973 yılları arasında istihbarat faaliyetleri Jandarma Bölge Komutanlıklarında bir birim olarak devam etmesi durumu kanıtlar nitelikte olduğu söylenebilir. 1974’de Jandarma Genel Komutanlığı içerisinde kurulan “İstihbarat ve Asayiş Daire Başkanlığı Kuruluş, Görev ve Sorumluluk Talimatı” çıkarılmıştır. Bu talimatnameye göre İstihbarat ve Asayiş Başkanlığı; “Hudut ve Kaçak Şubesi”, “İstihbarat- Plan Şubesi”, “Emniyet ve Asayiş Şubesi”, “İdari Şube” ve “Narkotik Şube” olarak örgütlendiği görülmektedir. Yeni başkanlığın sayılan görevlerinde en dikkat çeken durum ise, “Psikolojik Harp ve Karşı Propaganda” faaliyetlerinin yürütülecek olmasıdır (Ulutaş, 2021, s.415-416).

1979 yılında, 1966 yılında oluşturulan “istihbarat amirliklerinin” kapatılması ve akabinde 12 Eylül darbesi yaşanması tüm askeri kurumların şehirler merkezlerine yönelik faaliyet yürütmesine neden olurken kırsalda otorite boşluğu yaratmıştır. Bu boşluğu kendi lehine kullanan PKK terör örgütü, yeni kurulmasına rağmen hızlı bir şekilde

teşkilatlanarak kırsala dayalı gerillacılık hareketlerine başlamıştır. Nitekim asker kaçağı olan ve bu süreçte “Kürdistan Devrimi’nin Yolu Manifestosunu” hazırlayan Abdullah Öcalan, 22 kişinin katılımıyla Diyarbakır’a bağlı Lice ilçesinin kırsalı olan Fis köyünde toplanarak PKK terör örgütünün kurulmasına neden olmuşlardır (Karaağaç, 2022, s.130).

Yaşananlar Jandarma Teşkilatında yeni bir revizyon gerektirmiş ve 10.03.1983 tarihli “2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu 7/a maddesi” ile dönemin koşullarına uygun yapılanmasını sağlamıştır. Bu maddede geçen “suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak” ifadesine dayanılarak istihbarat faaliyeti yürütülebileceği belirtilmiştir. Ancak “2559 sayılı PVSK’nın Ek 7. Maddesi” polise verilen istihbarat yetkisinin yine “PVSK’nın 25. Maddesinde” yer alan “Polis teşkilatı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak Jandarma komutanları ile Jandarma karakol komutanları bu kanunda yazılı vazifeleri yapar ve yetkileri kullanırlar” hükmüne yapılan dayanılarak Jandarma teşkilatına da istihbarat faaliyeti verildiği kabul görmektedir (Olgunsoy, 2019, s.134).

03.07.2005 tarihli “5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 2. Maddesi”, “2803 sayılı "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’na EK-5. Maddeyi” eklemektedir. Bu madde, tıpkı MİT ve Emniyet'e verilen istihbarat toplama yetkisine benzer şekilde Jandarma teşkilatına da terörle mücadele kapsamında “iletişimin denetlenmesi”, “teknik araçla izleme” ve “bilgi ve belge toplama” yetkisi verilmiştir (Olgunsoy, 2019, s. 134). Bu düzenleme ile birlikte sinyal istihbaratı, teknolojik istihbarat ve Elazığ’da bulunan İHA birimleri sayesinde görüntü istihbaratı faaliyetleri yürütülmektedir. 15 Temmuz darbe girişiminden sonra çıkarılan 27.07.2016 tarihli “668 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirleri ile Bazı Kurum ve Kuruluşlara Dair Düzenleme Yapılması Hakkında KHK” ile Jandarma Genel Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (Dağdeviren, 2017, s.81)

Jandarma Genel Komutanlığı içerisindeki İstihbarat Başkanlığı ile ilgili bilgi paylaşmayıp resmi internet sayfasında teşkilat şeması dahi paylaşmamış olsa da, “Elektronik Kamu Bilgi Yönetim Sistemi” (KAYSİS), Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı birimini 1. Komutan yardımcısına bağlamış ve kurumun kendisi içinde “Bilişim ve Teknik İstihbarat Servisi”, “İstihbarat Daire Başkanlığı”, “Jandarma İstihbarat Okul Komutanlığı” ve “Plan ve Güvenlik Daire başkanlığı” şeklinde örgütlendiği bildirilmiştir (KAYSİS, 2022).

#### 4.5 Dışışleri Bakanlığı Araştırma ve Güvenlik İşleri Müdürlüğü

nemli bir geçmişe sahip olan Türkiye Cumhuriyet Dışışleri Bakanlığı, Hariciye Vekaleti olarak 1920 yılında kurulmuştur. İlk kapsamlı yasal düzenleme “1154 sayılı Hariciye Vekaleti Memurin Kanunu” ile olmuş ve günümüzdeki idari yapının temelleri atılmıştır (Dışışleri Bakanlığı Tarihçesi, t.b.). Cumhuriyetten öncesine dayanan geçmişi ile Dışışleri Bakanlığı, dış ilişkiler konusundaki yetkinliğini dış istihbarat konusunda da yerine getirmiştir. Birleşmiş Milletler nezdinde tanınarak kabul edilmiş devletlerin büyük bir çoğunluğunda elçilikler, konsolosluk ve çalışma ofislerine sahip olarak başta insan kaynaklı istihbarat olmak üzere önemli istihbarat çalışmaları yürütmektedir (ıtak, 2016, s.287).

II. Dünya Savaşı ile birlikte birçok elçilik ve konsolosluk kapatılmışsa da savaşın bitmesiyle birlikte 1950’li yıllarda tekrar hızlı bir Şekilde açılmışlardır. 1970’li yıllara kadar oldukça büyüyen teşkilata karşılık ASALA terör rgt tarafından terör eylemleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Dışışleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada; “Ermeni terör rgt ASALA’nın gerçekleştirdiği suikastlara, Yunanistan’da faaliyet gösteren 17 Kasım terör örgütüne hedef olan Türk diplomat ve görevlilerimiz de eklendiğinde, Dışışleri Őehitlerimizin sayısı beşi Büyükelçi olmak üzere 34’e ulaşmaktadır.” sözleriyle terörün boyutu ortaya konmuştur (Dışışleri Bakanlığı Tarihçesi, t.b.).

Yaşanan terör olayları ve Soğuk Savaşın bitmesiyle ortaya çıkan yeni devletlere görevlendirmeler yapılırken Dışışleri Bakanlığının idari yapısı ise dönüşüme uğramıştır. lke içinde devam eden terör eylemleri ve bu örgütlere yardım eden yabancı devletlerin varlığının anlaşılması üzerine 1983 yılında çıkarılan 177 sayılı KHK’de “Dışışleri Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” başlığı altında bakanlığın görevleri kısmında 2. maddenin e fıkrasında “yabancı devletler ve milletlerarası gelişmeleri ve bunlar arasındaki ilişkileri takip etmek” (177 sayılı KHK, 1983) ve görevleri gereği hazırlanan “Dışışleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Yönetmelik”te 10. Maddesinde ise; “Türkiye aleyhine faaliyetler hakkında bilgi toplamak, değerlendirmek, araştırma ve inceleme yürütmek olarak” yetkilendirilmiştir. Bu kapsamda “İstihbarat ve Araştırma Genel Müdürlüğü” oluşturularak göreve başlatılmıştır (ıtak, 2016, s.288).

2010 yılında “6004 sayılı Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu ve Görevleri Kanunu” ile Genel Siyasi İşler Müsteşar Yardımcısına bağlı olarak “Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Bu genel müdürlük altında ise, “Araştırma Genel Müdür Yardımcısı” ve “Güvenlik ve İstihbarat Genel Müdür Yardımcısı” olduğu örgütlenmeye gidilerek araştırma ve güvenliğe bağlı istihbarat birimleri ayrılarak genişletilmiştir. Genel müdürlüğün görevi ise, “İkili ve çok taraflı güvenlik iş birliğinin oluşturulması ve devam ettirilmesi, uluslararası nitelikte olan veya dış ilişkileri ilgilendiren terörizm, kaçakçılık ve örgütlü suçların takip edilmesi, ülke aleyhine yapılan faaliyetlerin incelenmesi ve bu konularda ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması” olarak belirtilmiştir (6004 Sayılı Kanun, 2010)

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan anayasa değişikliği sonucunda 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren uygulamada olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Dışişleri Bakanlığının teşkilatlanmasında bir dizi değişikliğe gidilerek dönüşüm yaşanması sağlanmıştır. Organizasyon olarak Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü, bu dönüşümden önce müsteşar yardımcısına bağlı bir genel müdürlük iken, yeni düzenleme ile Bakan Yardımcısına doğrudan bağlı bir birim olmuştur. Böylece Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü bir üst statüye geçirilmiştir. 10 Temmuz 2018 tarihli “1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 140. Maddesi”nde Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü’nün yeni görev ve yetkilerini şu şekilde ele alınmıştır (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018);

*“a) İkili ve çok taraflı güvenlik işbirliğinin tesisi ve yürütülmesinin yanı sıra uluslararası boyutu bulunan veya dış ilişkileri ilgilendiren terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer örgütlü suçlar ile ülke aleyhine faaliyetlerle mücadele konularını takip etmek, bu görevlerini ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle yerine getirmek,*

*b) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.”*

Anlatılanlar ışığında yeni görev ve yetkiden de anlaşılacağı üzere yeni dönüşüm, araştırma, güvenlik ve istihbarat konularında herhangi bir kısıtlamaya gitmeyerek Dışişleri Bakanı’nın vereceği her görevi yerine getirecek şekilde düzenlenerek birime esneklik kazandırılmak istendiği ve inisiyatifin idareye bırakıldığı söylenebilir.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde terörizmle mücadele çabalarında başarılı olunması ve sorunla daha etkin bir mücadele için dış ilişkiler kapsamında gerek ikili anlaşmalar gerekse çeşitli milletlerarası platformlarda şu hususları ortaya

koymaktadır (Dışışleri Bakanlığı Türkiye'nin Uluslararası Toplumun Terörle Mücadele Çabalarına Katkıları, t.b.).

“ · Terör, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik büyük bir tehdit teşkil etmektedir ve motivasyonu ne olursa olsun; nerede, ne zaman ve kim tarafından işlenirse işlensin hiçbir terör faaliyeti meşru görülemez. · Teröristlerin barınmasının önlenmesi için “iade et veya yargıla” prensibi temelinde devletler arasındaki işbirliği artırılmalıdır. · Uluslararası toplum, terör örgütleri arasında ayırım gözetmemelidir ve terör gruplarının, üyelerinin ve eylemlerinin önlenmesinde, sindirilmesinde, takibinde ve yargılanmasında aynı kararlılıkla hareket edilmelidir. · Terörü herhangi bir din ya da etnik grupla ilişkilendirmek tamamen yanlıştır ve teröristlerin amaçlarına hizmet etmektedir.”

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere Dışışleri Bakanlığı, devlet teşkilatlanması içinde özel bir konuma sahip ve geniş bir faaliyet sahasına sahip olmasıyla birlikte, istihbarat faaliyetleri açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Alanındaki geniş tecrübesi, teşkilatı istihbarat çalışmalarında önemli bir yere yerleştirmektedir. Bu kapsamda Dışışleri Bakanlığı'nın yürütmüş olduğu yabancı devletlere ait ekonomik, siyasi, kültürel, askeri, toplumsal ve teknolojik gelişmeleri takip etmesi ayrıca terörizmle mücadelede faaliyet yürütmesi kurumun istihbarat ihtiyacını ve temininin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Çıtak, 2016, s.288).

#### **4.6 Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı (BTK)**

Türkiye'de istihbarat üretme faaliyeti olan kurumların içinde ele alacağımız Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), sinyal istihbaratı konusunda yetkili kurumdur. Kurum un kuruluş amacı, telekomünikasyon sektörünü düzenleme ve denetleme üzerinedir. Ancak terör, kaçakçılık, uyuşturucu ve insan ticareti gibi katalog suçların önlenmesi için idari boyutta ya da daha sağlıklı soruşturma ve kovuşturma işlemleri için adli olarak iletişimin dinlenmesi, kaydedilmesi, yer tespiti ve müdahale edilmesi amacıyla zaruri olan sinyal istihbaratının temininin sağlanması için, 2005 yılında yürürlüğe giren 5397 sayılı kanun çerçevesinde BTK'ya bağlı Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) kurulmuştur (5397 sayılı kanun, 2005).

Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı kuruluşunda bir başkan, idari, hukuki ve teknik konularda yetkin üç uzman ve terörle mücadelede en ön safta olan MİT, Jandarma ve Emniyet teşkilatlarından birer temsilci ile oluşmaktadır (5397 sayılı kanun, 2005).

5397 sayılı kanunla yetkilendirilen bu birim 2007 yılında yürürlüğe giren “5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesine Dair Kanun” ile sanal ortamda da faaliyet yürütmektedir (5651 sayılı kanun, 2007). Bu kanuna göre yeni organizasyon yapısı ise, “Hukuk Daire”, “Teknik İşletme”, “Bilgi Sistemleri”, “İdari Daire” ve “İnternet Daire” başkanlıklarından oluşturulmuştur (TİB, 2005’den Akt. Çıtak, 2016, s.290).

TİB’in görevleri, “Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kayda Alınmasına Dair Usul ve Esaslar ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Yönetmeliğin 17. Maddesinde” (2007) açıklanmaktadır. Bu yönetmeliğe göre Başkanlığın görevleri; iletişimin tespiti, sinyal bilgilerinin alınması, iletişimin dinlenmesi, iletişimin kayda alınması, yapılan faaliyetler sonucu elde edilen bilginin MİT, Jandarma ve Emniyet birimleriyle paylaşmak, istem olması durumunda Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelere göndermek, faaliyet yürüttüğü alanla ilgili gelişmeleri takip ederek yeniliklerin sağlanması için ulusal ve uluslararası birimlerle işbirliği yapmak, internet ortamında gösterime sunulan video ya da canlı yayınların denetlenmesi ve suç içeren yayınların gerekli makamlara iletilerek bu makamlar arasında koordineyi sağlamak ve suç işlenmesini önleyici faaliyet yürütmek, mahkeme kararına ve gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında Cumhuriyet Savcısı kararına istinaden iletişimin ve erişimin engellenmesi kararlarını uygulamak gibi önemli görevler gösterilmiştir.

Yukarıda belirtilen kanun ve yönetmeliklerin istihbaratı ilgilendiren kısımlarıyla ilgili verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere TİB, bir istihbarat kurumu olmayıp sadece kanunlarla verilen yasal yetkiyi kullanan MİT, Jandarma ve Emniyet birimlerinin telekomünikasyon yoluyla yürütülecek faaliyetleri hâkim kararına istinaden uygulayan ve denetleyen birimdir (Atılır, 2018, s.44). Ancak TİB, yasa dışı dinlemelerin yapıldığı bir birim olarak gündeme gelmiş olsa da yürüttüğü faaliyetlerin önemi ve terörle mücadele eden sahadaki birimlere verdiği bilgilerle çok önemli bir konumda olmuştur. Günümüzde gelişen teknoloji nedeniyle ortaya çıkan terör tehditlerinin genel olarak siber kaynaklı olması, uluslararası suç örgütlerinin kendi içindeki iletişimin kesintisiz takip edilmesi gerekliliğinin önemi kurumun iş yükünü fazlaca artırmıştır (Çıtak, 2016, s.291).

“671 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesi” ile TİB kapatılarak, tüm yetkileri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na (BTK) verilmiştir. 671 sayılı

OHAL KHK'sı ile iletişimin denetlenmesi faaliyeti kapsamında MİT, Emniyet ve Jandarma'nın yürütmüş olduğu çalışmalar BTK nezdinde tek elden uygulanmaya başlanmıştır. Böylece Türkiye'nin siber güvenlik anlayışının kayda değer bir birimi haline gelen BTK, istihbarat üreten birim olmasa da istihbarat faaliyetleri yürüten birimlerin değişilmez yardımcısı olmuştur (Olgunsoy, 2019, s.363).

#### **4.7 Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)**

Terörizmle mücadele daha önce de değinmiş olduğumuz gibi birçok yöntem olmakla birlikte bu yöntemlerin birlikte kullanılması durumunda netice alınabileceği üzerinde durmuştuk. Bu çoklu yapıda en önemli hususlardan biri ise finans kaynağıdır. Terörizmin ana hedefi kazanç elde etmek olmasa da gerçekleştirilmek istenen terör eyleminden, örgütün en basit ihtiyaçlarının karşılanmasına hatta varlığını sürdürmesine kadar finansal kaynağa yani gelire ihtiyacı vardır. Günümüzde terör örgütlerinin mevcut yapısı ele alındığında; terörizmle etkin bir mücadele için terörizmin finans kaynaklarının belirlenerek gerekli önleyici, sonrası için cezalandırıcı hukuki tedbirlerin alınmasının zaruri olduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2020, s.179).

Türkiye'de Maliye Bakanlığına bağlı olarak kurulan Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) "Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine" dair 13 Kasım 1996 tarihinde çıkarılan kanun ile kurulmuş olup 17 Şubat 1997 tarihinde resmen faaliyetlerine başlamıştır. MASAK ilk kurulduğu zaman terörizmin finansmanı konusunda faaliyet göstermeyip kara paranın aklanmasıyla ilgili faaliyet yürütmüştür. Ancak 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra ABD öncülüğünde BM nezdinde başlatılan terörizmin finansmanı ile mücadele konusu teşvik edilerek uluslararası boyutta tedbir aldırılmak için BM Güvenlik Konseyinden kararlar çıkarılmıştır (Yılmaz, 2020, s.179). Bu kapsamda ulusal boyutta suçun mali tarafının benimsendiği bir bakış açısıyla suçla mücadele hasıl olmuştur. Böylece gerek suçtan elde edilen kazanç gerekse bu kazancı legal görünüme kavuşturmak için aklanmasıyla yapılacak mücadele önem kazanmıştır (Okumuş, 2021, s.635).

Türkiye, BM nezdinde alınan kararların ulusal boyutta uygulamaya alabilmek ve eylemsizlik kararını bozarak yeniden terör eylemleri gerçekleştiren PKK terör örgütünün etkinliğini azaltabilmek adına gerekli yasal düzenlemeyi 11 Ekim 2006 yılında "5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun" kapsamında MASAK'a verilen yeni görev ve yetkiler; "... terörün finansmanının ve kullanılan para

aklama yöntemlerinin önlenmesi için veri toplamak, analiz ve değerlendirme yapmak, herhangi bir suç varlığı tespit edildiğinde Cumhuriyet Başsavcılığına iletmek ve Cumhuriyet savcıları tarafından iletilen konuları incelemek, görev alanıyla ilgili konularda uluslararası ilişkileri yürütmek ve diğer ülkelerdeki muadil kurumlarla bilgi alışverişinde bulunmak...” şeklinde tanımlanmıştır (Çıtak, 2016, s.292).

5549 sayılı Suç gelirlerinin önlenmesi hakkında kanunun 4208 sayılı kanundan en önemli farkı MASAK’a mali istihbarat yetkisinin ve görevinin; “suç gelirlerinin aklanması ve terörün finansmanının önlenmesi kapsamında veri toplamak şüpheli işlem bildirimlerini almak analiz etmek ve değerlendirmek” ibaresiyle açıkça verilmesi olmuştur. Mali istihbarat görevi üstlenen MASAK, suç örgütlerinin belirlenmesi, bu gelirin gizlenmesi ya da aklanması ile birlikte yasal ya da yasa dışı yollardan elde edilen gelirlerin terörün finansmanı için kullanılmasının engellenmesi açısından oldukça önemli bir işlev görmektedir (Okumuş, 2021, s.645).

Dünya genelinde önem kazanan mali istihbarat ulusal boyutta ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için çıkarılan 5549 sayılı kanunun, 4208 sayılı kanundan başka bir farkı ise, 5549 sayılı kanunun sadece gelir kısmını düzenlemeyip gelire aracılık eden finansal kuruluşları da düzenlemesidir. Söyle ki, finansal verilerin takibi, alınan verilerin analiz edilmesi ve bunları destekleyecek sanal veri tabanının oluşturularak suç ve suçluyla daha etkin bir mücadele için MASAK’a finansal sektörle iş birliği yapma görevi ve yetkisi tanınmıştır görmektedir (Okumuş, 2021, s.644).

Her geçen yıl önemi daha çok anlaşılacak geliştirilen mali istihbarat, ulusal boyutta tekrar ele alınarak yeni yetki ve görevlerin verildiği MASAK daha geliştirilmiş bir mali istihbarat birimi haline getirilmiştir. Bu kapsamda 07.02.2013 tarihinde TBMM’de kabul edilen 6415 sayılı “Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun” ile MASAK’a; “malvarlığı dondurulması kararlarıyla ilgili gerekli malî araştırmayı yapma ve araştırma sonucunu Değerlendirme Komisyonu'na sunma, malvarlığı dondurulma kararlarının uygulanmasından sorumlu olma, mal varlığı dondurulma veya durdurulmanın iptali gibi işlemleri ilgililere iletme, mal varlığı dondurulan kişi ve kuruluşların sonraki davranışlarını izleme” görev ve yetkileri verilmiştir (Çıtak, 2016, s.293).

2017 yılında gerçekleşen anayasa değişikliği ile yürütme organına bağlı idari değişikliklere uyum sağlaması açısından ele alınan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı

kararnamesinde yeniden düzenlenmiştir. Böylece MASAK'a; “aklama ve terörizmin finansmanının yanı sıra ekonomik güvenliğe yönelik risklerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi kapsamında gelişmeleri izlemek önlemler geliştirmek analiz araştırma ve inceleme yapmak” görev ve yetkileri tanınarak günümüzdeki son şekli verilmiştir (Okumuş, 2021, s.651).



## 5. SONUÇ

### 5.1 Sonuç

Terörizmle mücadele çok boyutlu, multidisipliner bir alandır. Bu nedenle terörizme mücadele tedbirlerinin yalnızca askeri boyutuyla ele alınması mücadeleyi başarısız kılmaktadır. Ülkelerin terörizmle mücadele faaliyetleri giderek zorlaşmaktadır, zira mücadelenin merkezine alınacak öznelerin ve nesnelerin artması ve güvenlik tehditlerinin çeşitlenerek yoğunlaştığı görülmektedir. Terör grupları dünyanın her yerinde ardı ardına eylemler gerçekleştirirken devletler arasındaki savaşlar ve gerilimler devam etmekte, ekonomik ve kalkınma kaynaklı sorunlar nedeniyle birçok insan mağdur olmaktadır. Ayrıca terör saldırıları nedeniyle iç karışıklıklar yaşanmakta birçok ulus devlet beka sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, ulusal güvenliğin en önemli tehditlerinden olan terörizmin geleneksel bir anlayışla ele alınması, mücadele edilmesi ve çözüm bulunması imkânsız hale gelmektedir.

Terörizmle mücadele, çeşitli yöntemleri içermekle birlikte, etkili bir uygulama için terör örgütlerinin niyet ve kapasitelerinin bilinmesi öncelikli bir konu olmaktadır. Bu bilgileri elde etmek ise etkili bir istihbarat çalışması gerektirir. Terörizm, tüm dünyada devletlerin istihbarat teşkilatları için öncelikli bir görev olarak görülür. Soğuk savaş sonrasında gelişen istihbarat sistemleri, terörizmle mücadelede en temel araçlar haline gelmiştir. Bu nedenle, terörizmle mücadele için kapsamlı bir istihbarat yaklaşımı gereklidir ve bu yaklaşım politik, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörleri içermelidir. Terörizmle etkili bir şekilde mücadele edebilmek için terör örgütlerinin niyetlerini ve stratejilerini anlamak, potansiyel tehditleri belirlemek ve toplum desteğini korumak önemlidir. Bu nedenle, istihbarat çalışmaları terörizmle mücadelede vazgeçilmez bir rol oynamaktadır.

İstihbarat faaliyetleri, hedefler, çıkarlar, istekler ve politikalar ekseninde gerekli bilgi, belge, veri ve kayıtların toplanması, tasnif edilmesi ve analiz edilmesi süreçlerine dayanır. Bu süreçler sonucunda istihbarat çıktıları oluşturulur ve ilgili yerlere iletilir. İstihbarat, terörizmle mücadele hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynar ve bu nedenle istihbarat faaliyetleri, bu mücadele anlayışının çağın gereksinimlerine uyum sağlaması adına gelişim sürecine tabidir.

Günümüzde istihbaratın terörizm sorunlarını belirleyebilmesi ve olası saldırıları engelleyebilmesi, istihbarata olan talebi ve istihbaratın önemini artırmıştır. Bu durum, devletleri istihbarat yapılarını güçlendirme, istihbarat teknolojisine yatırım yapma,

hukuki düzenlemeleri gözden geçirme ve istihbarat yöntemlerini çeşitlendirme konularında harekete geçirmiştir.

Özellikle 11 Eylül 2001'deki El Kaide saldırılarıyla simgelenen olaylar, terörizmin evriminde bir dönüm noktası olmuştur. Bu saldırılar, ABD'nin kendi topraklarında hedef alınmasıyla birlikte, ülkelerin güvenlik, terörizmle mücadele ve istihbarat faaliyetlerinde köklü değişiklikler yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu olayların ardından benzer senaryoları yaşamak istemeyen devletler, güvenlik birimlerini geliştirecek önleyici tedbirlerin alındığı yeni yasal düzenlemelere giderek, güvenlik ve istihbarat kurumlarını geliştirmeye ve istihbarat faaliyetlerini daha yoğun bir şekilde yürütülmeye çalışıldığı bir döneme girmiştir. Bu dönem, terörizmin yanında diğer tehditlerin de güçlenerek ciddi tehlikeler oluşturması, istihbaratın daha etkin, proaktif, sistemli ve işbirlikçi bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekliliği doğurmuştur.

Bu bağlamda, insan istihbaratının daha profesyonelce yapılması, teknik istihbaratın kapasitesinin geliştirilmesi, uluslararası alanda ortak hareket edilmesi, istihbarat örgütlerinin analiz ve operasyon yeteneklerinin güçlendirilmesi, ülke içinde istihbarat koordinasyonunun sağlanması gibi öncelikler, devletlerin önemli adımlar attığı alanlar olmuştur. Bu dönemde, istihbarat faaliyetlerinin daha özgün, yaratıcı ve verimli bir şekilde yürütülmesi için teknoloji ve bilgi paylaşımı gibi alanlarda da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu süreçte devletler, güvenlikle ilgili tehditlere karşı daha etkili bir şekilde mücadele etmek adına istihbarat alanında büyük bir evrim geçirmiştir.

Bu evrim terörizmle mücadelede istihbaratın rolünü tartışmaya açmıştır. Ancak terörizmle mücadelede istihbaratın rolünü genel manada değinmeden önce terörizmle mücadele konseptini belirleyen etkenlerin bu mücadelede istihbaratın rolünü de belirlediğini göz ardı etmemek gerekir. Öncelikle terörizmle mücadele sürecini tanımlayan, planlayan ve süreci belirleyecek olan güç siyasi iktidardır. Siyasi iktidar ise süreci ele alırken kendisi üzerinde etkili olan kişi, grup ve kurumların algısı üzerinden yönetmektedir. Bu süreci etkileyecek bir diğer faktör ise ülkedeki siyasi rejimdir. Otoriter ve totaliter rejimlere sahip baskıcı ülkeler ile demokrasiye sahip ülkelerin terörizmle mücadele yöntemleri farklı olduğu gibi uygulanan yöntemlere göre kullanılan mücadele araçları da farklılık göstermektedir. Konumuz Türkiye ve uygulanan siyasi rejim demokrasi olduğu için bu soru demokratik rejimlere dayandırılarak genel manada ele alınmıştır.

Çalışma terörizmle mücadelede istihbaratın rolünü genel manada açıklamıştır. Bu açıdan devletler terörizmle mücadelede genellikle ilk aşamada askeri güç kullanımına başvurmuşlardır. Bu süreçte istihbaratın rolü, askeri operasyonların yönlendirilmesinde kilit bir nitelik taşımıştır, genel olarak da taktik istihbarat seviyesinde faaliyet göstermiştir. Burada istihbarat servisleri edindikleri bilgiyi askeri gücün ilerlemesi ve gerçekleştirilen operasyonun başarısı için kullanmışlardır. İlerleyen süreçte bu durum daha da gelişerek sosyal ekonomik alandan diplomasiye kadar her alanda istihbaratın kullanılmasını gerektiğini göstermiştir. 11 Eylül saldırıları ise bu anlamda dönüm noktasıdır. Yankıları tüm dünyada hissedilen bu terör saldırısı, diğer devletlere var olan istihbarat servislerini geliştirmeyi ve istihbaratı destekleme aracı olmaktan çıkararak mücadele aracı olması gerekliliğini göstermiştir.

Bu kapsamda gelişmiş birçok devlet istihbarat servislerini daha proaktif görev alabilmesi için dönüştürerek operasyon kabiliyeti kazandırmaya çalışmıştır. Artık günümüzde istihbarat servisleri örtülü operasyonlar haricinde elde etmiş olduğu bilgiye dayanarak askeri operasyon niteliğinde faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Bu durum elde edilen istihbaratın sahada zaman kaybetmeden ve koordinasyon sorunu başta olmak üzere birçok bürokratik engeli ortadan kaldırarak sahaya yansımaları sağlamaktadır. Böylece olası bir terör eylemi daha hazırlık aşamasında engellenirken terör örgütü üyeleri etkisiz hale getirilebilmektedir.

Bu açıdan MİT, hedef odaklı nokta operasyonlarında, anlık istihbarat toplama ve analiz etme süreçlerini içeren bir istihbarat çarkını benimsemektedir. Bu çerçevede, MİT, çeşitli istihbarat kaynaklarından gelen verileri hızlı bir şekilde değerlendirir ve bu verileri kullanarak anlık durum değerlendirmeleri yapar. Ayrıca, hedeflere yönelik operasyonlarda etkinliği artırmak amacıyla istihbarat birimleri arasında koordinasyonu sağlamak için çeşitli mekanizmalar kullanır.

MİT'in bu anlık ve eş güdümlü istihbarat stratejisi, güvenlik tehditlerine karşı etkili bir tepki verme kapasitesini artırmayı hedefler. Böylece, önceden belirlenmiş hedeflere yönelik operasyonlarda, sahip olduğu bilgileri en etkili şekilde kullanarak operasyonel başarıyı artırma amacını güder. Bu çerçevede, MİT'in istihbarat çarkı, güvenlik ve terörle mücadele alanında Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumak ve güçlendirmek adına önemli bir araç olarak işlev görmektedir.

Çalışma terörizmle mücadeleyi, terörizm sorununu bertaraf etmeyi, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise kontrol altına almayı veya muhtemel zararı en aza indirmek olarak tanımlamaktadır. Bu sorunla mücadelenin merkezine istihbaratın alınması gerekliliği vurgulanırken terörizmle mücadeledeki başarının istihbarat faaliyetlerindeki başarı ile doğru oranda olduğunu göstermektedir. Durumu, Alex Schmidt tarafından güvenlik alanında uzman 91 katılımcı ile yapmış olduğu anket daha somut açıklar niteliktedir. Bu ankette Schmid katılımcılara “uluslararası terörizmle mücadelede en etkin karşı tedbir nedir?” sorusunu yöneltmiş ve katılımcılar %52 ile ilk dilimde “istihbarat” cevabı vermiştir. Aynı çalışmada bir diğer sorusu ise “ulusal olarak terörizmle mücadelede en etkin karşı tedbir nedir?” olmuş ve yine ilk dilimde katılımcıların %45’i “istihbarat” cevabı vermiştir. Bu anket sonucu, çalışmada savunulan terörizmle mücadelenin temel odak noktasının istihbarat olduğunu açıkça doğrulamaktadır. Ancak, bu durumu sadece diğer mücadele araçlarını destekleyen bir unsura indirgemek yerine, çalışmada savunulduğu şekliyle istihbaratı çalışmada bir araç olarak ele almaktadır (Schmint ve Joongman 1997’den akt. Çınar, 1997: 198).

Çalışma istihbaratın terörizmle mücadele araçlarına katkısı olmaması durumunda bu araçların işlevsiz kalacağını da belirtmektedir. Zira bu çalışma terörizmle mücadelenin iki ayaklı olduğunu ve bir ayağında kuvvet kullanımı içermeyen siyasi ve sosyo-ekonomik nedenler ile mücadeleyi savunurken diğer taraftan kuvvet kullanımı içeren silahlı operasyonel etkinliğin bir arada kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda terör örgütleriyle bağlantılı bölge halkının kalplerini ve zihinlerini kazanma amacıyla geliştirilecek politikaların başarılı olabilmesi, istihbarat faaliyetleri aracılığıyla elde edilen doğru bilgilerle mümkün olacaktır. Örneğin, ABD, Irak’ı işgal etme sürecinde, önceki deneyimlerinden ders çıkarmak ve Afganistan’da yapılan hataları tekrarlamamak adına 2007 yılında Irak’ın sosyo-kültürel haritasını çıkarmak amacıyla "Bölgesel İnsan Dokusunu Tanıma Ekipleri/Human Terrain Teams" oluşturmuştur. Bu ekipler, elde ettikleri sonuçları terörizmle mücadelede etkili bir şekilde kullanarak, terörizmle mücadeleyi sosyal unsurlara göre şekillendirmiş ve buna yönelik stratejiler geliştirmiştir.

Benzer bir durum ise Türkiye’de 2013 yılında Akil İnsanlar Heyeti adı altında toplumun önde gelen kişileri bir araya getirilerek oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu Akil İnsanlar, farklı kesimlerinden, farklı düşünce ve deneyimlere sahip kişilerce oluşturulmuştur. Bu heyetin amacı ise, terörizmle mücadelede sosyal unsurları anlama çabası olmuştur. Ancak heyet sorunun çözümüne katkı sağlamaktan uzak kalmıştır.

Heyetin Güneydoğu Anadolu raporunda “*Kürt meselesinde 'sorun', devletin Kürtlere yönelik izlediği ret, inkar ve asimilasyon politikaları olmakla birlikte, 'çözüm', sadece bu politikaların terk edilmesiyle sağlanacak gibi gözükmemektedir*” ibaresi (Anadolu Ajansı, 2013), çalışmanın yanlış ve gerçeği yansıtmayan yanlış bilgilerle dolu olduğunu göstermektedir.

Günümüzde, istihbarat destekli sosyal politikaların sorunun çözümüne nasıl destek olduğu da çalışmanın bir diğer odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda 2014 yılında 5 bin 558 kişinin katılım sağladığı PKK terör örgütüne, 2022 yılı itibariyle 48 kişiye kadar düşmüştür. Bu durum bize istihbarat destekli mücadele araçlarının başarısını göstermektedir. Ayrıca, istihbarat kurumlarının yerel yönetimlerle işbirliği yaparak teröre destek verenleri belirleyip ilgili makamlarla paylaşması, ceza adalet sisteminin daha etkin şekilde işlemesine de katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin PKK terör örgütüyle mücadelesinde özellikle son dönemde elde ettiği başarı, istihbarat yapısının ve yetkilerinin günün ve değişen uluslararası sistemin şartlarına uygun olarak yeniden belirlenmesine dayanmaktadır. MİT, proaktif ve entegre bir yaklaşımı benimseyerek inşa ettiği yeni istihbarat anlayışıyla son 10 yılda Türkiye'nin dış ilişkiler ve güvenlik mimarisinin temel bir unsuruna dönüşmüştür. Bu yaklaşım, terörizmle mücadelede daha etkili ve önceden harekete geçmeyi sağlamak amacıyla istihbarat toplama ve analiz süreçlerini güçlendirmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde istihbaratın oynadığı rol önemli bir gelişme kaydetmiştir

Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde de istihbarat kullanımının en büyük katkısı mücadele anlayışındaki değişikliğe gidilmesi olmuştur. Yasal ve yapısal değişikliklerle gelişen Türk istihbarat topluluğu, terörizmle mücadelede daha etkin bir rol üstlenmiş ve Türkiye'yi bu sorunla mücadelede konsept değişikliğine zorlayarak savunma anlayışından vazgeçirip, sahada etkili olan önleyici bir yaklaşım benimsetmiştir. Bu anlayışın bir yansıması olarak, günümüzde hala devam eden dekapitasyon faaliyetleri, teknolojik imkanlar kullanılarak geliştirilmiş ve klasik dekapitasyon çalışmalarının ötesine geçilmiştir. Bu faaliyetlere bağlı olarak, terörizmle mücadelede istihbaratın yürüttüğü operasyonlar sonucunda, 2015 yılında 2,817 olan terör eylemi sayısı 2022 yılında 185'e düşmüş ve gerçekleştirilen terör eylemleri kent merkezlerinden uzak, kırsal alanlara çekilmiştir. İstihbarat teşkilatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan başarıyı daha iyi anlayan Türkiye, milli savunma projesine istihbarat yeteneklerini geliştirmek amacıyla teknoloji alanındaki yatırımlarına hız kazandırmıştır

Bu kapsamda İHA, SİHA, istihbarat gemisi ve uçağı gibi çeşitli yeni teknik kabiliyetlere sahip olarak, Türkiye’yi "görünmeyeni görünür" hale getirmiştir. Bu teknolojik güç, terörizmle mücadelede etkili bir rol oynamak amacıyla geliştirilmiş olup, özellikle PKK terör örgütü üzerinde çok büyük bir psikolojik etki de yaratmıştır. Bu durum etkisiz hale getirilen bir teröristlerin üstünden çıkan dokümanda, “MIT bize karşı mücadelede İlk defa bu kadar etkili bir biçimde kullanılmaktadır. İstihbarata diğer mücadele yöntemlerinin hepsinden daha fazla önem affedilmekte ve öncelik verilmektedir” sözleriyle (Safi, 2023: 436) bu çalışmayı doğrulamakta ve Türkiye’nin terörizmle mücadelesindeki başarısını anlatır niteliktedir.

Türkiye terörizmle mücadele kapsamında PKK terör örgütüne yönelik mücadelesinde, 1984’ten günümüze kadar olan süreçte, örgütün kırsal alandaki etkinliğini en aza indiren bir dönem yaşanmaktadır. Özellikle alınan güvenlik önlemleri, terör örgütünün kırsal alanda faaliyet göstermesini imkânsız hale getirmiş ve hatta lojistik ihtiyaçlarını karşılamasını bile engellemiştir. Güvenlik güçleri, kırsal bölgelerde tam kontrolü ele geçirmiş ve insan kaynaklı ve teknolojik tedbirlerle sahada izole edilmiş alan bırakmamıştır. Operasyonlar aralıksız devam ederken, terör örgütü stratejik taktiklerini, özellikle kış ve yaz üslenmesi gibi, terk etmek zorunda kalmıştır.

Yıkımın en belirgin etkilerinden biri ise, yönetim kademelerinin hareket kabiliyetinin önemli ölçüde kısıtlanması olmuştur. Ayrıca, örgütün hem bölge içi hem de bölgeler arası iletişimi büyük ölçüde önlenmiştir. İntikal ve irtibat sorunlarına ek olarak, örgüt içindeki ajanlık paranoyası, başa çıkılamaz bir seviyeye ulaşmış ve bu nedenle örgüt içi infazlar önemli ölçüde artmıştır. Ancak operasyonların tek psikolojik etkisi paranoya değildir. Nitelikli kadro kayıpları, bazı teröristleri örgütten ayrılmaya ve bazılarını da güvenlik güçlerine teslim olmaya yönlendirmiştir. PKK terör örgütü artık en basit eğitim ve toplantı faaliyetlerini bile rahat bir şekilde yürütemez hale getirilmiştir. Böylece örgüt daha fazla yer altına girmiş, yaşamsal faaliyetlerini bile mağaralarda sürdürmek zorunda bırakılmıştır. Bu durum, teröristler üzerinde sadece psikolojik baskı oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda örgüte yeni katılımların azalmasına ve işbirlikçi ağların zayıflamasına da katkı sağlamıştır

Özellikle 2018 yılında MİT tarafından başlatılan özel faaliyetler, terörizmle mücadele için insan, teknik ve stratejik istihbaratı operatif imkanlarla birleştirerek Türkiye’ye terörizmle mücadelede yeni bir konsept sunmuştur. Bu yeni konsept “ara, bul, yok et” mantığında terörist nerede ise, uzaklık, meskûn mahal ya da kırsal fark

etmeksizin gerçekleştirilen operasyonları kapsamaktadır. Böylece örgütü yöneten ana omurgada kırılım sağlanarak, örgüte stratejik yıkım gerçekleştirilmek istenmiştir

MİT tarafından yürütülen operasyonlar, bölgesel çapta önemli sonuçlara ulaşmıştır. Öncelikle, Türkiye'nin güneyinde sürekli bir terör tehdidi oluşmasının önüne geçilmiştir. Bu, bölgedeki istikrarı sağlama konusunda kritik bir adımdır. İkinci olarak, bölgedeki terör örgütlerine sağlanan destek ve kullanım alanları azaltılarak, küresel ve bölgesel güçlerin terörle mücadeledeki etkinlikleri sınırlanmıştır. Üçüncüsü, MİT'in liderliğindeki operasyonlar, Türkiye'nin bölgesel arenada güçlü bir aktör olarak yer almasını desteklemiştir. Bu sayede terör örgütlerinin yerel siyasi güçlerle olan bağlantıları zayıflamış ve bölgesel istikrara katkıda bulunulmuştur. Bu başarılar, MİT'in ulusal ve uluslararası düzeydeki önemini pekiştirmiştir.

MİT, artık pasif bir tutum sergilemeyen, aksine tehditlere aktif olarak mücadele eden bir teşkilata evrilmiştir. Bu evrim sürecinde MİT reformları merkeze alınmış ve yeni bir anlayış belirgin hale gelmiştir. Uzun yıllar boyunca iç güvenlik odaklı bir yapıya sahip olan MİT, bürokratik monotonluk ve kurumsal yorgunluktan kurtularak proaktif bir strateji benimsemiştir. Bu açıdan MİT, çoklu ve disiplinlerarası bir yaklaşımı benimseyerek operasyonel yeteneklerini teknolojik adapte ile güçlendirmiştir.

Bu başarılar arasında öne çıkanlar, MİT'in PKK'nın lider kadrosuna yönelik gerçekleştirdiği etkisizleştirme operasyonlarıdır. MİT'in kriz yönetimi sürecinde gösterdiği tepkilerin yanı sıra, özellikle 2010'dan itibaren vurgulanan ve önemsenen "risk önleme" ve "risk ön alma" faaliyetlerinin rolü büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, MİT'in proaktif bir yaklaşımla riskleri önceden tespit etme ve önleme faaliyetleri, ülkenin güvenliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu strateji, MİT'in sadece mevcut krizlere müdahale etmekle kalmayıp, aynı zamanda potansiyel tehditleri önleyerek ulusal güvenliği güçlendirmeye odaklanmasını yansıtmaktadır. Bu kapsamda MİT tarafından yapılan nokta operasyonlarda, aranan listesinin yanı sıra 57 sözde yönetici de dahil olmak üzere toplamda 87 PKK'lı elebaşı öldürülmüştür.

MİT'in yerli teknolojiler kapsamındaki kazandığı yetenekler, Türkiye'nin terörizmle mücadele faaliyetlerine, bölgesel dış politika hedeflerine ulaşmasına, gerektiğinde sahada sert gücünü kullanmasına ve bölgede proaktif bir aktör olma çabalarına önemli katkıda bulunmuştur. MİT'in İHA ve SİHA filosunu PKK ve diğer terörist hedefleri tespit etmek ve gerektiğinde operasyon yapmak için kullanması,

Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinin başarısına büyük katkı sağlamıştır. Bugün, MİT, ANKA-I, Bayraktar TB2 ve Akıncı SİHA'larını envanterinde bulundurarak, TSK ile koordineli bir şekilde Türkiye, Suriye ve Irak'taki terör örgütü PKK'nın faaliyetlerini sürekli olarak izleyebilmekte ve sınırlayabilmektedir. Gerekliğinde operasyonel faaliyetlerle PKK, baskı altında tutulmaktadır (Darıcı, 2022: 147). MİT, bugüne kadar kendi İHA/SİHA filosuna dair açıklama yapmasa da 6 Ekim 2023 tarihinde Suriye'de ABD'ye ait bir F-16 tarafından düşürülen İHA ile ilgili yaşanan olay, Milli Savunma Bakanlığı tarafından açıklamalara neden olmuştur. Başlangıçta İHA'nın Türkiye'ye ait olduğu iddiaları ortaya atılsa da Milli Savunma Bakanlığı bu iddiaları yalanlayarak, söz konusu İHA'nın Türk Silahlı Kuvvetlerine ait olmadığı açıklamış ve İHA'nın MİT'e ait olduğunu işaret etmiştir. Bu gelişme ilk kez MİT'e ait bir İHA/SİHA olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Esasında son 10 yılda MİT tarafından gerçekleştirilen ve çalışmada gösterilen başarılı operasyonlara baktığımızda MİT'te gerçekleştirilmeye çalışılan reformların ne denli isabetli ve önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Terörizmle mücadelede MİT'in en ön safta yer alması teşkilatın gelişmişliği adına en önemli kanıtlarından birisidir (Seren, 2021: 392). 2014'ten sonra operasyonel yetki ve gelişmiş teknoloji ile desteklenen MİT'in, sahada ve masada kendini göstermesini sağlayan etken, dekapitasyon gibi özel faaliyetlerdeki üstün başarısıdır. MİT, özellikle Irak'taki PKK'nın hareket yeteneğini sınırlamak, saldırı potansiyelini ortadan kaldırmak ve örgütsel yapısının merkezi ağırlığını dağıtmak için özel terörizmle mücadele operasyonları düzenlemiştir.

Sonuç olarak terörizmle mücadelede etkili bir strateji elde etmek için istihbaratın bir araç olduğu gösterilmiştir. İstihbarat olmadan etkili bir terörizmle mücadele stratejisi elde etmenin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Çünkü; istihbarat olmadan herhangi bir bütünlük yaklaşımına ulaşmak mümkün değildir.

Bu çalışma, istihbaratı terörizmle mücadele stratejisinin temel bir unsuru olarak ele alırken, Türkiye'nin terörizmle mücadele stratejisinin odak noktasını istihbarat olarak belirlemektedir. İlk başlarda terörizmle mücadelede istihbarata “destek” rolü verilmiş olsa da bu çalışma sürecin ilerleyen aşamalarında istihbaratın bu mücadelenin merkezi unsuruna dönüştüğünü göstermiştir. Bu bağlamda, çalışma etnik temelli bir terör örgütüne karşı mücadeledeki zorlukları kabul eder ve Türkiye'nin terörizmle mücadele çabalarında istihbaratın taktik, stratejik ve operasyonel rolünü vurgular. Sonuç olarak, bu tez

terörizmle mücadelede istihbaratın liderliğini savunur ve temel sorusunu bu çerçevede yanıtlar. Temel argümanı, terörizmin değişken bir kavram olduğu ve bu tür bir değişken olguya karşı koymak için istihbarat gibi benzer bir önlemin zorunlu olduğunu belirtir.

Türkiye'nin terörizmle mücadele politikaları, tüm bu zorluklarla başa çıkabilme amacıyla sürekli olarak gözden geçirilerek güncellenmelidir. Türkiye, terörizm tehditlerine karşı etkin bir şekilde mücadele etmek için uluslararası işbirliği, istihbarat paylaşımı, teknolojik kapasitenin geliştirilmesi ve kurumsal yapıların güçlendirilmesi gibi önlemleri konularda sürekli gelişim göstermek zorundadır.

Ayrıca, bu çalışmanın birincil ve ikincil kaynakları genellikle Batılı gelişmiş devletlerin bakış açısından türemiştir. Bu durum, çalışmanın Türkiye'ye özgü terörizmle mücadele stratejilerini değerlendirmesi ve anlaması açısından bir zorluk oluşturmaktadır. Batılı kaynaklardan elde edilen bilgiler, bu ülkelerin deneyimlerini ve bakış açılarını yansıtmaktadır, ancak Türkiye'nin benzersiz tarihi, kültürü ve politik bağlamını tam olarak kapsamamaktadır. Bu nedenle, çalışmanın Türkiye'ye özgü koşulları daha iyi anlamak ve yorumlamak için yerel kaynaklara daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir. Gazetecilerin ve haber kaynaklarının kullanılması da çalışmanın objektifliği ve genel geçerliliği açısından dikkatlice değerlendirilmelidir.

Bahsedildiği gibi, terörizm ve terörizmle mücadele araştırma alanları genellikle Batılı bilim adamlarının etkisi altındadır. Bu bilim adamlarının çoğu, özellikle istihbarat çalışmalarında, önceden istihbarat servislerinde çalışmış istihbarat topluluğu üyeleridir. Yazdıkları genellikle deşifre edilmiş konulara odaklanır ve bu konularda eleştiriler veya öneriler içerir. Ancak, bu eski istihbarat topluluğu üyeleri, sistematik cevaplar vermelerine rağmen, herhangi bir şeyi ifşa etmemeye özen gösterirler. Bu durum, Batılı akademisyenlerin alanda etkin bir rol oynamasına izin verir; çünkü kullanabilecekleri kaynaklara bağlam engelleri olmadan erişebilirler. Dolayısıyla, gelecekteki araştırmalar için daha derinlemesine sorular sormak ve daha fazla bilgi edinmek için güçlü bir Türk istihbarat çalışmaları literatürü oluşturmak önemlidir. Bu bağlamda çalışma, Türk istihbaratı ve Türkiye'nin terörizmle mücadelesini konu alan ender çalışma olup bu alanın gelişmesi ve daha sonraki yapılacak çalışmaların bu tez üzerinden şekillendirilmesi ya da temellendirilmesi amaçlanmaktadır.

## KAYNAKÇA

- 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, T.C. Resmi Gazete, 30474, 10 Temmuz 2018, <https://www.mfa.gov.tr/data/cbsk-teskilati-hk-1-nolu-khk.pdf>, 7 Ocak 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- 1154 Sayılı Hariciye Vekâleti Memurin Kanunu. T.C. Resmi Gazete, 635, 17 Temmuz 1927, [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar\\_erisim.tutanak\\_hazirla?v\\_meclis=&v\\_donem=&v\\_yasama\\_yili=&v\\_cilt=&v\\_birlesim=&v\\_sayfa=&v\\_anabasl\\_ik=KANUNLAR&v\\_altbaslik=1154&v\\_mv=&v\\_sb=&v\\_ozet=&v\\_kelime=&v\\_bastarih=&v\\_bittarih=](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasl_ik=KANUNLAR&v_altbaslik=1154&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=), 6 Ocak 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- 177 sayılı Dışişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. T.C. Resmi Gazete, 18251 (Mükerrer), 14 Aralık 1983. [http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251\\_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251\\_1.pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf) adresine son erişim 07.01.2023 tarihinde sağlanmıştır.
- 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. T.C. Resmi Gazete, 25884, 23 Temmuz 2005. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050723.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050723.htm>, adresine son erişim 29.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.
- 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. T.C. Resmi Gazete, 26530, 23 Mayıs 2007 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523.htm>, adresine son erişim 07.01.2023 tarihinde sağlanmıştır.
- 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. T.C. Resmi Gazete, 27640, 13 Temmuz 2010 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713.htm>, adresine son erişim 07.01.2023 tarihinde sağlanmıştır.
- 6278 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri Ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 28208, Madde 26, 18 Şubat 2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120218-1.htm> (E.T:27.12.2022).
- 6532 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. T.C. Resmi Gazete, 28983, 26 Haziran 2014. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426.htm> adresine son erişim 27.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.
- Acar, Ü. (2015). “*Türk İstihbaratında Yapısal Sorunlar*”. S. Yılmaz (Ed.), “İstihbarat dünyası”, Ankara: Kripto Yayıncılık,
- Acar, Ü. (2019). “*Türk istihbaratında yapısal sorunlar*”. Savunma Bilimleri Dergisi, C.18(2),
- Acar, Ü. ve Ö. Urhal, (2007), “*Devlet-İstihbarat-Güvenlik-Terörizm*”, Ankara: Adalet Yayınları,
- Acun, C. (2018). “*PYD/YPG'nin Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü*”, M. Yeşiltaş ve B. Duran (ed.), *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler* içinde (s. 295-320), Ankara: SETA Kitapları.

- Acun, C. (2020, 21 Kasım), “PKK İçin Irak'ta Geri Sayım Başladı”, SETA, <https://www.setav.org/pkk-icin-irakta-geri-sayim-basladi/>, (E.T. 01.10.2023).
- Ağır, O. F. ve N. Özdemir, (2021). “Türkiye, ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşında Aktif Olan Terör Örgütlerine Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması”. S. BAKAN, A. YATKIN, O. AĞIR ve M. SEZİK (ed.), 20. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu Tam Metin Bildiri Kitabı, (s.263-281),
- Ahaber, (2019, 19 Ekim), “MIT hedef gösterdi SİHA vurdu! PKK'ya üst düzey darbe...”, <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2019/10/23/mit-hedef-gosterdi-siha-vurdu-pkkya-ust-duzey-darbe>, (E.T. 15.10.2023)
- Akbaş, S. (2016), “İstihbarat Faaliyetlerinin Özel Hayatın Gizliliğine Saygı Hakkı Açısından Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Kadir Has Üniversitesi)
- Akgün, B. (2001), “Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör: Amerika'nın İş Neden Zor”, Stratejik Analiz Dergisi, C.5(18)
- Akkurt, M. (2019). “İsyanlardan Kürtçülüğe: PKK Terörüne Giden Yol”. Konya: Palet Yayınları.
- Aköz, S. (2019). “Stratejik İstihbaratın Türü Olarak Siyasi İstihbarat”, (Yüksek Lisans Tezi Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Akpınar, M. (2015). “Kürt Sorunu ve PKK Nereye Gidiyor?”. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık.
- Aksan, S. (2021, 18 Mayıs), “Sofî Nurettin Operasyonu ABD Oyununu Çökertti”, TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sofi-nurettin-operasyonu-abd-oyununu-cokertti-581455.html>, (E.T. 16.10.2023).
- Akyüz, B. (2015). “Türkiye’de İç Güvenlik Algısının Değiştirilmesi: İç Güvenlik Teşkilatına Yönelik Yeni Yapılanma Modeli”, Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt 14(1)
- Alan, E., (2016). “40 Yıllık İhanet”, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alemdar, A. (2022, 11 Nisan), “Milli İstihbarat Gemisi TCG Ufuk Mavi Vatan-2022 Tatbikatı'nda”, Defence Türk, <https://www.defenceturk.net/milli-istihbarat-gemisi-tcg-ufuk-mavi-vatan-2022-tatbikatinda>, (E.T. 16.10.2023)
- Alkan, N. (2002), “Terör ve Terörizm”, Ankara: EGM Basımevi
- Alkan, N. (2003), “Gençlik ve Radikalizm. Terör Örgütlerinde Kimlik İnşa Süreçleri”, İstanbul: Karakutu Yayınları
- Altın, U. (2022), “Deterrence as a Counter-Terrorism Strategy: The Case of Türkiye's Fight Against PKK”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi).
- Altıntop, Ö. (2011). “PKK Gerçeği ve Kürt Sorunu”, İstanbul: MY Kitap Yayınları.
- Altun, Y., (1995), “Terörün Anatomisi”, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Anadolu Ajansı, (2013, 28 Haziran), “Akil İnsanlar'ın Güneydoğu Raporu”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/akil-insanlarin-guneydogu-raporu/235682>, (E.T. 16.12.2023).
- Anadolu Ajansı, (2017, 30 Haziran), “Gaziantep'te bombalı saldırı hazırlığındaki 8 terörist yakalandı”, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/gaziantep-te-bombali-saldiri-haziriligindaki-8-terorist-yakalandi/851693>, (E.T.28.12.2022).
- Anadolu Ajansı, (2018, 12 Eylül), “MIT'ten Reyhanlı Saldırısının Planlayıcısına Operasyon”, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/mitten-reyhanli-saldirisinin-planlayicisina-operasyon/1252682#>, (E.T: 28.12.2022)
- Anadolu Ajansı, (2019, 9 Ekim). “Barış Pınarı Harekâtı Başladı”. <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/baris-pinari-harekati-basladi/1607139>. (E.T. 30 Eylül 2023)

- Anadolu Ajansı, (2019a, 7 Temmuz). “PKK'nın sözde başkanlık üyesi MİT ve TSK'nın ortak operasyonu ile etkisiz hale getirildi”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pkknin-sozde-baskanlik-uyesi-mit-ve-tsknin-ortak-operasyonu-ile-etkisiz-hale-getirildi/1525226> (E.T. 30 Eylül 2023)
- Arkun, B. (2019), “2012 MİT Krizi Sonrası Türkiye’de Değişen İstihbarat Algısı”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi)
- Arslan, C., C., (2020), “Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü: PKK Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi)
- Aslan, M. (2018, 17 Ağustos), “Önleyici Vuruş Stratejisi”, SETA Vakfı, <https://www.setav.org/literature-girecek-turden-bir-operasyon/> (E.T. 15.09.2023)
- Atalay Y. (2013), “Türkiye’deki Terörle Mücadele Bağlamında Modern İstihbarat Tekniklerinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Üniversitesi)
- Ataman, M. ve Ö. Gökcan, (2012), “Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi”. Akademik İncelemeler Dergisi. C.7 (2),
- Ateş, H. (2018), “Kinetik İstihbarat, Mücadele Değil Müdahale Konsepti”, T. Sakman, A.Yılmaz ve U. Çiçek (Ed.). İçinde “Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli”, İstanbul: TASAM,
- Atılır, A. (2018), “Türkiye’de İstihbarattan Sorumlu Kurumların Yapısı, Faaliyet Alanları, Aralarındaki Bilgi Paylaşımı ve Sorunların Belirlenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Gelişim Üniversitesi)
- Avcı, G. (2007), “İstihbarat Oyunları: Entrikaların Karanlık Orduları”, İstanbul: Birey Yayınları.
- Aydemir, B. (2016, 06 Kasım) “İstihbaratta Yeni Yapılanma Başladı”, Habertürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1320085-istihbaratta-yeni-yapilanma-basladi>, (E.T: 27.12.2022)
- Aydın, N. (2006), “Küresel Terör ve Türkiye”, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Aydın, Ö., (2020), “Liderlik Kuramları Açısından PKK Terör Örgütünde Liderlik ve Abdullah Öcalan”, (Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi)
- Bahar, İ., (2009), “Teşkilat-ı Mahsusa’dan MİT’e”, İstanbul: Kumsaati Yayınları
- Baharçiçek, A. ve TUNCEL, G. (2011), “Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu Zorlukları Aşmada Farklı Bir Yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemleri”, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, C.2(2)
- Balcı, A. (2014), ‘Enerji’ sine Kavuşan Komşuluk: Türkiye-Kürdistan Bölgesel Yönetimi İlişkileri, SETA Analiz Serisi, (94),
- Balpınar, Z. (2006), “İsrail’in Terörizm Algısı ve Mücadele Yöntemleri: (1987 İntifadası Sonrasında)”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi)
- Bayraktar, B. (2019). “Barış Pınarı Harekâtı’nın Sonuçları”, Kriter Dergi, (41).
- BBC News Türkçe, (2019, 18 Ekim), “Barış Pınarı Harekâtı: Türkiye ve ABD anlaştı, kim ne kazandı?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50092778>, (E.T. 14.10.2023)
- Beşe, E. ve M. Seren. (2011), “Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi” Polis Bilimleri Dergisi C:13 (3)
- Beşikçi, İ. (2015). *PKK Üzerine Düşünceler: Özgürlüğün Bedeli*. İstanbul: İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları.
- Bilican, N. (2005), “Pentagon’un Yeni Yol Haritası ve Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Politikalarına Etkileri”. Güvenlik Stratejileri Dergisi, S.1,
- Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara, “Birleşmiş Milletler’in Terörle Mücadelesi, Terörle Mücadele Eylem Planı”,

- <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/birlesmis-milletlerin-terorle-mucadelesi-terorle-mucadeleeylem-plan/>, (Erişim Tarihi: 23.07.2022).
- Bozarslan, H. (2014). “*Ortadoğu’da Şiddet ve Kürtler: 1990’lar ve 2010’lar*”. M. Aktaş (Der.). *Çatışma Çözümleri ve Barış* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bruinessen, M. V. (1995). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. Çev. N. Kırac ve diğerleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bruinessen, M. V. (2015). *Kürtlük, Türklük, Alevilik: Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri*. Çev. H. Yurdakul. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Burul, E. B., (2021), “*Terörizmle Mücadelede Sosyal Medya İstihbaratının Önemi: PKK Terör Örgütününün Twitter’deki Görünürlüğü Üzerine Sosyal Ağ Analizi*”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
- Caferoğlu, O. (2016), “*21’inci Yüzyıl İstihbarat Anlayışında, İstihbarat Füzyonununun Yeri ve Önemi: ABD ve NATO Örneği*”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Kara Harp Okulu)
- Çaşın, M. H. (2008), “Uluslararası Terörizm”, Ankara: Nobel Yayın
- Cebe, Ö. (2023, 28 Şubat), “*MİT’ten Sincar’da kritik operasyon! Örgütün tepe ismi etkisiz hale getirildi*”, *Sözcü Gazetesi*, <https://www.sozcu.com.tr/2023/gundem/son-dakika-mitten-sincarda-kritik-operasyon-orgutun-tepe-ismi-etkisiz-hale-getirildi-7605512/>, (E.T. 15.10.2023)
- Cebe, Ö. ve S. Aslan, (2018, 17 Ağustos), “*Nefes kesen operasyon*”, *Sabah*, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/08/17/nefes-kesen-operasyon>, (E.T:28.12.2022).
- CNN, (2022, 07 Şubat), “*İstihbaratta “Yerli Savunma Sanayii” İmzası*”, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/istihbaratta-yerli-savunma-sanayii-imzasi>, (E.T: 28.12.2022)
- Congar, K. (2019, 18 Ekim). “*Türkiye ile ABD Arasında Varılan 13 Maddelik Anlaşmada Neler Var?*”. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/10/17/turkiye-ile-abd-arasinda-varilan-13-maddelik-anlasmada-neler-var>. (E.T. 30 Eylül 2023)
- Coşkun, V. (2014). “*Çözüm Süreci: Dün, Bugün, Yarın*”. *Liberal Düşünce*. C.19(75).
- Crenshaw, M. (1981). “*The Causes of Terrorism. Comparative Politics*,” C.13(4), <https://doi.org/10.2307/421717>,
- Çalışkan, M. (2020). “*Suriye’de PKK Faaliyetlerinin Tarihî Arka Planı ve PYD Terör Örgütününün Siyasallaşma Çabaları*,” *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 10, <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.10.69>
- Çapar, E. (2013). “*Türkiye’de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele*”, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çay, A. M. (2020). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Çaycı, S. (2006), “*Türkiye’deki Ayrılıkçı Terörle Mücadelenin Hukuki Boyutları*”. *Avrasya Dosyası*, C.12(3),
- Çaycı, S. (2016), “*Türkiye’nin Milli Güvenliği*”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.65(4)
- Çelik, M. (2017, 07 Eylül), “*MİT, MİKK, yeni dönem...*”, *Vatan*, <http://www.gazetevatan.com/murat-celik-1100126-yazar-yazisi-mit-mikk-yeni-donem/>, (E.T: 27.12.2022).
- Çelikipala, M. (2007). “*1990’lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri*”, *Avrasya Dosyası*, C.13(1),
- Çınar, B. (1997), “*Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*”, Ankara: Sam Yayınları
- Çıtak M. C. ve Alkan, N. (2015). “*Terörden Kaynaklı Çatışmaların Çözümü ve Akil İnsanlar Heyeti Uygulamaları*”, *Bilge Strateji*, C.7(12), [https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3798/50941#article\\_cite](https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3798/50941#article_cite) (E.T. 10.08.2023)

- Dağdeviren, I. (2017), “İstihbarat ve Türkiye’de Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi)
- Darıcı, A. B. (2022), “The Operational Capacity of Turkish Intelligence within the Scope of Use of High-Technology Products”, Insight Turkey, C.24(3), <https://www.insightturkey.com/articles/the-operational-capacity-of-turkish-intelligence-within-the-scope-of-use-of-high-technology-products>
- Darıcı, A. B., (2022a), “İstihbaratın Değişen Yüzü”, Kriter Dergisi, S.64, <https://kriterdergi.com/dosya-turkiyede-ve-dunyada-istihbarat/istihbaratin-degisen-yuzu>, son erişim 21.05.2023 tarihinde sağlanmıştır
- Defence Turk, (2020, 3 Ekim), “Türk Savunma Sanayii Ürünleri”, <https://www.defenceturk.net/turk-savunma-sanayi-urunleri>, (E.T: 28.12.2022)
- Demir C. K. (2008). “Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK”, Uluslararası İlişkiler, 5(19)
- Demir, C. K. (2015). “Terörizmle Mücadelede Örgütsel Yaşam Evreleri Yaklaşımı”. Güvenlik Stratejileri Dergisi, C.11(22), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrj/issue/7544/99270>
- Demir, C. K. (2017), “Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm: ETA, PIRA, PKK” Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Demirbaş, M. (2017), “İstihbaratın Tarihsel Gelişiminde Türkiye ve ABD Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi)
- Demirel, E. (2011). “Teşkilat-ı Mahsusa’dan Günümüze Gizli Servisler”, İstanbul: Renk Yayın-Tv
- Dilmaç, S. (1997), “Terörizm sorunu ve Türkiye”, Ankara: İDB Yayınları
- Dilmaç, S. ve M. Erken, (2006) “Devlet Güvenliği Terörizm ve İstihbarat”, Ankara: EGM Yayınları
- Dumankaya, E. M., (2021), “Terörizmle Mücadelede Lider Kadro Odaklı Yaklaşım: Türkiye’nin PKK Terör Örgütü ile Mücadelesi (2015-2020)”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
- Ekiz, A. (2019, 27 Mart), “PKK’nın tepe kadrosuna ağır darbe”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pkknin-tepe-kadrosuna-agir-darbe/1431143#>, (E.T:27.12.2022).
- Erdoğan, K., (2015), “Etnik Temelli Çatışma Çözümleri Sürecinde İstihbarat Teşkilatlarının Rolü”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Polis Akademisi)
- Ergil, D. (2015), “Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, S.46 (1)
- Ergül, E. (2007), “Kürdistan İşçi Partisi (Pkk), Etnik Terörün Fikir Yapısı, Anatomisi ve Şiddet Stratejileri”, (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Euronews, (2019, 27 Mart), “MIT ve TSK’dan PKK’ya ortak operasyon: Tepe kadrosunda kimler etkisiz hale getirildi?”, <https://tr.euronews.com/2019/03/27/mit-ve-tsk-dan-ortak-operasyon-pkk-nin-tepe-kadrosuna-agir-darbe-indirildi>, (E.T. 13.09.2023).
- Gök, N. (2019). “Suriye Krizi’nin Türkiye’ye Yansımaları (2011-2017)”. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (8), 103-104.
- Gökçe, G. (2022), “Türkiye’nin Artan İstihbarat Kapasitesi ve Terör Örgütü PKK ile Mücadele”, Kriter Dergisi, S.64, <https://kriterdergi.com/yazar/gokhan-gokce/turkiyenin-artan-istihbarat-kapasitesi-ve-teror-orgutu-pkk-ile-mucadele>, (E.T. 10.08.2023)
- Gunter, M. M. (2000). “The Continuing Kurdish Problem in Turkey after Öcalan’s Capture”. Third World Quarterly, C.21(5), <http://www.jstor.org/stable/3993622>

- Gül, Z. (2014), “İstihbarat Çeşitleri ve Stratejik İstihbarat”, Harmancı, F. M; Gözübenli, M. ve Zengin, C. (Ed.), "Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler" içinde, Ankara: Nobel Yayınevi
- Gündeş, O. N., (2010), “İhtilaller ve Anarşinin Yakın Tanığı”, İstanbul: Kişisel Yayınları
- Güney, R., (2008), “Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi”, (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, Kırıkkale Üniversite)
- Gürgen, M. (2014, 17 Temmuz), “MİT'e ABD Modeli Geliyor!”, *Habertürk*, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/970437-mite-abd-modeli-geliyor>, (E.T.:25.12.2022).
- Habertürk, (2017, 15 Mart), “A'dan Z'ye 16 Nisan referandumu: Madde madde yeni anayasa”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1427214-adan-zye-16-nisan-referandumu-madde-madde-yeni-anayasa>, (E.T:01.03.2019).
- Habertürk, (2022, 12 Ağustos), “MİT'ten 32 Ayda 84 Nokta Operasyon”, <https://www.haberturk.com/mitten-32-ayda-84-nokta-operasyon-3484934>, (E.T. 16.10.2023).
- Herman, M. (2004). “Ethics and intelligence after september 2001”. L. V. Scott and P. D. Jackson (Eds.), In Understanding intelligence in the twenty-first century: journeys in shadows. Londra: Routledge, Hiçyılmaz, E., (1994), “Osmanlıdan Cumhuriyete Gizli Teşkilatlar”, 1. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Yayın.
- Hobbes, T. (2021) “Leviathan”, Çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hoffman B. ve K. Gragin, (2002). “Four Lessons from Five Countries”, Rand Rewiev, C.26 (2)
- Hoffman, B. (1999). “Is Europe Soft on Terrorism? Foreign Policy”, <https://doi.org/10.2307/1149493>,
- Hürriyet. (2021, 23 Ekim), “MİT'ten 170 km Derinlikte Operasyon”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mitten-170-km-derinlikte-operasyon-41923147>, (E.T. 16.10.2023).
- İçişleri Bakanlığı, (2023, 4 Ocak), “Bakanımız Sn. Süleyman Soylu, Bakanlığımızda Düzenlenen 2022 Yılı Değerlendirme Toplantısı”, <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylu-bakanligimizda-duzenlenen-2022-yili-degerlendirme-toplantisina-katildi>, (E.T. 18.10.2023).
- İlter, E. (2002). “Milli İstihbarat Teşkilatı tarihçesi”, Ankara: Mit Basım Evi
- İmset, İ. G. (1993), “PKK: Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı (1973-1992)”, Ankara: Turkish Daily News Yayınları, 1993.
- İnan, A., A., (1999), “Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları”, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Yayın.
- İstihbarat Tarihçesi, (t.b.), Emniyet Genel Müdürlüğü, <https://www.egm.gov.tr/istihbarat/istihbarat-tarihce>,
- Jackman, S. S. (2009). “Political Success in War: A Criterion for Success”. Kansas: School of Advanced Military Studies United States Army Commandand General Staff College Fort Leavenworth, 2.
- Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması, Elektronik Kamu Bilgi Yönetim Sistemi (KAYSİS) resmi ağ sayfası. <https://detsis.gov.tr/birim/29561174/29561174/2022-12-30>, adresine son erişim 30.12.2022 tarihinde sağlanmıştır
- Jandarma Kanunu. T.C. Resmi Gazete, 1526, 22 Haziran 1930. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1526.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1526.pdf>, adresine son erişim 29.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.

- Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu. T.C. Resmi Gazete, 17985, 12 Mart 1983.  
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17985.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17985.pdf>, adresine son erişim 29.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.
- Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, 18254, 17 Aralık 1983.  
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18254.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18254.pdf>, adresine son erişim 29.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.
- Kadıoğlu, İ. A. (2018). “*The Oslo Talks: Revealing the Turkish Government’s Secret Negotiations with the PKK*”. Studies in Conflict & Terrorism. 1-19. DOI:10.1080/1057610X.2018.1430658.
- Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun. T.C. Resmi Gazete, 22822, 19 Kasım 1996.  
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22822.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22822.pdf> adresine son erişim 07 Ocak 2023 tarihinde sağlanmıştır.
- Karaağaç, Y. (2019), “*Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere ve Kolombiya Örneği*”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C.6(1)
- Karaağaç, Y. (2020), “*Terör ve Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Önemi*” Erişim Adresi: <https://www.teram.org/icerik/teror-ve-terorizmle-mucadeledeistihbaratin-onemi-99>
- Karaağaç, Y. (2022), “*Asimetrik Savaş Stratejisi Çerçevesinde PKK’nın Yapısal Dönüşümü: Şehir Terörizmi ve Hendek Olayları*”, (Doktora Tezi, İstanbul, Arel Üniversitesi)
- Karateke, A. (2017), “*Türkiye’de Terörle Etkin Mücadelede İstihbarat Yönetiminin ve Organizasyonunun Rolü*” (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi)
- Kaya, R. (2020). “*Harekâtlar Ekseninde Türkiye’nin Suriye’de Terörle Mücadelesi*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2(2).
- Kent, S. (2003), “*Stratejik İstihbarat*”, B.Y. Özbek ve N. Ş. Arıca (çev.), Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları.
- Kibaroglu, M. (2002) “*11 Eylül Ardından Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık*”. Foreign Policy, <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-11EylulArdındanStratejiTehditCaydiricilik-22dec01.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.08.2022).
- Kocagül, V. (2022), “*Avrupa Birliği’nin Terörle Mücadele Politikaları Ekseninde İstihbarat Kapasitesinin Değerlendirilmesi*”, (Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Köseli, M. (2009), “*Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü*”, Polis Bilimleri Dergisi, C.11(2)
- Köylü, M. (2018). “*Suriye, PYD-YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı*,” Assam Uluslararası Hakemli Dergi, S.11,
- Kulaksızoğlu, B. (2018). “*YPG PKK ile Ne Kadar Bağlantılı*,” (DW), <https://www.dw.com/tr/ypg-pkk-ile-ne-kadar-ba%C4%9Flant%C4%B1l%C4%B1/a-42261886>, (E.T: 27.09.2023).
- Martin, G. (2017), “*Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*”, Çev. İhsan Çapçioğlu-Bahadır Metin, İstanbul: Adres Yayınları
- McDowall, D. (2004). *Modern Kürt Tarihi*. Çev. N. Domaniç. Ankara: Doruk Yayımcılık.

- Milli Gazete, (2018, 21 Ocak), “Zeytin Dalı Harekatı’na MİT Desteği”, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1489614/zeytin-dali-harekatina-mit-destegi>, (E.T: 27.12.2022)
- Münir, M. (2010, 30 Ocak), “PKK Uyuşturucu Çetesi mi?”, Milliyet Gazetesi, <<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/metin-munir/pkk-uyusturucu-cetesi-mi-1192706>>, (E.T. 04 Aralık 2022).
- NATO, “NATO’s military concept for defence against terrorism”, NATO, [https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics\\_69482.htm](https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69482.htm) (E. T. 16.07.2022).
- Netanyahu B. (1981), “International Terrorism: Challenge and Response”, Transaction Publishers, Newyork,
- Okumuş. B. (2021), “Mali Suçları Araştırma Kurulu: Türkiye’nin Mali İstihbarat Birimi”, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çengen ve Y. Yiğit, (ed.), “Türk İstihbarat Tarihi”, (1. Baskı) içinde (s.635-667), Yeditepe Yayınevi
- Okur, Y. (2018, 13 Nisan), “PYD/PKK’ya kış ve baharda ağır darbe”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pyd-pkkya-kis-ve-baharda-agir-darbe/1116917>, (E.T.28.12.2022).
- Olgunsoy, F. (2019), “Terörle Mücadelede İstihbarat Faaliyetlerinin Özgürlükler Rejimine Etkisi: Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi,)
- Onay, Y. (2013), “Etki Odaklı Hareket Terör” İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları
- Oran, B. (2013). “Türk Dış Politikası Cilt III: 2001-2012”. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ödemiş, Y. G. (2014), “Terörle Mücadelede İnsan İstihbaratı ve Teknik İstihbarat İlişkisi” (Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademisi)
- Önenli, M. (2015), “İstihbarat ve Terörizm”, S. Yılmaz (Ed.), içinde “İstihbarat Dünyası”, Ankara: Kripto Kitaplar,
- Örgün, F. (2001), “Küresel Terör”, İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri
- Özcan, M. (2010), “Türkiye’nin Irak Politikası 2009”, B. Duran, K. İnâat ve M. Ataman (Ed.), Türk Dış Politikası Yıllığı 2009, Ankara: SETA Yayınları.
- Özcan, M. (2012), “Türkiye’nin Irak Politikası 2011”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2011, Ankara: SETA Yayınları.
- Özcan, N. A., (2021), “Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihi ve Devlet İstihbarat Hizmetlerinin Gelişimi”, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çengen ve Y. Yiğit, (ed.), “Türk İstihbarat Tarihi”, (1. Baskı) içinde (s.497-545), Yeditepe Yayınevi
- Özcan, N.A. (2016, 19 Şubat). “Terörle Mücadele ve İstihbarat”, Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nihat-ali-ozcan/terorle-mucadele-ve-istihbarat-2196597>. (E.T. 14.04.2022).
- Özçelik, N. (2018, Nisan 11), “Askeri Harekâtların Kuvvet Çarpanı: İnsansız Hava Araçları”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/askeri-harek%C3%A2tlarin-kuvvet-carpani-insansiz-hava-araclari/1122660> (E.T. 11.08.2023).
- Özçelik, N. (2019). “PKK/PYD ile Mücadele Bağlamında Türkiye’nin Rusya ve ABD İlişkileri”, Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/pkk-pyd-ile-mucadele-baglaminda-turkiyenin-rusya-ve-abd-iliskileri/1654730>. (E.T. 30 Eylül 2023).
- Özçelik, N. ve C. Acun, (2018). “Terörle Mücadelede Yeni Safha Zeytin Dalı Harekâtı”. SETA Yayınları.
- Özdağ Ü., O. M. Öztürk, (2000), “Terörizm İncelemeleri”, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınevi
- Özdağ, Ü. (2013), “İstihbarat Teorisi”, Ankara: Kripto Yayınevi

- Özdemir, C. (2009), “Önemli İşler Dairesi”, İstanbul: Doğan Egmont Yayınları
- Özdemir, M. D. (2022), “Irak ve Suriye’de Türkiye’nin Nokta Operasyonları”, Kriter Dergisi, S.71, <https://kriterdergi.com/dosya-uluslararası-sistem-ve-bm/irak-ve-suriyede-turkiyenin-nokta-operasyonlari>, (E.T. 16.10.2023)
- Özer, Y. (2015). “Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti” İGÜSBD C.2(1)
- Pape, R. A. (2003). *The Strategic Logic of Suicide Terrorism. The American Political Science Review*, 97(3), <http://www.jstor.org/stable/3117613>.
- Pınarbaşı, M., (2014) “Türk Hukukunda Önleyici Maksatlı İletişimin Denetlenmesi Tedbirinin Değerlendirilmesi”, Güvenlik Bilimleri Dergisi,
- Qasımlo, A. (2014). *Kürtler ve Kürdistan*. Çev. İ. Bingöl. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Rapoport, D. C. (2013). “The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism.” *Current History*, 102(665)
- Richardson, L. (2006), “The Roots of Terrorism: An Overview”, Louise Richardson, (ed.), “The Roots of Terrorism”, (1. Baskı) içinde (s.1-13), New York: Taylor and Francis Group
- Sabah, (2014, 22 Eylül), “İşte nefes kesen operasyonun perde arkası”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/09/22/iste-nefes-kesen-operasyonun-perde-arkasi>, (E.T:27.12.2022).
- Safi, P. (2023). “Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023”, İstanbul: Kronik Kitabevi
- Salahlı, Ş. (2017), “11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD’nin Terörizmle Mücadele Politikası” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi)
- Savunma Sanayi İST, (2020, 7 Ağustos), “MIT’in sinyal istihbaratı uçağı yolda”, <https://www.savunmasanayist.com/mitin-sinyal-istihbarati-ucagi-yolda/>, (E.T. 15.10.2023).
- Self, A. ve Ferris, J. (2016). “Dead Men Tell No Lies: Using Killed-in-Action (KIA) Data to Expose the PKK’s Regional Shell Game.” *Defence Against Terrorism Review (DATR)*, 8.
- Seren, M. (2017), “Ulusal Güvenlik ve Stratejik İstihbarat”, Ankara, Orion Yayınevi
- Seren, M. (2021), “Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım”, TESAM Akademi Dergisi, C.8(2)
- Seren, M., (2022), “MIT’in Dönüşümü: İstihbarat Diplomasisi, Operasyonel Açılım, Proaktif Strateji” *Kriter Dergisi*, S.64, <https://kriterdergi.com/yazar/merveseren/mitin-donusumu-istihbarat-diplomasisi-operasyonel-acilim-proaktif-strateji>, (E.T. 21.05.2023)
- Sezer, T. (2012). “Manifesto’dan KCK Sözleşmesi’ne PKK/KCK’da Söylem.” *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*. C.3(1).
- Stratejik Düşünce Enstitüsü, (2019, Eylül 3), “MIT ve TSK’nın Ortak Operasyonu: Hakurk’ta 5 Terörist Öldürüldü”, <https://www.sde.org.tr/teror/mit-ve-tsknin-ortak-operasyonu-hakurkta-5-terorist-olduruldu-haberi-11183>, (E.T. 14.10.2023)
- Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun. T.C. Resmi Gazete, 26323, 18 Ekim 2006. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061018.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061018.htm> adresine son erişim 07 Ocak 2023 tarihinde sağlanmıştır.
- Şenel, M. ve T. Şenel, (1997), “Genel Hatlarıyla Terörizm”, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları
- Şimşek, E. (2012). “Türkiye’de İstihbarat Savaşları ve MIT”, İstanbul: Destek Yayınevi
- Telci, İ. N. (2019). “Askeri ve Diplomatik Zafer Olarak Barış Pınarı Harekâtı”. *Orta Doğu Analiz Uluslararası Siyaset Dergisi*, C.10(90),

- Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kayda Alınmasına Dair Usul ve Esaslar ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete, 25989, 10 Kasım 2005. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051110.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051110.htm>, adresine son erişim 07.01.2023 tarihinde sağlanmıştır.
- Temir, E. ve F. Yıldız, (2018). “Zeytin Dalı Harekâtı’nın Rus Basınına Yansıması: İzvestiya Gazetesi Örneği”. *Avrasya Uluslar arası Araştırmalar Dergisi*, C.6(15),
- Temizöz, C. (2012). “Kuruluşu, İnfazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terörü”. İstanbul: Togan Yayınları.
- Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun. T.C. Resmi Gazete, 28651, 16 Şubat 2013. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130216.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130216.htm> adresine son erişim 07 Ocak 2023 tarihinde sağlanmıştır.
- Terzioğlu, S. S. (2018). “Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekâtı’nın Meşruluğu Sorunu”. *TBB Dergisi*, S.134,
- Tezsever, S. (1999), “Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım Merkezi,
- Tılısbık, N. ve Akbal, Ö. (2006). “İstihbarat ve Türkiye”, İstanbul: İkia Yayın.
- Tokmakoglu, G. (2022), “Askeri İstihbaratın Dönüşümü ve Türkiye”, *Kriter Dergisi*, S.64, <https://kriterdergi.com/dosya-turkiyede-ve-dunyada-istihbarat/askeri-istihbaratin-donusumu-ve-turkiye> (E.T. 10.08.2023)
- Torumtay, N. (1996). “Değişen Stratejilerin Odağında Türkiye”, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Türkiye Barolar Birliği, (2006), “Türkiye ve Terörizm: Rapor”, Ankara: TBB Yayınları
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Tarihçesi, (t.b.), Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-disisleri-bakanligi-tarihcesi.tr.mfa>,
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, (2016). “MGK Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kas-m-2016-tarihli-toplant> (E.T. 22 Mart 2020)
- TZU, S. (2008), “Savaş Sanatı”, Adil Demir (çev.), İstanbul: Karataş Yayınları.
- Ulutaş. Y., (2021), “Tarihsel Süreçte Jandarmanın İstihbarat Görevi ve Teşkilatlanması”, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çengen ve Y. Yiğit, (ed.), “Türk İstihbarat Tarihi”, (1. Baskı) içinde (s.401-426), Yeditepe Yayınevi
- Umut Oran’ın 07.06.2012’de Savunma Bakanı İsmet Yılmaz’ın yanıtı için verdiği 4010 sayılı önergeye ulaşmak için bkz: <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-8252s.pdf>, adresine son erişim 27.12.2022 tarihinde sağlanmıştır.
- Ural, İ. (2014). “Bir Emniyet Müdürünün Kaleminden Oslo Görüşmeleri”. İstanbul: İleri Yayınları.
- Uzun, A., (2003), “PKK’dan KADEK’e Bir Terör Örgütünün Anatomisi”, Ankara: Ocak Yayınları
- Vurmay, M. H. (2004), “Tanımlanamayan Düşman Terör”, *Cumhuriyet Strateji*, S.5.
- Yayla, A. (2015), “Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, S.45(1)
- Yeni Şafak, (2020, 10 Kasım), “Cizre’de 12 polisi şehit eden terörist öldürüldü”, <https://www.yenisafak.com/gundem/cizrede-12-polisi-sehit-eden-terorist-olduruldu-3574423>, (E.T. 15.10.2023).

- Yeşiltaş, M. Özdemir, D. M. ve S. Kuru, (2022), “*Türkiye Terörizm Olayları Platformu Verilerinin Analizi: PKK Terörünün Etkileri*”, Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi, C.1(2)
- Yetkin, M. (2012). “*Mercek Altındaki MIT’te Köklü Değişiklikler Yapıldı*”, Radikal Gazetesi, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat-yetkin/mercek-altindaki-mitte-koklu-degisiklik-yapildi-915082/> (E.T. 10.08.2023)
- Yıldırım, Ö. ve G. Karsoy, (2019). “*Türk istihbaratında reform: Değişim ihtiyacı*”. Uluslararası İlişkiler, C.16(64)
- Yılmaz, S. (2005), “*Ulusal Güvenlik ve İstihbarat: Türkiye ve ABD Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve*”, (Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi)
- Yılmaz, S. (2007), “*21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*”, İstanbul: Milenyum yayınları
- Yılmaz, S. (2011), “*Türkiye’deki İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı ve Güvenlik Yöneticilerinin Değişime Yönelik Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma*”, Doktora Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi
- Yılmaz, S. (2011a), “*Terör ve Türkiye*”, İstanbul: Kumsaati Yayın Dağıtım Ltd. Sti.
- Yılmaz, Y., (2020), “*Terörizmin Finansmanı Suçu*”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.17
- Yiğit, Y., E. Şahin, (2021), “*Emniyet İstihbarat Tarihi*”, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çengen ve Y. Yiğit, (ed.), “*Türk İstihbarat Tarihi*”, (1. Baskı) içinde (s.603-634), Yeditepe Yayınevi
- Yüksek, H. (2022), “*Türkiye’de Değişen Terör Algısı: PKK Terör Örgütü, 1984-2009, 2009-2015 ve 2015-2022 Yıllarının Karşılatırmalı İncelemesi*”, (Yüksek Lisans Tezi, Kapadokya Üniversitesi)

## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

**Adı Soyadı** : Servet KABAR  
**Uyruğu** : T.C.

### EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite	: Cumhuriyet Üniversitesi	2012
Yüksek Lisans	: Polis Akademisi	2022
Doktora	:	

### İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2013	Emniyet Genel Müdürlüğü	Komiser